

Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald?

– Ett uppdrag från Naturvårdsverket 2013

NAPTEK
traditionell kunskap
och biologisk mångfald

Håkan Tunón, Marie Kvarnström,
Weronika Axelsson Linkowski &
Anna Westin

Tunón, Håkan, Kvarnström, Marie, Axelsson Linkowski, Weronika & Anna Westin 2014. *Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald? – Ett uppdrag från Naturvårdsverket 2013*. CBM:s skriftserie 83. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.

© Naptek, Centrum för biologisk mångfald 2014. Uppsala.
CBM:s skriftserie 83.

Foto omslagsbilder: Håkan Tunón (Fjällko och kulturbyggnader vid Östvallens fåbod utanför Hede i Härjedalen, låsbräken på en slätteräng vid Nyvallens fåbod vid Sänfjällets nationalpark i Härjedalen, fåbodbrukaren Margareta Kristofferson tvättar smöret från fjällkorna, skyltfönster på delikatessaffär i Uppsala. Artiklarna 8j och 10c i CBD spänner över hela området från kulturmiljöer och biologiskt kulturarv, hotade lantraser, hotade arter och skyddade områden, traditionell kunskap om djurskötsel, markanvändning och livsmedelshandling, och i slutändan även mötet med allmänheten och marknaden. Hushållande med resurser och hållbar utveckling gäller hela samhället och utvecklingen inom alla de olika politikområden och de myndighetsansvar som omfattar de enskilda delarna av detta och det övergripande gränssnittet är avgörande om dessa mål inom CBD ska kunna uppnås.)

Layout: Håkan Tunón utifrån en mall av Oloph Demker

Tryck: Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-89232-94-5

ISSN: 1403-6568

**Hur bör Sverige genomföra
artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18
i FN:s Konvention om biologisk mångfald?**

– Ett uppdrag från Naturvårdsverket 2013

**Håkan Tunón, Marie Kvarnström,
Weronika Axelsson Linkowski & Anna Westin**

Centrum för biologisk mångfald,
Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala

Innehåll

1. Introduktion	7
2. Slutsatser och förslag samt handlingsplan	9
Förslag till handlingsplan för att uppnå Aichi-mål 18	13
Konsekvensbedömning och kostnadsberäkning av förslagen	25
3. Sammanhanget	27
4. Arbetsätt	39
5. En operationell definition av artiklarna 8j och 10c	41
6. Myndighetsanalyser	
6.0. Översikt över relevanta myndigheter	47
6.1. Sametinget	49
6.2. Naturvårdsverket	52
6.3. Jordbruksverket	57
6.4. Skogsstyrelsen	60
6.5. Riksantikvarieämbetet	63
6.6. Havs- och vattenmyndigheten	66
6.7. Livsmedelsverket	69
6.8. Trafikverket	73
6.9. Patent- och registreringsverket	75
6.10. Institutet för språk och folkminnen	77
6.11. Boverket	79
6.12. Skolverket	81
6.13. Statens kulturråd	83
6.14. Ytterligare myndigheter som kan vara berörda	85
6.15. Synpunkter från lokalsamhällen	92
7. Referenser	95
<i>Bilagor</i>	
1. Brev till myndigheterna om kontaktperson	98
2. Yaffa Epstein, Juridisk analys av CBD	101
3. Remissvar rörande föreliggande utredning:	104
Boverket	
Livsmedelsverket	
Skolverket	
Patent- och registreringsverket	
Riksantikvarieämbetet	
Fäbodrörelsen (gemensamt för Föreningen Sveriges Fäbodbrukare, Gävleborgs fäbodförening, Dalarnas fäbodbrukarförening och Värmlands säterbrukarförening)	
<i>Publikationer och rapporter från Napteks programverksamhet 2006–</i>	117

Förord

Denna rapport är resultatet av ett utredningsuppdrag från Naturvårdsverket:

att formulera förslag på en nationell handlingsplan för relevanta myndigheters bidrag till nationell implementering av artiklarna 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) samt föreslå vilka stödinsatser som behövs för deras arbete.

Rapporten levererades till Naturvårdsverket 15 januari 2014, reviderades något och skickades sedan under våren ut på remiss till de tretton myndigheter som Naptek särskilt tittat på och dessutom till olika lokala aktörer. Kommentarer och såväl formella som informella svar inkom från ungefär hälften av de tillfrågade myndigheterna; synpunkter som sedan delvis har bakats in i denna version av rapporten. Mer formella svar återfinns i sin helhet som bilaga till rapporten, efter de bilagor som åtföljde rapporten vid leverans till Naturvårdsverket. Utifrån svaren kan man förmoda att myndigheterna främst har utgått från vad som ligger inom deras uppdrag idag vad gäller denna del av implementerandet av CBD och egentligen inte bedömt vad som kanske borde göra det om Sverige som nation ska kunna uppfylla sina åtaganden. En generell och något hårdragen slutsats baserad på myndigheternas svar skulle vara att dessa delar av genomförandet av CBD inte är deras uppgift eftersom det i de flesta fall idag inte står uttalat i deras respektive instruktioner eller regleringsbrev att de har en uppgift. Man har snarare sett till vilka åtaganden myndigheten rent administrativt har idag än att försöka bedöma vilka behov som kanske borde finnas där utifrån regeringens internationella åtagande eller var ett eventuellt ansvar för en viss del fråga borde ligga. Flera myndigheter har emellertid också konstaterat att om det ska ske en förändring i tänkandet och av arbetssättet på myndigheten så måste det komma tydliga instruktioner eller uppdrag från regeringen och om så inte sker kommer det troligen inte att bli några påtagliga förändringar.

Denna rapport är den andra analysen av hur Sverige bör arbeta i syfte att uppnå intentionerna i artikel 8j; den första redovisades till regeringen i form av rapporten *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige (2004)** i vilken regeringen bl.a. uppmanades att uppdraga åt myndigheterna att granska sitt ansvar vad gäller en nationell implementering av artikel 8j. Vidare har ett försök gjorts att analysera och bedöma hur utvecklingen går vad gäller traditionell kunskap i Sverige i och med utredningen som resulterade i rapporten *Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige (2010)**, vilken bl.a. jämförde vilken bild myndigheter respektive ”traditionella lokalsamhällen” hade vad gäller hur väl Sverige har genomfört dessa åtaganden.

Håkan Tunón,

Programchef Naptek – Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbar nyttjande av biologisk mångfald, vid CBM

*Bägge dessa tidigare rapporter och den föreliggande publicerades i CBM:s skriftserie och kan laddas ner som PDF:er på Centrum för biologisk mångfalds hemsida.

1. Introduktion

Uppdraget från Naturvårdsverket att i samverkan med representanter för ett urval statliga myndigheter utveckla en handlingsplan för ett svenskt genomförande av artiklarna 8j och 10c i FN:s Konvention om biologisk mångfald (CBD) och göra en översikt över myndigheternas ansvar, såväl gemensamt som var för sig, gavs till Centrum för biologisk mångfald (CBM) muntligen 25 mars 2013. I samband med detta möte ställdes de övergripande ramarna för uppdraget upp.¹ Under april utvecklades så en projektbeskrivning och tidsplan för uppdraget samt arbetet med att formulera en avtalstext rörande uppdraget. Ett avtal för uppdraget undertecknades slutligen 4 juli 2013². Det övergripande syftet med uppdraget var att utveckla en handlingsplan för ett svenskt genomförande av artiklarna 8j och 10c och därigenom skapa förutsättningar för att Sverige ska kunna uppfylla det artonde Aichi-målet om traditionell kunskap. Förslaget till handlingsplan skulle enligt uppdraget tas fram i direkt samverkan med berörda myndigheterna, konsekvensutredas och kostnadsberäknas. Enligt avtalet skulle en färdig rapport lämnas in till Naturvårdsverket senast 15 januari 2014.

Formuleringarna i både arbetsprogram och mål inom CBD är avsedda för internationella förhållanden och därför avsiktligt öppet hållna och generaliserande vilket gör att det finns behov av konkretiseringar vid ett nationellt genomförande. Detta uppdrag syftade att klarlägga situationen något vad gäller ett svenskt genomförande.

I mitten av april kontaktades därför 13 statliga centrala myndigheter i syfte att till uppdraget knyta kontaktpersoner inom dessa myndigheter för att gemensamt utreda de olika myndigheternas respektive uppdrag, mandat och ansvar för genomförande av lämpliga insatser för att uppnå det artonde Aichi-målet.

Detta arbete bedömdes som nödvändigt för att möjliggöra en rättvis analys av ansvar och samtidigt kunna inleda det interna förankringsarbete som behövs för att skapa förståelse inom de berörda myndigheterna för bakgrunden till förslag om framtida insatser.

Urvalet av statliga myndigheter att arbeta med under 2013 baserades på en första preliminär analys av vilka myndigheter som borde vara direkt eller indirekt berörda av de insatser som krävs för att uppnå det artonde Aichi-målet och det utpekade övergripande syftet bakom målet, dvs. hållbar framtid, bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. En viktig del i detta genomförandearbete är att skapa en naturligt och kontinuerligt fungerande delaktighet för representanter för urfolks- och lokala samhällen i beslut om och i aktivt förvaltande av betydelse för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

För att uppdraget ska leda fram till en användbar handlingsplan krävdes ett aktivt deltagande av de berörda myndigheternas kontaktpersoner och att dessa initierar interna samrådsprocesser vid sina respektive myndigheter med stöd från och deltagande av Naptek/CBM. Även om en handlingsplan av detta slag kan framställas utan samråd och delaktighet så har en sådan skrivbordsprodukt föga förutsättning att tas emot med entusiasm och utan processer, och det oavsett hur välformulerad och välmotiverad den än är. Vidare är det rimligt att en långsiktig handlingsplan bör utvecklas i flera steg och att processen är anpassningsbar och följsam. Utveckling av en handlingsplan av detta slag utgörs av en långsam och långsiktig process i syfte att förändra tänkande och handlingsmönstren på myndigheter och samhället i övrigt.

En tidigare analys av hur man bör tolka artikel 8j i CBD utifrån svenska förhållanden genomfördes på uppdrag av Miljödepartementet³ och inom ramen för regeringsinitiativet *Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart*

¹ Minnesanteckningar från mötet mellan Naturvårdsverket och CBM (dnr SLU.cbm.2014.2.6-3).

² Avtalet mellan CBM och Naturvårdsverket för uppdraget 2014 (dnr SLU.cbm.2014.2.6-3).

³ Tunón 2004.

nyttjande av biologisk mångfald (NapteK) har en bedömning av status och trender i Sverige vad gäller lokal och traditionell kunskap genomförts.⁴

CBM har i denna rapport valt inleda med avsnittet 2. *Slutsatser och förslag* samt i samband med detta presentera ett förslag om handlingsprogram för nationellt genomförande. Avsikten är att handlingsprogrammet ska kunna hanteras helt fristående från rapporten och det har därför en egen inledning och referenslista. Detta avsnitt bygger på erfarenheter inom årets utredning men också på NapteKs tidigare verksamhet och analyser.

I avsnitt 3. *Sammanhanget* ges en översiktlig presentation av CBD och ett antal relaterade processer inom andra internationella och nationella sammanhang, bl.a. Internationella fördraget om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk, FN:s deklaration om urfolks rättigheter, Nordiska samekonventionen, Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet, Europeiska landskapskonventionen och Intergovernmental science-policy platform on biodiversity and ecosystem services (IPBES).

Avsnitt 4. *Arbetsätt* presenterar övergripande hur arbetet har skett i samverkan med berörda myndigheter,

men också med andra aktörer, i syfte att skapa en god bild av situationen, behoven och lämpliga vägar framåt.

Utifrån den internationella diskussionen och nationella synpunkter presenterar CBM i avsnitt 5. *En operationell definition av artiklarna 8j och 10c* vägen fram till förslag på hur man kan definiera de centrala begreppen ”urfolks- och lokala samhällen” och ”lokal och traditionell kunskap”.

CBM menar att ett fullt genomförande av artiklarna 8j och 10c är en omfattande process som påverkar merparten av samhället och inom ramen för uppdraget har CBM gjort en första analys av ett antal av de berörda myndigheterna i syfte att utröna ansvar och hur man bör gå vidare. Detta arbete belyses i avsnitt 6. *Myndighetsanalyser*. Tretton myndigheter (6.1.–6.13) analyseras djupare medan CBM kort har reflekterat över ytterligare ett tjugofemtal myndigheter (6.14). Därutöver har inom ramen för utredningen något hundratal ideella och intresseorganisationer som representerar lokalsamhället blivit inbjudna att bidra till utredningen.

På uppdrag från CBM har det också gjorts en juridisk utredning av de legala aspekterna av CBD och dess delartiklar. Den är gjord av Yaffa Epstein vid Juridiska institutionen vid Uppsala universitet.

---

⁴ Tunón et al. 2010.

2. Slutsatser och förslag samt handlingsplan

Arbetet med att göra en analys av behoven för hur Sverige ska kunna uppnå Aichi-mål 18 och genomföra artiklarna 8j och 10c inom FN:s Konvention om biologisk mångfald (CBD) inleddes av Centrum för biologisk mångfald (CBM) under maj 2013 på uppdrag av Naturvårdsverket⁵. På CBD:s partsmöte i Nagoya 2010 beslutade parterna om en strategisk plan för biologisk mångfald 2010–2020, vilken inkluderar de tjugo Aichi-målen. Aichi-mål 18 är formulerat mer eller mindre som artikel 8j i CBD:

År 2020 respekteras traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolk och lokala samhällen som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och deras sedvanliga nyttjande av biologiska resurser, med förbehåll för nationell lagstiftning och internationella åtaganden, och detta integreras och reflekteras fullt ut i genomförandet av konventionen [om biologisk mångfald] med fullt och effektivt deltagande av urfolk och lokala samhällen på alla nivåer. (CBM:s översättning)

Föreliggande utredningsarbete har skett i samarbete med ett urval myndigheter och i form av ett internt arbete inom myndigheterna, men största delen har skett som ett analysarbete vid CBM.

CBD är idag 2014 ett levande och fortlöpande arbete. Det dokument som skrevs under vid Rio-toppmötet 1992 var utgångspunkten för ett långsiktigt arbete som kontinuerligt har tolkats och vidareutvecklats. Representanter för Parterna⁶ samlas regelbundet på partsmöten för att diskutera och besluta om det gemensamma arbetet framåt. Underlagen till beslut utarbetar parterna i samarbete med Konventionens sekretariat under möten med en mängd olika arbetsgrupper. Dessa arbetsgrupper utvecklar sedan förslag som beslutas på det efterkommande partsmötet och besluten från dessa blir

⁵ Avtalet och bakomliggande dokument, SLU. cbm.2014.2.6-3.

⁶ De stater som har skrivit på Konventionen.

därmed lika giltigt som ursprungskonventionen från 1992. Det handlar om en pågående och kontinuerlig process i syfte att nå de mål som först formulerades för över tjugo år sedan. För detta uppdrags räkning är det främst arbetsgruppen för artikel 8j⁷ (senare har också artikel 10c kommit att omfattas av denna arbetsgrupp) som berörs. De åtaganden, som därför har analyserats i detta uppdrag, har således uppdaterats genom åren och de senast antagna besluten är därför från det senaste partsmötet som hölls i Hyderabad 2012⁸.

Inom ramen för uppdraget har en juridisk analys gjorts av CBD och dess artiklar. Slutsatsen är att CBD är en legalt bindande konvention, och även utan att den specifikt har inkluderats i den nationella lagstiftningen har Sverige som konventionspart ett ansvar att genomföra de beslut som fattas inom konventionens kontext.

I arbetsprogrammet rörande nationellt genomförande av artikel 8j och relaterade frågor⁹ framhålls fem grundprinciper som eftersträvas i arbetet:

- 1. Urfolks- och lokala samhällens fulla och effektiva deltagande i alla skeden av identifieringen och genomförandet av arbetsprogrammets element. Fullt och effektivt deltagande av kvinnor tillhörande urfolks- och lokala samhällen i alla arbetsprogrammets aktiviteter.*
- 2. Traditionell kunskap skall värderas, ges samma respekt och anses som lika användbar och nödvändig som andra former av kunskap.*
- 3. Ett holistiskt synsätt som överensstämmer med de andliga och kulturella värdena och sedvänjorna hos urfolks- och lokala samhällen samt deras rätt att ha kontroll över sina traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor.*
- 4. Ekosystemansatsen är en strategi för det integrerade bru-*

⁷ Ad Hoc Open-Ended Intersessional Working Group on Article 8(j) and related provisions of the Convention on biological diversity

⁸ <http://www.cbd.int/decisions/cop/?m=cop-11>

⁹ <http://www.cbd.int/traditional/pow.shtml>; Arbetsprogrammet på svenska (Tunón et al. 2010:20–30).

kandet av land, vatten och levande resurser som främjar bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald på ett rättvist sätt.

5. Tillgången till traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolks- och lokala samhällen ska vara underbyggda i förväg lämnade informerade medgivande eller i förväg lämnade informerade godkännande från bärarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.

Att uppnå dessa principer kräver ett kontinuerligt förändringsarbete i hela samhället och inbegriper de flesta sektorer, både offentliga och privata. Arbetet kan som sådant jämföras med jämställdhetsarbete, lika villkorplaner eller miljöcertifiering, vilka bygger på kontinuerligt förändringsarbete. I denna studie har CBM inlett mer fördjupade studier av tio centrala myndigheters åtaganden och mandat, men också identifierat ytterligare ett trettiotal myndigheter som på olika sätt är berörda.

Operationell definition

Uppdraget har även inkluderat ”att föreslå en operationell definition av artiklarna 8j och 10c i en för de specifika myndigheterna relevant kontext, med tydlig koppling till (*in situ*-) bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.” Därför har den internationella och nationella diskussionen kring denna fråga analyserats med följande resultat:

CBM:s slutsats är att urfolks- och lokala samhällen bör omfatta: grupper som kan ha ”kunskaper, innovationer och sedvänjor ... som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald” är t.ex. samer, jord- och skogsbrukare, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, kust-, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare, men också stora grupper som på fritiden ägnar sig åt till exempel odling, uppfödning av husdjur, bär- och svamp-plockning. Dessutom bör rätten att själv definiera sig som lokalsamhälle vara det främsta och avgörande kriteriet.

CBM menar att traditionell kunskap i detta sammanhang bör vara:

Kunskaper, innovationer och sedvänjor, som är relevanta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, inklusive sociala, kulturella och andliga förhållningssätt till landskapet och naturen, kunskaper om hushållning med biologiska resurser samt om en hållbar livsstil

CBM menar att:

Det är nödvändigt att vi också i Sverige i arbetet för en hållbar utveckling i ett brett perspektiv verkar för att lokal och traditionell kunskap värderas, ges samma respekt och anses lika användbar som andra former av kunskap.

Myndigheternas ansvar

För att ett förankrings- och genomförandearbete ska kunna bli meningsfullt krävs ett aktivt deltagande av representanter för berörda myndigheter och för urfolks- och lokala samhällen. Under 2013 har tio av statliga myndigheter inlett ett sådant arbete (se avsnitt 6.1–6.10 för en mer fördjupad beskrivning myndighet för myndighet). Dessa myndigheter framhöll att de saknade uttalade skrivningar om eventuella åtaganden i sina regeringsuppdrag. Det finns således ett behov av att i myndigheternas instruktioner eller regleringsbrev tydliggöra vikten av arbete med att genomföra artiklarna 8j och 10c samt Aichi-mål 18. Detta gäller både de tio myndigheter som har inlett sitt arbete och ytterligare ett trettiotal myndigheter (se avsnitt 6.11–6.14). Dessutom har cirka hundra organisationer och representanter för kunskapsbärare inbjudits att lämna synpunkter. Generellt kan man konstatera att de flesta av myndigheterna som har deltagit i studien har konstaterat att ett tydligt uppdrag i instruktion eller regleringsbrev skulle skapa utrymme för insatser inom ansvarsområdet. Dessamma gäller möjligheterna att avsätta en handläggare på dessa uppgifter. ***CBM:s bedömning är att det behövs en översyn av instruktioner och regleringsbrev för att skapa sådant utrymme för arbete inom myndigheterna.***

Varje berörd myndighet behöver sannolikt avsätta en halv- till en heltidstjänst (behovet är beroende av hur berörd myndigheten är) för det interna förankringsarbetet samt för utvecklingen av den myndighetsspecifika handlingsplanen och kontakten med övriga myndigheter, en samordnande stödfunktion (se nedan) och representanter för lokalsamhällen. Detta arbete behövs för att planera och precisera behov av framtida insatser. Därutöver behövs även vissa medel för att inom respektive myndighet kunna genomföra interna workshoppar i syfte att skapa förståelse för dessa frågor hos personalen och att utveckla den interna handlingsplanen. Det behövs också medel för att myndigheterna ska kunna ha möjlighet att på likartade villkor bjuda in lokalsamhället till dialog om behov och möjligheter till samarbete samt även möta andra myndigheter och utbyta erfarenheter. För Naturvårdsverket (6.2) och Sametinget (6.1) är behoven sannolikt större då dessa har ett större an-

svar för de specifika artiklarna än de flesta andra myndigheterna. Det behövs exempelvis en samisk funktion för samordningsarbete med de övriga Sametingen samt specifika samiska informationsprojekt. Mer specifika förslag vad gäller de i detta uppdrag deltagande myndigheterna återfinns i respektive myndighetsbeskrivning (avsnitt 6.1–6.13).

Samordnande stödfunktion

Handlingsplanen och förslagen till myndigheterna förutsätter att det inrättas en långsiktig samordnande stödfunktion som kan verka i gränslandet mellan regeringskansliet, myndigheter, universitetsvärlden, urfolks- och lokala samhällen och den privata sektorn. Denna har till uppgift att stödja utvecklingen, bedriva forsknings- och utredningsarbete om frågorna, ta fram utbildnings- och informationsmaterial både för myndigheter och lokalsamhälle, genomdriva olika samarbeten och pilotprojekt med mera, samt följa arbetet inom CBD och kommunicera med CBD-sekretariatet och Miljödepartementet. Stödfunktionen skulle därmed utgöra en samordnande tematisk fokuspunkt för artikel 8j (och 10c), i syfte att samla in erfarenheter för att underlätta det fortsatta arbetet kopplat med genomförandet av artiklarna 8j och 10c¹⁰. Funktionen påminner om den roll som Naptek delvis har haft under perioden 2006–2011. Under 2012 och 2013 har Naptek mer kommit att utgöra en utredningsinstans. Denna funktion utpekas i handlingsplanen som ”samordnande stödfunktion”.

En rimlig bedömning är att för att fungera tillfredsställande behöver stödfunktionen motsvarande tre heltidstjänster samt anslag för drift och samarbeten, motsvarande 4,2 miljoner kr/år.

¹⁰ Tunón et al. 2010.

Handlingsplanen

Inom ramen för årets uppdrag har CBM även utarbetat ett förslag till handlingsplan för att uppnå Aichi-mål 18 inom FN:s Konvention om biologisk mångfald (detta redovisas nedan som ett ”fristående avsnitt”). Handlingsplanen utgör ett översiktligt förslag på hur genomförandet kan fortlöpa. Handlingsplanen bör sedan fördjupas, följas upp och revideras i syfte att nå de avsedda målen. Arbetet förutsätter att myndigheterna i ett tidigt skede inleder ett internt arbete att analysera sin egen verksamhet, samt tidigt i arbetet identifierar och bjuder in berörda lokalsamhällen. Var och en av myndigheterna bör genomföra ett internt arbete med att ta fram mer detaljerade handlingsplaner för deras specifika mandat och åtaganden, vilket är ett arbete som behöver inledas snarast om målen ska kunna nås.

Förslagen i handlingsplanen är omfattande. CBM har utgått från vad som behöver göras för att nå Aichi-målet 18 och även utgått från det väsentliga bidrag som lokal och traditionell kunskap kan ge i den samhällsomställning som behöver ske inom en generation, till år 2020, för att miljö kvalitetsmålen ska kunna nås. Handlingsplanen utgår från det arbete som redan initierats på många av myndigheterna och framförallt på Naturvårdsverket som har det generella ansvaret för genomförandet av Sveriges miljöpolitik. Naturvårdsverket arbetar sedan flera år med genomförande av artikel 8j i många delar av sin verksamhet. Praktisk användning av erfarenheter från det arbetet kan bidra till att underlätta genomförandet av handlingsplanen.

Förslag till handlingsplan för att uppnå Aichi-mål 18 inom FN:s Konvention om biologisk mångfald

Inledning

Mångfalden av biologiskt liv (växter, djur, mikroorganismer, etc.) är den avgörande förutsättningen för liv på jorden. Utveckling och vidmakthållande av biosfärens livsuppehållande system är beroende av den biologiska mångfalden. Den biologiska mångfalden är vidare nödvändig för att möta den växande världsbefolkningens behov av livsmedel och god hälsa samt och andra behov. Idag finns dock stora hot mot dessa förutsättningar och behov genom att den biologiska mångfalden kraftigt minskar genom många mänskliga aktiviteter.¹ Detta är bakgrunden till FN:s Konvention om biologisk mångfald, som undertecknades i Rio 1992 och som idag är en av världens två ledande internationella miljökonventioner (den andra är FN:s ramkonvention om klimatförändringar).

Den biologiska mångfalden som finns, i Sverige liksom i resten av världen, har i hög grad formats genom människans bruk av landskapet under årtusenden. En stor del av vår biologiska mångfald är därför beroende av fortsatt traditionellt bruk, baserad på den kunskap som överförs från generation till generation. Regeringen har i flera skrivelser och beslut betonat att man bedömer det som viktigt att Sverige tar hänsyn till lokal och traditionell kunskap eftersom frågan har betydelse för hållbart nyttjande av och bevarande av biologisk mångfald. Detta gäller både internationellt och nationellt.

Innehållet i FN:s Konvention om biologisk mångfald

I mångfaldskonventionens inledning framhålls att de parter som gemensamt slutit fördraget:

är medvetna om det inneboende värdet av biologisk mångfald och de ekologiska, genetiska, sociala, ekonomiska, vetenskapliga, utbildningsmässiga, kulturella, rekreativa och estetiska värdena hos biologisk mångfald och dess beståndsdelar.¹¹

Inom konventionens ramar har man sedan utvecklat ett

¹¹ Sveriges officiella översättning av Konventionen (SÖ 1993:77).

antal åtaganden gällande lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk, vilket har betonats utifrån att:

Biologisk mångfald, hållbart sedvanebruk och traditionell kunskap är nära kopplade till varandra. Urfolks- och lokala samhällen¹² skapar och omskapar ständigt sociala och ekologiska system, landskap, marina områden, växt- och djursamhällen, genetiska resurser och förvaltning av dessa genom hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald. Deras position är därför central för anpassning till förändringar som klimatförändringar och för att bidra till upprätthållandet av biologisk mångfald och ekosystemtjänster, och för att stärka återhämtningsförmågan hos sociala och ekologiska system. Urfolks- och lokala samhällen och bärare av traditionell kunskap kopplad till hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald bidrar också till att generera ny kunskap som är värdefull inte bara för sina egna grupper utan också för mänskligheten som helhet.¹³ (CBM:s¹⁴ översättning)

Artikel 8 i konventionen (om biologisk mångfald) omfattar *in situ*-bevarande av biologisk mångfald, dvs. bevarande av biotoper, arter och raser/sorter i den naturliga miljö där de har utvecklats, och det gäller såväl vild som domesticerad mångfald. Delartikel 8j berör särskilt lokal och traditionell kunskap, innovationer och sed-

¹² I den svenska översättningen av Konventionen från 1993 (SÖ 1993:77) löd frasen "indigenous and local communities", på svenska "ursprungliga och lokala samhällen". Denna specifika fras inom Konventionen har blivit omdiskuterad internationellt eftersom det råder en konceptuell oklarhet vad som menas med ett *ursprungligt samhälle*. Den svenska regeringen har tillsammans med en majoritet av Konventionens parter ställt sig bakom att förtydliga denna sentens så att den lyder "indigenous peoples and local communities", dvs. urfolks- och lokala samhällen". Detta är inte beslutat internationellt ännu men den svenska regeringens ståndpunkt utgör en tolkning av hur frasen bör tolkas i det nationella genomförandet.

¹³ UNEP/CBD/WG8J/8/L.3 Det slutgiltiga underlaget till partsmötesbeslut rörande handlingsplan för hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald inför partsmötet 2014.

¹⁴ SLU/Centrum för biologisk mångfald

vänjor kopplade till biologisk mångfald. Konventionens artikel 10 handlar om främjandet av långsiktigt uthålligt nyttjande av biologisk mångfald och delartikel 10c betonar särskilt hänsyn till hållbart sedvanebruk. Dessa två delartiklar lyder i sin helhet:

Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt: ...

Artikel 8j:

med förbehåll för dess nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livsätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.¹⁵

Artikel 10c:

Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt: ...

skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.¹⁶

I samband med konventionens partsmöte i Nagoya i Japan år 2010 kom man överens om nya mål för konventionsarbetet och det nationella genomförandet av detta, de s.k. Aichi-målen. Vad avser lokal och traditionell kunskap gäller Aichi-mål 18, som lyder:

År 2020 respekteras traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolk och lokala samhällen som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och deras sedvanliga nyttjande av biologiska resurser, med förbehåll för nationell lagstiftning och internationella åtaganden, och detta integreras och reflekteras fullt ut i genomförandet av konventionen [om biologisk mångfald] med fullt och effektivt deltagande av urfolk och lokala samhällen på alla nivåer. (CBM:s översättning)

Underlaget till handlingsplanen

Napte¹⁷ vid Centrum för biologisk mångfald (CBM), Sveriges lantbruksuniversitet, fick under 2013 i uppdrag av Naturvårdsverket att utveckla en handlingsplan för genomförandet av artiklarna 8j och 10c i FN:s Konvention 15 Sveriges officiella översättning av Konventionen (SÖ 1993:77).

¹⁶ Sveriges officiella översättning av Konventionen (SÖ 1993:77).

¹⁷ Naptek = Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, ett initiativ som grundar sig på regeringsbesluten M2005/6488/Na och M2011/3884/Nm).

tion om biologisk mångfald i syfte att uppnå Aichi-mål 18 inom Konventionen. De mål och åtgärder som tas upp i handlingsplanen har utvecklats under 2013 inom ramen för detta uppdrag.

På CBM:s initiativ inom uppdraget har under året tio statliga myndigheter¹⁸ inlett ett eget internt arbete och/eller bidragit med synpunkter och reflektioner som CBM sedan har använt i utarbetandet av en handlingsplan för hur ett effektivt genomförande ska kunna ske. Dessutom har enskilda organisationer, som på olika sätt arbetar med eller representerar lokal och traditionell kunskap hos lokalsamhällen, lämnat synpunkter.

Intentionen är att handlingsplanen ska kontinuerligt utvecklas och revideras utifrån det rådande läget.

Handlingsplanens syfte

Syftet med handlingsplanen är att ta de första stegen mot ett brett svenskt nationellt genomförande av artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i Konventionen. I den föreslagna handlingsplanen redovisas de åtgärder som initialt behöver vidtas för att skapa förutsättningar för att kunna uppnå det långsiktiga målet, som enligt beslut ska vara uppnått år 2020. ***Det övergripande målet är således att Sverige till 2020 uppfyller alla kriterier uppställda i Konventionens strategiska plan, framför allt Aichi-målet nr 18.***

Artiklarna 8j och 10c fokuserar på hållbart sedvanebruk av biologiska resurser och betydelsen av traditionell och lokal kunskap för bevarade och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, samt frågor som rör rättvis fördelning av vinster uppkomna därav. Ett mål med det övergripande arbetet är därför att skapa förutsättningar för att urfolks- och lokala samhällen ska vara delaktiga i beslutsprocesser rörande bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald som bedrivs på alla myndigheter, och på alla nivåer, i syfte att främja breda och allsidiga beslutsunderlag. Detta bör ske i enlighet med de fem grundläggande principerna (se nedan) i arbetsprogrammet för nationellt genomförande av 8j och relaterade frågor inom Konventionen samt förslaget till aktionsplan för genomförande av artikel 10c, som beräknas antas av Konventionens partsmöte hösten 2014. Sveriges regering har ställt sig bakom dessa och relaterade beslut. Ett stort fokus i handlingsplanen har därför lagts på åtgärder för att åstadkomma det ”fulla och effektiva” deltagandet av representanter från urfolks- och lokala

¹⁸ Havs- och vattenmyndigheten, Institutet för språk och folkminnen, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Patent- och registreringsverket, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Skogsvårdsstyrelsen och Trafikverket.

samhällen i de processer som påverkar dessa samhällen direkt eller indirekt genom att påverka den lokala biologiska mångfalden i deras omgivning.

1. *Urfolks- och lokala samhällens fulla och effektiva deltagande i alla skeden av identifieringen och genomförandet av arbetsprogrammets element. Fullt och effektivt deltagande av kvinnor tillhörande urfolks- och lokala samhällen i alla arbetsprogrammets aktiviteter.*
2. *Traditionell kunskap skall värderas, ges samma respekt och anses som lika användbar och nödvändig som andra former av kunskap.*
3. *Ett holistiskt synsätt som överensstämmer med de andliga och kulturella värdena och sedvänjorna hos urfolks- och lokala samhällen samt deras rätt att ha kontroll över sina traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor.*
4. *Ekosystemansatsen är en strategi för det integrerade brukandet av land, vatten och levande resurser som främjar bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald på ett rättvist sätt.*
5. *Tillgången till traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolks- och lokala samhällen ska vara underbyggda i förväg lämnade informerade medgivande eller i förväg lämnade informerade godkännande från bärarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.*

Handlingsplanen är ett första steg. CBM har bedömt att ett fyrtiotal statliga förvaltningsmyndigheter¹⁹ på något sätt är berörda av bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald samt frågor rörande lokal och traditionell kunskap. Dessutom berörs länsstyrelserna och kommunerna samt universitet och högskolor. Arbetet har under 2013 inletts med att djupare studera tretton centrala myndigheter.

Handlingsplanens förslag till åtgärder

Inom ramen för Sveriges genomförande av artikel 8j inom CBD gav Miljödepartementet CBM i uppdrag att utreda hur detta skulle kunna tolkas i en svensk kontext. Arbetet resulterade i rapporten *Traditionell kunskap och lokalsamhällen*²⁰, vilken gav förslag på både hur artikel 8j kunde tolkas och vilka initiala åtgärder som behövde göras. Förslagen ledde till att regeringen gav CBM i uppdrag att initiera och under perioden 2006–2011 driva ett nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald (Naptek). Uppdraget omfattade kartläggning, dokumentation och åtgärder för att upprätthålla lokal och traditionell kunskap,

spridning av lokal och traditionell kunskap till vissa målgrupper som t.ex. brukare av biologiska resurser och myndigheter, samt stimulering av forskning. Programmet har i enlighet med uppdraget arbetat i samråd med Sametinget när det gällde samiska frågor samt samverkat med olika intressenter såsom myndigheter, näringslivet och andra berörda organisationer och aktörer. Vidare har programmet innefattat internationellt utbyte, inklusive processerna inom konventionen om biologisk mångfald. I slutfasen av programperioden, 2009–2010, genomfördes en kartläggning av situationen för lokal och traditionell kunskap i Sverige, vilket resulterade i en rapport med förslag till åtgärder och insatser för genomförande av artiklarna 8j och 10c i Sverige²¹. Efter ett nytt beslut från regeringen genomfördes under 2012 tre fördjupade undersökningar: kunskapsintegrering – hur kunskap kan sammanfogas²², möjligheterna att utveckla en kunskapsportal för lokal och traditionell kunskap²³ och åtgärder för att främja och utveckla företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald²⁴. Vid sidan av Naptek har några myndigheter genomfört verksamhet av relevans för ett genomförande av artiklarna 8j och 10c, men det behövs mer för att Sverige ska nå Aichi-mål 18 och såväl traditionell kunskap som sedvanebruk är fortfarande på tillbakagång.

För att nå de mål Sverige har ställt sig bakom krävs att de genomförs fullt ut på det nationella planet. Naturvårdsverkets uppdrag till CBM under 2013 har varit att utveckla ”förslag på en nationell handlingsplan för relevanta myndigheters bidrag till nationell implementering av artiklarna 8j och 10c”. Ambitionen i handlingsplanen är därför att svenska myndigheter påtagligt ska öka sitt arbete med att genomföra och verka i enlighet med artiklarna 8j och 10c med fokus på bevarade, hållbart nyttjande och rättvis fördelning av nytta som uppkommer av nyttjandet av biologisk mångfald och därmed relaterad folklig kunskap. Det nationella genomförandet förutsätter fullt och effektivt deltagande av representanter för urfolks- och lokala samhällen, och handlingsplanen behöver således omfatta insatser för att allmänt öka medvetenheten gällande dessa frågor. Det är dessutom också viktigt med uppföljning av genomförandet och bedömning av hur insatserna leder till uppfyllandet av det uppställda målet. För detta, och för Sveriges återrapportering internationellt, krävs utvecklandet av nationella och internationellt jämförbara indikatorer för måluppfyllelse av handlingsplanens

19 Se Tunón et al., 2014, (denna utredning) avsnitt 6, Myndighetsanalyser).

20 Tunón 2004.

21 Tunón et al. 2010.

22 Tunón et al. 2012.

23 Dahlström & Tunón 2012.

24 Warmark et al. 2012.

operationella delar.

Förslagen i handlingsplanen är omfattande. CBM har utgått från vad som behöver göras för att nå Aichi-målet 18. CBM har också utgått från det väsentliga bidrag lokal och traditionell kunskap kan ge i den samhällsomställning som behöver ske inom en generation, till år 2020, för att miljö kvalitetsmålen ska kunna nås och för att nå tillräckligt långt på vägen mot ett samhälle utan utsläpp av växthusgaser²⁵. Handlingsplanen utgår från det arbete som redan initierats på många av myndigheterna och framförallt på Naturvårdsverket som har det generella ansvaret för genomförandet av Sveriges miljöpolitik. Naturvårdsverket arbetar sedan flera år med genomförande av artikel 8j i många delar av sin verksamhet. Praktisk användning av erfarenheter från det arbetet kan bidra till att underlätta genomförandet av handlingsplanen.

För att uppnå den medvetandeförändring som krävs i samhället för att möjliggöra uppfyllande av Aichi-mål 18 och ett hållbarare samhälle behövs en bred förståelse i samhället för det värde som lokal och traditionell kunskap kan ha för framtiden. Därför behöver insatser göras inte bara inom förvaltning av mark och vatten, utan också inom utbildningssektorn på alla nivåer samt

---

²⁵ <http://www.naturvardsverket.se/fardplan2050>

inom forskningen. Det krävs dessutom att regeringen avsätter särskilda medel för ökad satsning på forskning inom området traditionell kunskap och kunskapsintegrering. Sådan forskning bör bli långsiktig och den bör ske i samordning mellan olika forskningsråd.

Denna handlingsplan bör utvecklas i samråd med ytterligare statliga myndigheter under 2014 för att skapa förutsättningar att lyckas nå Aichi-mål 18 och det bakomliggande syftet till Aichi-målen till år 2020. Avsikten är att därefter strategiskt utveckla handlingsplanen med mer detaljerade åtgärdsförslag samt, om så behövs, utarbeta ytterligare åtgärder under de kommande två åren.

Vid sidan av de åtgärder som omfattar relevanta myndigheter kommer även insatser att identifieras som berör andra aktörer i samhället. Detta arbete bör genomföras i brett samarbete med myndigheter, representanter för näringslivet, organisationer kopplade till urfolks- och lokala samhällen samt brukarorganisationer, miljövårdsorganisationer och konsumentorganisationer. Vissa åtgärder kommer av nödvändighet att ha en lång tidshorisont och återkommande utvärderingar och uppföljningar är således nödvändiga. Detta gäller särskilt områden som relaterar till EU-lagstiftningen och internationella överenskommelser.

Handlingsplan för att genomföra artiklarna 8j och 10c och uppnå Aichi-mål 18 inom FN:s Konvention om biologisk mångfald

Målsättningar: Denna handlingsplan består av åtta målsättningar som CBM bedömer krävs för att uppnå målen i konventionen om biologisk mångfald vad gäller traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk. Var och en av dessa målsättningar har olika fokus och bildar tillsammans en helhetsbild av det som är nödvändigt för att fullt ut genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att nå Aichi-mål 18.

Huvudsakliga aktörer: Eftersom Naturvårdsverkets uppdrag till CBM inskränkte sig till offentliga aktörer så är också handlingsplanen skriven för att markera dessas insatser. Vi bedömer vidare att man bör se ett genomförande mycket brett så stundtals används begreppet ”samtliga offentliga aktörer”, vilket omfattar regeringen, de statliga verken, länsstyrelserna, kommunerna, m.fl. Fullt och effektivt deltagande av urfolks- och lokalsamhällen är centralt för ett genomförande av artiklarna 8j och 10c, och genomförandet av handlingsplanen förutsätter att arbetet sker i dialog och samråd med representanter för dessa grupper.

Åtgärder: Vi har strävat efter att identifiera övergripande åtgärder och koppla dessa till relevanta aktörer. De är oftast, men inte alltid, placerade i samma höjd i matrisen som en eller flera berörda aktörer.

Tidsplan: 2014–2020. De framtagna Aichi-målen inom CBD ska vara uppfyllda till år 2020, varför det finns fog för att ha detta som slutdatum även för det nationella arbetet. Eftersom det handlar om ett fortlöpande arbete under en relativt kort tidsrymd föreslår vi att myndigheternas insatser för att nå målet utvärderas vartannat år i syfte att kunna revidera planen.

Möjliga indikatorer för uppföljning: Inom ramen för artikel 8j i CBD har man internationellt kommit fram till följande tre övergripande indikatorer:

- status och trender vad gäller lingvistisk diversitet och antal som pratar urfolksspråk (utpekade som en användbar indikator för bevarandet och användandet av traditionell kunskap, om använd tillsammans

med andra indikatorer)

- status och trender i markanvändning och ägande-/nyttjanderätt inom områden som traditionellt bebos eller nyttjas av urfolks- och lokala samhällen;
- status och trender vad gäller utövandet av traditionella näringar²⁶.

För uppföljning av genomförandet av handlingsplanen och bedömning av hur måluppfyllelse krävs utveckling av särskilda indikatorer.

Referensgrupp: I syfte nå målen bedömer vi även att det är nödvändigt att regeringen låter bilda en transdisciplinär referensgrupp med egna resurser att agera, diskutera och ge olika perspektiv på genomförande och utveckling av handlingsplanen.

Centrala definitioner²⁷ för handlingsplanen är:

Urfolks- och lokala samhällen: *grupper som kan ha ”kunskaper, innovationer och sedvänjor ... som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald” är t.ex. samer, jord- och skogsbrukare, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, kust-, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare, men också stora grupper som på fritiden ägnar sig åt till exempel odling, uppfödning av husdjur, bär- och svamplockning. Dessutom bör rätten att själv definiera sig som lokalsamhälle vara det främsta och avgörande kriteriet.*

Lokal och traditionell kunskap: *Kunskaper, innovationer och sedvänjor, som är relevanta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, inklusive sociala, kulturella och andliga förhållningssätt till landskapet och naturen och kunskaper om hushållning med biologiska resurser samt en hållbar livsstil*

²⁶ Den engelska benämningen i CBD-beslut är ”traditional occupations” utan någon närmare definition.

²⁷ Utvecklande av CBM inom ramen för uppdraget.

Målsättningar	Huvudsakliga aktörer	Åtgärder för att uppnå mål	Tidsplan för genomförande	Möjliga indikatorer för uppföljning
<p>I. Att i policy och praktisk myndighetsutövning integrera hänsyn till urfolks- och lokala samhällen (IPLC), hållbart sedvanebruk och lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald</p>	<p>Regeringskansliet</p> <p>Statliga myndigheter av relevans för att genomföra 8j/10c i Sverige</p> <p>Naturvårdsverket på uppdrag av regeringen</p> <p>Samordnande stödfunktion*</p>	<p>Följa upp/revidera instruktioner och regleringsbrev och förtydliga där så är lämpligt</p> <ul style="list-style-type: none"> Myndigheten utvecklar inom ramen för sitt myndighetsmandat en plan för hur man kan uppnå målsättningen samt genomföra den Utveckla rutiner inom respektive myndighet och anslå medel för att uppnå fullt och effektivt deltagande av representanter för IPLC samt inkludera traditionell och lokal kunskap i beslut, etc. och i samråd med IPLC Utse en samordnande stödfunktion med uppgift att utgöra ett långsiktigt stöd i myndigheternas arbete med att genomföra denna handlingsplan, där så är lämpligt, exempelvis enligt åtgärdsförslagen nedan.) Bistå myndigheterna i arbetet med att i samarbete med andra aktörer utveckla och genomföra handlingsplanen samt ta fram material och utveckla och genomföra relevanta utbildningar 	<p>2014–2020</p> <p>Utvärdering av genomförandet uppföljs vartannat år</p>	<p>Utveckla indikatorer för uppföljning på övergripande, respektive myndighetsnivå</p> <p>Jämför den undersökning som genomfördes 2009 (Tunón et al., 2010).</p>

<p>2. Att på samtliga utbildningsnivåer även inkludera andra kunskapssystem än den akademiska kunskapen såsom kunskap om hållbart sedvanebruk och lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald</p>	<p>Regeringskansliet</p> <p>Samtliga offentliga aktörer av relevans för att genomföra 8)/roc i Sverige. Speciellt: Naturvårdsverket, Skolverket, Universitetskanslersämbetet, Sametinget, Svenska Unescorådet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Följa upp/revidera instruktioner och regleringsbrev och förtydliga där så är lämpligt • Myndigheten utvecklar inom ramen för sitt myndighetsmandat en plan för hur man kan uppnå målsättningen samt genomföra den • Utveckla rutiner inom myndigheterna, i samråd med IPLC, för fullt och effektivt deltagande i initiativ som rör undervisning och utbildning (i samverkan med stödfunktion* och handlingsprogrammets referensgrupp) • Utveckla rutiner för att öka delaktigheten bland de aktörer som redan idag arbetar med detta ex. skolor. • Stödja myndigheterna, exempelvis genom att utveckla utbildningsmaterial för att underlätta detta arbete 	<p>2014–2020</p> <p>Utvärdering av genomförandet uppskjutits vartannat år</p>	<p>Utveckla indikatorer för uppföljning på övergripande, respektive myndighetsnivå jämför den undersökning som genomfördes 2009 (Tunön et al., 2010).</p>
<p>3. Ökade insatser för att främja forskning rörande värdet av kunskapsintegrering, samt främja forskning rörande hållbart sedvanebruk och lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald</p>	<p>Samordnande stödfunktion*</p> <p>Regeringskansliet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Följa upp/revidera instruktioner och regleringsbrev och förtydliga där så är lämpligt 	<p>2014–2020</p> <p>Utvärdering av genomförandet uppskjutits vartannat år</p>	

<p>Naturvårdsverket, Skolverket, Universitetskanslersämbetet, Sametinget, Svenska Unesco-rådet, forskningsråden och andra myndigheter som finansierar forskning och utveckling</p>	<p>Samordnande stödfunktion*</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Myndigheten utvecklar inom ramen för sitt myndighetsmandat en plan för hur man kan uppnå målsättningen samt genomföra den • Arbeta inom myndigheterna, och i samråd med IPLC, utveckla rutiner för fullt och effektivt deltagande i initiativ som rör forskning (i samverkan med stödfunktion* och handlingsprogrammets referensgrupp) • Utveckla rutiner för att bedöma hur enskilda forskningsprojekt förhåller sig till IPLC och vilken form av specifik hänsyn som krävs i utförandet • Stödja myndigheterna i deras arbete med att arbeta fram rutiner och riktlinjer rörande dessa frågor 	<p>Utveckla indikatorer för uppföljning på övergripande, respektive myndighetsnivå Jämför den undersökning som genomfördes 2009 (Tunón et al., 2010).</p>
<p>4. Stärka förutsättningarna för urfolks- och lokala samhällen samt gynna lokala initiativ för hållbart sedvanebruk och för att främja och förmedla lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald</p>	<p>Samtliga offentliga aktörer av relevans för att genomföra 8/10c i Sverige</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Att myndigheterna, inom ramen för sitt myndighetsmandat, utvecklar insatser och anslår medel för att stärka kapaciteten hos IPLC • Att myndigheterna, inom ramen för sitt myndighetsmandat, skapar förutsättningar för att IPLC ska kunna mötas och utbyta erfarenheter nationellt och internationellt 	<p>2014–2020 Utvärdering av uppföljningsvartannat år</p> <p>Utveckla indikatorer för uppföljning på övergripande, respektive myndighetsnivå Jämför den undersökning som genomfördes 2009 (Tunón et al., 2010).</p>

	Samordnande stödfunktion*	<ul style="list-style-type: none"> • Stödja myndigheternas och IPLC arbete, inom detta område, exempelvis genom att: • Utveckla lämpligt material för att underlätta arbetet • Genomföra insatser rörande information och kommunikation • Genomföra pilotprojekt • Dela ut riktade projektstöd 		
5. Identifiera och nationellt sprida goda exempel på olika aspekter på hållbart sedvanebruk och lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald	Samtliga offentliga aktörer av relevans för att genomföra 8j/10c i Sverige, med stöd av den samordnande stödfunktionen* och Sametinget	<ul style="list-style-type: none"> • Identifiera och dokumentera goda exempel på hållbart sedvanebruk och lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald samt genomföra kommunikations- och medvetandegörande insatser 	2014–2020 Utvärdering av genomförandet följs vartannat år	Utveckla indikatorer för uppföljning på övergripande, respektive myndighetsnivå <i>Jämför den undersökning som genomfördes 2009 (Tunón et al., 2010).</i>
6. Främja näringslivsutveckling baserad på hållbart sedvanebruk samt lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald	Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Sametinget, Tillväxtverket, Vinnova och andra offentliga organ för näringslivsutveckling Patent- och registreringsverket	<ul style="list-style-type: none"> • Myndigheterna utvecklar, inom ramen för sitt myndighetsmandat, insatser och anslår medel för att främja detta område • Identifiera och utreda potentiella konflikter mellan olika intressen inom ramen för artiklarna 8j och 10c, både mellan olika traditionella näringar och med andra näringar) samt utveckla lösningar på dessa med ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv 	2014–2020 Utvärdering av genomförandet följs vartannat år	Utveckla indikatorer för uppföljning Initialt rekommenderas en enkätundersökning till myndigheter och näringsidkare inom ramen för artiklarna 8j och 10c i syfte att visa nuläget 2014

	Samordnande stödfunktion*	<ul style="list-style-type: none"> Utreda förutsättningar för tillträde till lokal och traditionell kunskap samt rättvis fördelning av nyttor som uppstår av användandet av kunskapen 	<ul style="list-style-type: none"> Utveckla indikatorer för uppföljning 	
7. Identifiera/använda indikatorer i syfte att nationellt och internationellt kunna bedöma status och trender vad gäller uppfyllandet av Aichi-mål 18 och artiklarna 8j och 10c i stort	Naturvärdsverket i samråd med Sametinget, IPLC och den samordnande stödfunktionen samt övriga myndigheter av relevans för att genomföra 8j/10c i Sverige	<ul style="list-style-type: none"> Identifiera/utveckla indikatorer för uppföljning och i arbetet säkerställa fullt och effektivt deltagande av IPLC Säkerställa, med lämpliga aktörer, att data för de inom CBD redan antagna indikatorerna tas fram och redovisas 	2014–2020 Utvärdering av genomförandet uppföljs vartannat år	
8. Följa och bidra till att den internationella utvecklingen gynnar hållbart sedvan bruk och lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald	Regeringskansliet, Sametinget, Naturvärdsverket, samordnande stödfunktion*	<ul style="list-style-type: none"> Att följa och delta i det internationella arbetet inom ramen för artiklarna 8j och 10c i CBD och IPPES Att utveckla och internationellt synliggöra praktiska erfarenheter av nationellt genomförande av artiklarna 8j och 10c i CBD samt sätta dessa i relation till hållbar utveckling Att i samarbete med internationella urfолksorganisationer arrangera samrådsmöten i syfte att utbyta relevanta erfarenheter 	2014–2020 Utvärdering av genomförandet uppföljs vartannat år	

*avser den stödfunktion som föreslås enligt åtgärd under mål 1.

Föreslagen tidsplan i korthet

- 15 januari 2014: Handlingsplanen levereras till Naturvårdsverket
- Under 2014:
  - Handlingsplanen remitteras – Regeringskansliet, myndigheter, IPLC – första halvåret
  - Handlingsplanen träder i kraft, bl.a. utveckling av indikatorer
  - Resurser för fördjupat arbete med första myndigheter + nya
  - Bildandet av en referensgrupp med IPLC-representation och avsättande av medel för verksamhet för den
  - Länsstyrelserna bör involveras i arbetet att konkretisera regionala och lokala handlingsplaner
- januari 2015:
  1. direktiv i regleringsbrev och resurser
  2. under året utarbetas förslag till lagändringar
  3. Ett brett seminarium om arbetet med handlingsplanen genomförs
  4. De viktigaste myndigheterna redovisar genomfört arbete och individuella handlingsplaner senast 31 dec 2015.
- Till 31 dec 2016: 1+3 för 2015, för övriga relevanta myndigheter + utvärdering av genomförandearbetet och revidering av nationella handlingsplanen har gjorts
- Till 31 dec 2018:
  - Utvärdering av genomförandearbetet och revidering av nationella handlingsplanen har gjorts
  - Ett brett halvtidsseminarium om avstämning av och diskussion om handlingsplanen genomförs
- Till 31 dec 2020:
  - Långsiktiga mål att genomföra artiklarna 8j och 10c samt Aichi-mål 18 hos alla relevanta myndigheter har uppnåtts.

Uppföljning

I uppföljningen av handlingsplanen bör finnas direkta kopplingar till miljökvalitetsmålen och generationsmålet, men också en beredskap och följsamhet gentemot de pågående processerna inom CBD och andra internationella organ inom området. Det är även viktigt i arbetet att ta hänsyn till förutsättningarna för såväl internationella som regionala/lokala jämförelser och tillåta relevanta avvikelser samt inkludera detta i uppföljningen. Uppföljningen bör med assistans från myndigheterna göras av den samordnande stödfunktionen i samråd med referensgruppen.

Under 2015 bör ett brett nationellt seminarium med deltagande av representanter för myndigheter, föreningar och urfolks- och lokala samhällen genomföras i syfte att initiera arbetet bredare och att medvetandegöra samhället i stort. Därefter bör ett motsvarande halvtidsseminarium genomföras under 2018 för avstämning av och diskussion om genomförandet av handlingsplanen.

Referenser:

- CBD, *UN Convention on biological diversity*, (<http://www.cbd.int>)
- Dahlström, A. & Tunón, H. 2012. *Webbaserad kunskapsportal för traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald – en förstudie*. CBM:s skriftserie 72. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. ²⁸
- SÖ 1993:77. *Sveriges internationella överenskommelser. Konventionen om biologisk mångfald*. (<http://www.regeringen.se/sb/d/1427/a/15180>)
- Tunón, H. 2004. *Traditionell kunskap och lokalsambällen: artikel 8j i Sverige*. CBM:s skriftserie 10. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.²⁹
- Tunón, H., Byström, M., Dahlström, A., Iwarsson, M. & Warmark, C. 2010. *Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige*. CBM:s skriftserie 39. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.³⁰
- Tunón, H., Axelsson Linkowski, W. & Kvarnström, M. 2012. *Att få kunskap att mötas: ett utredningsuppdrag om kunskapsintegrering*. Rapport inlämnad till regeringskansliet. SLU:s dnr SLU.cbm.Fe.2012.4.1-54.
- Tunón, H., Kvarnström, M., Axelsson Linkowski, W. & Westin, A. 2014. *Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald?: Ett uppdrag från Naturvårdsverket*. dnr SLU.cbm.2014.2.6-3.
- UNEP/CBD/WG8J/8/L.3. Article 10, with a focus on article 10(c), as major component of the programme of work on article 8(j) and related provisions of the Convention. Ad hoc open-ended inter-sessional working group on article 8(j) and related provisions of the Convention on Biological Diversity. Eighth meeting. Montreal, 7-11 October 2013.
- Warmark, C., Iwarsson, M., Kvarnström, M., Axelsson Linkowski, W. & Tunón, H. 2012. *Hur främjas företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald?* Rapport inlämnad till regeringskansliet. SLU:s dnr SLU.cbm.Fe.2012.4.1-54.

*****

---

28 <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/publikationer/bocker-och-tidskrifter/>

29 <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/publikationer/bocker-och-tidskrifter/>

30 <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/publikationer/bocker-och-tidskrifter/>

Konsekvensbedömning och kostnadsberäkning av förslagen

Konsekvensbedömning

Handlingsprogrammets förslag, om de implementeras, har flera tydliga konsekvenser. I första hand bidrar implementeringen till att Sverige då har förutsättningar att leva upp till sina åtaganden i flera internationella överenskommelser, t.ex. CBD, FAO-Internationella fördraget om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk, Ramsar konventionen om våtmarker, Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet och FN:s deklaration om urfolks rättigheter, och då särskilt flera legalt bindande konventioner.

Handlingsplanens genomförande innebär att de berörda myndigheterna tar på sig en för de flesta ny arbetsuppgift, vilket naturligtvis inte sker utan konsekvenser. De förändringar och konsekvenser som detta innebär bör bedömas i samarbete med respektive myndighet, men vi ger här en initial och översiktlig konsekvensbedömning. Den bör fördjupas som en del av det fortsatta arbetet. Om handlingsprogrammets förslag genomförs så innebär detta för de relevanta myndigheterna:

- att professionella synsätt i relation till betydelsen av frågor och perspektiv relaterade till artiklarna 8j och 10c i CBD måste förändras dvs. en läro- och förändringsprocess måste initieras respektive fördjupas;
- att en förändrad professionell praktik måste utvecklas, dvs. en förändring av hur myndighetsutövning sker i praktiken. Myndigheten måste se över sina rutiner och normer för hantering av olika ärenden och behov av kunskapsunderlag;
- ökade kostnader för ny personal och/eller kostnader för att utbilda befintlig personal. Samtidigt som förhoppningen är att genomförandet ska leda till en bättre måluppfyllelse och effektivisering av arbetet, särskilt vad gäller förankring, och att detta ska leda till samhällsekonomiska vinster och bidra till den nödvändiga samhällsomställningen för att nå generationsmålet och ett Sverige utan utsläpp av växthusgaser.

Nya synsätt innebär att förändrade sätt att tänka och hantera sina myndighetsfrågor, främst i den mening att de bör vara mer lyhörda för andras expertis och bli mer flexibla i besluts-, genomförande- och uppföljningsprocesserna. Det handlar om att bredda perspektiven i myndighetsutövningen och i än större utsträckning lyssna till brukarna och andra grupper. Det

handlar om att effektivisera myndighetsarbetet genom att göra en fördjupad analys av de strukturer inom den egna myndigheten som förhindrar att man regelmässigt framställer ofullständiga underlag till beslut som i förlängningen kan motverka syftena och målen. Genom att beakta detta går det att skapa en större förståelse bland allmänheten för myndigheten och myndighetsbesluten.

I andra sammanhang, t.ex. Laponia-processen och inrättandet av Kosterhavets nationalpark, har det påpekats att en lyhörd och transparent process bidrar till att skapa mycket bättre förståelse och acceptans för beslut och åtgärder. Jordbruksverket framhåller i sitt svar till utredningen att en större delaktighet i enlighet med artiklarna 8j och 10c:

- bidrar till bättre måluppfyllelse
- ökad dialog kan involvera människor och skapa större förståelse och engagemang, vilket i sin tur leder till positiva effekter för biologisk mångfald
- ger möjligheter för att på ett strategiskt sätt dra nytta av bra och positiva aspekter på TK
- skapar en större medvetenhet om landsbygdens unika möjligheter

Man bedömer att det finns förutsättning att arbetet kommer att kunna effektiviseras och därmed ge bättre måluppfyllelse. Sametinget å sin sida bedömer det som en förutsättning för sin myndighetsutövning och fortlevandet av den samiska kulturen och de samiska näringarna.

Eftersom arbetet med att genomföra Konventionens artiklar 8j och 10c är tänkt att bedrivas som en stegvis process kommer förändringen sannolikt inledningsvis endast att innebära små direkta, och additiva, kostnader under förutsättning att förändringsprocessen sprids över en längre tidsrymd. Om Aichi-mål 18 uppfylls så som planerat kommer dock förändringarna och konsekvenserna att vara mycket stora. I vilket avseende som helst är det avgörande att arbetet fortlöpande följs upp.

Kostnadsberäkning

Regeringskansliet

Förslag: ***CBM gör bedömningen att det behövs en översyn av instruktioner och regleringsbrev för att skapa utrymme för ett utökat och målinriktat arbete inom myndigheterna.***

Kommentar: Ett sådant arbete bör ske inom ramen för de ordinarie uppdateringarna av regleringsbrev och instruktioner och bör inte föranleda några extra kostnader.

Myndigheter

Generellt förslag: CBM bedömer att det finns behov för att på varje myndighet som berörs ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt³¹ driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och internt förankra frågorna i myndigheten. Därutöver bör vissa medel för myndighetens interna och externa utveckling av frågorna läggas in.

Kommentar: För de mest relevanta myndigheterna³² bedömer vi att motsvarande en heltidstjänst, troligen fördelad på två personer, är nödvändigt. Det behövs vidare vissa medel för att kunna hantera samverkan med representanter ur folks- och lokala samhällen inom ramen för genomförandet (möten, samråd, beredningsgrupper, etc.). Trolig kostnad: ca 1,5 miljoner kr/år och myndighet.

För myndigheter av lägre relevans³³ bör sannolikt en halvtidstjänst kunna vara tillräckligt. Trolig kostnad: 800 000 kr/år och myndighet.

Detta skulle kanske kunna ske inom ramen för myndighetens ordinarie anslag, men eftersom frågan är ny för de flesta myndigheter krävs det med all säkerhet ett tillägg i form av ett tydligt uppdrag och ett extra anslag.

För de myndigheter (avsnitt 6.11–6.14) som inte ännu har påbörjat analysarbete bör det första årets arbete kunna ske inom ramen för ordinarie anslag. Prioriterade myndigheter att fördjupa sig vad gäller ansvar inom ramen för nationellt genomförande av artiklarna 8j och 10c utöver de som redan pekats ut i förslaget till handlingsplan är exempelvis Boverket, inom ramen för myndighetens arbete för hållbar samhällsutveckling, och Bergsstaten, inklusive en översyn av miljöbalken, minerallagen och den svenska mineralpolitiken i relation till folks- och lokala samhällen och hållbart sedvanebruk.

31 Troligen 1–3 år beroende på hur fort processen går.

32 Baserat på mandat och påverkan på möjligheten att nationellt genomföra artiklarna 8j och 10c bör Sametinget, Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten och Trafikverket betraktas som mest relevanta och berörda.

33 Jämför föregående fotnot. I prioritetsordning bör Livsmedelsverket, Riksantikvarieämbetet, Institutet för språk- och folkminnen, Patent- och registreringsverket vara att betrakta som något mindre berörda. Livsmedelsverket har dessutom redan kommit långt i sin process.

Specifikt förslag för Sametinget: Insatser för samverkan med de övriga nordiska sametingen och inrättandet av ett kunskaps- och informationscentrum för samisk traditionell kunskap.

Första delen bör sammanfalla med kostnadsberäkningen inom det generella förslaget, medan kunskaps- och informationscentret (se 6.1, Sametingets myndighetsanalys) faller utanför och en rimlig kostnadsberäkning är 2,5 miljoner kr/år.

Specifikt förslag för Jordbruksverket: Utöver det generella förslaget **förordar CBM en igångsättning av det husdjursgenetiska programmet, som möjliggör bevarande av hållbart sedvanebruk och traditionell kunskap kopplad till husdjur samt biologisk mångfald, främst domesticerad, men även hävdberoende.**

Jordbruksverket beräknade 2007 att kostnaden för ett fullständigt husdjursgenetiskt program skulle hamna på 17 miljoner kr/år, vilket skulle behöva uppdateras.

Samordnande stödfunktion

För att uppnå Aichi-mål 18 inom den överenskomna tidsramen, uppnått före 2020, behövs en hög ambitionsnivå, men man kan också överväga en lägre ambitionsnivå som innebär att målet kan nå senare. **CBM förordar inrättandet av en långsiktig stödfunktion för att samordna arbetet och fungera som kontaktyta mot samhället i allmänhet och 'traditionsbärarna' i synnerhet.**

Ambitionsnivå 1: Inrättandet och drivande av en samordnande stödfunktion motsvarande tre heltidstjänster samt anslag för drift och samarbeten, motsvarande 4,2 miljoner kr/år.

Ambitionsnivå 2: Inrättandet och drivande av en samordnande stödfunktion motsvarande två heltidstjänster samt anslag för drift och samarbeten, motsvarande 3,3 miljoner kr/år.

3. Sammanhanget

FN:s Konvention om biologisk mångfald

Skrivandet av FN:s Konvention om biologisk mångfald (CBD) slutfördes under FN-toppmötet i Rio de Janeiro 1992 och resultatet blev en överenskommelse som vilade på tre ben, vilket tydliggörs av första artikeln:

Målen för denna konvention, att eftersträvas i enlighet med dess relevanta bestämmelser, är bevarandet av biologisk mångfald, hållbart nyttjande av dess beståndsdelar och rättvis fördelning av nyttan som uppstår vid utnyttjande av genetiska resurser, inklusive genom lämpligt tillträde till genetiska resurser och genom lämplig överföring av relevant teknik, med hänsyn tagen till alla rättigheter till dessa resurser och tekniker, och genom lämplig finansiering.

Därmed är konventionen således långt mer än bara en naturvårdskonvention och ett stort fokus läggs på hållbart nyttjande av biologisk mångfald och globala rättvisefrågor. Föga förvånande har detta också inneburit att Konventionen har kommit att utgöra ett forum för biodiversitetsrelaterade människorättsfrågor och även ett stort fokus har lagts på urfolk. Ett i Konventions sammanhang ofta framfört ställningstagande är att urfolk och lokala samhällen med traditionella livssätt har en natursyn, som gör att deras förvaltarskap av marken och de biologiska resurserna i allmänhet är mer hållbart och långsiktigt än det moderna samhället. En mycket uppmärksam princip som särskilt kommer till uttryck i artikel 8j:

med förbehåll för dess nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor;

Den övergripande tanken med artikel 8 är att främja *in situ*-bevarande av biologisk mångfald och i just artikel

8j framhålls vikten av lokalbefolkningens involverande i bevarande (och hållbart nyttjande) av biologisk mångfald. I arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j framhålls fem grundprinciper för arbetet:

- 1. Urfolks- och lokala samhällens fulla och effektiva deltagande i alla skeden av identifieringen och genomförandet av arbetsprogrammets element. Fullt och effektivt deltagande av kvinnor tillhörande urfolks- och lokala samhällen i alla arbetsprogrammets aktiviteter.*
- 2. Traditionell kunskap skall värderas, ges samma respekt och anses som lika användbar och nödvändig som andra former av kunskap.*
- 3. Ett holistiskt synsätt som överensstämmer med de andliga och kulturella värdena och sedvänjorna hos urfolks- och lokala samhällen samt deras rätt att ha kontroll över sina traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor.*
- 4. Ekosystemansatsen är en strategi för det integrerade brukandet av land, vatten och levande resurser som främjar bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald på ett rättvist sätt.*
- 5. Tillgången till traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolks- och lokala samhällen ska vara underbyggda i förväg lämnade informerade medgivande eller i förväg lämnade informerade godkännande från bärarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.*

Analogt med detta har artikel 10 fokus på hållbart nyttjande och delartikeln 10c:

skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.

Det har redan tidigare framhållits att det finns ett antal andra delartiklar i Konventionen som har hög relevans vad gäller perspektivet ”urfolks- och lokala samhällen” respektive ”traditionell kunskap, innovationer och sedvänjor” så, t.ex. artiklarna 7a, 7c, 8a, 8m, 10d, 13a, 16, 17.1, 17.2, 18.4 och 19³⁴. Sverige ratificerade CBD redan

34 t.ex. Tunón, 2004: s. 21–26 & <http://www.cbd.int/traditional/>

1993, vilket var samma år som Konventionen trädde i kraft.

CBD är en legalt bindande konvention. Sverige har som nation undertecknat och ratificerat konventionen, vilket även EU har gjort. Sveriges arbete som konventionspart är därmed underställt EU i vissa frågor. Inom ramen för uppdraget har en juridisk analys gjorts av hur man i dessa sammanhang bör tolka ”så vitt möjligt och om så är lämpligt” och ”med förbehåll för dess nationella lagstiftning”.³⁵ För en tolkning av vad detta innebär för genomförandet av artikel 8j och 10c hänvisar CBM till avsnitt 5, Operationell definition i denna utredning.

Processerna inom FN:s Konvention om biologisk mångfald

Visserligen gjordes konventionstexten färdig 1992, men tolkningar av texten och vidareutveckling av hjälpdokument görs kontinuerligt och konventionen kan betraktas som en process snarare än en statisk text. Det viktigaste beslutande organet är konventionens partsmöte (*Conference of the Parties, COP*) och det har i skrivandets stund hållits elva partsmöten. Partsmötet har till sin hjälp inrättat ett antal organ eller arbetsgrupper (*subsidiary bodies*), vilka assisterar i att utveckla arbetsdokument och utkast till beslut som partsmötet sedan kan fatta beslut om. Beslut inom CBD ska fattas i konsensus eller i den händelse konsensus inte uppnås trots omfattande arbete att uppnå det kan beslut undantagsvis fattas med två tredjedelars majoritet. Merparten av besluten fattas i konsensus³⁶. Detta innebär att samtliga parter, dvs. länder som har ratificerat Konventionen, i de allra flesta fall ställer sig bakom och är eniga med de beslut som fattas av partsmötet. Sverige har inte reserverat sig mot något av de partsmötesbeslut som rör artikel 8j.

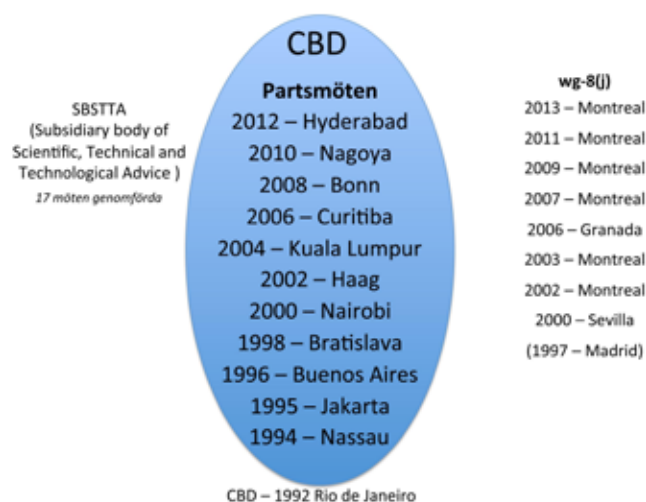
Till sin hjälp har partsmötet också Konventionens sekretariat som tillsammans med parterna och arbetsgrupperna utvecklar arbetsdokument till färdiga underlag för beslut. Många beslut från partsmöten inbegriper att uppdra åt sekretariatet att skicka ut notifikationer, vilket är att uppmana parter och andra aktörer att skicka in skriftliga svar på specifika frågor som sedan sekretariatet kan sammanställa till bakgrundsdokument som parterna kan använda sig av i utvecklandet av underlag för framtida beslut. (se figur 1).

För frågor rörande ”kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt” har partsmötet fattat beslut att in-

³⁵ Bilaga 2. Yaffa Epstein.

³⁶ CBD Handbook, 2005: s. 57–69.

rätta en särskild arbetsgrupp, *the Ad Hoc Open-Ended inter-sessional working group on article 8(j) and related provisions of the Convention on Biological Diversity (WG8[j])*, vilken i oktober 2013 genomförde sitt åttonde arbetsgruppsmöte. I denna arbetsgrupp har en mängd beslutsunderlag utvecklats som sedan har lett fram till partsmötesbeslut, bl.a. ett särskilt arbetsprogram för nationellt genomförande av artikel 8j (beslut V/16, år 2000). Arbetsgruppen utvecklade dessutom särskilda riktlinjer³⁷ i syfte att uppmana parterna att genomföra kultur-, miljö- och socialkonsekvensbeskrivningar på urfolks- och lokala samhällens traditionella markområden, vilka antogs. Genom åren har många instrument utvecklats i syfte att underlätta såväl det nationella som det internationella arbetet att genomföra Konventionen och sträva efter att uppfylla dess syften. CBM har gjort en översiktlig genomgång av CBD-processerna med avseende på artikel 8j fram till sjunde partsmötet år 2004³⁸.

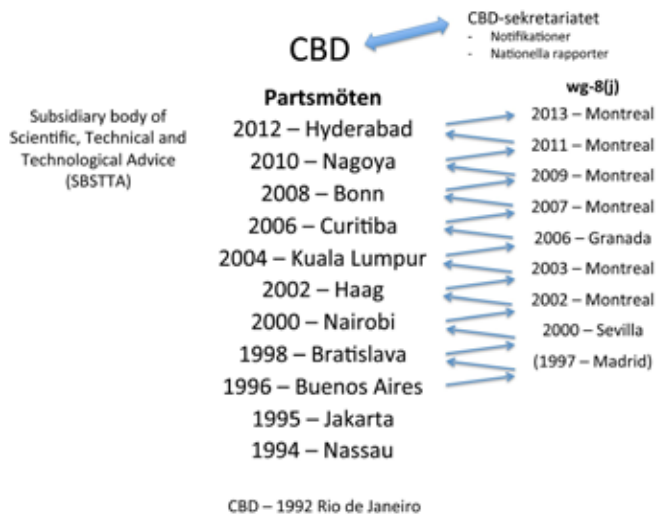

Hittills genomförda partsmöten inom CBD och wg-8(j) (möten med arbetsgrupp för nationell implementering av artikel 8j).

I samband med Konventionens partsmöte i Nagoya 2010 antogs en uppdatering av CBD i stort och specifikt arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j i och med beslutet att anta de s.k. Aichi-målen för biologisk mångfald. Det artonde av dessa mål lyder:

³⁷ CBD 2004. Akwé: Kon Voluntary guidelines for the conduct of cultural, environmental and social impact assessments regarding developments proposed to take place on, or which are likely to impact on, sacred sites and on lands and waters traditionally occupied or used by indigenous and local communities. (<https://www.cbd.int/doc/publications/akwe-brochure-en.pdf>, i svensk översättning av Naptek CBM:s skriftserie 50: <http://www.slu.se/cbm>).

³⁸ Tunón 2004: 27–62.

Ett sätt att visa beslutsgången inom CBD vad gäller frågor kopplade till artikel 8j (och 10c). Partsmötet ger ett uppdrag till wg-8(j) att utveckla ett beslutsunderlag till ett senare partsmöte, som i sin tur resulterar till ett nytt uppdrag till wg-8(j). På det viset har det fortsatt och nu senast med utkast till beslut för partsmötet 2014. Wg-8(j) har till sin hjälp också CBD-sekretariatet som kommunicerar med parterna och andra aktörer genom s.k. notifikationer (uppmaningar om att lämna information om särskilda frågeställningar), vilket inkluderas i underlagen för kommande beslut. På så sätt framställer sekretariatet underlag som wg8(j) kan använda i framställningen av utkast till beslut åt partsmötet.

By 2020, the traditional knowledge, innovations and practices of indigenous and local communities relevant for the conservation and sustainable use of biodiversity, and their customary use of biological resources, are respected, subject to national legislation and relevant international obligations, and fully integrated and reflected in the implementation of the Convention with the full and effective participation of indigenous and local communities, at all relevant levels.

Detta delmål faller under det strategiska målet E som syftar till att "Enhance implementation through participatory planning, knowledge management and capacity building". Åtagandena som är i fokus för CBM:s uppdrag har uppdaterats kontinuerligt genom åren och de senast antagna besluten är från det senaste partsmötet 2012. Nya beslut av relevans kan förväntas från nästa partsmöte som går av stapeln i oktober 2014.

- 2000 – *Programme of work on the implementation of article 8(j) and related provisions of the Convention on biological diversity*³⁹
- 2000 – *Akwé:Kon – Voluntary guidelines for the conduct of cultural, environmental and social impact assessments regarding developments proposed to take place on, or which are likely to impact on, sacred sites and on lands and waters traditionally occupied or used by indigenous and local communities*⁴⁰

39 <http://www.cbd.int/traditional/pow.shtml>

40 CBD, 2004a (<http://www.cbd.int/doc/publications/>

- 2000 – (beslut COP V/6 och VII/11) – ekosystemansatsen⁴¹
- 2004 – *Addis Ababa principles and guidelines for the sustainable use of biodiversity*⁴²
- 2010 – *Multi-year programme of work on the implementation of Article 8(j) and related provisions of the Convention on biological diversity*⁴³
- 2010 – *Tkarihwaï:ri Code of Ethical Conduct on Respect for the Cultural and Intellectual Heritage of Indigenous and Local Communities Relevant for the Conservation and Sustainable Use of Biological Diversity*⁴⁴
- 2010 – *Nagoya protocol on access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization to the Convention on biological diversity*⁴⁵
- 2010 – antagandet av *Strategic plan for biodiversity 2011–2020 and the Aichi targets*⁴⁶
- 2012 – beslut rörande utvecklande av indikatorer för att följa utvecklingen av traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk

Processer relaterade till frågeställningarna inom artikel 8j (och 10c)

Frågan om att uppmärksamma lokal och traditionell kunskap, urfolks- och lokala samhällens fulla och aktiva deltagande i beslutsprocesser respektive hänsynstagande till dessas immateriella kulturella arv förekommer naturligtvis inte bara inom CBD utan det finns ytterligare ett antal relaterade internationella processer. Tidigare har CBM⁴⁷ bl.a. lyft fram:

- United Nations Millennium Declaration
- ILO:s konvention nr 169
- Agenda 21
- Habitatagendan
- Ramsarkonventionen
- FN:s Kommission för mänskliga rättigheter
- Världsarvskonventionen
- Världskommissionen för kultur och utveckling

akwe-brochure-en.pdf)

41 CBD 2004b (<http://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf>)

42 CBD 2004c (<https://www.cbd.int/doc/publications/addis-gdl-en.pdf>)

43 <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12309>

44 CBD 2011a (<https://www.cbd.int/traditional/code/ethicalconduct-brochure-en.pdf>)

45 CBD 2011b (<https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>)

46 <https://www.cbd.int/sp/>

47 Tunón 2004:62–92.

- Universal Declaration on Cultural Diversity
- Unescos Konvention om skydd av det immateriella kulturarvet

Sedan dess har emellertid ytterligare ett antal processer tillkommit och några av de ovan nämnda har aktualiserats vad gäller svenska förhållanden.

Det internationella fördraget om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk

Inom ramen för FAO har man utvecklat ett internationellt fördrag om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk (ITPGRFA, International treaty on plant genetic resources for food and agriculture).⁴⁸ I detta fördrag från 2001 framhålls bönders rättigheter (eller kanske lokalbefolkningens rättigheter) i artikel 9:

9.1 De fördragsslutande parterna erkänner det avsevärda bidrag som lokal- och ursprungssamhällen, liksom jordbrukare från alla jordens regioner, särskilt från ursprungs- och mångfaldscentrum för odlade växter, lämnat och fortsätter att lämna för bevarande och utveckling av växtgenetiska resurser som utgör basen för livsmedels- och jordbruksproduktionen i hela världen.

9.2 De fördragsslutande parterna är överens om att ansvaret för att genomdriva jordbrukarnas rättigheter i fråga om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk åligger regeringarna. Alltefter behov och vad som prioriteras bör varje fördragsslutande part när så är lämpligt och med förbehåll för den nationella lagstiftningen, vidta åtgärder för att skydda och främja jordbrukarnas rättigheter, vilket inbegriper följande:

- a) skydd av traditionell kunskap som är relevant i anslutning till de växtgenetiska resurserna för livsmedel och jordbruk;*
- b) rätt till rättvis fördelning av den nytta som uppstår vid nyttjandet av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk.*

9.3 Ingenting i denna artikel skall tolkas som en begränsning av de rättigheter som jordbrukare kan ha när det gäller att bevara, nyttja, byta eller sälja egenproducerat utsäde eller förökningsmaterial, med förbehåll för bestämmelser i den nationella lagstiftningen och när så är lämpligt.⁴⁹

Även om artikel 9 i ITPGRFA är något mer begränsad än artikel 8j i CBD i den meningen om att den endast berör frågor förknippade med ”växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk” och har ett särskilt fokus på rättighetsfrågor, så handlar den om samma grundfrå-

48 [ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0510e/i0510e.pdf](http://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0510e/i0510e.pdf)

49 <http://www.regeringen.se/sb/d/311/a/34283>, Sveriges internationella överenskommelser 2004:10. Det internationella fördraget om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Rom 3 november 2001.

gor bevara och bibehålla traditionell kunskap, rätten till vinstdelning vid nyttjande av kunskapen och de genetiska resurserna och slutligen rätten att delta i beslutande processer. I Sverige är det Landsbygdsdepartementet som är fokuspunkt med Jordbruksverket som stödjande myndighet inom denna internationella överenskommelse.

År 2004 beslutade Europeiska unionens råd (2004/869/EG) att ITPGRFA:

är både ett rättsligt bindande globalt ramverk för hållbart bevarande av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk och ett multilateralt system genom vilket alla parter i det fördraget inte bara får tillträde till sådana resurser utan de kan även dela med sig av kommersiella fördelar och andra vinster som uppkommer genom användning av dem.

FN:s deklARATION om urfolks rättigheter

Efter mer än tjugo år av förhandlingar antog FN:s generalförsamling år 2007 en deklARATION om urfolkens rättigheter, den så kallade urfolksdeklARATIONen. Samerna är att betrakta som ett urfolk i Sverige, och enligt Regeringsformen ska det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv främjas. Målet för den svenska samepolitiken är en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar samt ett ökat samiskt självbestämmande.⁵⁰

Särskilt artikel 31 framhåller urfolks rättigheter rörande traditionell kunskap:

1. Indigenous peoples have the right to maintain, control, protect and develop their cultural heritage, traditional knowledge and traditional cultural expressions, as well as the manifestations of their sciences, technologies and cultures, including human and genetic resources, seeds, medicines, knowledge of the properties of fauna and flora, oral traditions, literatures, designs, sports and traditional games and visual and performing arts. They also have the right to maintain, control, protect and develop their intellectual property over such cultural heritage, traditional knowledge, and traditional cultural expressions.

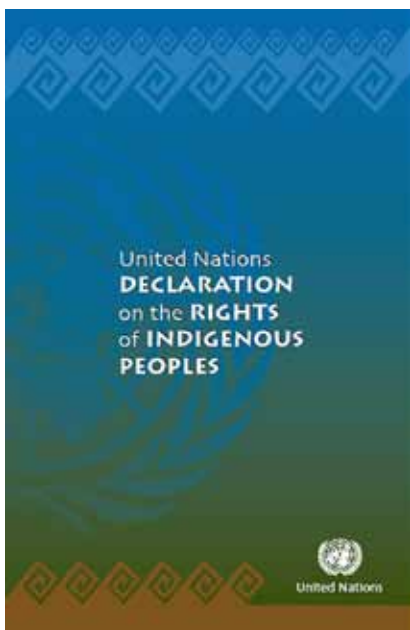
2. In conjunction with indigenous peoples, States shall take effective measures to recognize and protect the exercise of these rights.

Artikel 32 berör rätten till markanvändning och delaktighet i beslut rörande projektering på traditionella landområden.

1. Indigenous peoples have the right to determine and develop priorities and strategies for the development or use of their lands or territories and other resources.

50 <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/urfolkens-rattigheter> (Regeringens webbplats för mänskliga rättigheter) http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf

2. States shall consult and cooperate in good faith with the indigenous peoples concerned through their own representative institutions in order to obtain their free and informed consent prior to the approval of any project affecting their lands or territories and other resources, particularly in connection with the development, utilization or exploitation of mineral, water or other resources.

3. States shall provide effective mechanisms for just and fair redress for any such activities, and appropriate measures shall be taken to mitigate adverse environmental, economic, social, cultural or spiritual impact.

Nordiska samekonventionen

Sverige, Norge och Finland inledde våren 2011 förhandlingar om en nordisk samekonvention. Syftet med konventionen är att bekräfta och stärka sådana rättigheter för det samiska folket att det kan bevara och utveckla sitt språk, sin kultur, sina näringar och sitt samhällsliv med minsta möjliga hinder av landsgränserna. Utgångspunkten för förhandlingarna är det utkast till nordisk samekonvention som lades fram 2005 av en nordisk expertgrupp.⁵¹ I inledningen till samekonventionen⁵² framhålls bl.a.:

- att det samiska folket har en egen kultur och ett eget samhällsliv med egen historia, egna traditioner, eget språk, egna näringar och egna framtidsvisioner,
- att de tre staterna har ett nationellt och internationellt ansvar för att skapa tillräckliga förutsättningar för samernas kultur och samhällsliv,

⁵¹ <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/urfolkens-rattigheter> (Regeringens webbplats för mänskliga rättigheter)

⁵² <http://www.sametinget.se/IIIO>, <http://www.sametinget.se/1516>

- att det samiska folket har rätt till självbestämmande,
- att samerna måste ha tillgång till land och vatten som grundval för samisk kultur,

Artikel 9 i samekonventionen framhåller respekten för samiska sedvänjor och traditioner, artikel 27 berör villkoren för forskning rörande samiska frågor och artikel 28 undervisning om samiska folkets kultur och samhällsliv. Men artikel 31 har förmodligen störst bäring på artiklarna 8j och 10c:

Traditionella kunskaper och kulturytringar

Staterna skall respektera det samiska folkets rätt att förvalta sin traditionella kunskap och sina traditionella kulturella uttryck samt verka för att samerna kan bevara, utveckla och förmedla dem till kommande generationer.

Staterna skall verka för att det samiska folket, när samisk kultur kommersiellt används av andra än samer, får inflytande över verksamheten och skälig andel i det ekonomiska utbytet av denna. Den samiska kulturen skall skyddas mot användningar av kulturella uttryck som på ett missvisande sätt gesken av att ha samiskt ursprung.

Staterna skall verka för att samernas traditionella kunskap beaktas vid beslut om samiska förhållanden.

Vad gäller bevarande och bibehållande av samt rätten till hållbart sedvanebruk kan man i detta sammanhang hänvisa till artikel 34 (men också artiklarna 41–43 om renskötsel):

Traditionellt brukande av land och vatten

Långvarigt traditionellt brukande av land- eller vattenområden utgör grund för samernas individuella eller kollektiva äganderätt till dessa områden enligt de nationella eller internationella regler som gäller för brukande under lång tid.

Om samerna, utan att anses som ägare, innehar och traditionellt har brukat vissa land- eller vattenområden för renskötsel, jakt eller fiske eller på annat sätt, skall de ha rätt till fortsatt innehav och brukande av områdena i samma utsträckning som tidigare. Om områdena brukas av samerna gemensamt med annan, skall dock samerna och den andre brukaren utöva sina rättigheter under ömsesidigt hänsynstagande till varandra och med beaktande av de konkurrerande rättigheternas natur. Särskild hänsyn skall i detta sammanhang tas till de renskötslande samernas intressen. Att rätten till fortsatt utnyttjande av områdena är begränsad till brukande i samma utsträckning som tidigare skall inte hindra att formerna för utnyttjande vid behov anpassas till den tekniska och ekonomiska utvecklingen.

Artikel 36 i Nordiska samekonventionen som handlar om utnyttjande av naturresurser har koppling till arbetet i CBD och de där framtagna Akwé: Kon-riktlinjerna:

Samernas rätt till naturresurser inom sådana land- eller vattenområden som omfattas av artikel 34 skall särskilt

skyddas. Därvid skall beaktas att fortsatt tillgång till dessa kan vara en förutsättning för bevarande av samisk traditionell kunskap och samiska kulturella uttryck.

Innan offentlig myndighet med stöd i lag meddelar tillstånd till undersökning eller utvinning av mineraler eller andra tillgångar under jord eller fattar beslut om utnyttjande av andra naturresurser inom sådana land- eller vattenområden som ägs eller brukas av samerna, skall förhandlingar föras med berörda samer och, i fall som avses i artikel 16, med sametinget.

Tillstånd till undersökning eller utvinning av naturresurser skall inte meddelas om verksamheten skulle göra det omöjligt eller allvarligt försvåra för samerna att fortsätta utnyttja områdena i fråga och detta utnyttjande är väsentligt för samisk kultur, såvida inte Sametinget och de berörda samerna samtycker till detta.

Föregående bestämmelser i denna artikel gäller också för andra former av ingrepp i naturen eller brukande av naturen i områden som omfattas av artikel 34, däribland skogsavverkningar, anläggningar för vattenkraft och vindkraft, byggande av vägar och fritidshus samt militära övningar och fasta övningsfält.

Målsättningen är att förhandlingarna rörande Nordiska samekonventionen ska slutföras inom fem år (dvs. 2016).⁵³

Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet

Den 26 januari 2011 ratificerade Sverige Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet. Denna konvention har tidigare betraktats utgående från artikel 8j⁵⁴. I samband med Sveriges ratificering fick också Institutet för språk och folkminnen (ISOF) i uppdrag att utveckla arbetet med att tillämpa konventionen. På ISOF:s hemsida (www.sofi.se) framgår att det immateriella kulturarvet med koppling till naturen omfattas av konventionen:

Detta immateriella kulturarv, som överförs från generation till generation, återskapas fortlöpande av samhällen och grupper i förhållande till deras omgivning, deras ömsesidiga förhållande till naturen och deras historia och ger dem en känsla av identitet och kontinuitet, och främjar därigenom respekten för kulturell mångfald och mänsklig kreativitet.⁵⁵

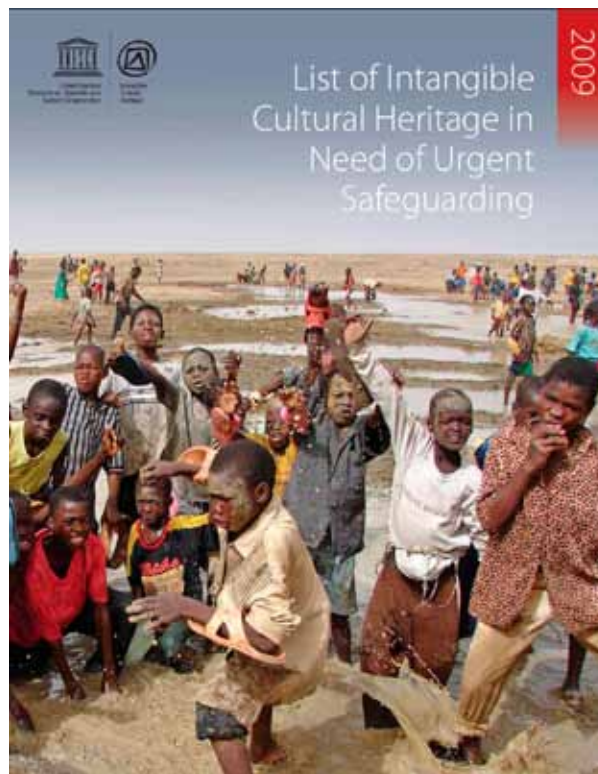
Vidare nämns (traditionell) kunskap och sedvänjor kopplat till naturen specifikt:

De områden som täcks av konventionen innefattar a) muntliga traditioner och uttryck, däribland språket, b) scenkon-

⁵³ <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna/vilka-rattigheter-finns-det/urfolkens-rattigheter> (Regeringens webbplats för mänskliga rättigheter)

⁵⁴ Tunón, 2004:87–88

⁵⁵ www.sofi.se/4537

Immateriellt kulturarv kan utgöras av många olika företeelser från rena kulturella uttryck till kunskap och traditionellt sedvanebruk.

sterna, c) sociala sedvänjor, riter och högtider, d) kunskap och sedvänjor rörande naturen och universum samt e) traditionell hantverksskicklighet. På alla dessa områden är utförandet avhängigt av färdigheter och kunskaper och inte ett konkret föremål.⁵⁶

Det finns ytterligare en motivering till att arbetet med implementeringen av denna konvention ligger nära implementeringen av CBD:s artiklar 8j och 10c eftersom ”I konventionens operativa direktiv anges att medlemsstaterna ska säkerställa att samhällen, grupper och individer (dvs. kulturarvsbärarna själva) deltar i processen.”

Arbetet har organiserats i en arbetsgrupp bestående bland annat av Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet och Sametinget (som alla tre berörs av föreliggande utredning). Andra aktörer är Nämnden för Hemslöjdsfrågor, Riksarkivet, Statens kulturråd, Stiftelsen Nordiska museet, Svenskt visarkiv, Mångkulturellt centrum, scenkonsten, studieförbunden och olika ideella aktörer.

Man arbetar utifrån fyra noder där Institutet för språk och folkminnen och Riksantikvarieämbetet har särskilt ansvar för var sin nod.

- *Muntliga traditioner och uttryck, däribland språket som förmedlare av det immateriella kulturarvet, Sociala sedvänjor, riter och högtider samt Kunskap och*

⁵⁶ www.sofi.se/4537

sedvänjor rörande universum. Nodansvariga: Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet

- *Traditionell hantverkskunskap.* Nodansvarig: Nämnden för hemslöjdsfrågor
- *Framföranden (musik, dans, teater etc.)* Nodansvarig: Statens musikverk; Svenskt visarkiv
- *Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med landets materiella kulturarv och kulturmiljöer.* Nodansvarig: Riksantikvarieämbetet

För närvarande pågår arbetet med att upprätta förteckningar över de immateriella kulturarv som finns inom landets territorium. Dessa syftar till att synliggöra olika former av immateriella kulturarv och ligger även till grund för nomineringar till Unescos listor över representativa och hotade kulturarv.⁵⁷

Den europeiska landskapskonventionen (ELC)

Den europeiska landskapskonventionen gäller i Sverige sedan 1 maj 2011. Genom att ratificera konventionen förbinder sig Sverige att arbeta in konventionens intentioner i sin nationella lagstiftning och politik. I Sverige har åtta myndigheter fått i uppdrag att samordna arbetet med att införa och tillämpa ELC. I samordningsgruppen ingår Riksantikvarieämbetet, Boverket, Jordbruksverket, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Tillväxtverket och Trafikverket.

På RAÄ:s hemsida framgår att ELC bygger på ett demokratiskt förhållningssätt till landskapet där många olika värden och tillgångar rymts:

Landskapskonventionen understryker att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. I landskapet möts många olika värden och tillgångar – kulturella, ekologiska, estetiska, sociala och ekonomiska. Vi måste ofta förhandla

⁵⁷ www.sofi.se/unesco

*om hur landskapets resurser ska nyttjas och utvecklas. Det krävs därför ett nära samarbete mellan myndigheter, organisationer, företag och enskilda för att landskapets mångfald av värden ska kunna hanteras på ett hållbart sätt.*⁵⁸

Två tydliga beröringspunkter med CBD är de den biologiska delen i landskapet och främjandet av lokal delaktighet. Konventionen definierar landskapet som "ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer." Vidare betonas på RAÄ:s hemsida:

*Den europeiska landskapskonventionens mål är en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen. Dess medel är förbättrat skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den syftar också till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och till att stärka allmänhetens och lokalsamhällets delaktighet i det arbetet. Konventionen innefattar alla typer av landskap, både stad och landsbygd.*⁵⁹

Det finns många likheter mellan ELC och CBD vad gäller både intentioner och implementering.

- Intentionerna med ELC är att den ska implementeras på nationell nivå. ELC omfattar alltså alla processer och beslut på alla nivåer i samhället och inom alla ansvarsområden (oavsett myndighet) om det berör landskapet såsom det definieras i konventionen. Liksom CBD greppar den därför både brett och djupt i samhället.
- Landskapet rymmer ekologiska värden och biologisk mångfald. ELC och CBD verkar därmed ofta

⁵⁸ <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationala-arbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/>

⁵⁹ <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/vart-internationala-arbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/>

Matkultur och livsmedelsproduktion som ett immateriellt kulturarv. En relativt snäv syn på vad som utgör ett kulturarv har skapat en motreaktion som lyfter andra aspekter på människors traditionella kultur,

International Conference on
Foodways and Heritage
A Perspective of Safeguarding the Intangible Cultural Heritage

på samma plats. Skillnaden är att CBD utgår ifrån biologisk mångfald, medan ELC utgår från landskapet där biologisk mångfald utgör en del av många värden. Dock framhålls hållbar utveckling i ELC:s konventionstexter och man pekar på CBD som en av de viktigaste befintliga internationella rättsakter att beakta.

- Lokal delaktighet är en viktig aspekt i bägge konventionerna.

Traditionell kunskap och lokala sedvänjor omnämns inte specifikt i ELC, men däremot erkänns att landskapet bidrar till att skapa lokala kulturer. Vidare framhålls landskapets natur- och kulturvärden liksom deras hållbara skötsel. Det finns därför all anledning att se hur implementeringen av dessa bägge konventioner kan ha draghjälp av varandra. Inte minst för att få in arbetssätt för ökad lokal delaktighet i beslut och processer.

*Intergovernmental science-policy platform on biodiversity and ecosystem services (IPBES)*⁶⁰

För att stärka gränssnittet mellan forskning och beslutsfattande rörande biologisk mångfald och ekosystemtjänster har man i april 2012 etablerat ett mellanstatligt organ IPBES, vars syfte är att samla kunskap om biologisk mångfald och ekosystem på global, regional och sub-regional nivå. Fortfarande pågår främst förhandlingar om hur procedurerna för arbetet ska utvecklas. Endast stater som är FN-medlemmar kan bli IPBES-medlemmar, men andra stater och organisationer (inklusive representanter för ”indigenous peoples and local communities”) kan delta som observatörer i IPBES beslutande församling, plenaren. Man har också i det förberedande IPBES-arbetet varit överens om att förslag från alla intressenter, inklusive representanter för urfolk och lokalsamhällen, ska beaktas. I det konceptuella ramverket för arbetet inom IPBES framhålls att:

*The Platform recognizes and considers different knowledge systems, including indigenous and local knowledge systems, which can be complementary to science-based models and can reinforce the delivery of the functions of the Platform.*⁶¹

Det är en utveckling från arbetet i t.ex. CBD, där enbart förslag från konventionens parter beaktas, dvs. ett förslag från andra intressenter, t.ex. urfolksrepresentanter, måste tas upp och föras fram formellt från en av konventionens parter för att kunna beaktas. Vetenskapliga och tekniska frågor i IPBES ska hanteras av en multidisciplinär expertpanel (MEP) bestående av 25

60 Texten bygger bl.a. på Ebenhard 2012a och IPBES-hemsida (www.ipbes.net).

61 IPBES-2/17. Report of the second session of the Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, s. 42–45.

medlemmar, med lika representation från de fem FN-regionerna. Av första procedurreglerna framgår att med ”multidisciplinär” avses ett ansvarsområde som täcker många vetenskapliga discipliner, och flera olika kunskapssystem, med syfte att skapa ett holistiskt synsätt. Därmed har experter inom traditionell kunskap en plats i IPBES högsta verkställande organ för substansfrågor. För att sådana experter ska kunna bli valda måste de dock nomineras av IPBES-medlemmar, som representanter för sina respektive FN-regioner.⁶² Vid sidan av experter på traditionell kunskap och liknande ska även ett begränsat antal representanter för urfolks- och lokala samhällen kunna delta i arbetet som resurspersoner inom IPBES:s särskilda Task force on indigenous and local knowledge. Man betonar också det är viktigt att uppmuntra deltagandet av bärare av local and traditional knowledge i IPBES arbete på alla nivåer.⁶³

Det har från början funnits en samstämmighet i planeringsprocessen att traditionell kunskap är viktigt för IPBES. I en enkät⁶⁴ som besvarats av över 1600 experter världen över ansåg 84 procent att det är viktigt eller mycket viktigt att IPBES beaktar andra kunskapssystem förutom det vetenskapliga. De såg hellre experter inom traditionell kunskap integrerade i olika tematiska arbetsgrupperna, snarare än samlade i en separat arbetsgrupp. Sjuoniosex procent av de svarande föredrog att tillämpa en separat uppsättning kriterier för validering av traditionell kunskap, snarare än att tillämpa enbart vetenskapliga valideringskriterier.

Intentionerna är arbetet ska kunna inkludera användning av material som inte genomgått vetenskaplig granskning (peer-review), men som ändå ska kunna värderas i IPBES-processen.⁶⁵ En behovsanalys⁶⁶ som gjorts för att stärka gränssnittet mellan forskning och beslutsfattande inom IPBES målområden har identifierat tre huvudorsaker till att traditionell kunskap i så liten utsträckning förs fram som underlag till beslutsprocesser idag. För det första är frågan om hur traditionell kunskap och vetenskap ska integreras mycket komplex, utan enkla lösningar. För det andra upplever ofta bärarna av traditionell kunskap, lokala folkgrupper och deras

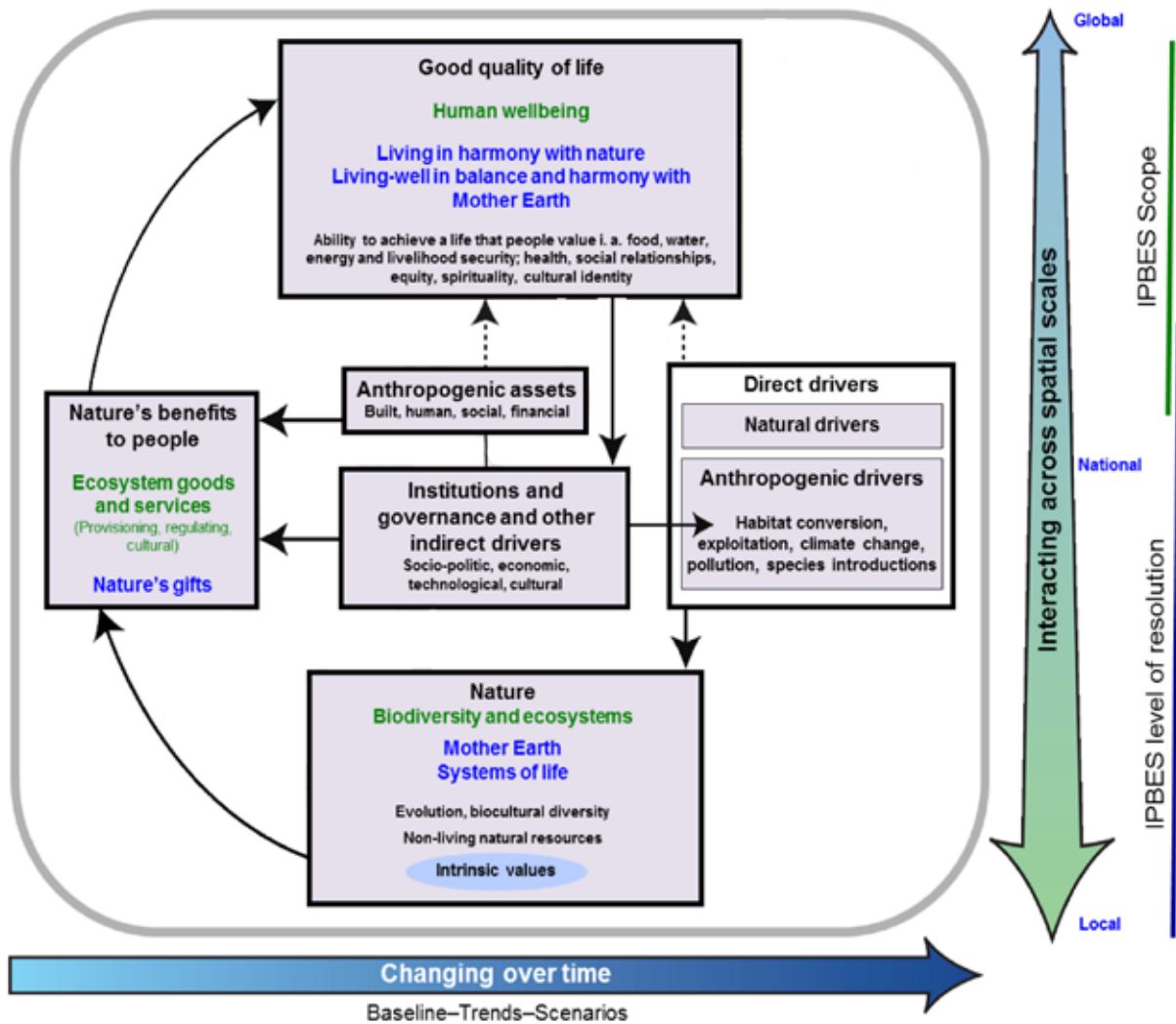
62 IPBES-2/17. Report of the second session of the Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.

63 IPBES-2/17. Report of the second session of the Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, s. 70–71.

64 van Jaarsveld et al. 2012.

65 IPBES-2/17. Report of the second session of the Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.

66 UNEP 2009a.

Ett analytiskt ramverk utvecklat inom IPBES i syfte att underlätta arbetet att få olika kunskapssystem att mötas. idén var att skapa en förståelsemodell som visar kopplingen mellan bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och ekosystemtjänster å ena sidan och mänskligt välbefinnande och hållbar utveckling å den andra. De gemensammaområdena har tolkats utifrån olika perspektiv. (IPBES/2/17/ 9 december 2013, s. 43).

samhällen, att deras integritet är hotad av det moderna samhället. För det tredje anförs en spridd uppfattning att traditionell kunskap är underlägsen vetenskaplig kunskap. Man har också påtalat att det saknas utvecklade metoder för att integrera olika typer av kunskap, både mellan olika vetenskapliga discipliner och mellan vetenskap och traditionell kunskap.

För att uppnå en meningsfull integrering av olika kunskapssystem argumenterade behovsanalysen för sex viktiga första steg:

1. Bekräftelse av och stöd för behovet att bevara den traditionella kunskapens sociala, kulturella, ekonomiska och politiska sammanhang, inklusive ett erkännande av kunskapsbärarnas politiska och territoriella rättigheter.
2. Uppmuntran till användning av muntliga former av kunskapsöverföring.
3. Institutioner och arenor för möte och dialog mellan olika kunskapssystem.

4. Försäkran om att kunskapsbärarnas rättigheter erkänns och bevakas i alla försök att dokumentera traditionell kunskap (i princip en tillämpning av CBD artikel 8j).
  5. Tillse att bärare av traditionell kunskap inte förlorar rätten till sin kunskap genom immaterialrättsliga processer.
  6. Termen "vetenskap" bör ersättas med "kunskap" i officiella processer, inklusive inom IPBES.
- Man har i planeringsarbetet för IPBES lanserat konceptet "dual evidence-based peer-review process", som går ut på att olika kriterier ska användas för validering av olika kunskapssystem, som alla genererar lika giltiga underlag för globala, regionala och sub-regionala bedömningar. Vissa typer av traditionell kunskap kan valideras med vetenskapliga metoder, men för andra är det omöjligt, t.ex. kunskap om kulturella ekosystemtjänster och traditionella trosföreställningar som bas för skötselsystem.

Millennium Ecosystem Assessment (MA) var en genomgång av status och trender hos världens ekosystem, graden och allvaret av människans påverkan av ekosystemen, och konsekvenser för mänskligt välmående och för andra levande varelser, som pågick mellan 2001 och 2005. MA:s regelverk är en god början till hantering av traditionell kunskap, men sannolikt behövs en vidareutveckling av regelverket för IPBES behov, i synnerhet om IPBES följer förslaget om en "dual evidence-based peer-review process". Kriterierna för validering behöver tydliggöras, och rutiner för validering på olika nivåer av genomförandet av arbetsprogrammet behöver utformas. Detta skulle behöva ske vid separata arbetsmöten med ett brett deltagande från olika kunskapsystem.

Ekosystemansatsen

Ekosystemansatsen har sitt ursprung i Konventionen om biologisk mångfald. Ett av besluten (COP V/6) handlar om ekosystemansatsen (Ecosystem Approach) som är en slags arbetsmetod, eller en förvaltningsstrategi, i syfte att nå konventionens mål. Ekosystemansatsen erkändes av Världstoppmötet i Johannesburg 2002 som ett viktigt hjälpmedel för att främja hållbar utveckling och fattigdomsbekämpning. Konventionen har som mål att biologisk mångfald ska bevaras och nyttjas hållbart, samt att nyttan av genetiska resurser ska fördelas på ett rättvist sätt. Ekosystemansatsen innebär ett erkännande av att människan är en del av ekosystemen och poängterar att alla berörda bör vara med när målen för förvaltningen formuleras. Ekosystemansatsen har översatts och tolkats av Naturvårdsverket och används av dem i sitt myndighetsutövande sedan 2006.⁶⁷

I CBD:s framställning av ekosystemansatsen⁶⁸ kan man konstatera att vad gäller artiklarna 8j och 10c så är de mest betydelsefulla principerna:

Principle 1: The objectives of management of land, water and living resources are a matter of societal choices

Principle 2: Management should be decentralized to the lowest appropriate level

Principle 9: Management must recognize the change is inevitable

Principle 11: The ecosystem approach should consider all forms of relevant information, including scientific and indigenous and local knowledge, innovations and practices

⁶⁷ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning-A-O/Ekosystemansatsen/>
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5782-4.pdf>

⁶⁸ CBD 2004b (<http://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf>)

Den första principen markerar vikten delaktighet på ett holistiskt och jämlikt vis samt markerar vikten av att alla intressen, både olika gruppers och ekosystemens egenvärden, ska vägas in som en del av beslut och förvaltning:

Different sectors of society view ecosystems in terms of their own economic, cultural and society needs. Indigenous peoples and other local communities living on the land are important stakeholders and their rights and interests should be recognized. Both cultural and biological diversity are central components of the ecosystem approach, and management should take this into account. Societal choices should be expressed as clearly as possible. Ecosystems should be managed for their intrinsic values and for the tangible or intangible benefits for humans, in a fair and equitable way.

Man betonar vidare att det är av särskild vikt att urfolks- och lokala samhällen är delaktiga i beslutsprocesserna. I de särskilda riktlinjerna för genomförande poängteras vidare att man ska visa särskild hänsyn för att säkerställa att grupper som normalt marginaliseras verkligen får sin röst hörd:

Ensure that the decision-making process compensates for any inequities of power in society, in order to ensure that those who are normally marginalized (e.g. women, the poor, indigenous people) are not excluded or stifled in their participation.

Princip 2 framhåller att beslut och förvaltning ska decentraliseras och läggas på lägsta möjliga nivå och att man ska väga lokala intressen med nationella. Om beslutet läggs på en rimligt lokal nivå så kan man bättre ta vara på kunskap om lokala förhållanden. Princip 2 menar vidare att det även ger större förutsättning för en framgångsrik utveckling.

Decentralized systems may lead to greater efficiency, effectiveness and equity. Management should involve all stakeholders and balance local interests with the wider public interest. The closer management is to the ecosystem, the greater the responsibility, ownership, accountability, participation, and use of local knowledge.

Princip 9 poängterar ekosystemens föränderlighet och att det i förvaltningen är viktigt att vara flexibel och att väga in att traditionella brukningsmetoder kan vara viktiga för ekosystemens fortsatta funktion.

Ecosystems change, including species composition and population abundance. Hence, management should adapt to the changes. Apart from their inherent dynamics of change, ecosystems are beset by a complex of uncertainties and potential "surprises" in the human, biological and environmental realms. Traditional disturbance regimes may be important for ecosystem structure and functioning, and may need to be maintained or restored. The ecosystem approach must utilize adaptive management in order to anticipate and cater for

such changes and events and should be cautious in making any decision that may foreclose options, but, at the same time, consider mitigating actions to cope with long-term changes such as climate change.

Princip 11 handlar om att ekosystemansatsen tar hänsyn till all relevant kunskap oavsett ursprung, även lokal och traditionell kunskap, och att man i detta sammanhang ska väga in alla beslut som fattas inom arbetet med artikel 8j i CBD:

Information from all sources is critical to arriving at effective ecosystem management strategies. A much better knowledge of ecosystem functions and the impact of human use is desirable. All relevant information from any concerned area should be shared with all stakeholders and actors, taking into account, inter alia, any decision to be taken under Article 8(j) of the Convention on Biological Diversity. Assumptions behind proposed management decisions should be made explicit and checked against available knowledge and views of stakeholders.

Föreslagen förvaltning ska motiveras och diskuteras med olika intressenter i syfte att värderas utifrån tillgänglig kunskap och olika perspektiv. I riktlinjerna för implementering preciseras vidare att:

1.1.1 Relevant information should be shared with other stakeholders and actors and technical and scientific information be made available in an accessible way (indigenous and local knowledge should be treated with full respect of Article 8(j) and further decisions of the CBD).

1.1.3 Appropriate mechanisms should be developed to document and make more widely available the information from all relevant disciplines (including natural and social sciences) and from relevant knowledge systems, particularly those based on local and traditional practices. This guideline should be implemented consistent with any decision to be taken under Article 8(j) of the CBD.

Utöver dessa fyra principer så återkommer skrivningar om vikten av lokalsamhällets delaktighet i processerna inom förvaltning och att traditionell kunskap används i uppföljningen av utvecklingen även under flera av de övriga principerna.

I Naturvårdsverkets version av ekosystemansatsen⁶⁹ har dess tolv, delvis överlappande, principer, som utgör byggstenarna i arbetsmetoden, samlats under sex sammanfattande rubriker:

- gemensamma mål och delaktighet
- naturens kapacitet att producera varor och tjänster sätter gränser

69 <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning-A-O/Ekosystemansatsen/>
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5782-4.pdf>

- kunskap är en källa till framgång
- att göra eller inte göra – men det kostar
- avgränsningar i tid och rum
- flexibilitet i förvaltningen

Traditionell kunskap och lokala sedvänjor nämns inte specifikt i Naturvårdsverkets tolkning av ekosystemansatsen. Däremot erkänns den övergripande principen att människan är en del av ekosystemen och det poängteras att alla berörda bör vara med när målen för förvaltning formuleras. I synnerhet första principen om gemensamma mål och delaktighet är relevant men även principen om kunskap är en källa till framgång och flexibilitet i förvaltningen. Det finns därför all anledning att se hur genomförandet av ekosystemansatsen i Sverige kan bidra och redan nu bidrar till att lokala sedvänjor och traditionell kunskap får högre grad av genomslag i förvaltning på lokal nivå. En uppföljning av ekosystemansatsens genomförandegrad borde ge svar på hur stort genomslag lokal och traditionell kunskap har haft sedan ekosystemansatsens användande⁷⁰.

Generationsmålet och miljö kvalitetsmålen

Riksdagens definition av generationsmålet lyder:

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser⁷¹

Generationsmålet är ett inriktningsmål för miljöpolitiken antaget av riksdagen.

Målet ger vägledning om de värden som ska skyddas och den samhällsomställning som krävs för att nå önskad miljö kvalitet. För att nå målet krävs en ambitiös miljöpolitik i Sverige, inom EU och i internationella sammanhang. Generationsmålet är vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället.

Generationsmålet innebär att förutsättningarna för att lösa miljöproblemen ska nås inom en generation. Miljöpolitiken ska fokusera på att:

- Ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad.
- Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart.
- Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas.

70 Naturvårdsverket använder ibland Open Standard från Miradi som är ett hjälpmedel att följa upp om principerna följs, <https://miradi.org/openstandards>

71 <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/Generationsmalet/>

miljömålen

Några av den mängd skrifter som har producerats i syfte att utveckla och analysera miljömålsystemet och dess utfall för naturen och samhället.

- Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen.
- En god hushållning sker med naturresurserna.
- Andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.
- Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Därutöver finns miljö kvalitetsmålen som beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Det finns 16 miljö kvalitetsmål (se tabell) och under vart och ett finns preciseringarna förtydligar målen och som används i det löpande uppföljningsarbetet av målen.

Miljö kvalitetsmålen följs upp med en rapport varje år och en fördjupad utvärdering en gång per mandatperiod till regeringen. Respektive myndighet ansvarar för uppföljningen av sina miljö kvalitetsmål. Naturvårdsverket sammanställer sedan uppföljningarna och lämnar en samlad redovisning till regeringen. År 2012 kom den senaste fördjupade utvärderingen av miljö målen – den tredje sedan riksdagen beslutade om miljö målsystemet år 1999. Rapporten innehåller bedömningar och prognoser för miljö kvalitetsmålen och generationsmålet, analyser av synergier och konflikter i miljö arbetet, en genomgång av tillgängliga styrmedel och hur det regionala och lokala miljö arbetet går.

16 miljö kvalitetsmål och ansvarig myndighet

- Begränsad klimatpåverkan	(Naturvårdsverket)
- Frisk luft	(Naturvårdsverket)
- Bara naturlig försurning	(Naturvårdsverket)
- Giftfri miljö	(Kemikalieinspektionen)
- Skyddande ozonskikt	(Naturvårdsverket)
- Säker strålmiljö	(Strålsäkerhetsmyndigheten)
- Ingen övergödning	(Havs- och vattenmyndigheten)
- Levande sjöar och vattendrag	(Havs- och vattenmyndigheten)
- Grundvatten av god kvalitet	(Sveriges geologiska undersökning)
- Hav i balans samt levande kust och skärgård	(Havs- och vattenmyndigheten)
- Myllrande våtmarker	(Naturvårdsverket)
- Levande skogar	(Skogsstyrelsen)
- Ett rikt odlingslandskap	(Jordbruksverket)
- Storslagen fjällmiljö	(Naturvårdsverket)
- God bebyggd miljö	(Boverket)
- Ett rikt växt- och djurliv	(Naturvårdsverket)

(<http://www.regeringen.se/sb/d/2055>)

De målnsvariga myndigheternas bedömningar av miljö kvalitetsmålen är att 14 av 16 miljö kvalitetsmål inte kommer att nås till mållåret 2020 (2050 för Begränsad klimatpåverkan). Samtidigt finns positiva utvecklingstendenser både vad gäller miljö tillståndet och miljö arbetet. Dessa tendenser är dock inte tillräckligt starka för att förändra den negativa bilden. Bedömningen är också negativ för generationsmålet.⁷²

Naturvårdsverket föreslår tre fokusområden som kan bidra till att vända denna negativa utveckling:

- säkerställa att redan fattade beslut genomförs
- utveckla strategier för en hållbar konsumtion
- kommunicera och informera mer om möjligheterna med miljö arbete

CBM gör bedömningen att arbetet med artiklarna 8j och 10c och i den kontexten framtagna resultat främst är av relevans för punkt två är av relevans.

72 Naturvårdsverket 2012.

4. Arbetsätt

CBM har under 2013 i uppdrag att ”formulera förslag på en nationell handlingsplan för relevanta myndigheters bidrag till nationell implementering av artiklarna 8j och 10c i FN:s Konvention om biologisk mångfald (CBD) samt föreslå vilka stödinsatser som behövs för deras arbete. Ett lyckat genomförande av artiklarna 8j och 10c innebär full delaktighet för urfolks- och lokala samhällen inklusive inkluderande av folklig kunskap i förvaltningen av biologiska resurser respektive hållbart sedvanebruk. Det är rimligt att man inom ramen för detta uppdrag strävar efter att arbeta i enlighet med de linjer som man har utarbetat inom CBD för dessa frågor. Det handlar om fullt och effektivt deltagande, transparens och ömsesidig respekt, främst gentemot urfolks- och lokala samhällen.

För att en sådan handlingsplan ska bli så effektiv som möjligt och nå bästa möjliga resultat bör uppdraget lämpligtvis genomföras i nära samarbete med myndigheterna själva. Detta är i enlighet med CBD:s grundteser för det nationella genomförandet i syfte att uppnå Aichi-mål 18. CBM har därför strävat efter att arbeta tillsammans med myndigheterna med att internt identifiera respektive myndighets arbete med art. 8j och 10c. Eftersom olika myndigheter kan ha överlappande ansvar anser CBM att implementeringen vinner på en samordning mellan myndigheterna. CBM har därför velat skapa tillfällen för gemensamma diskussioner. CBM har även bett representanter för lokala samhällen att kommentera på hur de bedömer att genomförandet bör se ut eftersom det som artiklarna handlar om ytterst berör dem

Inledningsvis identifierades 13 myndigheter som CBM i ett första steg bedömde har stor relevans för olika delar av genomförandet av artiklarna 8j och 10c. Dessa myndigheter kommer att i hög grad påverka hur en nationell implementering kommer att formuleras och utan deras aktiva medverkan är det svårt att nå Aichi-mål 18.

Myndigheterna kontaktades brevlades (se bilaga 1) där de ombads utse en eller flera kontaktpersoner. Brevet skickades till myndighetens registrator för att myndigheterna själva ska identifiera en lämplig resursperson. Även om vi i de flesta fall redan hade kännedom om i vårt tycke lämpliga personer på de respektive myndigheterna så är det en viktig del i processen att organisationerna själva får identifiera och utse representanter. Med brevet följde också en beskrivning av artiklarna och vilket arbete som krävdes under året. Påminnelser till myndigheter som inte svarade inom utsatt tid gjordes via e-post.

Ett första inledande möte genomfördes 31 maj 2013 i Stockholm. De närvarande kontaktpersonerna fick bakgrunden till uppdraget och presentationer av projekt som tidigare arbetat med lokal och traditionell kunskap relaterad till hållbart nyttjande av biologisk mångfald. En stor del av mötet bestod också av diskussioner om vad man kan förvänta sig att myndigheterna behövs för att kunna vara del av ett nationellt genomförande. Minnesanteckningar från mötet skickades sedan ut för synpunkter och korrigeringar.

Ett andra möte för kontaktpersonerna genomfördes 16 september 2013 i Stockholm. De närvarande kontaktpersonerna fick då en genomgång av arbetsprocesserna inom CBD och särskilt vad gäller processerna runt artikel 8j och delvis 10c. Myndigheterna fick också redovisa läget för det egna interna arbetet, hur man hade valt att arbeta och hur man ämnade gå vidare. Flera av myndigheterna iscensatte arbetsgrupper för den egna myndighetens arbete.

CBM besökte vidare flertalet av de myndigheter som utsett kontaktperson i samband med uppdraget i syfte att fördjupa och mer specifikt diskutera de individuella myndigheternas arbete och behov. Därutöver har specifika frågeställningar också diskuterats telefonledes eller via e-postkorrespondens. CBM har under uppdragets gång kontinuerligt skickat ut material, såsom

informationsmaterial från CBD-processerna, särskilda frågor och en del av texten i rapporten. Myndigheternas egna tolkningar har varit en viktig del i analysen.

Inom ramen för uppdraget har CBM också medverkat i den svenska delegationen till arbetsgruppsmötet för artikel 8j och CBM bistod där EU och EU-ordförandeland Litauen med specialistkompetens inför och under förhandlingarna i Montreal i oktober 2013. Detta gav särskilda möjligheter att följa upp de pågående processerna inom det internationella arbetet. Detta uppdrag presenterades också på ett s.k. *side event* under mötet och diskuterades då mer ingående med internationella experter och regeringsrepresentanter.

Dessutom diskuterades arbetet ingående med flera internationella experter på frågor rörande lokal och traditionell kunskap, urfolk och lokalsamhällen samt lokala samverkansprocesser, som särskilt inbjudits till Uppsala parallellt med en konferens i samarbete med bl.a. Uppsala universitet i oktober 2013.

Hur arbetet mer specifikt har fortlöpt för respektive myndighet beskrivs i anslutning till respektive myndighet (6.1–6.13).

Tillgänglig tid för uppdraget

Då beslut om uppdragets utformning togs relativt sent på våren kunde de inledande processerna inte påbörjas förrän i mitten av april. Kontaktpersoner på myndigheter var därför inte utsedda förrän under majmånad och ett inledande informationsmöte kunde genomföras först sista maj. Kontaktpersonerna hade därför relativt liten möjlighet att före sommarsemestrarna genomföra internt förankringsarbete, så i praktiken kom arbetet vid de flesta myndigheter igång först under senare delen av augusti. Eftersom utredningen skulle redovisas i början av 2014 innebar det att myndigheternas interna arbete behövde vara genomfört senast i början av december 2013. De interna processerna har således i de flesta fall endast pågått i cirka tre månader.

Personella resurser

Inom uppdraget har följande personer arbetat:

Håkan Tunón

Marie Kvarnström

Weronika Axelsson Linkowski

Anna Westin

Yaffa Epstein

Mattias Iwarsson

Henrik Lerner

Kontaktpersoner

Tio av tretton myndigheter utsåg en eller flera kontaktpersoner för att följa och delta i arbetet med utredningen.

Genomförande av gemensamma diskussionsmöten (workshops)

Vid de möten som hölls lämnades ett stort utrymme för diskussion och resonemang om hur myndigheterna förstår och tolkar uppdraget. Inbjudningar, mötesdokument och minnesanteckningar har arkiverats.⁷³

Urfolks och lokala samhällens synpunkter på uppdraget

I linje med de grundprinciper som inleder arbetsprogrammet för artikel 8j och 10 c, behöver öppenhet och delaktighet tillämpas, så trots att myndigheterna inte hunnit identifiera sina lokalsamhällen så har CBM inom ramen för arbetet bett en rad aktörer identifiera de myndigheter som har störst påverkan på deras levnadssätt⁷⁴.

Strukturella svagheter som har påverkat slutresultatet

Eftersom arbetet att utveckla en svensk handlingsplan och operationell definition inleddes under april har inga myndigheter avsatt resurser för medverkan under året. De flesta myndigheterna har inte heller haft något specifikt uppdrag att delta i detta arbete. Ändå har flera myndigheter valt att prioritera frågan såtillvida att de har inrättat arbetsgrupper och genomfört interna processer. De flesta har dock deltagit i en blygsammare omfattning. CBM kan trots detta konstatera att många verksamheter som myndigheterna idag redan gör med enkla medel kan inkludera artikel 8j och 10c.

Några av de av CBM utpekade myndigheterna ansåg inte att deras verksamheter har bäring på arbetet vad gäller nationellt genomförande av artiklarna 8j och 10c. Det är tydligt att artikel 8j och 10c är okända för flertalet svenska myndigheter och att de finner kopplingen mellan traditionella och lokala kunskaper och hållbarhet relaterad till biologisk mångfald långsökta. I några fall framhåller myndigheter att de inte alls är berörda av CBD, trots att det i regleringsbrev och instruktioner tydligt framgår att myndigheten har direkt ansvar för miljö kvalitetsmål. Detta tyder på att det även krävs ytterligare arbeten att förankra miljömålsarbetet på svenska myndigheter.

73 SLU.cbm.2014.2.6-3

74 SLU.cbm.2014.2.6-3

5. En operationell definition av artiklarna 8j och 10c

Naturvårdsverkets uppdrag till CBM har även inkluderat ”att föreslå en operationell definition av artiklarna 8j och 10c i en för de specifika myndigheterna relevant kontext, med tydlig koppling till (*in situ*-) bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.”

I arbetet med en operationell definition har CBM framförallt utgått från följande underlag:

- Regeringens proposition 2004/05:150 ”Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag”;
- Rapporten ”Traditionell kunskap och lokalsamhällen – artikel 8j i Sverige” (Tunón 2004) samt remissvar från myndigheterna;
- Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige⁷⁵;
- Synpunkter från myndigheterna i dialogen under arbetet med den nu aktuella utredningen;
- Synpunkter från lokalsamhällen och enskilda organisationer under den nu aktuella utredningen;
- Dialog, underlag, beslut och rekommendationer från CBD:s partsmöten (beslutande möten) och från CBD:s internationella arbetsgrupp för artikel 8j, inklusive arbetsprogrammet för artikel 8j och relaterade frågor;
- Rekommendationer från ett internationellt expertmöte i juli 2011 om och med lokalsamhällen inom ramen för CBD:s internationella arbetsgrupp för artikel 8j⁷⁶;
- Rapporten ”Traditional lifestyles and biodiversity use; Regional Report Europe and Russia”⁷⁷
- Preliminär sammanfattning och rekommendationer från studien ”Traditionell kunskap i modernt lantbruk” (Einarsson 2012)
- ”On the applicability of the Convention on Biological Diversity, particularly article 8j” av Yaffa Epstein (bilaga 2)

⁷⁵ Tunón et al. 2010.

⁷⁶ UNEP/CBD/WG8J/7/8/ADD.1.

⁷⁷ UNEP-WCMC, 2003.

Konventionen om biologisk mångfald är en juridiskt bindande konvention med vissa därtill hörande genomdrivandemekanismer såsom accepterandet av skiljedom och utslag från internationella domstolen i Haag.⁷⁸ Parternas åtaganden enligt konventionens artiklar är alltså inte frivilliga. Av artiklarna 8 och 10 CBD följer att varje fördragsslutande part ska genomföra förpliktelserna i artiklarna ”*så vitt möjligt och om så är lämpligt*”. Uttrycket är en översättning från engelskans ”*as far as possible and as appropriate*”, vilket också skulle kunna översättas med ”*så långt som möjligt och på lämpligt sätt*”. Förbehållen bör ses mot bakgrund av att utvecklingsländernas möjligheter till finansiering av åtgärder är begränsade, vilket påpekats under förhandlingarna till konventionen, och ska inte ses som ett förbehåll som innebär att åtagandena skulle vara frivilliga.⁷⁹ Wienkonventionen om traktaträtten slår fast den rättliga principen *pacta sunt servanda*, det vill säga att konventioner är bindande och ska ärligt fullgöras av parterna. Med tanke på Sveriges ställning som nation med goda resurser i förhållande till många andra av konventionens parter, och med tanke på vikten att agera kraftfullt för bevarande och hållbart nyttjande av världens hotade biologiska mångfald, finns dessutom ett särskilt ansvar att föregå med gott exempel.

Vad är då en adekvat operationell definition av artiklarna 8j och 10c i Sverige?

Dessa två delartiklar lyder i sin helhet i den officiella svenska översättningen:

Artikel 8: Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt:

...

(j): med förbehåll för dess nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livs-

⁷⁸ Se art. 26 Wienkonventionen om traktaträtt (SÖ 1975:1), art. 27 CBD och Handbook of the Convention on Biological Diversity, 3rd edition.

⁷⁹ Bilaga 2. Yaffa Epstein.

sätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.⁸⁰

Artikel 10c:

Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt: ...

skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.

I operationaliseringen av ovanstående delartiklar behöver ett antal nyckelbegrepp konkretiseras. Nämligen:

- Ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt
- Relevanta kunskaper, innovationer och sedvänjor
- Respektera, bevara och bibehålla, främja en rättvis fördelning; skydda och uppmuntra
- Principen om lika värde av olika slags kunskaper

Vilka är Sveriges "ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt"?

I den engelska originaltexten heter det "indigenous and local communities embodying traditional lifestyles". Om konventionen hade översatts till svenska idag skulle man sannolikt skrivit "urfolks- och lokala samhällen med traditionella livssätt".⁸¹

I regeringens proposition 2004/05:150 "Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag"⁸² slår man fast att "grupper som kan ha denna kunskap i Sverige är t.ex. jord- och skogsbrukare, samer, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare".⁸³

Samerna är det urfolk som lever i Sverige. Traditionell kunskap är en central del av den samiska kulturen och det samiska samhället, vilket bland annat poängteras det samiska livsmiljöprogrammet, "Eallinbiras"⁸⁴, som antagits av Sametinget, och i Sametingets policydokument om traditionell kunskap⁸⁵.

80 Sveriges officiella översättning av Konventionen (SÖ 1993:77).

81 Se även fotnot 12 på sidan 13.

82 <http://www.regeringen.se/sb/d/4431/a/44128>

83 Skrivningarna i det sextonde miljömålet *Ett rikt växt- och djurliv* tillstyrktes av Miljö- och jordbruksutskottets betänkande (2005/06: MJU3) och antogs sedan av riksdagen 25 november 2005.

84 Sametinget 2009: Sametingets Livsmiljöprogram: Eallinbiras, Iellembirás Jielem bijre. <http://www.sametinget.se/7366>

85 <http://www.sametinget.se/26119>

Förutom samerna lyfter regeringen i propositionen ovan alltså fram att t.ex. jord- och skogsbrukare, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare är grupper som kan ha "kunskaper, innovationer och sedvänjor ... som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald".

Den indelningen i kategorier i regeringspropositionen som bedöms relevanta som traditionella kunskapsbärare har sitt ursprung i utredningen "Traditionell kunskap och lokalsamhällen – artikel 8j i Sverige"⁸⁶ och är en viss breddning av definitionen i utredningen från 2004. I sina remissyttranden till den utredningen menade emellertid några av myndigheterna att definitionen av lokalsamhällen med traditionella livssätt borde vidgas ytterligare. Riksantikvarieämbetet menade att: *Som RAÄ ser det bör man se till dagens förutsättningar och i stället vidga definitionen till i princip alla skogs- och jordbrukare som ännu har någon del i brukandet. I ett svenskt perspektiv kan t.ex. hävderna av våra naturbetesmarker verka trivial, men i ett globalt perspektiv kan detta vara ett värdefullt exempel på hur traditionell kunskap och biologisk mångfald hänger ihop.*

Skogsstyrelsen delade utredningens tolkning men påpekade att många traditionella hävdformer och brukningsmetoder inte är knutna till en viss kategori av lokalsamhälle. Naturvårdsverket eftersträvade spridning och tillämpning av sådan kunskap som ansågs vara till nytta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och menade att "möjligheterna att utöva traditionella metoder för bevarande och nyttjande av biologisk mångfald måste stärkas." Fiskeriverket lyfte fram möjligheter till lokal samverkan för bättre genomförande av artikel 8j inom fiskeområdet.

I sina enkätsvar till den föreliggande utredningen skriver Naturvårdsverket bland annat att

*Det viktiga är erfarenhetsbaserad kunskap av värde för bevarande och hållbart nyttjande av b.m. [biologisk mångfald] Därmed även kunskapsbärare där sådana finns. Det handlar sannolikt mest om mkt lokal kunskap och erfarenhet.*⁸⁷

En bred tolkning av begreppet "lokalsamhällen med traditionella livssätt" ligger väl i linje med det synsätt som finns internationellt idag inom Konventionen om biologisk mångfald. Vid det senaste mötet med konventionens internationella arbetsgrupp för artikel 8j gjorde exempelvis representanterna för urfolken följande uttalande:

Vi vill understryka att artiklarna 8j och tillhörande bestämmelser är relevanta för alla parter, eftersom traditionell kunskap

86 Tunón 2004.

87 SLU.cbm.2014.2.6-3.

och sedvanligt bruk förekommer i alla länder, i lokalsamhällen. Artikel 8j och relaterade bestämmelser är universella åtaganden som gjorts av alla parter till konventionen, och inte bara de länder där urfolk lever.⁸⁸

I rapporten ”Traditional Lifestyles and Biodiversity Use; Regional Report Europe and Russia” som gjordes som ett informationsdokument till CBD, slår man likaså fast att lokal och traditionell kunskap finns spridd i dagens Europa och har potentialen att användas mer för skötsel, skydd och hållbart nyttjande av biologisk mångfald⁸⁹.

Inom ramen för CBD arrangerades 2011 ett särskilt expertmöte för att klarlägga den internationella synen på lokalsamhällen i denna kontext och man utarbetade ett antal kriterier för att definiera lokalsamhällen inom ramen för artikel 8j⁹⁰. Mötet var överens om att rätten att själv definiera sig som lokalsamhälle bör vara det främsta och avgörande kriteriet, och att ett lokalsamhälle vidare kan ha ett urval av egenskaper som återspeglar dess egna unika kulturella, ekologiska och sociala förhållanden. CBD:s elfte partsmöte har sedan antagit en rekommendation att tillämpa kriterierna från expertmötet. Exempel på urvalet kriterier är:

- Teknik/kunskap/innovationer/praxis kopplade till hållbart nyttjande och bevarande av biologiska resurser;
- Biologiskt (inklusive genetiskt) arv och kulturarv (biologiskt kulturarv);
- Andliga och kulturella värden relaterade till biologisk mångfald och markområden;
- Kultur, inklusive traditionella kulturyttringar som uttrycks i lokala språk, belyser gemensamma intressen och värderingar;
- Biologisk mångfald ingår ofta i traditionella ortnamn;
- Samhället har definierbara mark- och vattenområden som det traditionellt bebor och/eller använder, permanent eller periodvis. Dessa områden är viktiga för upprätthållandet av sociala, kulturella och ekonomiska aspekter av samhället;
- Livsmedels- och livsmedelsberedningssystem och traditionella läkemedel är nära kopplade till biologisk mångfald/miljö;

De flesta av kriterierna är tillämpbara för att beskriva lokalsamhällen i Sverige.

Studien ”Traditionell kunskap i modernt lantbruk” visade att mycket, kanske det mesta, av kunskapen inom lantbruket idag fortfarande är traderad kunskap,

det vill säga kunskap som överförs från generation till generation, eller från en lantbrukare till en annan i praktisk näringsutövning. Mycket av kunskapen rör de egna markerna och deras beskaffenhet, och en del är relaterad till biologisk mångfald⁹¹.

De enskilda organisationer som lämnade synpunkter⁹² till föreliggande uppdrag förordade genomgående en tolkning i linje med vad som sagts ovan, det vill säga man underströk att det finns mycket lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald hos breda grupper i Sverige, och man sa vidare att begreppet lokalsamhälle var relevant och borde ges en bred tolkning. Flera organisationer påpekade att möjligheten till fortsatt tillämpning av den lokala, traditionella kunskapen och fortsatt sedvanebruk av biologiska resurser var avgörande för lokalsamhällets fortsatta identitet och existens.

Den lokala och traditionella kunskapen finns inte bara hos landsbygdsbefolkningen utan också i städerna – Koloniträdgårdsförbundet påpekar t.ex. att mycket av den kunskap som finns hos koloniodlare är handlingsburen kunskap om biologisk mångfald som traderas mellan flera generationer. Man hänvisar också till en studie som visade att koloniodlare hade en större ekologisk kunskap och kännedom om landskapet än anställda inom bland annat park- och kyrkogårdsförvaltning.⁹³ Koloniträdgårdsförbundet menar också att ett koloniområde är ett lokalt samhälle i allt utom köpenskap.

Naturskyddsföreningen framhåller i sitt svar att ”Ett bredare sätt att tolka 8j är att inte ge ”med traditionella livssätt” tyngden som absolut kriterium, utan istället se *helheten* i 8j, dvs. vilka kunskaper osv. hos olika lokala samhällen är *relevanta* för att bidra till att uppnå CBD:s mål (bevarande och hållbart nyttjande)”.

Det är viktigt att notera att kunskapsbärarna i ett lokalsamhälle inte alltid är del av en välorganiserad struktur, och det kan ofta vara enskilda individer som har värdefull kunskap. Många gånger är kunskapsbärarna idag samlade i ”kunskapssamhällen”⁹⁴, d.v.s. grupper av kunskapsutövare spridda i landet som utbyter kunskap och erfarenheter informellt eller formellt.

CBM:s slutsats är att tolkningen av vilka grupper som omfattas av artikel 8j i Sverige bör vara bred och innefatta grupper som kan ha ”kunskaper, innovationer och sedvänjor ... som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald”. Vi me-

88 IIFB, 2013.

89 UNEP/CBD/WG8J/3/INF/7, 2003.

90 UNEP/CBD/WG8J/7/8/ADD.1

91 Einarsson 2012.

92 SLU.cbm.2014.2.6-3.

93 Andersson 2007.

94 Tunón 2004.

nar att den tolkning som finns i regeringspropositionen 2004/05:150 väl speglar det aktuella synsättet i Sverige och internationellt, det vill säga att grupper som kan ha denna kunskap i Sverige är t.ex. jord- och skogsbrukare, samer, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, kust-⁹⁵, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare. Det är dock viktigt att poängtera att detta inte är en uttömmande förteckning av grupper, utan en lista med exempel. Också stora grupper som på fritiden ägnar sig åt till exempel odling, uppfödning av lantrasdjur, bär- och svamplockning och –förädling kan ha värdefull lokal och traditionell kunskap. För en definition av de grupper som omfattas är det också viktigt att tillämpa den princip som rekommenderas av expertmötet om lokalsamhällen och CBD:s elfte partsmöte, det vill säga rätten att själv definiera sig som lokalsamhälle bör vara det främsta och avgörande kriteriet.

CBM:s slutsats är att urfolks- och lokala samhällen bör omfatta:

grupper som kan ha ”kunskaper, innovationer och sedvänjor ... som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald” är t.ex. samer, jord- och skogsbrukare, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, kust-, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare, men också stora grupper som på fritiden ägnar sig åt till exempel odling, uppfödning av husdjur, bär- och svamplockning. Dessutom bör rätten att själv definiera sig som lokalsamhälle vara det främsta och avgörande kriteriet.

Vilken kunskap talar vi om?

Artikel 8j talar om ”kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livsätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald” (på engelska ”knowledge, innovations and practices”). Inom konventionen om biologisk mångfald använder man oftast begreppen *traditionell kunskap* och *lokal och traditionell kunskap* som synonymer för ”kunskaper, innovationer och sedvänjor ... relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald”.

På CBD:s hemsida kan man läsa att:

Traditionell kunskap har utvecklats från erfarenheter som skapats under århundraden och anpassats till den lokala kulturen och miljön, och den överförs muntligt från generation till generation. Den tenderar att vara kollektivt ägd och har formen av berättelser, sånger, folklore, ordspråk, kulturella värderingar, övertygelser, ritualer, samhällslagar, lokala språk

95 Obs att kustfiskare saknas i listan i regeringspropositionen, varför vi lagt till denna grupp här.

och jordbruksmetoder, inklusive utveckling av växtsorter och djurraser. ... Traditionell kunskap är främst av praktisk natur, särskilt inom områden som jordbruk, fiske, hälsa, trädgårdsodling, skogsbruk och miljövård i allmänhet.⁹⁶ (CBM:s översättning)

En annan definition betonar den traditionella kunskapens sociala, ekologiska och andliga relationer:

Urfolks- och traditionella kunskapsystem bekräftar och bygger på sociala och ekologiska beroendeförhållanden och relationer. De utvecklas vanligtvis som svar på konkreta problem och gäller alla områden i det dagliga livet för samhällen, inklusive hur människors hälsa och andliga välbefinnande är beroende av ekosystemen. Kunskapen i sig är på en gång empirisk och andlig.⁹⁷

CBM har tidigare gjort en genomgång av de definitioner som finns av lokal kunskap och traditionell kunskap⁹⁸, där man bland annat lyfter att:

- Lokal och traditionell kunskap kan vara bra och användbara komplement till vetenskaplig kunskap;
- Kravet att lokal och traditionell kunskap inte får vara påverkad av vetenskaplig kunskap är ett för hårt krav, dvs vetenskaplig kunskap kan finnas med fast omformad i lokal eller traditionell kunskap;
- Utgående från Konventionen om biologisk mångfald bör kunskapen vara användbar med avseende på biologisk mångfald;
- Den typ av samhälle som bär kunskapen skall ha levt nära naturen under lång tid, men den behöver inte vara ursprunglig;
- Kunskapen kan vara starkt platsbunden men också mer generaliserbar.

Naturvårdsverket skriver i sitt svar på myndighetsenkäten i utredningen att ”Det viktiga är erfarenhetsbaserad kunskap av värde för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald”.

Bland de svar som kommit från kunskapsbärare till föreliggande utredning⁹⁹ finns bland annat följande synpunkter:

Norrbottnens skärgårdsfiskare och Kustringen understyrker att skärgårdsbefolkningen har en bred kunskap och omsorg om naturen och den biologiska mångfalden där man lever, och att lokalsamhällets traditionella och kulturella koppling till den biologiska mångfalden är väldigt central för en hållbar utveckling.

96 <http://www.cbd.int/traditional/intro.shtml>

97 Tengö et al. 2012. (<http://www.dialogueseminars.net/resources/Panama/Background-info/Background-document/FINAL-20120308.pdf>)

98 Lerner & Tunón, 2010.

99 SLU.cbm.2014.2.6-3.

Värmlands säterbrukare framhåller att "Det svenska fåbodbruket har fört vidare en "tyst kunskap" om tamdjurshållning, bevarat skogs- och ängsnatur i isolerade öar av dessa biotoper genom nästan ett århundrade av misstro och industriellt stordriftstänkande."

Naturskyddsföreningen menar att "En ingång bör enligt vår mening absolut vara: "sådan TK som har betydelse för hållbart nyttjande av biologisk mångfald/biologiska resurser". Vidare: "Vi menar att tolkningen av 8j bör göras vid, utifrån hur Sverige ser ut idag."

Vad innebär då ordet *relevanta* i detta sammanhang? En avgränsning är att kunskaper, innovationer och sedvänjor har en koppling till biologisk mångfald samt att denna har betydelse för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Dessa kopplingar är uppmärksammade när det gäller kunskap som är applicerbar på praktiskt skötsel av olika biotoper. Men det är viktigt att poängtera att *kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald* också handlar om sociala, kulturella och andliga relationer och förhållningssätt till landskapet och naturen. Vilken specifik kunskap som är relevant beror på det specifika sammanhanget.

CBM menar att traditionell kunskap i detta sammanhang bör vara:

Kunskaper, innovationer och sedvänjor, som är relevanta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, inklusive sociala, kulturella och andliga förhållningssätt till landskapet och naturen och kunskaper om hushållning med biologiska resurser samt en hållbar livsstil

Hur ska Sverige respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor, skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser och främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor?

Konventionens partsmöte möts regelbundet för att ta gemensamma beslut för att översätta konventionens text i praktiskt arbete.¹⁰⁰ Partsmötet har också arbetsgrupper och beslutade arbetsprogram för olika tematiska områden, t.ex. artikel 8j och relaterade frågor.¹⁰¹ Samtliga tematiska arbetsprogram har dessutom punkter som direkt refererar till artikel 8j. Arbetsprogram-

100 Handbook of the Convention on Biological Diversity, 3rd edition, pg xvi; CBD art. 23.

101 <http://www.cbd.int/traditional/pow.shtml>

met för nationellt genomförande av artikel 8j vägleds som tidigare nämnts av fem generella principer:

1. Urfolks- och lokalsamhällens fulla och effektiva deltagande i alla skeden av identifieringen och genomförandet av arbetsprogrammets element. Fullt och effektivt deltagande av kvinnor tillhörande urfolks- och lokalsamhällen i alla arbetsprogrammets aktiviteter.
2. Traditionell kunskap skall värderas, ges samma respekt och anses som lika användbar och nödvändig som andra former av kunskap.
3. Ett holistiskt synsätt som överensstämmer med de andliga och kulturella värdena och sedvänjorna hos urfolks- och lokalsamhällen samt deras rätt att ha kontroll över sina traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor.
4. Ekosystemansatsen¹⁰² är en strategi för det integrerade brukandet av land, vatten och levande resurser som främjar bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald på ett rättvist sätt.
5. Tillträde till traditionella kunskaper, innovationer och sedvänjor hos urfolks- och lokala samhällen ska vara underställda frivilliga i förväg lämnade informerade medgivande eller i förväg lämnade informerade godkännande från bärarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.

Konventionens parter har vidare utarbetat ett antal redskap i syfte att underlätta för parterna i det nationella genomförandet och av dessa bör kanske särskilt framlyftas Akwé: Kon-riktlinjerna¹⁰³, Tkarihwaié:ri etisk uppförandekod¹⁰⁴ och Nagoya-protokollet¹⁰⁵. Samtliga dessa redskap innehåller principer för hur man ska säkerställa respekten för urfolks- och lokala samhällen och deras immateriella kulturarv. De har också aspekter som behandlar frågan om rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av urfolks- och lokala samhällens kunskaper, innovationer och sedvänjor. Det fortsatta arbetet med implementeringen av 8j och 10c bör ta sin utgångspunkt i de generella principerna samt de internationellt utarbetade redskapen.

Principen om att olika slags kunskap har lika värde

En av de övergripande principerna i arbetsprogrammet för artikel 8j lyder "Traditionell kunskap skall värderas,

102 <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/5700/978-91-620-5782-4/>

103 CBD 2004a. svensk översättning: Tunón 2011a.

104 CBD 2011a. svensk översättning: Tunón 2011b.

105 CBD 2011b.

ges samma respekt och anses som lika användbar och nödvändig som andra former av kunskap.”

I den nya mellanstatliga plattformen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (IPBES) har det redan från början funnits en samstämmighet i planeringsprocessen att urfolks-, lokal och traditionell kunskap är viktig för IPBES:s uppdrag att bedöma tillståndet hos världens biologiska mångfald och ekosystem, och hjälpa politiska beslutsfattare fatta väl underbyggda beslut. IPBES partsmöte i december 2013 beslutade att integrera lokal och traditionell kunskap i alla komponenter i arbetsprogrammet (se vidare kapitel 3, Bakgrund).

CBM menar därför att:

Det är nödvändigt att vi också i Sverige i arbetet för en hållbar utveckling i ett brett perspektiv verkar för att lokal och traditionell kunskap värderas, ges samma respekt och anses lika användbar som andra former av kunskap.

Artikel 10c: Sedvanligt nyttjande av biologiska resurser

I artikel 10c åläggs parterna att ”skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande”. Här finns ingen särskild hänvisning till särskilda folk eller lokalsamhällen, och det är heller inget absolut krav att sedvanebruket ska *aktivt bidra* till bevarande av biologisk mångfald; det räcker om sedvanebruket är *förenligt med kraven för* bevarande och hållbart nyttjande.

Vid det senaste mötet inom arbetsgruppen för 8j antogs ett förslag till handlingsplan för nationellt genomförande av artikel 10c. Handlingsplanen kommer att behandlas under nästa partsmöte i oktober 2014. Handlingsplanen har tre fokusområden;

- i) att införliva hållbart sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i nationella strategier och åtgärder för biologisk mångfald,
- ii) att samarbeta och stödja urfolk och lokalsamhällen i detta arbete, samt
- iii) som första arbetsområde genomföra traditionellt hållbart nyttjande inom skyddade områden.

6. Myndighetsanalyser

Genomförandet av FN:s Konvention om biologisk mångfald (CBD) betraktas som sektorsövergripande och anses därmed beröra en mängd olika myndigheter och funktioner i samhället. Artiklarna 8j och 10c berör också en mängd olika frågor och andra arbetsprogram inom konventionen. Åtagandena i dessa artiklar motsvaras också av åtaganden även i andra internationella fördrag och borde dessutom ha positiv effekt på miljöarbetet. CBM vill framhålla att det är sannolikt så att nästan samtliga funktioner i samhället faktiskt har generellt eller specifikt ansvar om intentionerna ska komma att genomföras fullt ut. Ett övergripande ansvar för beslut och direktiv till myndigheterna ligger hos regeringskansliets olika departement, som genom instruktioner och regleringsbrev delegerar ansvar och arbetsuppgifter till de statliga myndigheterna. Sveriges kommuner och länsstyrelser har sedan ansvar för genomförandet i praktiken, lokalt och regionalt. Detta gör att ett uppfyllande av intentionerna i dessa artiklar kräver att en stor del av den offentliga sektorn ändrar sin myndighetsutövning för att ta större hänsyn till urfolks- och lokala samhällen och lokal och traditionell kunskap samt hållbart sedvanebruk i syfte att främja bevarande och långsiktigt hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

Det är värt att nämna att det även finns ett generellt behov av att medvetandegöra samhället i stort om värdet av biologisk mångfald, lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk, varför det behövs en allmän förändring i synen på vad kunskap och delaktighet är. Det finns därmed också en vinst i att involvera forskningsvärlden och skolväsendet i processen. Ett genomförande har således också behov att involvera universitet och högskolor, men också andra nivåer av undervisning och de aktörer som är ägnar sig åt sådant.

6.0. Översikt över relevanta myndigheter

Under 2013 har CBM valt att genomföra en initial analys över ansvaret rörande genomförandet av artiklarna

8j och 10c som vilar på statliga myndigheter och då endast ett första urval av sådana. Initialt gjordes en översiktlig lista över vilka statliga myndigheter som i första hand direkt eller indirekt bör bedömas vara berörda av ett svenskt genomförande av artikel 8j och 10c och som därmed skulle behöva ansvarsanalyseras¹⁰⁶. Denna lista är enligt följande:

- Bergsstaten
- Boverket
- Energimyndigheten
- FAS, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
- Folkbildningsrådet
- Folkhälsomyndigheten
- Formas, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
- Havs- och vattenmyndigheten
- Högskölevverket
- Institutet för framtidsstudier
- Institutet för språk och folkminnen
- Jordbruksverket
- Konsumentverket
- Krisberedskapsmyndigheten
- Lantmäteriet
- Livsmedelsverket
- Miljöstyrrådet – Vägledning för hållbar upphandling
- Naturvårdsverket
- Nutek, Verket för näringslivsutveckling
- Nämnden för hemslöjdsfrågor
- Patent- och registreringsverket
- Polarforskningssektariatet
- Riksantikvarieämbetet
- Riksarkivet
- Sametinget

¹⁰⁶ I sammanställningen utgick vi initialt från listan över myndigheter på hemsidan: [http://infoo.se/kat/offentlig_forvaltning/centrala_statliga_verk_och_myndigheter_\(130405\)](http://infoo.se/kat/offentlig_forvaltning/centrala_statliga_verk_och_myndigheter_(130405)) En förklaring till varför dessa myndigheter berörs av artikel 8j och 10c återfinns i avsnitt 6.14

- Sida, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete
- Skogsstyrelsen
- Skolverket
- Socialstyrelsen
- Statens fastighetsverk
- Statens kulturråd
- Statens medicinsk-etiska råd
- Statens Veterinärmedicinska Anstalt, SVA
- Statistiska centralbyrån
- Svenska Uneskorådet
- Tillsyns- och föreskriftsrådet
- Trafikverket
- Verket för innovationssystem, Vinnova
- Vetenskapsrådet

Dessa myndigheter kommer i förlängningen att behöva också analyseras noggrannare inom ramen för Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c. I ett första skede och för uppdraget under 2013 har vi begränsat urvalet till de myndigheter som vi bedömer som särskilt centrala för uppfyllandet av Aichi-mål 18. Det är dock viktigt att betona att denna lista hade kunnat vara väsentligt längre men utifrån uppdragets begränsning i tid och resurser inskränks den till tretton myndigheter:

- 6.1. Sametinget
- 6.2. Naturvårdsverket
- 6.3. Jordbruksverket
- 6.4. Skogsstyrelsen
- 6.5. Riksantikvarieämbetet
- 6.6. Havs- och vattenmyndigheten
- 6.7. Livsmedelsverket

- 6.8. Trafikverket
- 6.9. Patent- och registreringsverket
- 6.10. Institutet för språk och folkminne
- 6.11. Boverket
- 6.12. Skolverket
- 6.13. Statens kulturråd

Dessa myndigheter är centrala i och med att de på olika sätt har en verksamhet som berör att ”respektera, bevara och bibehålla (- - -), och främja en bredare tillämpning av (- - -), samt främja rättvis fördelning av nyttan” av traditionell kunskap och biologisk mångfald. De sträcker sig därför från naturvård till kulturvård, över areella näringar och infrastrukturfrågor till kulturella uttryck och omfattar såväl undervisning som olika former av immaterialrätt. Detta är områden som samtliga lyfts inom den internationella diskussionen rörande genomförande av artiklarna 8j och 10c.

En mer ingående förklaring till varför vi har valt dessa myndigheter kommer presenteras i avsnitten 6.1–6.13. Analyserna är gjorda av CBM och baseras på myndigheternas förordningar med instruktion och regleringsbrev samt den information som myndigheterna själva framhåller på sina hemsidor. Därutöver har aktiva inspel från myndigheternas interna processer under uppdragets gång beaktats liksom kommentarer och synpunkter på frågor och texter från CBM. Detta är inledande analyser och det finns behov också av mer omfattande interna processer och fortsatt arbete. Som nämnts tidigare så finns det dessutom ytterligare statliga verk (se avsnitt 6.14) som har ansvar för dessa och liknande frågor, men vi väljer att under denna första utredning begränsa oss till dessa.

6.1. Sametinget

Inledning

Sametinget är enligt sin instruktion¹⁰⁷ ”förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur” och ska bl.a. ”hålla regeringen informerad om utvecklingen inom rennäringen, övrigt samiskt näringsliv och samisk kultur”. Man ska även följa, utvärdera och informera om samer och det samiska språket inom ramen för lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Liksom de flesta myndigheter finns rekommendationerna att särskilt integrera ett jämställdhetsperspektiv på verksamheten samt verka för att myndighetsutövningen sker på ett kostnadseffektivt och ett för medborgare enkelt sätt.

Utifrån regleringsbrevet¹⁰⁸ ska man vidare verka inom ”regeringens vision, *bruka utan att förbruka* med tillhörande övergripande mål och bör årligen göra en bedömning över hur verksamheten har ”bidragit till en levande samisk kultur, stärkt och utvecklat samernas och de samiska näringarnas ställning i samhället samt en samhällsplanering där samiska behov beaktas”. Detta görs bl.a. genom att främja renskötelsen och man har därför i uppdrag att vidta:

- redovisning av markanvändning, riksintressen och marker som är speciellt värdefulla eller känsliga för renskötelsen, natur- och kulturmiljövården,
- medling i tvister mellan samebyar och jordbrukare när det gäller skadeersättning vid renbetning på åkermark samt andra statliga kostnader till följd av konfliktlösningssystemet, med angivande av i hur många fall parterna enats vid medlingen,

Sametinget ska även redogöra för utvecklingen av renskötelsen och andra samiska näringar, såsom duodji (slöjd) och turism. Myndigheten har också i instruktionen uppdrag att redovisa hur ”man arbetar med samisk traditionell kunskap samt samisk traditionell kunskaps betydelse för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald”. Myndigheten ska även bidra till ”ett starkt och mångfaldigt konst- och kulturliv samt av samiska språkets användning och ställning i samhället, framför allt i de traditionellt samiska områdena”.

Inom Landsbygdsprogrammet 2007–2013 ska Sametinget inom ramen för sitt myndighetsmandat aktivt delta i genomförandet med bl.a. landsbygdsutvecklingsstöd. Man ska dessutom medverka i arbetet att genomföra en förenkling av vardagen för företagen i syfte

att minska administrativa kostnader. Sametinget ska även i samråd med Jordbruksverket under 2012–2013 fortsätta ”skapa möjligheter till diversifiering och strukturomvandling samt nyetablering inom de samiska näringarna”.

Sametinget ska vidare driva samiska språkcentrum i Tärnaby respektive Östersund i syfte att tillgodose samers behov av att återta sitt eget språk. Med samiska avses samtliga varieteter av språket inom den svenska delen av Sápmi. Dessa centra ”ska samarbeta med andra samiska institutioner och organisationer, däribland Sameskolstyrelsen och Samernas utbildningscentrum, för att samordna, komplettera och effektivisera arbetet med att revitalisera det samiska språket.”

Under 2013 har Sametinget tagit fram en handlingsplan för hur de ska arbeta med jämställdhetsintegrering för att verksamheten ska bidra till att nå regeringens jämställdhetspolitiska mål. Sametingets långsiktiga mål är att ”Samiska kvinnor och män ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom alla områden i livet. Det gäller eget arbete och försörjning, inflytande i samhället, vård av hem och barn samt kroppslig integritet”.

Sametingets hemsida¹⁰⁹ framhåller utöver de ovan nämnda aspekterna att man också utgör ett ”folkvalt organ” och att syftet var att bidra till ”att förbättra de svenska samernas möjligheter som ursprungsfolk att bevara och utveckla sin kultur”. Man poängterar att ”det övergripande målet för samepolitiken är att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar”. Man betonar vidare att ”ett urfolk har kulturella rättigheter medan ett folk även har politiska rättigheter”. De dubbla rollerna att både vara en myndighet och ett folkvalt samiskt parlament är en stundom svårt gränsdragning men i och med den senaste lagändringen i Sametingslagen (SFS 1992:1433) tydliggörs gränsen mellan den politiska del och den myndighetsutövande delen.

Arbetsprocess

Sametinget utsåg på CBM:s förfrågan avdelningschef Lars-Ove Jonsson och sedermera även samhällsplanerare Anne Walkeapää till kontaktpersoner på myndigheten. Lars-Ove Jonsson deltog i en inledande workshop 31 maj och bägge kontaktpersonerna deltog i den uppföljande workshopen som hölls 16 september. I samband med bägge dessa möten lyftes Sametingets roll i det nationella genomförandet. Därutöver deltog Anne Walkeapää i CBM:s presentation av arbetet i stort i samband med *Eighth meeting of the Ad Hoc Open*

107 §1–2 i Förordning med instruktion för Sametinget; SFS 2009:1395.

108 Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Sametinget.

109 www.sametinget.se (131216)

ended Working Group on Article 8(j) and Related Provisions of the Convention on Biological Diversity i Montreal 7–11 oktober. I övrigt har kontakter sköts med genom en informell e-postväxling. Sametinget har konsekvent besvarat CBM:s olika frågor som har skickats ut till kontaktpersonerna och kommit med värdefulla inspel.

CBM:s analys av Sametingets roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD baseras på den samverkan och kommunikation som CBM och Sametinget har haft sedan Napteks tillblivelse 2006 samt information hämtad från Sametingets instruktion och regleringsbrev samt myndighetens egen hemsida.

CBM:s analys

CBM delar Sametingets egen bild av att myndigheten bör vara central i ett svenskt genomförande av artiklarna 8j och 10c eftersom man både som myndighet och folkvalt organ representerar det samiska, dvs. Europas enda urfolk, och därmed i allra högsta grad är berörda av dessa frågor och den samiska traditionella kunskapen. Man har vidare uttalat i sitt regleringsbrev för 2013 och för 2014 ett uppdrag att redovisa hur man arbetar med samisk traditionell kunskap samt samisk traditionell kunskaps betydelse för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald¹¹⁰. Sametinget ansvarar även för insatser för bevarandet av det samiska språket och samiska näringar, såsom renskötsel och samisk slöjd (duodji). Inom ramen för artikel 8j har man internationellt sett också utvecklat indikatorer för uppföljning av status och trender om bl.a. utvecklingen av urfolksspråk, traditionella näringar och traditionellt markutnyttjande. Detta gör att Sametinget redan idag lämpat att vara en viktig del i Sveriges genomförande av

artiklarna 8j och 10c, åtminstone vad gäller den samiska delen av kunskapen och sedvanebruket. Det är viktigt för samerna att se Sápmi som en helhet och kunna utbyta kunskaper mellan länderna. Eftersom det pågår parallella processer inom det samiska samhället i de andra nordiska länderna finns det således vinster att göra i samverkan och samordning med de övriga Sametingens verksamheter. Det finns mycket forskning och erfarenheter i bl.a. Norge och Finland som Sverige skulle kunna ta del av i syfte att lyfta det samiska perspektivet för att få kraft inom Sametingets verksamhet.

CBM noterar också att Sametinget, har kommit igång med arbetet med traditionell kunskap på ett helt annat sätt än andra statliga i och med utvecklandet av *Sametingets livsmiljöprogram Eallinbiras – Illembirás – Jielemenbijre*¹¹¹. Det är ett bra exempel som visar att det behövs stora resurser för att aktörer inom det samiska samhället ska kunna delta med viktig kunskap m.m. Intresset är stort, inte minst vad det gäller traditionell ekologisk kunskap, och delaktighet av det samiska samhället är ett nyckelord.

I samarbetet med CBM har Sametinget dessutom utvecklat ”Det samiska initiativet”¹¹² – ett dokumentations- och medvetandeskapande projekt – och såväl ett policydokument¹¹² om árbediehtu (samisk traditionell kunskap) som ett utkast till handlingsplan. Ett annat internationellt uppmärksammat exempel utgör samarbetet inom det övergripande projektet ”Renen som indikator”, vilket bl.a. har fungerat som exempel på hur

110 Sametinget 2009.

111 Tunón et al. 2010; Nordin-Jonsson (red.) 2010.

112 Sametinget 2010.

man kan föra samman processerna inom artikel 8j med den inom the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES).

Aichi-mål 18 är tydligt med vad som ska vara uppnått till år 2020. Sametinget ser att om traditionella kunskaper ska respekteras samt att ett fullt och effektivt deltagande av urfolk och lokala samhällen på alla nivåer ska kunna uppnås så krävs omgående insatser. Sametinget ser framför sig att arbetet bör vara något levande för att det inte bara ska resultera i skrivna rapporter och vikten av en funktion motsvarande Samiskt språkcentrum för dessa frågor i syfte att skapa medvetenhet både inom och utanför det samiska samhället om värdet av kunskapen. Språkcentrums upplägg är lyckat Sametinget ser därför ett behov av ett liknande Samiskt kunskapscentrum med representanter från nord-, lule- och sydsamiskt område. Det skulle främja traditionella kunskaper, innovationer, deltagande på alla nivåer och sedvänjor som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald. Sametinget har också sett att man når ut genom att använda sig av nya grepp, t.ex. inom projektet ”Renen som indikator” där man bl.a. sökte ungdomar som skulle utföra intervjuer. Det är också viktigt med nära samarbete med Samiskt språkcentrum samt i dialog och samråd med aktörer i det samiska samhället som Ájtte, Gaaltjie, SSR, Laponia, renägarförbundet m.fl. Det skulle öka medvetenheten, samarbetet och spridningen av traditionell kunskap. Arbetet inom centrum kan betraktas som ett projekt, men det kräver en långsiktighet, åtminstone fram till år 2020.

Arbetet med samisk traditionell kunskap bör också ha en nära koppling till samisk näringsutveckling av olika slag och skulle därmed även kunna kopplas gentemot landsbygdsprogrammet och arbete med hållbar utveckling.

Sametinget ser det även som värdefullt att ha möjlighet att inom ramen för det nationella genomförandet av artiklarna 8j och 10c såväl arrangera som att delta i internationella workshops för att påverka den internationella utvecklingen. Exempelvis kan man nämna de två workshops som samordnades CBM, SwedBio, Sametinget International Indigenous Forum on Biodiversity (IIFB) inför CBD-möten 2009 och 2011. Sådana möten har skapat förutsättningar till en strategisk diskussion om urfolksfrågor. De har utpekats som viktiga mötesplatser för utbyte av kunskap och inspiration mellan urfolk och representanter från EU som bidrar till genomförandet av artiklarna 8j och 10c både i Sverige och internationellt. Det är för Sametinget viktigt med en långsiktig kontinuitet i arbetet både nationellt

och internationellt inom exempelvis CBD och IPBES. Det bör vara en självklarhet med samiskt deltagande i nationella delegationerna i dessa sammanhang.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden har inte tillräckligt tydligt har adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett fortsatt uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Sametinget att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en eller flera handläggare som driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och internt förankra frågorna i myndigheten. För Sametingets del finns ett stort behov också för möjligheter till samverkan med de övriga Sametingen samt andra internationella urfolksfora i dessa frågor.

För att Sametinget ska kunna uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver man ytterligare utveckla arbetsätten för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljning av resultaten i genomförandet.

Sametinget bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klargöra hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Sametinget är stödmyndighet för den samiska delen av Landsbygdsprogrammet och CBM bedömer att dess tillämpning har stor påverkan på Sveriges möjligheter att nå Aichi-mål 18. Det finns således stor anledning att Sametinget granskar på vilket sätt Landsbygdsprogrammet bidrar möjligheterna att bibehålla, bevara och sprida lokal och traditionell kunskap samt gynna hållbart sedvanebruk och hur den gynnsamma påverkan kan stärkas.

CBM delar Sametingets bedömning att det inom ramen för Sveriges arbete att nå Aichi-mål 18 behövs ett särskilt uppdrag till Sametinget och särskilda anslag för att initiera och driva ett samiskt kunskapscentrum i syfte att höja medvetandet inom samhället om samisk traditionell kunskap och att utveckla dessa frågor nationellt och internationellt.

6.2. Naturvårdsverket

Inledning

Naturvårdsverket är förvaltningsmyndighet på miljöområdet i frågor om klimat och luft, mark, biologisk mångfald, förorenade områden, kretslopp och avfall, miljöövervakning samt miljöforskning. Naturvårdsverket har en central roll i miljöarbetet och ska vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken.

Naturvårdsverket ska verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och ska vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling.

Naturvårdsverket ska främja en hållbar utveckling med utgångspunkt i generationsmålet och miljö kvalitetsmålen.

Naturvårdsverket ska vägleda de myndigheter som har ett ansvar i miljömålssystemet och samordna miljömålsuppföljningen.¹¹³

Naturvårdsverket ska¹¹⁴:

- Ta fram kunskap och underlag som används för att utveckla sitt eget och andras miljöarbete
- Bidra till att utveckla miljöpolitiken genom att ge regeringen bra beslutsunderlag och genom att skapa drivkraft i arbetet inom EU och internationellt
- Genomföra miljöpolitiken i samverkan genom att agera så att miljöbalken ska följas och miljömålen uppnås.

Naturvårdsverkets arbete är organiserat i:

Avdelningen för analys och forskning: Leder arbetet med överblick över hur miljön mår och hur miljöarbetet går. Samordnar miljöforskning och rapportering samt uppföljning av Sveriges miljö kvalitetsmål. Ansvarar för datavärdena inom miljöövervakningen, databaser samt webbportaler mm.

Avdelningen för uppdrag: Ansvar för internationellt samarbete, arbete i EU och med konventioner, regeringsuppdrag och remisser, nationell expertis och stöd till regeringen i styrmedelsfrågor. Klimat, luft, förnybar energi, grön tillväxt, miljöekonomi, konsekvensanalyser, friluftsliv. Vetenskapliga rådet för biologisk mångfald.

Avdelningen för genomförande: Ansvar för ärenden där Naturvårdsverket är beslutande myndighet.

¹¹³ Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket

¹¹⁴ Naturvårdsverkets hemsida

Sakanslag, föreskrifter, tillsynsvägledning och annan vägledning mm.

Avdelningen för verksamhetsstöd och strategiska funktioner: Arbetar bland annat med styrning och uppföljning, stöd och rådgivning för Naturvårdsverkets arbete.

Arbetsprocess

Naturvårdsverket utsåg på CBMs förfrågan Cecilia Lindblad (avdelningen för analys och forskning) och Göran Blom (avdelningen för uppdrag, enheten för styrmedel, naturresurser och kretslopp) som kontaktpersoner. Båda kontaktpersonerna deltog i den inledande workshopen 31 maj och Cecilia Lindblad deltog i den uppföljande workshopen som hölls 16 september. I samband med dessa möten lyftes Naturvårdsverkets övergripande roll i det nationella genomförandet.

Den 3 oktober 2013 hade Naturvårdsverket tillsammans med CBM ett möte med fokus på uppdraget och Naturvårdsverkets roll. Närvarande var Lena Sundin Rådström, Cecilia Lindblad och Göran Blom från Naturvårdsverket. Från CBM deltog Marie Kvarnström. Naturvårdsverket lämnade ett skriftligt svar (8 oktober 2013) på den enkät som Naptek skickade till kontaktpersonerna inom ramen för uppdraget (10 juni 2013).

CBM:s analys av Naturvårdsverkets roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD baseras på den samverkan och kommunikation som CBM och Naturvårdsverket har haft sedan Napteks tillblivelse 2006, dialogen inom ramen för detta uppdrag samt information hämtad från Naturvårdsverkets instruktion och regleringsbrev samt dokument som finns tillgängliga på myndighetens hemsida.

CBM:s analys

Miljömålsarbete och hållbar utveckling:

Naturvårdsverket har som framgår ovan ett generellt ansvar för genomförandet av Sveriges miljöpolitik och ska vara pådrivande, stödjande och samlande för det arbetet. Naturvårdsverket samordnar uppföljning, kommunikation och tillämpning av samhällsekonomiska konsekvensanalyser inom miljömålssystemet. Dessutom har Naturvårdsverket ansvar för enskilda miljö kvalitetsmål.

Huvudmålet för miljöpolitiken är det så kallade Generationsmålet: *”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.”* Generationsmålet beskriver inriktningen för den sam-

hällsomställning som behöver ske inom en generation, till år 2020, för att miljö kvalitetsmålen ska kunna nås.

Slutsatsen av den fördjupade utvärderingen av miljö målsarbetet 2012, Steg på vägen,¹¹⁵ är att vi inte kommer att nå generationsmålet. Utvärderingen bedömer också att av Sveriges 16 miljö kvalitetsmål kommer 14 inte att nås till 2020¹¹⁶. Inte heller förutsättningarna för att miljön ska kunna återhämta sig så att vi med tiden når målen kommer att finnas på plats. Hittills beslutade styrmedel räcker inte och tillräckliga åtgärder ser inte ut att genomföras till 2020. Det kan handla om otillräcklig tillsyn, kunskap och kompetens men också om att miljö aspekter inte prioriteras vid avvägningen mellan olika intressen. Idag finns tydliga konflikter mellan olika intressen, såsom markanvändning och resursanvändning på grund av levnadsmönster och konsumtion. Möjligheterna att nå målen är i hög grad beroende av politiska beslut som påverkar samhällsutvecklingen. Idag tas inte politiska beslut i tillräcklig utsträckning utifrån ett informerat helhetsperspektiv och andra mål får ofta högre prioritet än långsiktig ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet.

Samtidigt vet vi att det globala miljötillståndet är synnerligen allvarligt, med bland annat ökande klimatpåverkan och en mycket snabb förlust av biologisk mångfald. Sverige har, som en nation med relativt sett goda ekonomiska och samhälleliga resurser, ett mycket stort ansvar att genomföra en miljö politik som tydligt leder i riktning mot den nödvändiga samhällsomställningen för att miljö kvalitetsmålen ska nås. Därvid har såväl Naturvårdsverket som regering och riksdag ett stort ansvar.

Regeringen gav sommaren 2011 i uppdrag till Naturvårdsverket att ta fram ett underlag till en svensk färdplan för hur Sverige kan nå den långsiktiga visionen om inga nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären 2050. Uppdraget redovisades i december 2012 och remitterades våren 2013. Naturvårdsverket understyrker i underlaget att ett samhälle utan nettoutsläpp av växthusgaser kräver en fundamental omställning som påverkar alla samhällsområden¹¹⁷.

En stor andel av remissvaren från kommuner, regioner, myndigheter och enskilda organisationer bedömer att det krävs en högre ambitionsnivå och större tydlighet än den som finns i underlaget för att åstadkomma den samhällsomställning som är nödvändig. En av Tra-

115 www.swedishepa.se/Documents/publikationer/6400/978-91-620-6500-3.pdf

116 De två mål som sannolikt kommer att nås är Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö.

117 <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6500/978-91-620-6537-9/>

fikverkets övergripande slutsatser är att den prognostiserade utvecklingen med dagens fattade beslut visar på ett allt större glapp till målen¹¹⁸. Många pekar också på behovet av tydligare fokus på förändrade livsvanor och konsumtion för att nå målen. Arbetet att utveckla en svensk klimatfärdplan 2050 bereds nu av regeringen.

I arbetet att åstadkomma den omfattande samhällsomställning som behöver ske till år 2020 för att miljö kvalitetsmålen ska kunna nås, och till år 2050 för att nå nollvisionen för utsläpp av växthusgaser, bedömer CBM att ett effektivt genomförande av artiklarna 8j och 10c kan ge väsentliga bidrag på flera sätt:

- Dialog med lokalsamhällen och brukare och lokal delaktighet i utformning och ansvar för naturförvaltningen ökar förutsättningarna för långsiktig hållbarhet;
- Den värdegrund och natursyn som är en del av många gruppers lokala och traditionella kunskap har ofta sitt ursprung i levnadsförhållanden då landskapets lokala produktion gav ramarna för konsumtionen och där hushållning med resurser var en given utgångspunkt. Sådan lokal och traditionell kunskap kan bidra till den nödvändiga förändringen av livsvanor och konsumtion i omställningsarbetet.
- Lokal och traditionell kunskap och innovationer kan också ge väsentliga praktiska bidrag inom många områden i arbetet att utveckla en hållbar och fossilbränslefri förvaltning av biologisk mångfald och biologiska resurser. Det gäller inom de areella näringarna (jordbruk, skogsbruk, renskötsel, fiske, jakt), inom naturvård och kulturmiljövård, men också inom områden som livsmedelshandtering, byggnadsteknik, omställning av konsumtion mm.

Naturvårdsverket framhåller i sitt enkätsvar till detta uppdrag att arbete med lokalt deltagande och samverkan samt lokal och traditionell kunskap finns med på många sätt i myndighetens arbete med förvaltning:

Rapporterna innehåller mängder av hänvisningar, t.ex. till: lokalt deltagande, lokala kunskaper, lokal förankring, integrering av lokal kunskap, skötsel på traditionellt sätt, lokal förvaltning/samförvaltning, lokal legitimitet, lokal kontext, lokala traditioner, adaptiv förvaltning, erfarenhetsbaserad kunskap, bred samverkan, etisk uppförandekod, traditionella material och metoder, traditionell kunskap och erfarenhet. Såväl vid inrättande som förvaltning av skyddade områden används lokal kunskap som input.

Man arbetar bland annat med ekosystemansatsen, adaptiv förvaltning, lokalt deltagande och samråd. Arbetssätt beskrivs bland annat i handledningarna *Arbets-*

118 <http://www.trafikverket.se/Aktuellt/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv2/Nationellt/2012-12/Klimatmal-och-god-tillganglighet-gar-hand-i-hand/>

sätt för biologisk mångfald och andra värden i ett landskapsperspektiv (6345), *Tillgängliga natur- och kulturområden En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer* (6562) och *Förvaltning av skogar och andra trädbärande marker i skyddade områden* (6561).

Värna Vårda Visa: I-programmet, som anger hur Naturvårdsverket prioriterar arbetet med att förvalta och använda skyddade områden, slår man fast: "Att arbeta med lokal delaktighet bör vara en utgångspunkt vid allt arbete med skyddad natur. Det tar tillvara lokalt engagemang och kunskaper och ökar den ömsesidiga förståelsen för olika intressen i de skyddade områdena." Vidare säger man i det uppdaterade programmet Värna Vårda Visa 2011¹¹⁹ "Att ta tillvara lokala kunskaper, intressen och engagemang är en viktig del i förvaltningen av de skyddade områdena. Lokal förankring och delaktighet bör genomsyra hela områdesskyddsprocessen, från det formella skyddsarbetet till förvaltningen av de skyddade områdena. Att engagera lokala krafter för skötseln av områden har ett stort värde. Förvaltare av skyddade naturområden bör eftersträva en god lokal delaktighet i skötselarbetet bland annat genom dialog med lokala brukare, entreprenörer, kommuner och lokala intressenter. En god hantering av fastighetsförvaltningsfrågor är också viktigt för goda lokala relationer. Länsstyrelserna bör arbeta för att alla lantbruksföretag med marker i skyddade områden som är berättigade till miljöersättningar söker sådana." Programmet innehåller ett antal mål och åtgärder för lokal delaktighet. En av åtgärderna är att alla som har behov av det kan delta i kurser inom programmet Dialog för naturvärden¹²⁰. Programmet, som var mycket uppskattat, lades ner vid årsskiftet 2011/2012. Grundkursen i programmet har dock fortsatt som en uppdragsutbildning i SLUs regi under namnet "Dialogkompetens för naturförvaltare".

En genomgång av Naturvårdsverkets vägledning för förvaltning visar att samtidigt som det finns ett utvecklingsarbete i linje med artikel 8j och 10c så återstår också mycket att göra. Till exempel poängterar man i vägledningen för förvaltning av skogar och andra träd-

119 Värna vårda Visa Ett program för att bättre förvalta och använda naturskyddade områden 2005-2015. Naturvårdsverket Rapport 6462 mars 2011

120 Inom arbete med ELC tar CNV på uppdrag av NV fram ett förslag till kurs: "Dialog för landskapet" - ett förslag till program/utbildningspaket för hur man i den Europeiska landskapskonventionens anda kan använda naturvägledning för att arbeta lokalt med ett helhetsperspektiv för att hantera landskapsfrågor, få in lokal kunskap i processer, få till stånd lokal delaktighet/medborgarinflytande, kunna förekomma eller hantera uppkomna konflikter etc.

bärande marker i skyddade områden¹²¹ vikten av kontakt med lokala organisationer och andra berörda som kan bidra med värdefull lokal kunskap, och man framhåller att metoder från kompetensutvecklingsprogrammet "Dialog för naturvärden" bör användas. Men det handlar mest om vikten av information om varför, hur, när och av vem åtgärder utförs, och det sägs mycket lite om den lokala kunskap som ofta finns om hävdhistorik och koppling till biologisk mångfald hos markägare och markanvändare. Kunskap om naturvärden och hur de påverkas av hävd menar man bör samlas in genom inventering, bristanalyser, handböcker, forskningsrapporter och kunskapsöversikter, medan ingenting sägs om dialog med lokala kunskapsbärare för att inhämta deras kunskap. Också i avsnittet om upplevelsevärden framhåller man vikten av information till allmänheten samtidigt som man bortser från möjligheten till dialog med lokalsamhället om vilka upplevelsevärden som är väsentliga.

Samverkansplaner: Samverkan mellan olika aktörer, där lokala aktörer också ingått, har varit fokus för det nationella pilotprojektet *Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden* som initierades av Naturvårdsverket år 2008 och som har pågått till och med våren 2011. Projektet har bestått av fem regionala pilotprojekt under ansvar av länsstyrelserna i Västernorrlands, Stockholms, Östergötlands, Blekinge och Västra Götalands län. Samverkan och lokalt deltagande finns också och har dokumenterats i bland annat biosfärområdenas bildningsprocesser, förvaltningen av världsarvet Lapponia (Laponia tjuottjudus), Kosterhavets nationalpark,

I utvärderingen¹²² av pilotprojektet *Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden* slår man fast att projektet gett många värdefulla erfarenheter och fört kunskapen om samverkansprocesser i naturförvaltning i Sverige framåt. Ett huvudverktyg i projektet har varit mjukvaran Open standard/MIRADI, som har en koppling till ekosystemansatsen. Naturvårdsverket framhåller den som ett bra stöd för att ge struktur åt arbete med naturvärden i processer med många aktörer. Utvärderarna menar att samverkansplanering har potential att vara ett mycket kostnadseffektivt verktyg. Man säger också att "den väg som Sverige anträdde i "Mot en ny naturvårdspolitik" bara är påbörjad." Generellt utgår delprojekten inte fullt ut från ekosystemansatsen. Ska man göra det menar utvärderarna att "I den flernivåförvaltning som vi då behöver bygga finns

121 Förvaltning av skogar och andra trädbärande marker i skyddade områden. Naturvårdsverket Rapport 6561

122 Framtidens Flexibla Förvaltningsformer? Naturvårdsverkets rapport 6435

det inte utrymme för den form av myndighetsutövande som vi ofta ser idag, som bjuder in till delaktighet men villkorar denna så att den förlorar trovärdighet. Här behöver naturvårdande myndigheter hitta en trovärdig roll och ett rimligt uppdrag som innebär att man förlitar sig på principer om rådighet och därmed skapar förutsättningar för den ”rättvis fördelning av nytta” som ekosystemansatsen innebär. Frågan om slutlig finansiering av den fortsatta förvaltningen var inte löst när utvärderingen skrevs.

CBMs slutsats är att Naturvårdsverket har initierat och utvecklat många goda exempel, metoder och arbetssätt för förvaltning av naturresurser och biologisk mångfald som på olika sätt relaterar till genomförande av artikel 8j och 10c. Det är viktigt att tillräckligt med resurser avsätts för att vidareutveckla det arbetet och för att genomföra det i alla led i verksamheten, med målet att fullt ut genomföra intentionen i ekosystemansatsen och artiklarna 8j och 10c. För detta krävs resurser, både internt inom Naturvårdsverket och för långsiktig finansiering av förvaltning i de nya samverkansformer med lokalt deltagande som utvecklas.

Rovdjursförvaltning: 2009 beslutade Riksdagen om Sverige nya rovdjursförvaltning.¹²³ Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för att Sveriges viltförvaltningspolitik genomförs men verkets roll har förändrats med riksdagens beslut. Naturvårdsverket har delegerat beslut om licens- och skydds jakt till länsstyrelserna i de län som har fasta rovdjursstammar av arten. De tidigare viltvårdsnämnderna och rovdjursgrupperna har ersatts av viltförvaltningsdelegationer, en i varje län som fattar övergripande beslut om viltförvaltningen i länet.¹²⁴ Möjligheterna att ansöka om skydds jakt begränsas samtidigt som reglerna om rätt att döda rovdjur för att skydda tamdjur inte ändras.¹²⁵

Viltförvaltningsdelegationen fattar beslut om övergripande riktlinjer för viltförvaltning i länet, licens jakt och skydds jakt inom länet samt bidrag och ersättning enligt viltskadeförordningen (2001:724). De ska också utarbeta arbetsordning inom länsstyrelsen och rutiner för till exempel akuta beslut om skydds jakt, samt föreslå miniminivåer för fasta stammar av rovdjur (björn och lodjur) inom länet, samt inriktning för varg och järv.¹²⁶

123 <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/200910/MJU8/>

124 <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Viltforvaltning/Viltpolitiken/Genomforande/>

125 <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/200910/MJU8/>

126 <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Viltforvaltning/Viltpolitiken/Genomforande/>

Sverige har åtagit sig att bevara ett antal rovdjur av olika slag, och samtidigt att bevara den biologiska mångfald som tamdjuren utgör (genetiska resurser) och skapar förutsättningar för (hävdgynnade djur och växtarter). Vi har idag en situation där rovdjur, tamdjur och människan åter förväntas samexistera inom samma områden, för första gången på ca 150 år. En sådan samexistens kräver att företrädare för olika perspektiv är delaktiga i förvaltningen. CBM anser därför att det är viktigt att samebyar, fåbodbrukare och andra djurägare har möjlighet att föra en meningsfull dialog i viltförvaltningsdelegationerna och att denna dialog sker kontinuerligt så att rovdjursförvaltningen kan utformas på ett sätt som möjliggör fortsatt brukande med tamdjur även inom rovdjursområdena.

Ansvar för tillämpning av miljöbalken

Naturvårdsverket har ett generellt ansvar för tillsynsvägledningen gentemot operativa tillsynsmyndigheter när det gäller tillämpningen av miljöbalken. För samverkan kring tillsyn och tillsynsvägledning inom miljöbalksområdet finns samverkansorganet Miljösamverkan Sverige¹²⁷. Deltagare är Sveriges länsstyrelser, Naturvårdsverket, Socialstyrelsen, Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten. Miljösamverkan Sverige har nyligen tagit fram ett nytt handläggarstöd för hantering av samråd i arbetet med miljökonsekvensbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar enligt 6 kapitlet miljöbalken¹²⁸.

Akwé: Kon: CBD:s partsmöte har antagit frivilliga riktlinjer för genomförande av kultur-, miljö- och sociala konsekvensbeskrivningar av projekt¹²⁹ som är tänkta att ske på, eller sannolikt kommer att påverka, heliga platser och mark- och vattenområden som traditionellt bebos eller nyttjas av urfolks- eller lokala samhällen, de så kallade Akwé: Kon-riktlinjerna¹³⁰. CBM har tillsammans med MKB-centrum på SLU analyserat hur man i ljuset av svensk praktik och lagstiftning skulle kunna genomföra riktlinjerna¹³¹. En juridisk genomgång drog

forande/

127 <http://www.miljosamverkansverige.se/Sv/Pages/default.aspx>

128 Samråd enligt 6 kap miljöbalken november 2013

129 På engelska developments

130 <http://www.cbd.int/doc/publications/akwe-brochure-en.pdf>, Översatt till svenska av CBM <http://www.slu.se/Global/externwebben/centrumbildningar-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald/Dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/skrift50.pdf>

131 <http://www.slu.se/Global/externwebben/centrumbildningar-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald/Dokument/publikationer-cbm/cbm-skriftserie/skrift54.pdf>

slutsatsen att riktlinjernas potential för att förbättra kunskapsunderlag om hållbart nyttjande av biologisk mångfald behöver tas tillvara så långt det bara går och att de kan öka långsiktig hänsyn till bevarande och hållbart nyttjande i både miljöbalkens och anknutna sektorslagars rimlighetsbedömningar och i plan- och bygglagens lämplighetsbedömningar¹³². I två workshops som hölls i anslutning till projektet framfördes bland annat synpunkter från näringslivet att varken IFC Performance Standards on Environmental and Social Sustainability¹³³, som är riktlinjer vilka tillämpas internationellt för konsekvensbedömningar, eller Akwé: Kon-riktlinjerna tillämpas i Sverige, och att Sverige ligger långt efter internationell praxis. Naturvårdsverkets representant menade att det är viktigt att lokal och traditionell kunskap som har relevans för biologisk mångfald kommer in i MKB-processen.

Skriften ”Samisk markanvändning och MKB”¹³⁴ är en utmärkt vägledning för miljö-, sociala och kulturella konsekvensbedömningar i områden med samisk markanvändning och samiskt kulturarv, och den är också användbar i andra områden. I Samisk markanvändning och MKB, en vägledning för hur samisk markanvändning ska integreras i MKB-processen, belyser man att miljökonsekvensbeskrivningar hittills inte på ett tillräckligt sätt belyst och tagit hänsyn till sociala och kulturella effekter av planerade aktiviteter, och att samebyarnas traditionella markanvändning inte heller beaktas. Samtidigt, menar man, har de miljömässiga effekterna av en exploatering mycket stark koppling till de kulturella och sociala effekterna i det lokala samhället. Det finns i befintlig svensk lagstiftning ett starkt stöd för att lyfta även sociala och ekonomiska aspekter, men ”tyvärr har dock den praxis som Sverige hittills utarbetat i stor utsträckning utelämnat dessa aspekter”, enligt vägledningen.

CBM finner det angeläget att göra en översyn av hur arbetet med MKB-processen i Sverige bör förbättras med avseende på de aspekter som finns med i Akwé: Kon-riktlinjerna och i Samisk markanvändning och MKB.

---

132 Lerman 2010.

133 http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/ifc+sustainability/publications/publications_handbook_pps

134 Samisk markanvändning och MKB, SSR 2010

Slutsatser

CBM bedömer att en fortsatt fördjupad analys behövs för att i samråd med Naturvårdsverket utreda hur ett fördjupat genomförande av artiklarna 8j och 10c och av ekosystemansatsen bör genomföras av Naturvårdsverket samt vilka resurser som krävs för detta.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Naturvårdsverket att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Naturvårdsverket ska kunna uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver man ytterligare utveckla och brett genomföra arbetssätten för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljning av resultaten i genomförandet.

Naturvårdsverket bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

6.3. Jordbruksverket

Inledning

Jordbruksverket är enligt sin instruktion ”förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet, fiskeområdet och därtill knuten landsbygdsutveckling till uppgift att arbeta för en hållbar utveckling, ett gott djurskydd, ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet och en livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna”.¹³⁵ Man ska vidare ha det övergripande ansvaret för det nationella genomförandet av EU:s gemensamma jordbrukspolitik samt skapa förutsättningar för ett livskraftigt jordbruk i mindre gynnade områden. Myndigheten ska medverka i det regionala tillväxtarbetet inom den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Vad gäller miljöområdet så ska man verka för att Sverige ska nå det generationsmål för miljöarbetet och de miljökvalitetsmål som riksdagen har fastställt och då särskilt miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* och att ett rikt och varierat odlingslandskap upprätthålls, samt att den biologiska mångfalden främjas.

Regleringsbrevet för budgetåret 2013¹³⁶ framhåller att Jordbruksverket ska redogöra hur verksamheten har bidragit till att uppfylla regeringens vision *bruka utan att förbruka* samt förbereda och utarbeta ett nytt landsbygdsprogram och fiskeriprogram för perioden 2014–2020. Intentionen är att den nya politiken i praktiken ska bli effektiv för företagen, minska risken för sanktioner och vara effektiv för myndigheterna. Dessutom poängteras vikten av förenklingar för företagen vilket även ska leda till minskade administrativa kostnader för dem. Vidare bör i detta sammanhang även arbetet med regeringens vision *Sverige – det nya matlandet* framhållas. Jordbruksverket ska i samråd med Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Riksantikvarieämbetet t.o.m. 2014 följa upp och utvärdera miljöeffekterna av den gemensamma jordbrukspolitik. Särskilda uppdrag under 2013 har också omfattat hur myndigheten har bidragit med målen om rättvis och hållbar global utveckling samt att avrapportera effekterna av det nationella stödet som under året 2012 beviljades till jordbruket i norra Sverige 2012.

Jordbruksverket framhåller på sin hemsida att uppdraget är:

¹³⁵ §1 i Förordning med instruktion för Statens jordbruksverk SFS 2009:1464.

¹³⁶ Ur Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens jordbruksverk.

att inom jordbruk och landsbygdsutveckling arbeta för en hållbar utveckling, ett gott djurskydd, ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet och en livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna. Administrera EU-stöd för jordbruket, landsbygden och fiskeområdet.

Vidare menar man att de övergripande målen bl.a. är ”att skapa förutsättningar för ett livskraftigt jordbruk i mindre gynnade områden” och ”ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet”. Det är främst genom den gemensamma jordbrukspolitik CAP (Common Agricultural Policy), som Jordbruksverket har det samordnande ansvaret för, som man för ”ut jordbrukspolitik i verkligheten genom att bevaka, föreslå ändringar, samordna, informera, hantera ersättnings- och regleringssystem och kontrollerar”. Det är ”länsstyrelserna som beslutar om de flesta direktstöden till jordbrukare.” Det är Jordbruksverket som hanterar EU-stöden även inom fiskeprogrammet och där samverkar man med Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna.

Arbetsprocess

Jordbruksverket utsåg på CBM:s förfrågan Jens Weibull vid Växt- och miljöavdelningen/Regelheten till kontaktperson på myndigheten. Jens Weibull har deltagit i bägge de workshopar för myndigheternas kontaktpersoner som har arrangerats inom ramen för uppdraget (31 maj och 16 september). Internt har en grupp bestående av Agneta Börjeson (Växt- och miljöavdelningen/Analysenheten), Göte Frid (Avdelningen för djurskydd), och Fredrik Palm (Landsbyggsavdelningen/Landsbyggsanalysenheten) sammanträtt och utrett frågan. Därutöver har Kristina Mattsson (Marknadsavdelningen/Enheten för handel och marknad) och Christel Gustafsson (Verksledningen/Ledningskansliet) deltagit i det interna arbetet. Jordbruksverket har också kontinuerligt bidragit med inspel till utredningen samt inkommit med en särskild skrivelse (Jordbruksverket Dnr 4.3.18-4452/13) med värdefulla synpunkter och klarlägganden.

CBM:s analys

I Jordbruksverkets egen interna analys¹³⁷ till utredningen har man granskat CBD:s arbetsprogram för nationellt genomförande av artikel 8j och kommit fram till att man har ansvar för flera olika delar av det nationella genomförandet. Jordbruksverket framhåller exempelvis att man redan idag genom ”avnämarmedverkan i råd och referensgrupper” och i samband med rådgivning

¹³⁷ Jordbruksverket Dnr 4.3.18-4452/13

bidrar till genomförandet av arbetsuppgifterna att stärka delaktighetsmekanismer (öka och stärka förmågan hos urfolks- och lokala samhällen att delta i beslutsfattande samt främja effektivt deltagande i beslutsfattande och policyarbete) och att stärka respekten för lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk. Man framhåller i det sammanhanget också myndighetens arbete med remitteringsprocesser som ett sätt att fullgöra det åtaganden. Man bedömer däremot att det finns ett behov att närmare utreda:

- vinstdelning i form av miljöersättning
- stöd till deltagande förädling, alternativt förädling efter gamla principer

Jordbruksverket understryker vikten av fokus på lokal och traditionell kunskap som är relaterad till (eller av betydelse för) bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, och att det är denna kunskap som ska bevaras, förvaltas och spridas. Man pekar dessutom på att man planlägger en utredning av svenskt genomförande av artikel 9 i det internationella fördraget för växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk (FAO-ITPGRFA) och att denna kopplar an till arbetsprogrammets rättsliga element.

Jordbruksverket bedömer att myndigheten inte för närvarande är i behov av insatser vad gäller policyutveckling, strategisk planering, och genomförande av sin del av genomförandet av artiklarna 8j och 10c. ”Den kunskapsmässiga resursbasen bedöms också vara tillräcklig.” Däremot efterlyser Jordbruksverket till sin del av genomförandet:

- Resurser på kort/medellång sikt för att sätta igång arbetet med det husdjursgenetiska programmet.
- Resurser för att långsiktigt vidmakthålla arbetet med det husdjursgenetiska programmet, befintliga

spermabankerna och Programmet för odlad mångfald, POM

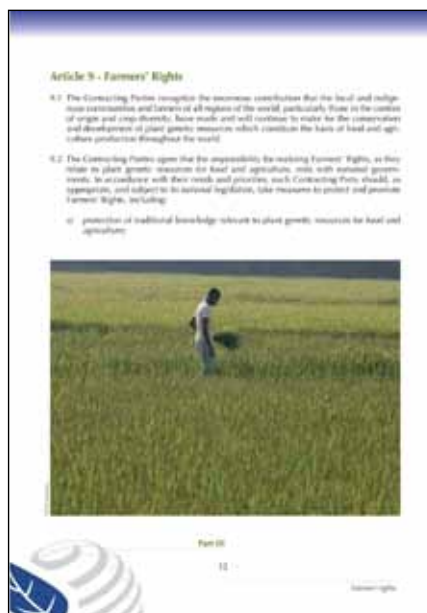
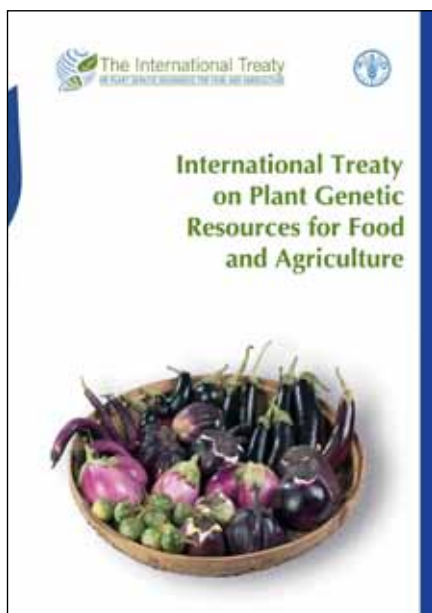
- Resurser för att på systematiskt sätt dokumentera lokal och traditionell kunskap av vikt för att inom alla för Jordbruksverket relevanta områden förverkliga regeringens vision *bruka utan att förbruka*.
- Resurser på kort/medellång sikt för att ta fram en utvecklingsstrategi för yrkesfisket.

Befintliga resurser som utpekats av Jordbruksverket som möjliga i detta sammanhang är:

- Myndighetens årliga förvaltningsanslag
- EU- och nationella medel
  - Landsbygdsprogrammet
  - Jordbruksprogrammet
  - Fiskeriprogrammet
- Medel för genomförande och uppföljning av miljömålen (t.ex. Programmet för odlad mångfald)

Jordbruksverket sätter även fingret på en känslig och mycket intressant punkt och efterlyser ett klarläggande av myndighetsansvaret vad gäller gränzonerna inom genomförandet av artiklarna 8j och 10c. Om exempelvis om kunskap om lieslätter är nödvändigt för bevarande av biologisk mångfald, vilken myndighet ansvarar då för bevarandet av kunskapen? Detta aktualiserar frågan om de olika myndigheternas olika sektorsansvar och hur man samverkar i syfte att gemensamt hantera ett helhetsperspektiv på samhällets olika processer. Detta är en fråga som sannolikt kräver [ett antal] samverkansprojekt mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga bör delas upp utifrån myndighetsmandat.

Jordbruksverket menar att dess arbetsuppgifter formuleras i regleringsbrevet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen beslutat om. En handlingsplan för artiklarna

8j och 10c ”skulle därför till stor del kunna sammanfattas i alla de konkreta insatser som görs för miljömålsuppfyllnad och genomförande av landsbygdsprogram och fiskeriprogram.”

CBM delar Jordbruksverkets bedömning att myndigheten redan idag har ett direkt myndighetsansvar för det nationella genomförande av artiklarna 8j och 10c inom ramen för sitt uppdrag kopplat till domesticerade växter och djur, odlingslandskapet och fiskerinäringen. Genom miljömålsarbetet, landsbygdsprogrammet, europeiska fiskerifonden och marknadsfrågor påverkar myndigheten i mycket hög grad möjligheterna till bevarande, bibehållande och spridande av lokal och traditionell kunskap och hållbar sedvanebruk. CBM bedömer också att visionen Sverige – det nya matlandet skulle kunna ha en möjlig roll i arbetet med artiklarna 8j och 10c och särskilt om ett än större fokus lades på kopplingen till miljömålen, hållbart nyttjande av biologiska resurser och lokal och traditionell kunskap.

Hur långt kommet Jordbruksverket är i tillämpande av artiklarna 8j och 10c i sin verksamhet beror på hur man tolkar begreppen ”urfolks- och lokala samhällen”, ”lokal och traditionell kunskap” och ”lokal delaktighet”. Avnämarksmedverkan i råd och referensgrupper bidrar till deltagande av urfolks- och lokala samhällen, men det krävs troligen betydligt mer för att kunna kalla deltagandet fullt och effektivt.

Jordbruksverket framhåller vidare att ett effektivt genomförande av artiklarna 8j och 10c för myndigheten kan bidra till:

- bättre måloppfyllelse
- dialog som involverar människor och skapar större förståelse och engagemang
- bättre dra nytta av bra och positiva aspekter på traditionell kunskap
- en större medvetenhet om landsbygdens unika möjligheter

I instruktionen framställs det särskilt att Jordbruksverket ska ha det övergripande ansvaret för det nationella genomförandet av EU:s gemensamma jordbrukspolitik och ”skapa förutsättningar för ett livskraftigt jordbruk i mindre gynnade områden”. Redan tidigare har småskaliga lantbrukare i marginalbygder, dvs. mindre gynnade områden, utpekats som relevanta för en svensk tolkning av ”lokal samhällen med traditionella livssätt” inom artikel 8j så myndighetens arbete att främja ett bibehållet

hållbart sedvanebruk bör ses som i hög grad intressant för det vidare arbetet.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden har inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Jordbruksverket att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en, eller möjligen flera, handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Jordbruksverket ska kunna uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver man ytterligare utveckla arbetssätten för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser, samt i uppföljning av resultaten i genomförandet.

Jordbruksverket bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Landsbygdsprogrammet, Jordbruksprogrammet och Fiskeriprogrammet är viktiga redskap för landsbygdspolitiken och deras tillämpning är troligen avgörande för Sveriges möjligheter att nå Aichi-mål 18. Det finns således stor anledning att tillsammans med representanter för urfolks- och lokala samhällen granska på vilket sätt detta påverkar möjligheterna att bibehålla, bevara och sprida lokal och traditionell kunskap samt gynna hållbart sedvanebruk.

Jordbruksverket behöver tydligare samordna sin verksamhet inom artikel 9 i det internationella fördraget om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk med ansvaret som är kopplat till artiklarna 8j och 10c.

6.4 Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen är myndigheten för frågor som rör skog. Skogsstyrelsen ansvarar för att den svenska skogspolitiken förs ut och förverkligas i praktiken av *de som äger och brukar skogen*.

Skogspolitiken ska vila på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Som sektorsansvarig myndighet samarbetar Skogsstyrelsen med företrädare från skogsbruket och miljövården för en uthålligt god avkastning och en rik och varierande skogsmiljö.

Myndighetens *lokala förankring* är enligt hemsidan viktig.

Arbetsprocess

Skogsstyrelsen utsåg på CBM:s förfrågan Cecilia Ulfhielm som kontaktperson. Den 10 oktober 2013 hade Skogsstyrelsen tillsammans med CBM ett arbetsmöte, närvarande var Cecilia Ulfhielm, Skogsstyrelsen, och från CBM deltog Weronika Axelsson Linkowski och Anna Westin. Det var ett givande möte och resulterade i bra minnesanteckningar som skrevs av CBM och skickades Skogsstyrelsen för godkännande. Minnesanteckningarna godkändes sedan efter smärre korrigeringar. CBM gjorde sedan en analys över Skogsstyrelsen nuvarande och framtida engagemang i genomförandet av artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald baserat på mötesanteckningar, därtill kommer information om Skogsstyrelsens uppdrag och arbete från myndighetens hemsida, regleringsbrev, instruktioner och förordningar.

CBM:s analys

I första paragrafen i Skogsstyrelsens förordning står tydligt att verkets lokala förankring är viktig¹³⁸. I linje med detta arbetar myndigheten med olika ingångar för att öka den lokala förankringen, vilka har och kan ha stor betydelse för Skogsstyrelsens genomförande av artiklarna 8j och 10c.

Renbruksplaner: Skogsstyrelsen har regeringsuppdrag att upprätta renbruksplaner under perioden 2005–14. Projektet syftar till att samebyarna ska utföra en beteslandsindelning där olika värdekärnor ur rennäringens perspektiv identifieras med hjälp av satellitscener och lokal kunskap. 50 samebyar är för närvarande involverade

138 I § Skogsstyrelsen SFS (2009:1393) *Skogsstyrelsen är förvaltningsmyndighet för frågor om skogsbruket och har till uppgift att verka för att landets skogar sköts på ett sådant sätt att de skogspolitiska mål som beslutats av riksdagen kan uppnås. Myndighetens lokala förankring är viktig.*

rade i planarbetet och hittills har drygt 20 miljoner hektar kartlagts inom renskötselområdet¹³⁹. Till arbetet utformas kommunikationsplaner¹⁴⁰. En lägesbeskrivning upprättas 2014 som ska innehålla en analys av behovet och förutsättningarna att arbeta med s.k. renskogsavtal.

Model forest: koncept från Kanada 2004¹⁴¹, En väg till integrerad landskapsplanering. Först ut är Vilhelmina kommun, sedan följer *Helge å Baltic Landscape* och *Hållbara Bergsslagen*.

Ledorden är: Landskap, Partnerskap, Delaktighet¹⁴². Varje Model Forest är unik. Den speglar de lokala förhållandena och förutsättningarna för en uthållig användning av landskapet inom ramen för de nationella regelverken. Grundtanken med konceptet är att brukarna av landskapet tillsammans ska hitta vägar att kombinera det lokala samhällets sociala, kulturella och ekonomiska behov med långsiktig ekologisk hållbarhet i stora landskap.

En Model Forest är ett frivilligt partnerskap - mellan olika aktörer inom naturresurs-/landskapsnyttjande - där ingen av parterna är styrande. Ett utpekat geografiskt kärnområde som ska vara tillräckligt stort för att kunna representera ett snitt av landskapets natur, kultur och verksamheter. Ett arbetssätt där parterna kan bearbeta frågor utanför ”traditionella” ramar. En arena där aktörer inom olika verksamheter i området kan mötas. Flera samhällsdimensioner möts; forskning, samhällsplanering, praktisk verksamhet etc. Ett fullskaligt experimentområde där både forskning, utveckling och genomförande kan äga rum - samlat. En process, en Model Forest pågår och utvecklas så länge partnerskapet lever¹⁴³.

Model forest bedrivs i samarbete mellan Skogsstyrelsen och Sveriges lantbruksuniversitet och är ett flaggskepp för Skogsstyrelsens arbete inom Europeiska landskapskonventionen¹⁴⁴ (ELC) och verkar gå helt i linje med intentionerna för 8j och 10c.

Dialog om miljöhänsyn: Våren 2011 redovisade Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket regeringsuppdraget ”Kunskapsplattform för hållbart brukande av skog”¹⁴⁵. Syftet

139 <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Projekt/Pagaende-projekt/Renbruksplaner/>

140 Läs mer i Tunón et al. 2012.

141 (<http://www.imfn.net/international-model-forest-network>)

142 <http://www.vilhelminamodelforest.se/>

143 <http://www.vilhelminamodelforest.se/>

144 Avsnitt om elc, se kapitel 3, Bakgrund, s. 30.

145 <http://www.skogsstyrelsen.se/Global/myndigheten/press/pressmeddelanden/Kunskapsplattform%20om%20>

med arbetet var att analysera om hur man kan uppnå en större måluppfyllelse när det gäller mål för hållbart skogsbruk. Arbetet visade att det fanns skillnader i målbild och uppföljningssystem och svag kunskap/förståelse av målnivåer. För att komma tillrätta med detta åtog sig Skogsstyrelsen att initiera en utökad dialog i samverkan med skogssektorn om mål, lagkrav och uppföljning av miljöhänsyn¹⁴⁶. Projektet pågår under perioden 2011–13 och nämns i Skogsstyrelsens regleringsbrev¹⁴⁷.

Kometprogrammet. ”Kompletterande metoder vid skydd av värdefull natur”¹⁴⁸, här lämnas initiativet över till markägaren att ta kontakt med myndigheten om man har mark som man själv anser skyddsvärd eller värd att uppmärksamma. Syftet med projektet är att utforma en kompletterande metod inom områdesskydd som bedöms kunna leda till ökad måluppfyllelse för miljökvalitetsmålet Levande skogar¹⁴⁹. Genom att använda dessa naturvårdsavtal ska markägare och skogsbrukets företrädare uppmanas till att bli mer aktiva parter i skyddsarbetet och skapa ett bättre samarbetsklimat mellan markägare och myndigheter. Målet är att markägarnas intresse för naturvård ska tas tillvara, genom att de har fått information om olika möjligheter för bevarande av skyddsvärd skog. Projektägare: Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Skåne län.

Förenklingsarbete. Ur Skogsstyrelsens regleringsbrev¹⁵⁰ kan utläsas att Skogsstyrelsen ska fortsätta och intensifiera förenklingsarbetet och skapa en märkbar positiv förändring i företagets vardag. En del i förenklingsarbetet är fortsätta minska företagets administrativa kostnader, vilket i hög grad påverkar de traditionell och lokalkunskaps baserade småbrukarföretag.

---

h%c3%a5llbart%20brukande%20av%20skog%20-%20re-missversion.pdf

146 Skogsstyrelsen 20113. Målbilder för god miljöhänsyn. En del leverans från Dialog om miljöhänsyn. Rapport 5

147 Ur Regleringsbrev för budgetåret 2013, (prop. 2012/13:1, utg.omr. 23, bet. 2012/13:1MJU2, rskr. 2012/13:126). 4. Hur resultaten från Dialog om miljöhänsyn, i form av mätmetoder och parametrar, har omsatts inom myndighetens hänsynsuppföljning och kommunicerats till skogsbruket, samt redovisa resultaten av uppmätt miljöhänsyn i skogsbruket.

148 <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Projekt/Pagaende-projekt/Kometprogrammet/Kometprogrammet/>

149 <http://www.miljomal.se/Miljomalen/12-Levande-skogar/>

150 Regleringsbrev (prop. 2012/13:1, utg.omr. 23, bet. 2012/13:1MJU2, rskr. 2012/13:126) 3 Uppdrag. En märkbar positiv förändring i företagets vardag

Miljömålsarbete. Skogsstyrelsen har, tillsammans med många andra myndigheter, ett ansvar för att bedriva verksamhet i enlighet med våra nationella miljömål¹⁵¹. I paragraf 2 § i förordningen punkterna 5-7¹⁵² tas Skogsstyrelsens ansvar upp i förhållande till miljökvalitetsmålet. Förutom att verka för att generationsmålet och fastställda miljökvalitetsmål nås, så är Skogsstyrelsen särskilt ansvarig för uppföljning, utvärdering och rapportering i fråga om miljökvalitetsmålet Levande skogar. Skogsstyrelsen ska rapportera till naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs¹⁵³. I preciseringarna nämns särskilt att det är viktigt att natur- och kulturmiljövärden i skogen är bevarade och förutsättningarna för fortsatt bevarande och utveckling av värdena finns¹⁵⁴.

Landsbygdsprogrammet var ett inskrivet regeringsuppdrag till Skogsstyrelsen under åren 2007–13¹⁵⁵, detta upphör från och med 2014. Det är inte bra ur lokalt och traditionellt kunskapsperspektiv, i och med att jord och skog bildar en helhet och det behövs helhetssyn för att bygga hållbara lösningar baserade på traditionell och lokal kunskap.

Europeiska landskapskonventionen (ELC): Skogsstyrelsen är sedan 2006 inkopplad i nationella samordningsgruppen för ELC¹⁵⁶. Riksantikvarieämbetet är sammankallande. De åtta myndigheterna i samordningsgruppen diskuterar och beslutar hur arbetet med ELC ska utvecklas. Plattformgruppen ordnar aktiviteter, informationsmaterial. Årligen sker avrapporteringar i Strasbourg för hur implementeringen av ELC fram-

151 Se avsnitt om miljömålen, se kapitel 3, Bakgrund, s. 35.

152 Förordning med instruktion för Skogsstyrelsen SFS (2009:1393) 2 § Myndigheten ska:

5. verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljökvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling,

6. samordna uppföljning, utvärdering och rapportering i fråga om miljökvalitetsmålet Levande skogar, samt

7. medverka i frågor om samhällsplanering för en hållbar utveckling och hushållning med naturresurser. Förordning (2011:90).

153 Förordning med instruktion för Skogsstyrelsen SFS (2009:1393) 6 § Myndigheten ska i fråga om sitt miljöarbete enligt 2 § 5 och 6 rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs. Förordning (2011:90).

154 <http://miljomal.se/sv/Miljomalen/12-levande-skogar/Preciseringar-av-levande-skogar/>

155 <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Om-oss/Varverksamhet/Landsbygdsprogrammet/>

156 Avsnitt om elc se kapitel 3, Bakgrund, s. 30.

skriker. Efter två år (2013) ska arbetet utvärderas och då tas även beslut om fler myndigheter ska inkluderas i arbetet.

Bruka utan att förbruka: I årets regleringsbrev¹⁵⁷ till Skogsstyrelsen ska verksamheten ha bidragit till att uppfylla regeringens vision bruka utan att förbruka med tillhörande övergripande mål¹⁵⁸. Den övergripande visionen är att utveckla möjligheten att bruka de naturresurser som finns inom de gröna näringarna och resurserna ska utnyttjas för att skapa tillväxt och arbetstillfällen i hela landet. Samtidigt måste resurserna brukas på ett långsiktigt hållbart sätt så att de inte förbrukas. Nyttjande ska ske på ett miljömässigt hållbart sätt och med höga etiska krav och att de gröna näringarna bidrar till en globalt hållbar utveckling.

Skogens sociala värden Skogsstyrelsen ska göra en sammanställning av kunskapsläget om skog och sociala värden¹⁵⁹. En analys av behov av åtgärder från olika aktörer ska göras och kunskapsluckor identifieras rörande det offentliga åtagandet för skog och sociala värden. Av redovisningen ska framgå vilka definitioner man använt sig av. Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket har i uppdrag att i samråd analysera möjligheterna och behovet av att utöka naturvårdsavtalens användning till att även omfatta områden med sociala värden.

CBM:s förslag:

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden har inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Skogsstyrelsen att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sve-

157 Regleringsbrev för budgetåret 2013 (prop. 2012/13:1, utg.omr. 23, bet. 2012/13:MJU2, rskr. 2012/13:126) 1.1) Hur Skogsstyrelsens verksamhet har bidragit till att uppfylla regeringens vision bruka utan att förbruka med tillhörande övergripande mål.

158 <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/19/30/d844a4dc.pdf>

159 Regleringsbrev för budgetåret 2013 (prop. 2012/13:1, utg. omr. 23, bet. 2012/13:MJU2, rskr. 2012/13:126) 3. Skogens sociala värden

rige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns ett behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Skogsstyrelsen ska kunna uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver det utveckla arbetssätten för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljande av resultaten i genomförandet.

Skogsstyrelsen bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Arbetsättet från *Model Forest* skulle kunna överföras till hela myndigheten.

Idag omfattas inte localsamhällen i *dialog om miljöhänsyn* utan endast Skogsstyrelsen och skogsnäringen, ett utvecklande mot involvering av lokala och traditionella samhällen skulle öka möjligheterna för att kunna identifiera möjliga natur- och kulturvinster.

Landsbygdsprogrammet har varit ett bra redskap för Skogsstyrelsen, men dessa pengar är från och med 2014 borttagna för skog. Det stöd som finns kvar idag för natur- och kulturmiljöer i skogen är NOKÅS¹⁶⁰. Det är viktigt att skogen räknas som en viktig del av odlingslandskapet.

Skogsstyrelsen har idag samverkansavtal med Riksantikvarieämbetet. Det vore önskvärt att upprätta sådana avtal mellan de myndigheter som berörs av arbetet med artiklarna 8j och 10c.

160 <http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk/Stod-och-bidrag/Nokas/>

6.5. Riksantikvarieämbetet (RAÄ)

Inledning

”Riksantikvarieämbetet är en nationell myndighet med ansvar för frågor om kulturmiljön och kulturarvet”.¹⁶¹ ”Det övergripande syftet med verksamheten är att kulturvärden ska tas till vara och bidra till ett hållbart samhälle med goda livsmiljöer.”¹⁶² Riksantikvarieämbetet (RAÄ) ska särskilt ”verka för att kulturvärdena i bebyggelsen och i landskapet tas till vara samt bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering och byggande”.¹⁶³ Kulturarv kan vara materiellt (fornlämningar, bebyggelse, föremål mm) eller immateriellt (traditionell kunskap, berättelser, platsnamn mm). Det biologiska kulturarvet utgör det levande kulturarvet (träd, växt- och djurarter, landskap mm). Biologiskt kulturarv, liksom våra materiella kulturmiljöer och kulturarv finns såväl i urbana områden som på landsbygden, såväl i jordbrukslandskapet som i skogen, såväl på land som under vatten, såväl i områden med rik biologisk mångfald som i biologiskt mer ensartade miljöer samt områden som kommer i fråga för exploatering. Det immateriella kulturarvet kan vara relaterat till livsmedelshandling, bebyggelse, landskapsnyttjande och mycket annat. RAÄs ansvarsområden sammanfaller därför med en rad andra myndigheters ansvarsområden. Även om kulturmiljön och kulturarvet är RAÄ:s ansvarsområde griper detta in i samhällets miljöarbete och CBD på olika sätt.

Arbetsprocess

RAÄ utsåg på CBM:s förfrågan antikvarien Helga Janse som kontaktperson, som deltog i den inledande workshopen 31 maj. Den 9 september följdes workshopen upp med ett kort avstämningsmöte på RAÄ i Stockholm mellan RAÄ och CBM. RAÄ valde sedan att bidra till CBM:s arbete genom att skriva ett formellt yttrande (RAÄ Dnr 3.5.1-01928-2013) där man ger synpunkter rörande RAÄ:s roll och ansvar i relation till CBD:s artiklar 8j och 10c samt genom att ha synpunkter på denna analys.

CBM:s analys av RAÄ:s roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD utgår ifrån ovan nämnda yttrande. Därutöver har använts information om RAÄ:s uppdrag och arbete från RAÄ:s hemsida, regleringsbrev,

¹⁶¹ www.raa.se

¹⁶² www.raa.se, samt §2 uppgifter i Förordning med instruktion för Riksantikvarieämbetet; SFS 2007:1184

¹⁶³ §2 uppgifter i Förordning med instruktion för Riksantikvarieämbetet; SFS 2007:1184

instruktioner och förordningar samt utifrån CBMs övriga kontakt med RAÄ, huvudsakligen genom ett flerårigt FoU-projekt ”Biologiska kulturarvet i praktik och forskning”.

Yttrandet i korthet

RAÄ:s sammanfattning av yttrandet lyder:

Riksantikvarieämbetet har inget särskilt uppdrag kring CBD. Vi är en myndighet med ansvar för frågor om kulturmiljö och kulturarv, och vårt arbete ska främja de nationella målen för kulturmiljöarbetet. I detta arbete ingår att verka för att målen för kulturmiljöarbetet får genomslag i andra myndigheters verksamhet.

Vidare framgår att ”Fokus för vårt uppdrag är att göra så att kulturarvet och kulturmiljön bevaras, används och utvecklas.” samt att RAÄ har ”ett uttalat ansvar att bland annat bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering, bedriva informations- och rådgivningsverksamhet, leda och samordna arbetet med att bygga upp kunskapen om kulturmiljöer, stödja länsstyrelserna samt verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra.” Yttrandet konstaterar att vissa av RAÄ:s ansvarsområden kan tänkas ha särskild bäring på CBD, exempelvis kulturresevat. Vidare framhålls de informationstjänster som tillhandahålls på hemsidan, samt att RAÄ under de senaste åren arbetat med att lyfta fram begreppet biologiskt kulturarv.

Avslutningsvis:

I vårt arbete ingår att verka för att de nationella målen för kulturmiljöarbetet beaktas i andra myndigheters verksamhet. Därför vill vi avslutningsvis understryka vikten av att målen för kulturmiljöarbetet får genomslag inom arbetet med CBD. Konventionen författades för en tid sedan och ger uttryck för en kultursyn som på vissa punkter bör aktualiseras för att kunna ligga i linje med de nuvarande målen om ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.¹⁶⁴

CBM:s analys

Ett första tillägg som CBM vill göra gäller att internationella och nationella processer och mål kring landets miljöarbete med bland annat biologisk mångfald även berör RAÄ. I likhet med andra myndigheter måste RAÄ förhålla sig till miljölagstiftning, nationella åtaganden och konventioner som handlar om biologisk mångfald i de fall som verksamheten berör detta.

Miljömålsarbete: RAÄ har, tillsammans med många andra myndigheter, ett ansvar för att bedriva verksamhet i enlighet med våra nationella miljömål

¹⁶⁴ RAÄ Dnr 3.5.1-01928-2013

(se avsnitt om miljömålen, s.35).¹⁶⁵ Att RAÄ själva ser sin roll som viktig här framgår av texter på hemsidan som anger att ”Myndigheten har ett särskilt sektorsansvar för miljömålsfrågor med anknytning till ämbetets verksamhetsområde.”¹⁶⁶ Av de fem grundläggande värdena i miljömålsarbetet, har RAÄ ansvar för ”kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena”. RAÄ anger på sin hemsida att tio av de sexton miljö kvalitetsmålen har delmål som direkt berör kulturmiljön.¹⁶⁷ Antingen för att miljömålen verkar i samma riktning som kulturmiljömålen (exempelvis medför en minskad försurning även att arkeologiskt material i jord bevaras bättre¹⁶⁸), eller för att naturmiljön och kulturmiljön går hand i hand (skötselkrävande naturtyper där kulturarvet och speciellt det biologiska kulturarvet hör samman med markernas kontinuerliga hävd)¹⁶⁹.

Ytterligare ett sätt som RAÄ:s verksamhet och ansvarsområde griper in i arbetet med biologisk mångfald är det faktum att kulturmiljöer och kulturarvet ofta finns på platser som även hyser hög biologisk mångfald. Ofta finns dessutom ett samband mellan den biologiska mångfalden och kulturmiljön. Kulturmiljön kan där bidra till att kontextualisera platsens biologiska mångfald och tillföra ny kunskap om människans betydelse för den biologiska mångfalden. Biologisk kunskap kan också bidra till de berättelser som kulturarvet berättar om vår historia. Skötseln av kulturmiljö och biologisk mångfald kan ofta förenas, men går ibland isär. Här bör hänsyn tas till CBD liksom den lagstiftning som handlar om kulturarv och kulturmiljöer.

Ett tydligt område där RAÄ:s uppdrag berör CBD är arbetet med biologiskt kulturarv. Riksantikvarieämbetets arbete med biologiskt kulturarv bedrivs delvis inom ramen för det övergripande uppdrag som består av att bedriva informations- och rådgivningsverksamhet, leda och samordna arbetet med att bygga upp kunskapen om kulturmiljöer.¹⁷⁰

165 förordning (2007:1184) med instruktion till Riksantikvarieämbetet, paragraf 5 http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-20071184-med-ins_sfs-2007-1184/

166 <http://www.raa.se/kulturarvet/hallbar-samhallsutveckling/miljomal/16-miljokvalitetsmal/> (13 nov 2013)

167 ”Frisk luft”, ”Bara naturlig försurning”, ”Levande sjöar och vattendrag”, ”Hav i balans samt levande kust och skärgård”, ”Myllrande våtmarker”, ”Levande skogar”, ”Ett rikt odlingslandskap”, ”Storslagen fjällmiljö”, ”God bebyggd miljö”, ”ett rikt växt- och djurliv”. <http://www.raa.se/kulturarvet/hallbar-samhallsutveckling/miljomal/16-miljokvalitetsmal/> (13 nov 2013)

168 ”bara naturlig försurning” under ovanstående länk

169 Nämns bland annat i ”myllrande våtmarker”, ”levande skogar”, ”ett rikt odlingslandskap”. Se ovanstående länk.

170 Muntlig information Fabian Mebus RAÄ. Uppdraget

Ett kulturarv i form av låsbråken som gynnas av slåtter och bete.

Från yttrandet:

Riksantikvarieämbetet har under de senaste åren arbetat med att lyfta fram och beskriva begreppet biologiskt kulturarv. Biologiskt kulturarv avser bland annat arter, biotoper och hela landskap som är resultat av människans inverkan i äldre tid. Det biologiska kulturarvet utgör synliga spår i landskapet som ofta saknas i andra historiska källor som till exempel historiska kartor och uppteckningar.¹⁷¹

Det biologiska kulturarvet är en viktig del av kulturarvet i de flesta kulturpräglade landskap inklusive betade skogar, fjäll, skärgårdsmiljöer, jordbrukslandskap mm. Det biologiska kulturarvet utgör därmed en viktig del av det samlade kulturarvet. Kunskap hos ursprungliga och lokala samhällen har visat sig vara en förutsättning för att kunna bevara och ta tillvara det biologiska kulturarvet som kunskapskälla.¹⁷² En slutsats bör därför kunna vara att det finns en tydlig och direkt koppling mellan innebörden av artikel 8j, 10c och bevarande av kulturarvet. Enligt texter på hemsidan är kunskap centralt för allt kulturmiljöarbete:

Grunden för Riksantikvarieämbetets arbete är kunskap om kulturarvet och om de olika processer i samhället där dessa kunskaper utvecklas och används. (- - -) En viktig uppgift för

finns i förordning (2007:1184) med instruktion till Riksantikvarieämbetet, paragraf 2 http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Forordning-20071184-med-ins_sfs-2007-1184/

171 RAÄ Dnr 3.5.1-01928-2013

172 Erfarenheter från FoU-projekt ”biologiskt kulturarv i praktik och forskning”, som kommer att slutrapporteras 2014/15

*Riksantikvarieämbetet är att identifiera och uppmärksamma behov av kunskap, både inom organisationen och i samhället i stort. Med det som utgångspunkt ska myndigheten ha överblick över kunskapen på kulturarvsområdet, inom såväl traditionella som nya kunskapsfält, samt ha koll på vad som händer i omvärlden.*¹⁷³

I yttrandet framhålls kulturreseveraten och att:

Riksantikvarieämbetet har ett centralt ansvar med en vägledande, tillsynsvägladande och samrådande roll. Ett kulturreseverat kan ge skydd åt såväl kulturmiljö- som naturvärden och omfatta byggnader, anläggningar och marker, men även hävdade landskap som är resultat av olika typer av verksamheter och kunskaper.

Kulturreseveraten är ett av RAÄs redskap för att arbeta med det biologiska kulturarvet. Ett annat redskap är arbete med riksintresse för kulturmiljö och statliga och enskilda byggnadsminnen i de fall som landskap, park och trädgård omfattas.¹⁷⁴

I Riksantikvarieämbetets verksamhet ingår flera områden som på olika sätt berörs av artiklarna 8j och 10c i CBD:

Europeiska landskapskonventionen (ELC): Tillsammans med sju andra myndigheter har RAÄ ett övergripande samordningsansvar för konventionens införande och tillämpning. (se avsnitt 3, Bakgrund, om ELC)

Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet: RAÄ deltar i arbetsgruppen för genomförandet av konventionen. För RAÄ:s del finns det även en direkt koppling till CBD:s artiklar 8j och 10c i och med att man ansvarar för en av de fyra noder man arbetar under, nämligen noden om: ”Kunskap och sedvänjor rörande naturen samt kulturarv som hör samman med landets materiella kulturarv och kulturmiljöer”.¹⁷⁵ (se avsnitt 3, Bakgrund, om Unescos konvention)

Informationstjänster och databaser: RAÄ tillhandahåller ett flertal informationstjänster och -redskap (t.ex. Fornsök, Platsr, K-samsök, Kringla och Samla). Det finns en stor potential att till RAÄs övriga informationstjänster lägga dokumentation och spridning av lokal och traditionell kunskap, samt biologiskt kulturarv.¹⁷⁶ Det finns också diverse handböcker och faktablad kring vård och förvaltning av kulturmiljöer. I exempelvis rådgivningsbladsserien Vårda väl ingår blad om biologiskt kulturarv, som tagits fram i samarbete med CBM.

¹⁷³ <http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/>

¹⁷⁴ Erfarenheter från FoU-projekt ”biologiskt kulturarv i praktik och forskning”, som kommer att slutrapporteras 2014/15

¹⁷⁵ <http://www.sofi.se/unesco> (13 nov 2013)

¹⁷⁶ Dahlström & Tunón 2012

En viktig slutsats från denna analys är att arbetet med CBD:s artiklar 8j och 10c har potential att medverka till både bättre kulturmiljövård och naturvård. Behovet att koppla samman kulturmiljöarbetet med arbetet med arbetet att bevara och hållbart nyttja biologisk mångfald är ömsesidigt. Biologisk mångfald/biologiskt kulturarv utgör viktiga historiska betydelsebärande och tillför historisk information till den som kan utläsas i andra kulturminnen, dokument mm. På motsvarande sätt behöver naturvärden använda historisk kunskap för att förstå hur den biologiska mångfalden har uppkommit och formats, samt för att utforma skötsel.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt CBD och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden har inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Riksantikvarieämbetet att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa och lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

Riksantikvarieämbetet ansvarar för frågor om kulturmiljön och kulturarvet. Ansvarsområde och verksamhet griper ofta in i det som omfattas av CBD och därmed dess artiklar 8j och 10c. För att RAÄ ska kunna uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver man ytterligare utveckla arbetssätt för ett ökat lokalt och traditionellt deltagande tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljning av resultat i genomförandet.

Riksantikvarieämbetet bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt med i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Exempelvis gäller det natur- och kulturmiljöer som behöver ses med en kombination biologisk, historisk och traditionell kunskap samt har en stark koppling till den materiella kulturen. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur frågor rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Riksantikvarieämbetet behöver se över hur man kan samordna sin verksamhet inom bl.a. Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet, biologiskt kulturarv och kulturmiljövård; med ansvar kopplat till artiklarna 8j och 10c.

6.6. Havs- och vattenmyndigheten

Inledning

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) är förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag och hav. Havs- och vattenmyndigheten ska inom sitt ansvarsområde vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken och verka för en hållbar förvaltning av fiskeresurserna. Havs- och vattenmyndigheten ska verka för att generationsmålet för miljöarbetet nås och samordna uppföljning och utvärdering av miljö kvalitetsmålen:

- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Hav i balans samt levande kust och skärgård

Havs- och vattenmyndighetens verksamhetsidé lyder¹⁷⁷:

Vi tar ansvar för att hav och sötvatten nyttjas men inte överutnyttjas. Vi utgår från ekosystemens och människans behov nu och i framtiden. Detta gör vi genom att samla kunskap, planera och fatta beslut om insatser för en bättre miljö. För att nå framgång samverkar och förankrar vi vårt arbete med alla berörda, nationellt såväl som internationellt.

Myndigheten ska i fråga om sitt miljöarbete rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs.

Vattenpolitiken hanteras ofta tillsammans med havspolitik. Det övergripande målet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. För vattenmiljön innebär detta i första hand att miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning, Giftfri miljö och Levande sjöar och vattendrag uppnås¹⁷⁸.

Havspolitik omfattar en rad åtgärder för att restaurera och skydda havsmiljön, motverka övergödningen och minimera påverkan av miljögifter i havet. Det övergripande målet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Fokus ligger på att uppfylla åtagandena i Helcoms aktionsplan för Östersjön och att nå de miljö kvalitetsmål som är av betydelse för havsmiljön¹⁷⁹.

177 Havs- och Vattenmyndigheten. Strategisk plan 2014–2016.

178 D.o.

179 D.o.

Arbetsprocess

Havs- och vattenmyndigheten utsåg på CBM:s förfrågan Staffan Danielsson som kontaktperson. Den 15 maj 2013 hade Havs- och vattenmyndigheten tillsammans med CBM ett arbetsmöte. Från Havs- och vattenmyndigheten deltog Staffan Danielsson och från CBM deltog Marie Kvarnström, Weronika Axelsson Linkowski och Håkan Tunón. Den 19 november hade Marie Kvarnström och Weronika Axelsson Linkowski från CBM och Fredrik Nordwall, Lena Tingström och Martin Rydgren från Havs- och vattenmyndigheten ett möte tillsammans med Joakim Boström och Karl-Erik Spets Kustringen, som är en ideell förening som arbetar med lokal förvaltning för att främja livet längs kusten i Kalix skärgård¹⁸⁰. Kustringen redogjorde för sitt arbete med ett pilotprojekt inom WWF:s projekt för innovativ naturvård, med fokus på lokal förvaltning av den gemensamma vattenresurs som fisken och fisket utgör, ekologiskt och ekonomiskt hållbart fiske samt bevarande av fiskets kulturella och sociala betydelse för livet längs kusten. CBM redogjorde för årets uppdrag att ta fram en handlingsplan för myndigheter för genomförande av artikel 8j och 10c i Sverige. Mötet diskuterade Kustringens problemställningar avseende lokal förvaltning av hållbart fiske samt CBMs uppdrag och de aspekter som bör beröra Havs- och vattenmyndigheten.

CBM gjorde sedan en analys över Havs- och vattenmyndighetens nuvarande och framtida engagemang i genomförandet av artiklarna 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald baserat på dialogen vid de två mötena samt information om Havs- och vattenmyndighetens ansvar och arbete från myndighetens hemsida, regleringsbrev, instruktioner, förordningar och annan information tillgänglig via internet.

CBM:s analys

Regeringens målsättning för fisket är att yrkesfisket, fritidsfisket och fiskeribranschen ska bidra till att skapa arbete, välfärd och levande kust- och insjösamhällen. Förutsättningen för att det ska lyckas är att allt fiske bedrivs resurseffektivt och miljömässigt hållbart, med effektiva fiskeregler och selektiva fångstredskap¹⁸¹.

En av preciseringarna för miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård är Bevarade natur- och kulturmiljövärden, det vill säga att havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden är bevarade och att förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena¹⁸². Kulturmiljön längs kusterna

180 <http://www.kustringen.com/>

181 Havs- och Vattenmyndigheten. Strategisk plan 2014–2016.

182 <http://www.miljomal.nu/sv/Miljomalen/10-Hav-i-ba->

Gynnar dagens fiskepolitik de småskaliga kust- och skärgårdsfiskarna och främjar levande kust- och skärgårdssamhällen?

har under lång tid varit präglad av fiskets verksamheter och anläggningar.

En av indikatorerna för uppfyllandet av miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* är antalet yrkesfiskarlicenser. Indikatorn syftar till att följa förutsättningarna för tillvaratagande av kulturmiljön genom ett levande yrkesfiske i kust- och skärgårdsområdena. Den negativa trenden pekar på att samhället är på väg bort från målet att bevara och bruka skärgårdens och kustens kulturarv¹⁸³. Valet av indikator är baserat på antagandet att när antalet yrkesfiskare minskar försämras förutsättningarna för att bevara och utveckla till exempel fiskelägen, hamnar och för näringen traditionell bebyggelse. Idag går utvecklingen mot färre yrkesfiskare och ökad storskalighet i det kommersiella fisket.

Samtidigt menar företrädare för det småskaliga fisket och husbehovsfisket att sådant fiske är centralt för att bevara havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden och för att naturresurserna och naturvärdena ska kunna tas till vara ur ett långsiktigt perspektiv. Inom det småskaliga fisket och husbehovsfisket har man utvecklat god lokal kunskap om fiskeresurserna, t ex om fisk- och skaldjursarters populationsstorlekar och

[lans-samt-levande-kust-och-skargard/Preciseringar-av-Hav-i-balans-samt-levande-kust-och-skargard/](#)

¹⁸³ <http://www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsidan/?iid=142&pl=1>

förändringar. Trenden för det småskaliga fisket och husbehovsfisket är idag negativ, och dess företrädare menar att man kraftigt har missgynnats av de senaste decenniernas fiskepolitik, lagar och regelverk^{184,185,186}.

Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden: Under 2000-talet har flera initiativ tagits för lokal samverkan för hållbar förvaltning av havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden. Bland annat har ett nationellt pilotprojekt genomförts på initiativ av Naturvårdsverket, *Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden*¹⁸⁷. Projektet bestod av fem regionala pilotprojekt under ansvar av länsstyrelserna i Västernorrlands, Stockholms, Östergötlands, Blekinge och Västra Götalands län och pågick under 2008 – 2011.

¹⁸⁴ SKIFO remissvar SOU 2010:42

¹⁸⁵ Skärgårdarnas riksförbund remissvar SOU 2010:42 http://www.skargardarnasriksforbund.se/document/2012-02-03_13282803403.pdf

¹⁸⁶ Norrbottens skärgårdsfiskares förening remissvar SOU 2010:42 http://www.google.se/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=oCCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fh24-files.s3.amazonaws.com%2F40922%2F61916-bcEGJ.doc&ei=pLvWUqmhJaSR5ASQ84Ag&usq=AFQjCNEH3a4zjH77iHMbBIUVLu_oLVPtRA&cbvm=bv.59378465.d.bGE

¹⁸⁷ <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Landskapsstrategier/Samverkansplaner-kust-och-hav/140115>

Projektet har gett många värdefulla erfarenheter och en av slutsatserna är att Naturvårdsverket i samarbete med andra berörda myndigheter bör ta fram ett samordnat stöd för samverkansprocesser för bevarande av värdefull natur och hållbart nyttjande.

Kosterhavsdelegationen: Ett annat viktigt initiativ är Kosterhavets nationalpark, som har en ny form av förvaltning ledd av Kosterhavsdelegationen¹⁸⁸, där lokala intressenter och företrädare för yrkesfiskare ingår.

Kustringen: Kustringen är annat värdefullt projekt för lokal samverkan för hållbar förvaltning av havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden. Kustringen ett pilotprojekt inom ramen för WWFs projekt för innovativ naturvård, med fokus på lokal förvaltning av den gemensamma vattenresurs som fisken och fisket utgör, ekologiskt och ekonomiskt hållbart fiske samt bevarande av fiskets kulturella och sociala betydelse för livet längs kusten. Inom projektet har man i detalj kartlagt lokala och traditionell kunskap om fiske relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Projektet är värdefullt och bör ges stöd och möjlighet att utvecklas i riktning mot lokal förvaltning och lokal samverkan för ett hållbart fiske, där husbehovsfiskets förutsättningar och möjligheter är en utgångspunkt och kan bidra med goda exempel på lokal förvaltning och lokal samverkan.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden

¹⁸⁸ <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/kosterhavet/Sv/om-nationalparken/organisation/Pages/index.aspx 140115>

den vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Havs- och vattenmyndigheten att fördjupa sin analys och att genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns ett behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Havs- och vattenmyndigheten ska lyckas uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver man ytterligare utveckla arbetssätt för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljning av resultat i genomförandet.

Havs- och vattenmyndigheten bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

CBM bedömer att Havs- och vatten myndigheten bör ha en övergripande ansvar för den fortsatta utvecklingen av samverkansprocesser för hållbar förvaltning av havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden.

6.7. Livsmedelsverket

*Alla känner matglädje och mår bra av maten.*¹⁸⁹

Det är Livsmedelsverkets vision. En stor del av myndighetens arbete syftar till att maten ska vara säker och verktygen utgörs av regler, kontroll, råd och information. De flesta av reglerna tas fram inom EU och gäller i alla medlemsländer. Den som tillverkar eller säljer livsmedel har ansvar för att reglerna följs och att maten är säker att äta. Kommunerna, länsstyrelserna och Livsmedelsverket står för kontrollen¹⁹⁰.

Råd och information hjälper konsumenten i det dagliga valet av mat. Livsmedelsverket har också ansvar för miljöfrågor på livsmedelsområdet och samordnar kontrollen av dricksvatten. Livsmedelsverket ska bl.a. verka för en effektiv och likvärdig livsmedelskontroll i hela landet, ha ett särskilt sektorsansvar för miljömålsarbetet, samt främja konsumenternas, särskilt barns och ungdomars, förutsättningar att göra medvetna val avseende hälsosam och säker mat¹⁹¹. De miljökvalitetsmål som har direkt relevans för livsmedelsverkets arbete är: Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö och Ett rikt växt- och djurliv¹⁹². Livsmedelsverkets ansvarsområde¹⁹³ sammanfaller därför med en rad andra myndigheters ansvarsområden. Flera av myndighetens ansvarsområden griper in i samhällets miljöarbete och CBD.

Arbetsprocess

Livsmedelsverket utsåg på CBMs förfrågan Malin Malmström som kontaktperson. Den 2 september 2013 hade Livsmedelsverket tillsammans med CBM ett uppstartsmöte, närvarande var Malin Malmström, Pontus Elvingsson och Katarina Bäcklund Stålenheim, Livsmedelsverket, från CBM deltog Håkan Tunón, Marie Kvarnström, Weronika Axelsson Linkowski. Det var ett givande möte och resulterade i bra minnesanteckningar som skrevs av CBM och skickades Livsmedelsverket för

189 (Hemsidan www.livsmedelsverket.se)

190 (Hemsidan www.livsmedelsverket.se)

191 enligt 2 § 8 i Förordning med instruktion för Livsmedelsverket; SFS 2009:1426 *ha ett särskilt sektorsansvar för miljömålsarbetet* & 2 § 9

192 Se avsnitt miljömål, se avsnitt 3, s. 35.

193 enligt 2 § 8 i Förordning med instruktion för Livsmedelsverket; SFS 2009:1426 *ha ett särskilt sektorsansvar för miljömålsarbetet*,

godkännande. Godkändes sedan efter smärre korrigeringar.

Malin deltog sedan aktivt i workshopen 16 september och bidrog med synpunkter på arbetet. Inom Livsmedelsverket skapades en grupp bestående av Malin Malmström, Katarina Bäcklund Stålenheim, Helena Nordenfors, Pontus Elvingsson och Anna Wedholm Pallas som påbörjat en process med förslag på hur man i nuläget kan gå vidare med frågan inom verket. Detta är pågående arbetsprocess men visar att Livsmedelsverket på ett genomtänkt sätt närmat sig arbetet med artiklarna 8j och 10c.

CBM:s analys

Analysen om Livsmedelsverkets roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD utgår ifrån minnesanteckningar och dialog med myndigheten. Men därtill kommer information om Livsmedelsverkets uppdrag och arbete från myndighetens hemsida, regleringsbrev, instruktion och förordning.

Livsmedelsverkets huvudsakliga uppdrag kan sägas vara att, att i konsumenternas intresse arbeta för säkra livsmedel, redlighet i livsmedelshandlingen och bra matvanor¹⁹⁴. För att helt förstå Livsmedelsverkets uppdrag måste man förstå ta hänsyn till flera olika lagar och förordningar, bl.a. livsmedelslagen¹⁹⁵, livsmedelsförordningen¹⁹⁶ samt tillkännagivandet om de EU-bestämmelser som kompletteras av livsmedelslagen¹⁹⁷.

Ett eventuellt arbete med artikel 8j och 10c måste ske inom ramen för Livsmedelsverkets huvudsakliga uppdrag, dvs. särskilt inom ramen för arbetet med säkra livsmedel och redlighet i livsmedelshandlingen. En av livsmedelsverkets uppgifter är att få konsumenterna att göra ”medvetna val” avseende hälsosam och säker mat. I medvetna val finns det en näringsaspekt men även en miljö- och klimataspekt som blir alltmer framträdande bland konsumenterna¹⁹⁸. Var, hur och av vem produceras den mat vi vill äta? Det är frågor som är viktiga för dagens konsumenter.

Till Livsmedelsverkets övergripande ansvarsområde livsmedelssäkerhet bör i detta sammanhang läggas internationella och nationella processer och mål kring

194 (se 1 § förordningen (2009:1426) med instruktion för Livsmedelsverket, instruktionen)

195 Livsmedelslagen (2006:804),

196 livsmedelsförordningen (2006:813)

197 tillkännagivandet (2011:786)

198 http://www.slv.se/upload/dokument/rapporter/mat_miljo/2013_livsmedelsverket_17_animalieproduktionens_miljopaverkan.pdf (<http://www.lrf.se/PageFiles/64121/Marknadsrapport%20oslutlig%202013-01-30%20KLAR.pdf> EkoWeb 2013. Ekologisk livsmedelsmarknad).

landets miljöarbete med bland annat biologisk mångfald, som även berör Livsmedelsverket. I likhet med andra myndigheter måste myndigheten förhålla sig till miljölagstiftning, nationella åtaganden och konventioner som handlar om biologisk mångfald i de fall som verksamheten berör detta. Då CBD är en konvention där Sverige som stat är part är en rimlig utgångspunkt att Livsmedelsverket vid *ett eventuellt* arbete med att genomföra artikel 8j och 10c behöver tydliga direktiv från regeringen.

Miljömålsarbete och hållbar utveckling: Livsmedelsverket har, tillsammans med många andra myndigheter, ett ansvar för att bedriva verksamhet i enlighet med Sveriges nationella miljömål¹⁹⁹. Livsmedelsverket har ett särskilt sektorsansvar för miljömålsarbetet, kopplat till livsmedel²⁰⁰. Av 5 a § i instruktionen framgår att myndigheten inom ramen för den egna verksamheten, och i samarbete med andra aktörer, ska bidra till genomförandet av Sveriges politik för global utveckling. Myndigheten ska enligt 11 § i instruktionen, i fråga om sitt miljöarbete, rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs.

Bruka utan att förbruka: I Livsmedelsverkets regleringsbrev²⁰¹ framgår vidare bl.a. att Livsmedelsverket ska redogöra för hur myndighetens verksamhet bidragit till att uppfylla regeringens vision bruka utan att förbruka med tillhörande övergripande mål samt återrapportera där så är lämpligt med hjälp av indikatorer. Den övergripande visionen för Landsbygdsdepartementet är att skapa förutsättningar att bruka utan att förbruka²⁰². Regeringen bejakar och vill utveckla möjligheten att bruka resurserna på ett långsiktigt hållbart sätt²⁰³. Nyttjandet ska ske på ett miljömässigt hållbart sätt och med höga etiska krav²⁰⁴. Livsmedelsverket ska vidare enligt regle-

199 Se avsnitt miljömål, se avsnitt 3, s. 35.

200 *ha ett särskilt sektorsansvar för miljömålsarbetet*, 2 § 8 i Förordning med instruktion för Livsmedelsverket; SFS 2009:1426; Rapport – Livsmedelsverkets särskilda sektorsansvar för miljömålsarbetet den 27 februari 2007, s. 30 f. och bilaga III. http://www.slv.se/upload/dokument/rapporter/mat_miljo/miljoanpassade_kostrad_delrapport_fisk_2008.pdf http://www.slv.se/upload/dokument/rapporter/mat_miljo/2008_livsmedelsverket_9_miljoanpassade_kostrad.pdf 201 2013 (prop. 2012/13:1 utg.omr. 23, bet. 2012/13:MJU2, rskr. 2012/13:126)

202 <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/19/30/d844a4dc.pdf>

203 Se bl.a. Regeringens skrivelse 2001/12:124 om Miljö-, klimat- och energiinsatser inom jordbruket, s. 5-6.

204 budgetåret 2013 (prop. 2012/13:1 utg.omr. 23, bet. 2012/13:MJU2, rskr. 2012/13:126) Politiken för global utveckling

Även traditionellt hantverksmässigt tillverkad ost måste vara säker för kunden.

ringsbrevet redovisa hur myndigheten med sin expertkunskap har bidragit till målet om rättvis och hållbar global utveckling. Vid ett fortsatt arbete med genomförande av artikel 8j och 10c kan det vara lämpligt att även se till hur detta förhåller sig till regeringens vision bruka utan att förbruka, miljömålsarbetet och arbetet för en hållbar utveckling.

Sverige – det nya matlandet²⁰⁵: Livsmedelsverket ska redovisa sitt arbete med att nå visionen Sverige – det nya matlandet. Livsmedelsverket ska externt kommunicera sitt arbete i enlighet med den framtagna kommunikationsplattformen. I uppdraget ligger att redovisa arbetet så väl kvalitativt som kvantitativt²⁰⁶. Det nya matlandet har fler mål bland annat primärproduktion. Sverige - det nya matlandet börjar hos primärproducenten som bidrar med råvaror i form av kött, fisk, skaldjur, ägg, mjölk, grönsaker, vilt med mera. Det finns generellt ett stort miljömedvetande och en god omsorg om djuren hos producenterna. Det som saknas i visionen är kopplingen till miljö kvalitetsmålen och visionen synes inte heller ha någon direkt koppling till biologisk mångfald²⁰⁷, och ett hållbart brukande. Det saknas även kopplingar till regeringens vision om att bruka utan att förbruka. Vi anser att ett större fokus på hållbarhetsaspekter på hur maten produceras skulle gynna produkter baserade på traditionell och lokal kunskap. Denna vision kan i vissa fall ha kopplingar till traditionell och småskalig livsmedelsproduktion men detta är något som bör utredas vidare. Livsmedelsverket ska, inom ramen för Sverige – det nya matlandet, ansvara för ett nationellt kompetenscentrum²⁰⁸ vars syfte ska vara att stödja och stimulera kommuner och landsting

205 <http://www.regeringen.se/sb/d/18088>

206 Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Landsbygdsdepartementet) den 1 oktober 2013

207 Sverige – det nya matlandet. Nya jobb genom god mat och upplevelser och Sverige – det nya matlandet, korta fakta.

208 Regleringsbrev 2013 (prop. 2012/13:1 utg.omr. 23, bet. 2012/13:MJU2, rskr. 2012/13:126) offentliga måltiden

i deras arbete med att ta fram handlingsprogram för den offentliga måltiden. Vid behov ska det nationella kompetenscentrumet för den offentliga måltiden vägleda frågeställare till andra aktörer. Det kan t.ex. gälla offentlig upphandling av mat, hållbar mat, samverkan mellan skola och primärproduktion samt projekt där maten används som ett pedagogiskt verktyg. Livsmedelsverket ska i sitt arbete ha ett aktivt kunskapsutbyte med berörda aktörer.

Förenklingsarbetet: I livsmedelsverkets regleringsbrev står tydligt att det behövs en märkbar positiv förändring i företagets vardag²⁰⁹, det finns ett behov av att fortsätta och intensifiera förenklingsarbetet. Livsmedelsverket ska ta fram åtgärder för förenkling och förslag på indikatorer för uppföljning av arbetet, vilket kan ha stor betydelse för livsmedelsverkets genomförande av artiklarna 8j och 10c. Detta är områden inom vilka livsmedelsverket har ett ansvar att arbeta och en del av det arbete som redan sker kan tänkas bidra till ett genomförande av artiklarna 8j och 10c. Det arbete som sker idag sker dock inte utifrån något medvetet mål att bidra till ett uppfyllande av artiklarna 8j och 10c. Arbete med regelförenklingar pågår fortlöpande på Livsmedelsverket och just nu arbetar man bl.a. med regelförenklingar gällande leverans av små mängder primärprodukter och visst slags kött. Förslaget omfattar nationella regler för producenters direkta leveranser av små mängder av fiskeriprodukter och musslor, honung och andra primärprodukter från biodling, ägg, opastöriserad mjölk och råmjölk (kolostrum) samt fjäderfä och hardjur. Förslaget omfattar även jägares direkta leveranser av små mängder vilt och kött av vilt. Regelförenkling och information kan vara viktiga verktyg i ett eventuellt arbete med ett genomförande av artiklarna, exempel på traditionella näringar som berörs av regelförenklingar är rennäringen och fåbodbruket, men det finns även undantagsbestämmelser för vissa livsmedel i särskilda fall bl.a. ägg, snarad ripa, små mängder musslor och små mängder fisk²¹⁰. Livsmedelsverket har vidare tagit fram broschyrer och information om småskalig livsmedelsproduktion. Exempelvis har Livsmedelsverket i en vägledning definierat vad som utgör små mängder vilt²¹¹.

Skyddade beteckningar²¹²: Förenklat kan man säga att livsmedel och jordbruksprodukter som bl.a. härstam-

209 Regleringsbrev 2013 (prop. 2012/13:1 utg.omr. 23, bet. 2012/13: MJU2, rskr. 2012/13:126).

210 LIVSFS 2005:20

211 enligt artikel 1.3 e i förordning (EG) nr 853/2004

212 <http://www.slv.se/sv/grupp1/Markning-av-mat/Skyddade-beteckningar/>

Kalixlörrom med tillbehör.

mar från ett visst geografiskt område, framställs på något traditionellt sätt eller med speciellt utvalda ingredienser kan registreras och ges ett speciellt skydd som kvalitetsprodukter, s.k. skyddade beteckningar, i enlighet med EU-lagstiftningen²¹³. Det finns tre typer av skyddade beteckningar, nämligen skyddad ursprungsbeteckning (SUB) (i Sverige Kalix lörrom), skyddad geografisk beteckning (SGB) (Svecia, Skånsk spettekaka och Bruna bönor från Öland) och garanterad traditionell specialitet (GTS) (Falukorv och Hushållsost). Inom kort kommer skydd för Upplandskubb och Suovas (ska vara kåtarökt, renarna ska beta fritt osv.). Man bygger en sköld runt konceptet som också innefattar kulturyttringar. På engelska; *protected designations of origin and geographical indications* (PDOs and PGIs) och *traditional specialties guaranteed scheme* (TSGs). De skyddade produkterna finns i EU:s register DOOR på EU-kommissionens hemsida²¹⁴. I Sverige finns bara 6 skyddade produkter, i andra EU-länder finns hundratals. Syftet är att stimulera produktion av kvalitetsprodukter. Det finns säkert 2000 skyddsvärda produkter i Sverige idag, exempelvis produkter från specifika betesområden osv. Det kräver en vilja från miljödepartementet om Sverige ska arbeta med detta. Det kanske kostar ½–1 miljon att få igenom ett skydd, men det gäller sedan under lång tid och ger förutsättningar för stora mervärden.

Syftet med reglerna för skyddade beteckningar är att de ska gynna både konsumenter och producenter inom livsmedelsindustrin och jordbruk genom att bl.a. lyfta fram och bevara de unika värden som europeisk mattradition står för i ett vidare sammanhang, där även kulturen, råvarorna och hantverket är av betydelse för det kulinariska slutresultatet. Den enskilde livsmedelsföretagarens unika produkter skyddas bl.a. från att andra företag använder samma namn på sina varor, utan

213 se bl.a. förordning (EU) nr 1151/2012

214 <http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>

att uppfylla samma krav på recept, ingredienser, tillverkningsätt eller tillverkningsort. Detta menar man säkerställer konkurrens på lika villkor och höjer konsumentens tilltro till dessa produkter, som förknippas med vissa garantier.

Sverige har en rik matkulturtradition att falla tillbaka på och det är troligt att många produkter som produceras idag skulle kunna kvalificera sig för en registrering som produkter skyddade genom SUB och SGB om intresse finns. Inbyggt i en registrering ligger att beskriva och bevara både unika miljöer, odlade sorter av grödor, djurraser och den hantverksmässiga kunskapen att producera produkten.

Livsmedelsverket är den myndighet som tar emot ansökningar och granskar dessa innan de skickas till kommissionen för bedömning. Verket har också ett ansvar, vad gäller livsmedelsområdet, att informera om regelverket. Skyddade beteckningar har inte någon direkt koppling till biologisk mångfald och ursprungliga och lokala samhällen men kan möjligtvis ha det indirekt. Vid ett eventuellt arbete med ett genomförande av artikel 8j och 10c kan det därför vara lämpligt att närmare analysera vilken betydelse skyddade beteckningar kan ha, särskilt vad gäller SUB och SGB. Arbetet med CBD artiklarna 8j och 10c har potential att medverka till både bättre livsmedelsproduktion och naturvård. Behovet att koppla samman arbetet att utforma hållbar matproduktion med arbetet att bevara och hållbart nyttja biologisk mångfald är ömsesidigt.

CBM:s förslag:

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett

uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Livsmedelsverket att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns ett behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Livsmedelsverket ska lyckas uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver det utveckla arbetssätt för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljande av resultat i genomförandet.

Livsmedelsverket bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Livsmedelsverket har att förhålla sig till miljökvalitetsmålen och CBD i de fall som verksamheten berörs. Flera av miljömålen är direkt relevanta för hållbar matproduktion och verkar i samma riktning som god matsäkerhet.

Ansvarsområden med särskild bäring på artiklarna 8j och 10c är arbetet med regelförenklingar samt skyddade ursprungsbeteckningar. Skyddade ursprungsbeteckningar är en viktig del av traditionell mattradition och lokal och traditionell kunskap är nödvändiga för dess bevarande. Bedömning om en viss produkt främjar biologisk mångfald krävs.

6.8 Trafikverket

Trafikverket bidrar till samhällsutvecklingen

Alla kommer fram smidigt, grönt och tryggt. Det är Trafikverkets vision²¹⁵ - en vision som innebär att Trafikverket ska skapa förutsättningar för ett robust och effektivt transportsystem som är energieffektivt och säkert. Samtidigt ska Trafikverket säkerställa att trafikanter och transportörer har goda möjligheter att genomföra sina resor och transporter. Trafikverket ansvarar för den samlade långsiktiga infrastrukturplaneringen av vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart. Ett av målen är ett tillgängligt och säkert transportsystem som tar hänsyn till miljö och hälsa. För att nå målet behöver trafikverket arbeta nära tillsammans med övriga samhället.

Arbetsprocess

Trafikverket utsåg på CBM:s förfrågan Anders Sjölund som kontaktperson. Han deltog sedan i workshopen 16 september och bidrog i övrigt med synpunkter på arbetet.

CBM:s analys

Analysen om Trafikverkets roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD utgår ifrån i minnesanteckningar från workshopen 16 september. Men därtill kommer information om trafikverkets uppdrag och arbete från trafikverkets hemsida, regleringsbrev, instruktioner och förordningar.

Trafikverkets huvudsakliga uppdrag är att med utgångspunkt i ett trafikslagsövergripande perspektiv ansvara för den långsiktiga infrastrukturplaneringen för vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart samt för byggande och drift av statliga vägar och järnvägar²¹⁶. Transportsystemet skall vara långsiktigt hållbart²¹⁷. Vidare är det trafikverkets ansvar att inhämta och sprida kunskap och information om tillgänglighet, framkomlighet, miljö, hälsa och säkerhet inom sitt ansvarsområde²¹⁸. Man ska ha väl fungerande rutiner, arbetssätt och samverkansformer som tillvaratar och möjliggör nationellt, regionalt

och lokalt inflytande²¹⁹. Trafikverket ska samverka med andra aktörer och därvid vidta åtgärder i syfte att nå de transportpolitiska målen²²⁰. Vid workshopen framkom att många grupper blir uteslutna ur beslutsprocessen, redan innan den börjar. För att åtgärda detta är utformandet av styrmedel viktigt, vilket exempelvis framgår i naturvårdsverkets uppdrag om Grön infrastruktur²²¹ och miljömålsberedningens delbetänkande, Långsiktigt hållbar markanvändning. – del 1²²². Vid workshopen framkom vidare att beslutsprocesser exempelvis rörande vindkraftsutbyggnad inte tar med effekterna av vägnätsutbyggnaden i konsekvensanalysen om vilken påverkan på natur- och kulturvärden vindkraftsanläggningen har. Tillståndet att bygga vägen kommer först efter det att beslut om vindkraftsutbyggnad fattats. Det är en stor brist att inte vägarnas påverkan tas med i beslutsunderlaget. Det har visat sig att infrastrukturen har stor negativ betydelse för biologisk mångfald²²³ och påverkan förväntas öka framöver. Oftast riktas kritiken mot anläggningen som skall byggas och infrastrukturen undviker på så vis kritik.

Miljömålsarbete och hållbar utveckling Trafikverket har, tillsammans med många andra myndigheter, ett ansvar för att bedriva verksamhet i enlighet med våra nationella miljömål. Myndigheten ska verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och ska vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling samt rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs²²⁴. Trafikverkets åtgärder för att bidra till att nå dessa mål samt för att bidra till ökad hälsa ska särskilt framgå i verkets rapportering²²⁵. Trafikverket fick genom naturvårdsverkets uppdrag: Färdplan för ett Sverige utan nettoutsläpp av växthusgaser 2050²²⁶ leda arbetet med delprojektet om Transporter och arbetsmaskiner. Trafikverkets övergripande slutsatser är att den prognostiserade utvecklingen

219 2 § 11 Förordning med instruktion för Trafikverket SFS 2010:185

220 3 § Förordning med instruktion för Trafikverket SFS 2010:185

221 <http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/regeringsuppdrag/2012/gron-infrastruktur/gron-infrastruktur-lag.pdf>

222 SOU 2013:43

223 Ebenhard 2012b; Helldin et al. 2010.

224 11 § Förordning med instruktion för Trafikverket SFS 2010:185; Förordning (2011:1227).

225 Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Trafikverket (prop. 2012/13:1 utg.omr. 22, bet. 2012/13:TU1, rskr. 2012/13:118).

226 <http://www.naturvardsverket.se/fardplan2050>

215 <http://www.trafikverket.se/Om-Trafikverket/Trafikverket/>

216 1 § Förordning med instruktion för Trafikverket SFS 2010:185

217 1 § Förordning med instruktion för Trafikverket SFS 2010:185

218 2 § 3 Förordning med instruktion för Trafikverket SFS 2010:185

med dagens fattade beslut visar på ett allt större glapp till målen. Det krävs en förändrad inriktning i utveckling av samhälle och infrastruktur för att nå målen. Det går att nå målen men det krävs en långsiktig målbild och internationell samverkan. Arbetet behöver börja nu! Förändringar av samhällsstrukturer tar tid. Det går att nå klimatmålen och samtidigt behålla och förbättra tillgängligheten²²⁷.

Miljökonsekvensbeskrivningar – MKB Trafikverket gör årligen tusen miljökonsekvensbeskrivningar per år och det kommer att öka i framtiden, men hittills har liten hänsyn tagits till lokal och traditionell kunskap. Då besluten fattas snabbt vinner de stora aktörerna, det finns en övertro på att det går att räkna sig fram till konsekvenserna av besluten, då försvinner lätt mindre aktörer.

Landskap i långsiktig planering Samhället måste förhålla sig till att landskapet är begränsat. Det behövs samhällsplanering på regional nivå och trafikverket har tagit fram ett exempel – ”landskap i långsiktig planering”²²⁸. I projektet behandlas landskapet som en helhet. Det vanliga är att man istället ser på vilka skador som ett intrång kan medföra i små fragment av landskapet, i känsliga biotoper eller i värdefulla kulturmiljöer? Hur hela landskapet påverkas är svårare att överblicka. Projektet ”Landskap i långsiktig planering” har utvecklat en metodik för att vända perspektivet; från sektorisering till helhet, från att fokusera på att undvika skada till att i stället tänka på hur man kan utveckla och förbättra. Syftet är att bidra till en hållbar utveckling. Samtidigt ger det mer nytta för pengarna. Grunden är en bred kunskapsinhämtning. Kunskapen finns för det mesta redan, men utspridd på olika händer. Resultatet – landskapskaraktärsanalysen – kan sedan förfinas och återanvändas över lång tid och i många sammanhang.

²²⁷ <http://www.trafikverket.se/Aktuellt/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv2/Nationellt/2012-12/Klimatmal-och-god-tillganglighet-gar-hand-i-hand/>

²²⁸ http://publikationswebbutik.vv.se/shopping/ShowItem____5721.aspx

Metodikerna ger tillgång till ett gediget material om trakten och dess förutsättningar redan från start – när möjligheterna att påverka är störst.²²⁹

CBM:s förslag:

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Trafikverket att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns ett behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Trafikverket ska lyckas uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver det utveckla arbetssätt för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljande av resultat i genomförandet. Det krävs förslagsvis utformande av styrmedel, för att traditionella och lokala grupper skall få tillträde till beslutsprocesserna.

Trafikverket bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Trafikverket bör synliggöra uppföljning av lokalt och traditionellt deltagande tidigt i beslutsprocesserna, exempelvis genom projekt som ”Landskap i långsiktig planering”.

²²⁹ <http://www.trafikverket.se/landskap/>

6.9. Patent- och registreringsverket (PRV)

Inledning

PRV är den svenska myndighet som ansvarar för ärenden om patent, varumärken, design, dvs. industriella rättsskydd inom immaterialrätten, samt personnamn och periodisk skrift, PRV får också bedriva ”uppdragsverksamhet, såsom att tillhandahålla konsulttjänster för granskning och annan rådgivning, ombesörja bevakning av avgifter för patent, varumärken och mönsterskydd, bedriva kurs- och utbildningsverksamhet samt tillhandahålla tjänster avseende verkets dokumentation”.²³⁰ Inom kursverksamheten erbjuds kurser för exempelvis små och medelstora företag, samt för deltagare från utvecklingsländer inom ramen för internationellt samarbete

I förordningen med instruktion för Patent- och registreringsverket (2011) föreskrivs att PRV ska långsiktigt främja tillväxten samt stärka innovationsförmågan och konkurrenskraften i hela landet. Verket ska göra detta genom att informera om och bidra till ökad förståelse för hanteringen av immateriella tillgångar hos företag och aktörer inom det offentliga innovationssystemet. PRV:s uppdrag har i verkets senast antagna strategiska plan angetts vara att

- tillhandahålla effektiva och ändamålsenliga system för registrering av industriella rättigheter,
- arbeta för att förbättra förutsättningarna för företagande och entreprenörskap genom ändamålsenlig och kvalitativ information och service i immaterialrättsliga frågor
- verka för en bättre service för medborgare och företag.

Arbetsprocess

PRV utsåg på CBM:s förfrågan patentingenjören Patrick Andersson till kontaktperson på myndigheten. Patrick Andersson deltog i en inledande workshop den 31 maj. I övrigt har kontakterna skötts via en informell e-postväxling av synpunkter. PRV har genomgående till utredningen kommit med värdefulla inspel inom sitt mandat. CBM:s analys av PRV:s roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD baseras på den kommunikation som CBM och PRV har haft under uppdragets gång samt information hämtad från PRV:s 230 Förordning med instruktion för Patent- och registreringsverket; SFS 2007:1111.

instruktion och regleringsbrev samt myndighetens egen hemsida.

CBM:s analys

Internationellt är frågan rörande traditionell kunskap och immaterialrätt mycket omdiskuterad och det finns flera exempel på patent som har beviljats på uppfinningar som har visat sig vara kända traditionell kunskap. En del av dessa patent har blivit mycket kritiserade och omskrivna och dessutom senare blivit upphävda då de godkänts på felaktiga grunder. Det har också internationellt förekommit en hel del diskussioner rörande intrång på urfolks traditionella mönster, symboler och kulturyttringar för kommersiella ändamål. Internationellt förhandlas immaterialrättsfrågor rörande traditionell kunskap och liknande inom *World Intellectual Property Organization* (WIPO) och speciellt då i *Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore* (IGC-GRTKF). Många svårigheter kvarstår i detta arbete, framförallt i frågan om vilken rättslig karaktär de juridiska instrument som förhandlas ska ha, samt hur immaterialrättsliga system ska utformas så att de balanserar dels traditionell kunskaps kollektiva karaktär och urfolks syn på kunskap, dels befintliga immaterialrätter och kunskap som under lång tid funnits i ”public domain”, intellektuell offentlighet. Bland urfolksrepresentanter inom CBD framhålls det däremot att man inte har särskilt stor tilltro till processerna som pågår inom WIPO eftersom man bedömer att de immaterialrättsliga instrumenten inte är utvecklade för eller är lämpade att skydda traditionell kunskap och kollektiva rättigheter. Bland industrierepresentanter, å andra sidan uttrycks en oro för att om inte traditionell kunskap ges en exakt definition med tydliga förmånstagare detta leder till rättsosäkerhet, och att traditionell kunskap då inte utvecklas och kommersialiseras. En del kritiska bedömare menar dessutom att hela processen endast är en förhållningsteknik för att kunna fortsätta patentera lokal och traditionell kunskap i några år till.

Tillträdet till genetiska resurser och därtill kopplad traditionell kunskap omfattas av det ”nya” Nagoya-protokollet (*Nagoya protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to the Convention on Biological Diversity*). Europeiska kommissionen har lämnat ett förslag till förordning i respons till Nagoya-protokollet. Beslut om denna väntas under 2014. Om detta sker kommer det att få följder för svenska forskare och företag som önskar utveckla produkter utifrån genetiska resurser och till dessa relaterad traditionell kunskap.

Det är troligt att antagande av förordningen kommer att leda till ett ökat utbildningsbehov i samhället inom dessa frågor.

I Sverige har frågan rörande traditionell kunskap och immaterialrätt varit omdiskuterad exempelvis när det gäller försäljning av plagiat av samiskt slöjdhandverk och ett godkänt varumärke innehållande ordet ”fåbod-” inom livsmedel. Sedan tiotalet år finns märkningen ”Sámi duodji” som en garantistämpel på äkta samiskt handverk för att särskilja det från plagiat. Frågan om varumärket ”fåbod-” har uppmärksammats mycket i massmedia under senare år och har inneburit att ett antal fåbodbrukare har förvägrats sälja sina produkter om de har använt förledet ”fåbod-”, trots att produkterna de facto har producerats på fåbod till skillnad från produkterna från det större livsmedelsföretaget som innehar varumärket. Detta har stor påverkan på ekonomin för de småskaliga traditionella fåbodföretagen.²³¹ Generellt kan man konstatera att sådana fall är olyckliga för samtliga involverade parter, inklusive konsumenten som kan vilseföras och då kan frågan snarare utgöra ett fall för Marknadsdomstolen.

Efter de kontakter som CBM har haft med PRV under uppdraget så finns det fog att framhålla att PRV:s främsta uppgift bör ligga i att förmedla kunskap kring de skydd man prövar, patent, varumärken och design, samt bevaka frågan så att inte skydd meddelas på felaktiga grunder. PRV arbetar med att gynna näringslivsutveckling och utifrån den internationella diskussionen om immaterialrätt och traditionell kunskap är det viktigt att man gör en riktig bedömning så att: ”de som står bakom en bra idé får möjlighet att tjäna pengar på den” (PRV:s hemsida).

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Patent- och registreringsverket att fördjupa sin analys

²³¹ <http://op.se/lanet/ostersund/1.5924948-han-forbjuds-anvanda-ordet-fabod>
<http://helahalsingland.se/halsingland/1.5751930-strider-om-ordet-fabod?m=print>
<http://www.dt.se/nyheter/falun/1.5768127-kommunalrad-bojkottar-melkers?m=print>
http://www.lrf.se/PageFiles/122178/16_Yttr%20Dalarna4%20Jamtland%20fabod_P.pdf
http://www.lrf.se/PageFiles/118201/Motion_Dalarna_4_fabod.pdf
<http://www.atl.nu/lantbruk/f-bod-blir-ett-fall-f-r-st-mman>

Varumärket Fåbod

Levande fåbod är något som vi har kvar i några län, fåbodlän, i dag totalt 6 st bland annat här i Dalarna. Totalt i landet finns idag 199 fåbod varav 87 av dessa är i Dalarna som har någon form av åtagande, fåbod i bruk samt fåbodbyte.

I ett led att förstå sig som fåbodbrukare så tillverkas produkter av den råvara som man producerar på sin fåbod, det kan vara mjölk och kött m.m. Det är utan tvekan så att sättet att producera råvaran och produkterna på fåboden har mervärde som många kunder också är villiga att betala extra för. Det är viktigt för fåboden att den ger ekonomi.

Det finns dock ett mycket stort hinder och det är att ordet Fåbod är varumärkesskyddat och får därmed inte användas i marknadsföringssyfte av oss fåbodbrukare, vi som lever och producerar våra produkter på fåboden. Det att Fåbod är varumärkes skyddat är ett stort hinder som vi måste få hjälp att undanröja och på så sätt öppna för ytterligare möjligheter att skapa marknadsförings möjligheter och utveckling av våra fåbodföretag.

Vi yrkar

att LRF driver frågan med PRV att upphäva varumärkes skyddet av Fåbod som i sig är ett namn, en plats, som måste vara möjlig för alla som i dag brukar och producerar en produkt på att använda för att berätta var den är producerad. Det kan också vara en marknadsföring och försäljning av en upplevelse. T.ex Fåbodost, Fåbodkorv, Fåbodkött, Fåbodsmör, Fåbodslätter och Fåbodboende osv.

att motionen skickas till riksförbundsstyrelsen för vidare åtgärder

Motionen är antagen på Älvdalens lokalavdelnings årsmöte.
Älvdalen den 6/2 2013

Roger Beronius Ordf.lokalavd.

Motion till LRF:s lokalavdelning i Älvdalen om att ta strid om rätten att få använda ordet *Fåbod*- i marknadsföringen, när produkten verkligen kommer från en fåbod.

och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

Då Patent- och registreringsverket har ansvar för industriellt rättskydd inom immaterialrätten finns det fog att utreda om myndigheten även bör ha ett uppdrag att, inom ramen för Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18, informera om immaterialrättsliga frågeställningar med koppling till att respektera, bevara och bibehålla traditionell kunskap samt att skydda och uppmuntra hållbart sedvanebruk i syfte att bistå näringslivet. Om dessa frågor inte bör ligga på Patent- och registreringsverket bör lämplig myndighet identifieras.

Patent- och registreringsverket bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv.

6.10 Institutet för språk och folkminne

Inledning

Institutet för språk och folkminnen (ISOF) är den myndighet som ”har till uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och andra immateriella kulturarv i Sverige”. Institutet arbetar med insamling, bevarande, vetenskaplig bearbetning, forskning och kunskapsspridning rörande svenska språket, de nationella minoritetsspråken och dialekter, folkminnen och namn. Institutet för språk och folkminnen har en viktig roll att fylla som den enda myndigheten med ett övergripande ansvar för språksituationen i Sverige. En av huvuduppgifterna är att följa den språkpolitiska utvecklingen i Sverige och verka för att den sker i enlighet med språklagen och med nationella språkpolitiska mål. Myndigheten har vidare en lång tradition när det gäller dokumentation av och forskning om olika former av immateriella kulturarv. Sammantaget utgör institutets samlingar en dokumentation av stora delar av Sveriges immateriella kulturarv.²³² Det är tydligt att huvudfokus är språkliga frågor, vilket även framgår av hemsidan²³³, där man framhåller att man är ”central myndighet på språkets område i Sverige. Institutet för språk och folkminnen arbetar med dialekter, namn, folkminnen, språkvård och språkpolitik.” Som myndighet har man också betydande samlingar av uppteckningar och inspelningar av dialekter, folkminnen och namn, vilka är tillgängliga för forskare och allmänhet och man arbetar också med digitalisering i syfte att öka tillgängligheten. Institutet arbetar för närvarande med särskilt fokus på ett barn- och ungdomsperspektiv, i vid mening. Institutet bedriver forskning inom sina verksamhetsområden och verkar för ökad kunskap i samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor.

Under perioden 2011–2013 har ISOF specifikt haft i uppdrag att utveckla arbetet med den svenska tillämpningen av Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet.²³⁴ Man har därför inrättat en arbetsgruppen bestående av ISOF, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd, Stiftelsen Nordiska museet, Sametinget,

232 Förordning med instruktion för Institutet för språk och folkminnen; SFS 2007:1181.

233 www.sofi.se (131219)

234 <http://www.sofi.se/unesco>

Svenskt visarkiv, Mångkulturellt centrum samt olika organisationer som företräder skilda intressen inom arbetet med det immateriella kulturarvet. Under 2012 avlämnades en delrapport för arbetet, och i februari 2014 kommer en slutrapport att inlämnas till regeringen. Institutet kommer under 2014 att fortsätta arbetet med konventionen, bland annat med hur immateriella kulturarv kan nomineras till Unesco.

Arbetsprocess

ISOF utsåg på CBM:s förfrågan Katarina Ek-Nilsson, chef för Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, som kontaktperson på myndigheten. Katarina Ek-Nilsson deltog i en inledande workshop 31 maj. I övrigt har kontakterna skötts via en informell e-postväxling av synpunkter. Därutöver deltog Håkan Tunón från CBM det av Institutet för språk och folkminnen och Riksantikvarieämbetet anordnade arbetsmöte rörande ett svenskt genomförande av Unescos Konvention om skydd av det immateriella kulturarvet i Stockholm 19 april 2013. CBM:s analys av Institutet för språk och folkminnens roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD baseras främst på information hämtad från Institutet för språk och folkminnens instruktion och regleringsbrev samt myndighetens egen hemsida.

CBM:s analys

Myndighetens fokus på språkliga frågor och folkminnen är intressant och relevant särskilt utifrån ett artikel 8j-perspektiv eftersom språket utpekas som en mycket viktig bärare av den traditionella kunskapen. I äldre tiders uttryck och facktermer samt i folkminnesnedteckningar återfinns kunskapselement, vilka är eller kan visa sig vara väsentliga i arbetet med bevarande och bibehållande samt revitaliserande av lokal och traditionell kunskap. Ett revitaliserande av språket kan, men behöver inte, samtidigt vara ett bidrag till ett revitaliserande av den traditionella kunskapen in situ. I det sammanhanget bör man också synliggöra parallellerna med FAO:s *International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture* och dess artikel 9 om traditionell kunskap och delar av Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet. CBM:s bedömning är att det påbörjade arbetet med Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet borde ha betydligt större överlapp och bäring på frågeställningarna inom artiklarna 8j och 10c än det förefaller ha i dagsläget. Representanter för småskaligt sedvanebruk har under uppdraget uttryckt besvikelse över att arbetet med Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet har blivit alltför abstrakt och utan konkret rele-

Immateriellt kulturarv skapar en materiell produkt.

vans för faktiskt bevarande av det praktiska kulturarvet. Ett större fokus på nyinsamling av såväl dialekter som praktisk kunskap relaterad till nyttjandet av biologiska resurser skulle även vara värdefullt utifrån perspektivet att uppfylla flera av Sveriges internationella åtaganden.

Inom CBD pågår också utarbetandet av riktlinjer för repatriering av kunskap och immateriellt kulturarv, vilka, åtminstone utifrån bedömningen av ett tidigt utkast, kan komma att påverka verksamheten på Institutet för språk och folkminnen betydligt vad gäller relationerna till urfolks- och lokala samhällen, frågor som dessutom aktualiseras med en pågående omorganisation av myndigheten. Det finns anledning för myndigheten att vara informerade om och spela in i processen rörande artikel 8j och kanske särskilt frågorna rörande repatriering och det nationella genomförandet av de etiska riktlinjerna som har framtagits inom CBD.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Institutet för språk och folkminnen att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar och lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

Institutet för språk- och folkminnen bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur

Praktisk kunskap om äldre brukningsmetoder är väl också ett immateriellt kulturarv?

frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Det finns behov av en förstärkning av myndigheten med en heltids- eller två halvtidshandläggare som utifrån myndighetens mandat kan följa utvecklingen inom CBD internationellt och bidra nationellt till handlingsplanen för artiklarna 8j och 10c och genomförandet samt samordna denna process med relevanta delar inom arbetet med Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet.

6.11 Boverket

Myndighet för samhällsbyggande i världsklass

Så lyder Boverkets vision²³⁵, som beslutades i april 2009. För att nå visionen måste boverket utgå från en gemensam värdegrund och visa respekt och öppenhet i det dagliga arbetet. Det handlar om engagemang i vad som händer i omvärlden. För att visionen ska bli verklighet behövs också en grundläggande övertygelse om att förändring är möjlig. Eftersom samhället förändras, måste boverket ständigt arbeta med att utveckla sina arbets sätt. I boverkets verksamhetsidé ligger i att leda utvecklingen med kunskap. Att verka för hållbarhet innebär ett brett arbete med människors livsvillkor, nationellt och internationellt. Allt arbete sker ut ett medborgarperspektiv²³⁶.

Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö, hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse, boende och bostadsfinansiering. Boverket ansvarar också för den centrala administrationen av statliga stöd och bidrag inom sitt verksamhetsområde²³⁷.

Boverkets verksamhetsidé är att leda arbetet med hållbart samhällsbyggande till nytta för medborgarna. Det ska boverket göra genom att vara aktiva och lyhörda lagspelare i samhällsbyggnadsprocessen och leda med kunskap, arbeta proaktivt och samverka nationellt och internationellt²³⁸.

Arbetsprocess

På CBMs förfrågan om kontaktperson avböjde boverket att delta i arbetet, med motiveringen att: *Boverket är den nationella myndigheten för planering, byggande och boende. Myndigheten har idag inget ansvar för frågor som rör lokal och traditionell kunskap i nyttjande av biologisk mångfald och avstår därför från att medverka i arbetet*²³⁹.

Analysen om boverkets roll och ansvar i relation till artiklarna 8j och 10c i CBD kommer därför att helt basera sig från information om trafikverkets uppdrag och arbete från trafikverkets hemsida, regleringsbrev, instruktioner och förordningar.

²³⁵ <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Sa-styrs-Boverket/Vision-verksamhetside-och-vardegrund/>

²³⁶ <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Sa-styrs-Boverket/Vision-verksamhetside-och-vardegrund/>

²³⁷ <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Sa-styrs-Boverket/Vision-verksamhetside-och-vardegrund/>

²³⁸ <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Sa-styrs-Boverket/Vision-verksamhetside-och-vardegrund/>

²³⁹ Boverket Diarienummer 2212-1879/2013

CBM:s analys

Boverket har ett övergripande ansvar för ”hållbart samhällsbyggande”. CBM bedömer att frågorna rörande lokal och traditionell kunskap i allra högsta grad berör boverket. Boverket ska i sitt verksamhetsområde verka för en hållbar utveckling med utgångspunkt i den sociala, ekologiska och ekonomiska dimensionen²⁴⁰. Det handlar både om de delar som rör hänsyn i samband med planering, exploatering och byggande som påverkar möjligheter att utöva hållbart sedvanebruk eller på andra sätt där lokal och traditionell kunskap bör inkluderas i beslutsunderlagen. Boverket ska enligt sin Förordning och instruktion verka för en omställning till ett ekologiskt uthålligt energisystem och där kan lokala och traditionella kunskaper utvecklas/anpassas till att utgöra hållbara innovationer i framtida samhällsbyggande. Intressant är också de andliga och livsfilosofiska delarna som handlar om hur skapa ett långsiktigt hållbart samhälle och vad som är de bärande värdegrunderna för att lyckas. Inom internationella fördrag, t ex Agenda 21 och Habitat agendan, framhålls vikten av att lära av ”lokalsamhällen med traditionella livsätt”.²⁴¹ Utifrån perspektivet hållbar samhällsbyggande är boverket den centrala myndigheten vid sidan om trafikverket, jordbruksverket och skogsstyrelsen. Boverket ska särskilt bygga upp och sprida kunskap om sektorns miljöpåverkan och utveckling, där ett engagemang för att uppfylla artiklarna 8j och 10c lätt kan tolkas in.

Boverket lanserade i december 2012 *Vision för Sverige 2025*, ett regeringsuppdrag som grundades på de runt etthundra nationella mål som fastställdes av Regering och Riksdag och rör fysisk samhällsplanering. De nationella målen ligger till grund för att forma bilder av framtiden, var Sverige bör vara år 2025 för att nå de satta målen för ett hållbart samhälle till år 2050. De trender och framtidsbilder som presenteras ska aktualitetsprövas och revideras vart fjärde år. Mellan dessa intervaller arbetar boverket med fördjupningsteman för att successivt vidareutveckla och fördjupa resonemangen inom utvalda områden. Sverige 2025 är till stor del baserat på dialog med samhällsplaneringens aktörer på olika nivåer i landet. Engagemanget har varit stort, inte minst på den regionala nivån. Arbetet har resulterat i en webbapp med fyra megatrender och 12 Sverigebilder²⁴². Detta arbete inbjuder till dialog med lokalsamhällen och ligger helt i linje med artiklarna 8j och 10c inom CBD.

²⁴⁰ 2 § 2. Ur Förordning med instruktion för Boverket SFS 2012:546

²⁴¹ Tunón 2004:66–70.

²⁴² <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Nyheter/Filmvisar-nya-satsningen-med-Sverige-2025/>

Miljömålsarbete och hållbar utveckling Boverket ska inom sitt verksamhetsområde verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling²⁴³, och samordna uppföljning, utvärdering och rapportering i fråga om miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö²⁴⁴. Boverket ska i fråga om sitt miljöarbete enligt första stycket rapportera till Naturvårdsverket och samråda med verket om vilken rapportering som behövs.

Hållbara städer Boverket har i sitt regleringsbrev från miljödepartementet²⁴⁵ ett särskilt uppdrag att dokumentera och stödja projekt som fått statligt stöd, erbjuda projekten möjlighet till kunskaps och erfarenhetsutbyte och sprida erfarenheter om ”Hållbara städer”. Projekten ska sedan utvärderas med avseende på långsiktiga och dynamiska effekter på kommuners och andra aktörers arbete med klimat och hållbar stadsutveckling, inklusive miljö, sociala och ekonomiska aspekter. Hållbara städer är ett led i naturvårdsverkets arbete som är kopplat till bidrag för utveckling av stadsmiljön, nya tekniska lösningar, samarbetsformer och informationsinsatser för att sprida kunskap och erfarenheter om olika miljöfrågor²⁴⁶. Även Hållbara städer bjuder in lokalsamhället i dialog till att bygga ett långsiktigt hållbarare samhälle som baserar sig på kunskaper och erfarenheter utanför myndighetsvären.

---

243 8 § 1. Ur Förordning med instruktion för Boverket SFS 2012:546

244 8 § 2. Ur Förordning med instruktion för Boverket SFS 2012:546

245 Miljödepartementets regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende anslag (prop. 2012/13:1, utg.omr. 20, bet. 2012/13: MJU1, rskr. 2012/13:120)

246 <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Hallbarhetsarbete/Hallbara-stader/>

Europeiska landskapskonventionen. Tillsammans med sju andra myndigheter har Boverket ett övergripande samordningsansvar för konventionens införande och tillämpning.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regleringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till boverket att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns ett behov för att ha en eller flera handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att boverket ska lyckas uppfylla principerna i artiklarna 8j och 10c behöver det utveckla arbetssätt för ett ökat deltagande av representanter för lokal och traditionell kunskap tidigt i berednings- och beslutsprocesser samt i uppföljande av resultat i genomförandet.

Boverket bör även, tillsammans med andra berörda myndigheter, se över hur frågor med sektorsövergripande ansvar skulle kunna hanteras gemensamt i syfte att skapa ett helhetsperspektiv. Denna typ av frågor skulle kunna hanteras i samverkan mellan flera olika myndigheter i syfte att klarlägga hur olika delar av en fråga rörande artiklarna 8j och 10c bör delas upp utifrån respektive myndighets mandat.

Boverket behöver utvärdera och synliggöra lokalt och traditionellt deltagande tidigt i beslutsprocesserna, exempelvis genom projekt såsom Hållbara städer.

6.12. Statens skolverk

Enligt instruktionen²⁴⁷ är Statens skolverk ”förvaltningsmyndighet för skolväsendet samt för vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet som bedrivs i stället för utbildning inom skolväsendet i den utsträckning något annat inte är föreskrivet.” Myndigheten har därigenom skyldighet att se över kursplaner, ämnesplaner, betygskriterier och kunskapskrav och att utforma tydliga styrdokument. Man ska också verka stödjande för kommuner och andra huvudmän inom utbildningsverksamhet och bidra till en utveckling för ökad måluppfyllelse. Detta ska man bl.a. göra genom prioriterad fortbildning och annan kompetensutveckling samt att sammanställa och sprida kunskap om resultat av forskning. Skolverket ska vidare ”verka för att generationsmålet och miljö kvalitetsmålen nås och vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling” och rapportera om miljöarbetet till Naturvårdsverket. Myndigheten ska också ”integrera ett jämställdhetsperspektiv och perspektivet mänskliga rättigheter i sin verksamhet”.

Specifikt för 2013 ska Statens skolverk enligt sitt regleringsbrev²⁴⁸ redovisa ”det samrådsförfarande som har ägt rum under året mellan myndigheten och representanter för de nationella minoriteterna i utbildningsfrågor som direkt berör dessa grupper”. Man ska också redovisa på vilket sätt man har samverkat med bl.a. Sameskolstyrelsen. Vidare har Skolverket ett uppdrag att ”stimulera arbetet med entreprenörskap i skolan”, vilket exempelvis kan ”handla om att främja skolors samarbete med arbetslivet, erbjuda kompetensutveckling, underlätta erfarenhetsutbyte samt fördela utvecklingsmedel och verksamhetsstöd”. Skolverket ska även samråda med Tillväxtverket för att främja entreprenörskap. Man har också till uppdrag att ”medverka till genomförandet av den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.”

Skolverket framhåller i sitt svar till utredningen att man i samband med ”implementering av de nya styrdokumenterna (Lgr II, Gy II, rev av Lpfö 2008) genomförde inte några områdesspecifika insatser för att stödja skolformerna i lärandet för hållbar utveckling”. Man planerar inte heller i nuläget någon uppföljning av lärande för hållbar utveckling. Däremot finns möjligheten för huvudmän/skolor att söka pengar för projekt avseende entreprenörskap med ett lärande för hållbarhetsfokus. Skolverket deltar även i den ideella föreningen Nät-

247 Ur Förordning med instruktion för Statens skolverk; SFS 2011:555.

248 Ur Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens skolverk.

verket – Lärande för hållbar utveckling (LHU) och i Svenska Unescorådets samverkansgrupp inom utbildning för hållbar utveckling (UHUT) (eller ESD – Education for Sustainable Development).

Arbetsprocess

När CBM frågade efter en kontaktperson valde Skolverket att tacka nej eftersom man bedömde att man i nuläget inte hade möjlighet att utse en kontaktperson för att delta i arbetet. CBM frågade på vilket sätt Skolverket i år arbetade med att utveckla lärande för hållbar utveckling och myndigheten svarade²⁴⁹ samt bifogade en rapport om nyttan av det internationella arbetet för utbildning för hållbar utveckling.²⁵⁰ Utgångspunkt för denna analys har därför främst baserats på Statens skolverks instruktion och regleringsbrev för 2013 samt myndighetens egen hemsida på internet. Därutöver har CBM inom ramen för Naptek 2006–2011 genomfört ett antal pedagogiska workshoppar i syfte att föra samman aktörer inom områdena natur- och kulturpedagogik och hållbar utveckling samt med ett särskilt fokus på lokal och traditionell kunskap som ett pedagogiskt verktyg.²⁵¹

CBM:s analys

Man kan utgå från att man för att fullt ut kunna uppnå Aichi-mål 18 och därmed ha genomfört artikel 8j och 10c enligt med intentionerna i arbetsprogrammet så krävs det en förändrad attityd i hela samhället gentemot urfolks- och lokalsamhällen och vad gäller synen på lokal och traditionell kunskap. Det är rimligt att det då kommer att krävas en betydande insats från skolväsendet och initialt från Skolverket. Detta är ett arbete som emellertid med fördel skulle kunna utgöra en del av Sveriges insatser för lärande för hållbar utveckling, vilket man också delvis kan säga framhålls i UNECE:s strategi för utbildning för hållbar utveckling (UHUT; education for sustainable development, ESD²⁵²), vilken har som övergripande mål:

to equip people with knowledge of and skills in sustainable development, making them more competent and confident while at the same time increasing their opportunities for leading healthy and productive lifestyles in harmony with nature and with concern for social values, gender equity and cultural diversity.

249 Skolverket Dnr 84-2012:386.

251 Warmark & Byström 2008; Warmark 2011. *Natur, kultur och folklig kunskap i lärande för hållbar utveckling – så kan skola och natur- och kulturorganisationer arbeta tillsammans*. CBM:s skriftserie 44.

252 <http://www.unec.org/env/esd.html>

Det skulle då också kunna fungera som ett verktyg för att uppnå generationsmålet och miljömålen. UNECE:s strategi²⁵³ framhåller bland annat vikten av att inkludera delaktighet, urfolk och traditionell kunskap också i utbildning och utveckling av utbildningsprogram:

17. ESD should foster respect for and understanding of different cultures and embrace contributions from them. The role of indigenous peoples should be recognized and they should be a partner in the process of developing educational programmes. Traditional knowledge should be valued and conserved as an integral part of ESD.

26. ESD requires multi-stakeholder cooperation and partnership. The main actors include governments and local authorities, the education and scientific sectors, the health sector, the private sector, industry, transport and agriculture, trade and labour unions, the mass media, non-governmental organizations, various communities, indigenous peoples and international organizations.

73. Relevant stakeholders, including local authorities, the education and scientific sectors, the health sector, the private sector, industry, transport and agriculture, trade and labour unions, the mass media, non-governmental organizations, various communities, indigenous peoples and international organizations should be invited to define their priorities and take responsibility for implementing and following up the Strategy

I sitt svar framhåller Skolverket den naturliga kopplingen mellan arbetet med detta uppdrag och lärande för hållbar utveckling. Skolverket har under 2013 vidare haft ett uppdrag att ”stimulera arbetet med entreprenörskap i skolan”, vilket i sin tur med avseende på miljö- och målspolitiken och regeringens vision om att bruka utan att förbruka. Generellt kan man tycka att Skolverkets uppdrag mer uttalat borde koppla an till generationsmålet och miljömålen. Trots att Skolverket inte genomför några områdesspecifika insatser inom lärande för hållbar utveckling, arbetar enligt Skolverkets årsredovisning 2012 redan ungefär 200 förskolor och 200 skolor med lärande för hållbar utveckling.²⁵⁴

---

253 <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/cep/ac.13/cep.ac.13.2005.3.rev.1.e.pdf>

254 <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2977>

Det framgår också att Skolverket i sin verksamhet ska ”integrera ett jämställdhetsperspektiv och perspektivet mänskliga rättigheter i sin verksamhet”²⁵⁵, vilket skulle kunna ha uttalad bäring på frågan om respekt och hänsynstagande gentemot urfolks- och lokala samhällen respektive deras rättigheter och UNECE:s vision för lärande för hållbar utveckling:

Our vision for the future is of a region that embraces common values of solidarity, equality and mutual respect between people, countries and generations.

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Statens skolverk att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

För att Statens skolverk ska bidra till Sveriges uppfyllande av Aichi-mål 18 och grundprinciperna i artiklarna 8j och 10c behöver man se över på vilket sätt man i skolans styrdokument synliggör lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk samt kopplingen till hållbar utveckling.

Statens skolverk bör i denna kontext också lyfta fram perspektiv rörande urfolks- och lokala samhällen, lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk i sina uppdrag rörande ”entreprenörskap i skolan” och i jämställdhetsperspektiv och perspektivet mänskliga rättigheter.

---

255 13 § ur Förordning med instruktion för Statens skolverk; SFS 2011:555

6.13. Statens kultur- råd

Inledning

Statens kulturråd har enligt sin instruktion²⁵⁶ till uppgift att ”verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder”. Myndigheten har även i uppdrag att verka för utveckling av verksamhet som rör museer och utställningar, regional kulturverksamhet, samt ”samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur”. Man ska vidare arbeta för ”ökat internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan inom hela kulturområdet” och ”integrera ett jämställdhets-, mångfalds- och barn- och ungdomsperspektiv”. Kulturrådet ska också främja samverkan, erfarenhetsutbyte och lärande mellan lokala, regionala, nationella och internationella aktörer som bedriver verksamhet av betydelse för kulturens utveckling.

Under 2013 har regeringen inom kulturpolitiken prioriterat ”barns och ungas rätt till kultur, kulturarv för framtiden samt förbättrade villkor för den nyskapande kulturen.” Kulturrådet ska vidare verka för ”det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur” och redovisa arbete inom ramen för ”de nationella kulturpolitiska målen som de minoritetspolitiska målen delområden språk och kulturell identitet samt inflytande och delaktighet.” Kulturrådet ska även inom ramen för sitt statsanslag lämna bidrag till ”de centrala museernas forsknings- och utvecklingsverksamhet.”²⁵⁷

År 2011 fick Institutet för språk och folkminnen ett uppdrag av regeringen i uppdrag att utveckla arbetet med tillämpningen av Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet. Statens kulturråd vad redan från början med som en medlemsorganisation i arbetsgruppen kring det svenska genomförandet av denna konvention.²⁵⁸

Arbetsprocess

När CBM frågade efter en kontaktperson valde Kulturrådet att tacka nej eftersom man bedömde att man saknade kompetens och myndighetsansvar. Då CBM motiverade varför man hade valt ut Kulturrådet som en av de berörda myndigheterna för uppdraget meddelade Kulturrådet att man skulle ta beslutet under omprövning för att senare återkomma. Det gjordes inte. Ut-
256 Ur ”Förordning med instruktion för Statens kulturråd”.
257 Ur ”Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Statens kulturråd

258 <http://www.sofi.se/unesco>

Är kunskapen att sköta ett kulturlandskap (dvs. det som inom CBD ofta refereras till ett traditionellt socio-ekologiskt produktionslandskap) kultur?

gångspunkt för denna analys har därför baserats på Statens kulturråds instruktion och regleringsbrev för 2013 samt myndighetens egen hemsida på internet.

CBM:s analys

CBM:s bedömning är att Statens kulturråd inte har ett tillräckligt tydligt myndighetsansvar för frågor rörande artikel 8j och 10c, men att de redan nu har uppdrag som påverkar Sveriges genomförande av artikel 8j och 10c. Detta har delvis sin utgångspunkt i att begreppet *kultur* kan tolkas olika. Nationalencyklopediens kortversion av sökordet *kultur* ger förklaringen:

*odling, bildning. I vid mening avser kultur resultatet av all mänsklig verksamhet. Kulturanalysen inom antropologi och etnologi lägger numera oftast tyngdpunkten på kulturens karaktär av meningssystem. Inom arkeologin avses en samling lämningar inom ett område och en avgränsad tid. Den mer begränsade betydelsen omfattar konstverken, som litteratur, konst, musik, film och teater, samt religion och vetenskap.*²⁵⁹

Denna dubbla uttydning är än tydligare på Wikipedia:

Kultur kommer från latinets *cultura* som betyder ungefär ’bearbetning’, ’odling’ och ’bildning’ och i sin tur härstammar från *cultus* ’odla’. Begreppet har fått en väldigt vid betydelse och avser i vid bemärkelse all mänsklig aktivitet. Kultur har dock främst två betydelser; andlig (konstnärlig) odling eller socialt överförda levnadsmönster; i vardagligt tal är den första betydelsen den vanligare.

CBM:s tolkning är att Kulturrådets uttyder att kultur i huvudsak handlar om den ”konstnärliga kulturen” och

259 Kortbeskrivning Kultur, www.ne.se -140109

Ljusdalsbygdens museum och utställningen "SOS – Save Our Sources" om landsbygdens kulturarv och dess roll i hållbar utveckling. Vilken roll har Kulturrådet eller borde ha i arbetet att lyfta fram kultur som bidrar till en hållbar samhällsutveckling?

inte den "sociala kulturen". Utifrån den tolkningen är Kulturrådets åsikt att de saknar myndighetsansvar för dessa frågor mer förståelig. En fråga som i det sammanhanget har fått en viss internationell uppmärksamhet är frågan om hänsyn och respekt gentemot urfolks- och lokala samhällens kulturella uttryck i såväl konstnärlig som kommersiell tillämpning. Diskussionen kring den skapande konstens ansvar gentemot "urfolks- och lokala samhällens" traditionella uttryckssätt och kunskaper är rimligen en fråga som Kulturrådet bör vara engagerad i.

Vad gäller hänsyn och respekt gentemot urfolks- och lokala samhällens kulturella arv inom forskning

och utställningsverksamhet så har Kulturrådet ett ansvar i och med de forsknings- och utvecklingsbidrag man delar ut till läns museer och centrala museer samt verksamhetsbidragen till regionala museer.²⁶⁰ Myndigheten bör hantera frågan om en bredare syn på kultur i relation till sitt uppdrag rörande samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur samt relationen till språk och kulturell identitet. Om det inte är Kulturrådets ansvar att hantera folklig kultur av detta slag vilken myndighet är det då som har ansvaret?

CBM:s förslag

Sverige har åtaganden enligt Konventionen om biologisk mångfald och artiklarna 8j och 10c. Dessa åtaganden vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag. Det finns därför ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till Statens kulturråd att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 till 2020. CBM bedömer att det finns behov för att ha en handläggare som åtminstone initialt driver processen att analysera myndighetens ansvar, anvisa lämpliga åtgärder och att internt förankra frågorna i myndigheten.

Statens kulturråd bör även kartlägga och utreda frågor rörande artiklarna 8j och 10c som kräver samarbeten med andra myndigheter för att tydliggöra respektive myndighets mandat samt avgöra på vilken myndighets bord frågor rörande kultur i form av lokal och traditionell kunskap, sedvänjor och traditionella innovationer hamnar.

Statens kulturråd bör samordna sin verksamhet inom kulturkonventioner, såsom Unescos konvention om skydd av det immateriella kulturarvet med ansvar kopplat till artiklarna 8j och 10c.

²⁶⁰ <http://www.kulturradet.se/sv/Andra-sprak/Kulturradets-bidrag/Museer/>

6.14. Sammanfattningar av ytterligare myndigheter som kan vara berörda av arbetet att genomföra artiklarna 8j och 10c och för att nå Aichimål 18

I syfte att påbörja en större kartläggning av hur myndigheter kan beröras av arbetet med CBD:s artiklar 8j och 10c, har en kort genomgång gjorts för ett större urval av de myndigheter som kan vara berörda av dessa frågor eller som kan förmodas påverka arbetet med genomförandet. Myndigheterna anges i alfabetisk ordning. För varje myndighet finns en kort sammanfattning och slutsatser om sätt på vilket myndigheten berörs, baserat på officiella texter på myndigheternas hemsidor, och i vissa fall ytterligare information. Dessa myndigheter har alltså inte själva uttalat sig i med anledning av föreliggande utredning. Innan man kan komma fram till förslag på vilka eventuella åtgärder som skulle behövas för att implementera de aktuella artiklarna krävs därför en djupare analys.

Bergsstaten

Bergsstaten handlägger och beslutar i ärenden som rör prospektering och utvinning av mineral enligt minerallagen (1991:45). En av Bergsstatens uppgifter är att pröva ansökningar om undersökningstillstånd (inmätningar) för att möjliggöra prospektering efter malmer och mineral. Bergsstaten prövar också ansökningar om bearbetningskoncessioner för att möjliggöra gruvbrytning. Bergsstaten ska dessutom utöva tillsyn över efterlevnaden av minerallagen och ge information till företagen inom branschen, markägarna, allmänheten, länsstyrelserna och kommunerna²⁶¹.

Regeringen har beslutat att arbetet i Bergsstaten ska ha följande mål:

En aktiv och effektiv tillstånds-, tillsyns- och informationsverksamhet ska möjliggöra undersökning och utvinning av de mineraliska ämnen som omfattas av minerallagen (1991:45).

²⁶¹ <http://www.bergsstaten.se/>

Minerallagen gäller undersökning och bearbetning av fyndigheter på egen eller annans mark av vissa mineraliska ämnen (koncessionsmineral)²⁶².

Gruvindustrin har en mycket betydelse för den svenska handelsbalansen, och i de regioner där gruvindustrin är etablerad har den en stor betydelse för ekonomisk utveckling och sysselsättning.

Samtidigt har regeringens mineralstrategi mött hård kritik från civilsamhälle och miljöorganisationer. Dessa menar att Sveriges nuvarande mineralstrategi riskerar att skada livsmiljön för människor, djur och växter för mycket lång framtid. Om ett gruvföretag går i konkurs kan staten bli ansvarig för en gruva som läcker föroreningar under lång tid och ger mycket stor negativ påverkan på omgivande ekosystem, biologisk mångfald och lokalsamhällen. Sådana exempel finns redan i Sverige idag. Naturvårdsverket har bland annat påpekat att man behöver ta ökad hänsyn till bevarande av den biologiska mångfalden alltifrån förarbeten vid prospektering till efterbehandling samt ställa högre krav på lönsamhetsbedömningar enligt minerallagen så att även beräknade kostnader för efterbehandling omfattas²⁶³. En framtidsorienterad och hållbar mineralpolitik behöver bygga på en helhetssyn som omfattar naturen, samhället och relationen människa–natur.

I ett uttalande den 28 augusti 2013 till Näringsdepartementet och Landsbyggsdepartementet kräver Sametingets plenum:

att svenska staten stoppar all pågående prospektering, samtliga nya undersökningstillstånd, arbetsplaner och koncessionsansökningar, i avvaktan på att Sverige lever upp till internationell urfolksrätt, särskilt principerna om Free Prior and Informed Consent/Fritt Informerat Förhandssamtycke som måste implementeras i alla frågor som berör urfolket samerna.

Sametingets plenum menar att bland annat den påbörjade provbrytningen i Gällök/Kallak i Jokkmokk och gruvplanerna i Rönneback i Björkvattdalen, Tärnaby utgör uppenbara brott mot de mänskliga rättigheterna och samernas rätt som urfolk att bestämma över sin kultur, sitt land och sin livsmiljö. Sametingets plenum menar vidare att statens mineralstrategi och översyn av minerallagen går tvärtemot regeringens uttalade strategi för de traditionella näringarna i Arktis. Plenum kräver att lagstiftningen ändras och att en hållbar livsmiljö genomgående prioriteras, med fokus på nutida och framtida generationers möjligheter till sin egen kultur, fysisk och psykisk hälsa samt att utöva och utveckla långsiktigt hållbara samiska näringar.²⁶⁴

²⁶² <http://www.bergsstaten.se/>

²⁶³ Naturvårdsverket Inspel till svensk mineralstrategi (N2012/1081/FIN) Ärendenr NV-02433-12. 2012.

²⁶⁴ UTTALANDE FRÅN SAMETINGETS PLENUM

FN:s rasdiskrimineringskommitté kritiserade i en rapport i augusti 2013 Sverige och regeringen för att den svenska minerallagen tillåter stora industriprojekt och andra aktiviteter inom samiskt område utan samebyarnas samtycke:

The Committee also expresses its concern that the State party allows major industrial and other activities affecting Sami, including under the Swedish Mining Act, to proceed in the Sami territories without Sami communities offering their free, prior and informed consent (arts. 5 (d)(v)).

Recalling its general recommendation No. 23 (1997) on indigenous peoples and previous concluding observations, the Committee recommends that the State party take further measures to facilitate the adoption of the new legislation on Sami rights, in consultation with the concerned communities, building on the studies undertaken into Sami land and resource rights which are considered mutually acceptable. The Committee also recommends that the State party adopt legislation and take other measures to ensure respect for the right of Sami communities to offer free, prior and informed consent whenever their rights may be affected by projects, including the extraction of natural resources, carried out in their traditional territories.²⁶⁵

Motioner har också lämnats till riksdagen med bl.a. förslag att det görs en gemensam översyn av miljöbalken och minerallagen utifrån erfarenheter från prospekteringsstillstånd i renskötselområde, prospekteringsstillstånd för uran och prospekteringsstillstånd i skyddade naturområden där rimligen ingen brytning bör komma till stånd.

CBM förordar att regeringen tillsätter en utredning som gör en översyn av miljöbalken och mineralagen med målet att tillförsäkra att en hållbar livsmiljö genomgående prioriteras, med fokus på såväl samer och lokalsamhällen i Sverige och på nutida och framtida generationers möjligheter till sin egen kultur och möjligheter att utöva och utveckla långsiktigt hållbara näringar.

Koppling till art. 8j+10c: Mineralprospektering och -brytning kan innebära stor påverkan på markanvändning och bl.a. därför har CBD utvecklat Akwé: Kon-riktlinjerna²⁶⁶ i syfte att särskilt utvärdera och visa hänsyn till urfolks- och lokalsamhällen och hållbart sedvanebruk.

2013-08-28 till Näringsdepartementet och Landbygdsdepartementet Sametinget kan inte acceptera exploateringen av Sápmi

²⁶⁵ Committee on the Elimination of Racial Discrimination. Concluding observations on the combined nineteenth to twenty-first periodic reports of Sweden, adopted by the Committee at its eighty-third session (12-30 August 2013) CERD/C/SWE/CO/1-21

²⁶⁶ CBD, 2004a.

Energimyndigheten

Energimyndigheten verkar inom olika samhällssektorer för att skapa villkoren för en effektiv och hållbar energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning.

Koppling till art. 8j+10c: Myndighetens arbete skapar förutsättningar för framtidens energiförsörjning och hur denna sker i relation till traditionell användning av biologisk mångfald och mark. Akwé: Kon-riktlinjerna bör vara relevanta för verksamheten.

Folkbildningsrådet

Folkbildningsrådet är en ideell förening med vissa myndighetsuppdrag givna av riksdagen och regeringen. Folkbildningsrådet fördelar statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor, lämnar budgetunderlag och årsredovisningar till regeringen samt följer upp och utvärderar folkbildningens verksamhet. Folkbildningsrådets medlemmar är Folkbildningsförbundet. Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (RIO) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Folkbildningsrådets myndighetsuppdrag är att fördela, följa upp och utvärdera statsbidragen till folkhögskolor och studieförbund. När Folkbildningsrådet fördelar, följer upp och utvärderar statsbidragen strävar man efter att uppfylla statens fyra syften med statsbidrag till folkbildningen:

- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
- bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och
- bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Koppling till art. 8j+10c: För att skapa en allmän medvetenhet rörande dessa frågor spelar studieförbund och folkhögskolor en viktig roll och redan nu genomför dessa en hel del undervisning som för vidare lokal och traditionell kunskap såväl praktiskt som teoretiskt.²⁶⁷ Folkbildningsrådet och dess medlemsorganisationer har potential att spela en viktig roll i arbetet med att nationellt genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18.

Folkhälsomyndigheten

Folkhälsomyndigheten är en ny nationell kunskapsmyndighet med ett övergripande ansvar för folkhälsofrågor. Myndigheten inledde sin verksamhet 1 januari

---

²⁶⁷ Tunón 2004; Tunón et al., 2010.

2014 och är en sammanslagning av Smittskyddsinstitutet, Statens folkhälsoinstitut och de delar av Socialstyrelsen som ansvarar för hälsoskydd och miljöhälsa.

Folkhälsomyndigheten verkar för likvärdiga förutsättningar för god hälsa genom att:

- följa befolkningens hälsoläge och analysera bakomliggande faktorer
- utvärdera folkhälsoinsatser
- främja hälsa
- förebygga sjukdomar
- stödja smittskyddsarbetet med epidemiologiska och mikrobiologiska analyser

Koppling till art. 8j+10c: Generellt sett betraktas urfolk som utsatta för ohälsa genom samhällets påverkan på deras livsstil och traditionella näringar, vilket kanske även gäller andra lokalsamhällen med traditionella livsstilar. Det behöver utredas ytterligare på vilket sätt som 8j och 10c berör Folkhälsoinstitutets ansvarsområde. Inom Akwé: Kon-riktlinjerna som utarbetats inom CBD fokuseras exempelvis på sociala och kulturella konsekvensbeskrivningar av planering och genomförande av projekt som kan påverka urfolks- och lokala samhällen.

Formas (Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande)

Formas är ett forskningsråd med uppgift att stödja framstående forskning inom hållbar utveckling. Uppdraget är att främja och stödja grundforskning och behovsmotiverad forskning inom områdena miljö, areella näringar (ett samlingsbegrepp för näringar som använder biologiska och naturgeografiska resurser på land och i vatten. Hit räknas jordbruk, skogsbruk, fiskerinäring, jakt och rennäring) och samhällsbyggande. Liksom de tre övriga statliga forskningsråden har Formas fått i uppdrag att i samverkan utforma och utlysa ett tvärvetenskapligt forskningsprogram som omfattar den samiska ursprungsbefolkningen, samerelaterade verksamheter och hälsa, arbets- och livsvillkor.

Koppling till art. 8j+10c: Om traditionell kunskap ska anses vara lika värdefull som annan kunskap, vilket är intentionen i Aichi-mål 18 och arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j, behövs en strategi för hur detta ska genomföras. Forskningsråden har en nyckelroll i landets kunskapsuppbyggnad. Råden formulerar instruktioner samt utvärderar och beslutar vilken forskning studier som beviljas medel. Därigenom har forskningsråden inflytande över vilka kunskapsunderlag som kommer till tals i forskningen, samt vilka etiska krav som ställs vid utdelning av forskningsmedel. Här bör poängeras den inom CBD framtagna

Tkarihwaié:ri uppförandekod för att säkerställa respekt för urfolks och lokala samhällens kulturella och intellektuella arv.²⁶⁸

Forte (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd)

Forte finansierar forskning för människors hälsa, arbetsliv och välfärd i syfte att påverka individens och samhällets utveckling. De utgör en statlig myndighet under Socialdepartementet. Liksom de tre övriga statliga forskningsråden har Forte fått i uppdrag att i samverkan utforma och utlysa ett tvärvetenskapligt forskningsprogram som omfattar den samiska ursprungsbefolkningen, samerelaterade verksamheter och hälsa, arbets- och livsvillkor.

Koppling till art. 8j+10c: Om traditionell kunskap ska anses vara lika värdefull som annan kunskap, vilket är intentionen i Aichi-mål 18 och arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j, behövs en strategi för hur detta ska genomföras. Forskningsråden har en nyckelroll i landets kunskapsuppbyggnad. Råden formulerar instruktioner samt utvärderar och beslutar vilken forskning studier som beviljas medel. Därigenom har forskningsråden inflytande över vilka kunskapsunderlag som kommer till tals i forskningen, samt vilka etiska krav som ställs vid utdelning av forskningsmedel. Här bör poängeras den inom CBD framtagna Tkarihwaié:ri uppförandekod för att säkerställa respekt för urfolks och lokala samhällens kulturella och intellektuella arv.²⁶⁹

Institutet för framtidsstudier

Institutet för framtidsstudier är en självständig forskningsstiftelse som främjar framtidsperspektiv i forskning och samhällsdebatt.

Koppling till art. 8j+10c: Artikel 8j lyfter också fram utvecklandet av hållbara traditionella innovationer. I studiet av framtiden kan det också vara värdefullt att väga in lokal och traditionell kunskap.

Konsumentverket

Konsumentverket har i uppdrag att stärka och stödja konsumenterna samt stävja företagens överträdelser. Konsumentverket arbetar med tillsyn, kontroller, information, kunskapsöverföring, omvärldsbevakning och internationellt arbete för att konsumenterna ska kunna göra trygga och medvetna val. Konsumentverkets uppdrag är även att integrera frågor om hållbar utveckling (hållbar konsumtion) i sin löpande verksamhet och

268 CBD, 2011a.

269 CBD, 2011a.

verka för att miljö kvalitetsmålen nås. Konsumentverket ska arbeta för ”hållbar konsumtion” vilket kan tyckas vara ett motsägelsefullt begrepp. De vänder sig särskilt till unga som måste bli ”kunniga och medvetna konsumenter” och skapar därför skolmaterial.

Koppling till art. 8j+10c: En hållbar samhällsutveckling kräver medvetna konsumenter. I det sammanhanget kan en viktig byggsten vara konsumentinformation om vinster med produkter från hållbart sedvanebruk av lokala biologiska resurser samt kopplingen mellan konsumtion, biologisk mångfald och bevarad lokal kulturell identitet.

Lantmäteriet

Lantmäteriet genomför förrättningar såsom avstyckningar, gränsbestämningar, fastighetsregleringar mm. Genom omarronderingar ändras fastighetsindelningen inom ett större sammanhängande område. Sådana processer pågår just nu i Dalarna och förutsägs få stora konsekvenser för det fortsatta utmarksarbetet. Lantmäteriet har hand om ortnamnsarkivet som bygger på folkliga och dialektala namn på orter och platser i landskapet. Ortnamnsrådet avgör det officiella namnen. På Lantmäteriet finns flygbilder från 1930-talet och framåt samt en databas med satellitbilder från 1970-talet och framåt även med IR bilder som visar vegetationsutvecklingen.

Koppling till art. 8j+10c: Lantmäteriets verksamhet kan påverka förutsättningarna för markägande och fortsatt traditionellt nyttjande av mark i enlighet med artiklarna 8j och 10c. Viktigt i detta sammanhang är Akwé: Kon-riktlinjerna.²⁷⁰ Ytterligare en viktig koppling i sammanhanget är det rika informationsmaterial som Lantmäteriet producerat.

Miljöstyrningsrådet

Miljöstyrningsrådet är ett statligt bolag med uppgift att vara regeringens expertorgan för miljöanpassad statlig upphandling. Uppdraget är att bidra till att nå miljömålen och en hållbar framtid. Miljöstyrningsrådet har skapat ett upphandlingsverktyg som kan bidra till att avsevärt höja kraven på miljö och sociala aspekter. Därtill finns en katalog över miljöriktiga kriterier vid upphandling.

Koppling till art. 8j+10c: Upphandlingskriterier kan vara ett sätt att ekonomiskt gynna, eller åtminstone inte missgynna, småskaliga producenter som nyttjar lokal och traditionell kunskap och biologisk mångfald och kan därigenom skapa förutsättningar för att bibehålla hållbart sedvanebruk (jfr. utredningen ”Hur främjas företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald? – en förstudie”, Warmark et al., 2012).

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ansvarar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar. Resiliens är ett för myndigheten relativt nytt angreppssätt och man arbetar med att försöka skapa ISO-standarder inom området resiliens som ska vända sig till samhällets alla aktörer. I det här sammanhanget handlar det om att inom en organisation bygga upp en adaptiv förmåga för att kunna hantera oönskade och allvarliga händelser. MSB arbetar för att få en bättre balans mellan könen i sin organisation särskilt inom räddningstjänsten. I krishantering ingår samarbete med trossamfundet och andliga och kulturella värderingar finns med vid omhändertagande av krisdrabbade. Det talas om mental kristållighet och i det sammanhanget liksom vid sörjandestöd till anhöriga, kan stärkande av kulturell identitet och egendom, upprätthållande av utbildningsväsen och trygghet av andliga tjänster ingå. Myndigheten utvecklar skolmaterial för barn och ungdomar om olyckor och kriser.

Koppling till art. 8j+10c: Lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk samt nationell självhushållning av produktion av livsmedel etc bör betraktas som en viktig fråga i ett samhälles resiliens och krisberedskap. Ett generellt höjande av medvetandet och den praktiska kunskapen i samhället om nyttan med och nyttjandet av naturen kan vara ett viktigt steg i förberedande krisberedskap.

Nämnden för hemslöjdsfrågor

Nämnden för hemslöjdsfrågor (NHF), är en myndighet under Kulturdepartementet, med ansvar för slöjden i ett hållbarhetsperspektiv och målet att främja hemslöjd. NHF ger ekonomiskt stöd till innovativ förnyelse av det traditionella slöjddandet. På så sätt bevaras allmogens lokala och traditionella kunskap som också förs över till nya unga generationer slöjddare. NHF gör insatser för att tillvarata och utveckla hemslöjdens materialkunskap, teknikkunskap, formspråk, tradition och kvalitet samt öka barns och ungas intresse för utövande av slöjdtekniker.

Koppling till art. 8j+10c: NHF är en av få svenska myndigheter som redan idag arbetar uttalat med bevarande, bibehållande och spridande av en specifik del av den lokala och traditionella kunskapen relaterad till nyttjande av biologisk mångfald. Man har också redan värdefulla erfarenheter av att sprida handlingsburen kunskap i samhället, erfarenheter som bör vara relevanta även för sådan kunskap inom andra ansvarsområden.

270 CBD, 2004a.

Polarforskningssekretariatet

Polarforskningssekretariatet är en statlig myndighet som främjar och samordnar svensk polarforskning. Det innebär bland annat att följa och planera forsknings- och utvecklingsarbete samt att organisera och leda forskningsexpeditioner till Arktis och Antarktis. Arbetet är inriktat på att få Institutet miljöcertifierat och man eftersträvar en hållbar aktivitet i polarområdena. Institutet har även ansvar för Abiskostationen där traditionell ekologisk kunskap kombineras med vetenskapliga forskningsrön.

Koppling till art. 8j+10c: Polarforskningen i sig kan på olika sätt ha relevans för CBD och sekretariatet anser själv polarforskningen har en viktig uppgift att fylla för att lösa våra stora miljöproblem, inte minst klimatfrågan. I samband med diskussionerna om klimatförändringarna har det poängterats att urfolken i Arktis är särskilt utsatta. Vidare bör man poängtera den inom CBD framtagna Tkarihwaié:ri uppförandekod för att säkerställa respekt för urfolks och lokala samhällens kulturella och intellektuella arv²⁷¹, vilken bör tas hänsyn till i samband med forskning. Polarforskningssekretariatet kan bidra till det nationella och internationella genomförandet av artiklarna 8j och 10c utifrån sitt mandat.

Riksarkivet

Riksarkivet (RA) har särskilt ansvar för den statliga arkivverksamheten och för arkivvården i landet. RA ska kontrollera den offentliga arkivverksamheten och ha nationell överblick över arkivfrågorna. RA tar emot statliga myndigheters arkiv och arkiv från andra typer av organisationer. I arkiven finns mycket dokumentation av traditionell kunskap som på olika sätt skulle kunna tillföra mycket kunskap som kan ha gått förlorad redan och som har betydelse för CBD. Arkiven är öppna för alla att besöka och en del av materialet är digitaliserat och tillgängligt på Internet, annat finns bara som originalhandlingar i arkiven.

Koppling till art. 8j+10c: Myndigheten kan bidra till det nationella genomförandet av artiklarna 8j och 10c utifrån sitt mandat, särskilt vad gäller frågor om repatriering av information till urfolks- och lokala samhällen i enlighet med det pågående arbetet inom CBD.

Sida, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Sida är en statlig myndighet som arbetar på uppdrag av Sveriges riksdag och regering för att minska fattigdomen i världen. Myndigheten bidrar tillsammans med andra till att genomföra Sveriges politik för global utveckling,

PGU. Sida har verksamhet som på många punkter har kontakt med 8j. Fattiga människor i utvecklingsländer drabbas hårdast när ekosystemen överbelastas. En fattig landsbygdsbefolkning är ofta direkt beroende av det omgivande ekosystemets tjänster för den dagliga matproduktionen och rent vatten.

Koppling till art. 8j+10c: Många av utmaningarna som Sida arbetar med är djupt sammanlänkade med förvaltning av naturresurser, ekosystem och lokal delaktighet. Sida har projekt bland urfolk även samer och i flera projekt strävar man med hjälp av ekosystemanalys och analys av ekosystemtjänster efter att skapa resiliens. Sida kan genom sin verksamhet påverka och påverkas av genomförandet av dessa frågor nationellt och internationellt.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är en statlig myndighet under Socialdepartementet och har en mycket bred verksamhet som rör socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi. Större delen av verksamheten är riktad till personal, ansvariga och beslutsfattare på de ovan nämnda områdena. Socialstyrelsen har i sin instruktion ett utpekat ansvar för att verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås. Detta ska göras genom att följa upp, utvärdera och sprida kunskap om hur människors hälsa ska utsättas för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva påverkan på människors hälsa främjas. Vid behov ska Socialstyrelsen även föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling. *Koppling till art. 8j+10c:* Generellt sett är urfolk utsatta för ohälsa genom samhällets påverkan på deras livsstil och traditionella näringar, vilket kanske även gäller andra lokalsamhällen med traditionella livsstilar. Det behöver utredas ytterligare på vilket sätt som 8j och 10c berör Socialstyrelsens ansvarsområde. Inom Akwé: Kon-riktlinjerna (CBD, 2004) fokuseras bl.a. på sociala och kulturella konsekvensbeskrivningar av planering och genomförande av projekt som kan påverka urfolks- och lokala samhällen.

Statens fastighetsverk

Statens fastighetsverk (SFV) har till uppdrag att bevara och utveckla statligt ägda kulturhistoriska fastigheter, som finns över hela Sverige. Det är bland annat de kungliga slotten med tillhörande parker, fästningar och monument, jord- och skogsegendomar i södra och mellersta Sverige, kronoholmar med fyr- och lotsplatser, rennäringens åretrunmarker väster om odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län, residens, reger-

²⁷¹ CBD, 2011a.

ingsbyggnader, riddarholmens hus och mark, Skeppsholmens hus och mark, statliga musei- och teaterbyggnader, Sveriges ambassader andra statliga byggnader i utlandet.

Koppling till art. 8j+10c: Eftersom SFV förvaltar mark och egendomar med höga natur- och kulturmiljövärden där lokala samhällen och lokal och traditionell kunskap kan vara av stor betydelse för skötseln är relevansen för artiklarna 8j och 10c i CBD är stor i SFVs verksamhet. Samtidigt kan urfolks- och lokala samhällen och deras näringsutövning komma att påverkas av verksamhet som äger rum på dessa markområden.

Statens Medicinsk-etiska råd

Statens medicinsk-etiska råd är ett av regeringen tillsatt organ som har till uppgift att belysa medicinsk-etiska frågor gällande människor ur ett övergripande samhällsperspektiv. Rådets uppgift är att ge vägledning till regering och riksdag. Rådet ska fungera som ”brobyggare” i etiska frågor mellan forskare, beslutsfattare och allmänhet. Det är en uppgift som rådet delar med många andra. Statens medicinsk-etiska råd anser att människosynen, människovärdet och de mänskliga rättigheterna utgör den etiska bas där värdegemenskapen i samhället kan förankras.

Koppling till art. 8j+10c: Generellt sett är urfolk utsatta för ohälsa genom samhällets påverkan på deras livsstil och traditionella näringar, vilket kanske även gäller andra lokalsamhällen med traditionella livsstilar. Det behöver utredas ytterligare på vilket sätt som 8j och 10c berör Statens medicinsk-etiska råds ansvarsområde. Inom Akwé: Kon-riktlinjerna (CBD, 2004) fokuseras exempelvis på sociala och kulturella konsekvensbeskrivningar av planering och genomförande av projekt som kan påverka urfolks- och lokala samhällen.

Statens veterinärmedicinska Anstalt, SVA

SVA är en myndighet under Landsbyggsdepartementet och har till uppgift att vara ett veterinärmedicinskt expert- och serviceorgan åt myndigheter och enskilda. SVA:s målsättning är att främja djurs och människors hälsa, svensk djurhållning och vår miljö genom diagnostik, forskning, beredskap och rådgivning. Bland SVA:s texter nämns hållbar global utveckling, samt småskaliga familjejordbruk och att man strävar mot ett mer hållbart samhälle och en mer hållbar djurhållning. SVA har deltagit i ett projekt om djurhälsa inom rennäringen i samarbete med bland annat Sametinget och representanter från rennäringen, SLU och Livsmedelsverket.

Koppling till art. 8j+10c: Då verksamheter berörda av artiklarna 8j och 10c ofta är intimt förknippade med

småskalig djurhållning är det viktigt att kunna skapa goda förutsättningar för både ett fortsatt sedvanebruk och en god djurhälsa.

Statistiska centralbyrån

Statistiska centralbyråns främsta uppgift är att förse kunder med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning i huvudsak på uppdrag av regeringen och olika myndigheter, men även från det privata näringslivet och forskare.

Koppling till art. 8j+10c: Statistik är avgörande för hur olika beslut fattas och då är det viktigt att statistiken faktiskt avspeglar det man avser att besluta om. Förekommer inte verksamheten i statistiken så kan den komma att osynliggöras i besluten. Inom ramen för CBD har det utvecklats specifika internationella indikatorer för att följa status och trender rörande frågeställningarna i artikel 8j och medlemsstaterna har också i uppdrag att utveckla nationella indikatorer i syfte att kunna beskriva utvecklingen. SCB bör ha en viktig roll i att utforma vilken statistik som behöver samlas in för att kunna skapa användbara underlag i syfte att följa upp relevanta frågeställningar inom CBD, inte minst i relation till utformning av de svenska indikatorerna.

Svenska Uneskorådet

Svenska Uneskorådet är Sveriges nationalkommission för Unesco med uppdraget att ge råd till Sveriges regering och Unescos verksamhet och att sprida information om Unesco i Sverige. Svenska Uneskorådet har en viktig roll i arbetet med att uppnå FN:s Millenniemål och hur vi följer Världsarvskonventionen. De inrättar världsarv och biosfärsområden, stimulerar forskning och tillser att Unescos Konvention om skydd av det immateriella kulturarvet efterlevs nationellt. De arbetar för att kunskap sprids om global hållbar och rättvis utveckling sprids till barn och ungdom samt till att kvinnor tar del av utvecklingen av global hållbar utveckling. Svenska Uneskorådet håller också i UHUT-nätverket (utbildning för hållbar utveckling) som är ett UNECE-initiativ med syfte att ge människor kunskap om hållbar utveckling och hur man bättre anpassar sin livsstil så att den är i harmoni med naturen och visar hänsyn till sociala värden, genderjämlighet och kulturell mångfald. I initiativet utpekas även särskilt på värdet av urfolks traditionella kunskap för hållbar utveckling.

Koppling till art. 8j+10c: Under Uneskorådet pågår en mängd olika processer som är intimt kopplade till frågorna rörande Aichi-mål 18 och artiklarna 8j och 10c. Dessa parallella processer skulle troligen kunna samordnas för att bidra till en bättre helhetssyn.

Tillsyns- och föreskriftsrådet

Tillsyns- och föreskriftsrådet är ett rådgivande organ för samråd och samverkan för myndigheternas arbete i frågor som rör tillsyn och föreskrifter enligt miljöbalken samt EU-förordningar och EU-direktiv inom miljöbalkens område. Rådet består av företrädare för Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kemikalieinspektionen, Socialstyrelsen, Statens jordbruksverk och Generalläkaren samt företrädare för kommuner och länsstyrelser.

Koppling till art. 8j+10c: Tillsyns- och föreskriftsrådets verksamhet är relevant för CBD. Det behöver utredas vidare på vilket sätt Aichi-mål 18 och arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j bör avspeglas i myndigheternas samråds- och samverkansarbete rörande miljöbalkens område.

Tillväxtverket

Tillväxtverket förvaltar nio så kallade strukturfondsprogram. Målsättningen är att bidra till hållbar tillväxt (socialt, ekologiskt och ekonomiskt) över hela landet. Det finns också ett gränsregionalt samarbetsprogram mellan Sverige, Danmark och Norge. Verket delar ut miljardbelopp till företag och regioner för att stimulera hållbar tillväxt och även genus- och mångfaldsfrågor. Stora belopp stöder även industrin till exempel fordonsunderleverantörernas konkurrenskraft, i Västerbottens län stödjer man utbyggnaden bredband mm. (Tillväxtverket utgör större delen av det som tidigare var Nutek, Verket för näringslivsutveckling.)

Koppling till art. 8j+10c: Tillväxtverkets verksamhet behöver utredas och utvärderas i förhållande till främjande av hållbart nyttjande och bevarande av biologisk mångfald samt på vilket sätt insatserna påverkar möjligheterna att bevara, bibehålla och sprida lokal och traditionell kunskap (jfr. utredningen ”Hur främjas företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald? – en förstudie”, Warmark et al., 2012).

Vetenskapsrådet

Vetenskapsrådet har att fördela forskningspengar inom humaniora och samhälle, konstnärlig forskning, medicin och hälsa, natur och teknik, utbildningsvetenskap och utvecklingsforskning. I Vetenskapsrådets direktiv framgår att rådet ska främja genusperspektiv, jämställdhet, mångvetenskaplig forskning samt har etiska krav på forskningen. Finansierad forskning kan olika sätt beröra lokala samhällen, ekosystem samt baseras på lokal och traditionell kunskap. Liksom de tre övriga statliga forskningsråden har Vetenskapsrådet fått i uppdrag att i samverkan utforma och utlysa ett tvärvetenskap-

ligt forskningsprogram som omfattar den samiska ursprungsbefolkningen, samerelaterade verksamheter och hälsa, arbets- och livsvillkor.

Koppling till art. 8j+10c: Om traditionell kunskap ska anses vara lika värdefull som annan kunskap, vilket är intentionen i Aichi-mål 18 och arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8j, behövs en strategi för hur detta ska genomföras. Forskningsråden har en nyckelroll i landets kunskapsuppbyggnad. Råden formulerar instruktioner samt utvärderar och beslutar vilken forskning studier som beviljas medel. Därigenom har forskningsråden inflytande över vilka kunskapsunderlag som kommer till tals i forskningen, samt vilka etiska krav som ställs vid utdelning av forskningsmedel. Här bör poängteras den inom CBD framtagna Tkarihwaié:ri uppförandekod för att säkerställa respekt för urfolks och lokala samhällens kulturella och intellektuella arv.²⁷²

Vinnova

Vinnova är en myndighet med uppgift att främja hållbar tillväxt genom att förbättra förutsättningarna för innovation och att finansiera forskning. Andra uppgifter är att stimulera till användning av EU:s ramprogram för exempelvis ett fossilfritt samhälle. Vinnova har även haft forskningsprogram om kvinnors företagande och haft i uppdrag att bidra till arbetet med att utveckla gröna korridorer.

Koppling till art. 8j+10c: Vinnova behöver utredas och utvärderas i förhållande till främjande av hållbart nyttjande och bevarande av biologisk mångfald samt på vilket sätt insatserna påverkar möjligheterna att bevara, bibehålla och sprida lokal och traditionell kunskap samt hållbart sedvanebruk²⁷³.

---

272 CBD, 2011a.

273 jfr. utredningen ”Hur främjas företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald? – en förstudie”, Warmark et al., 2012.

6.15. Synpunkter från enskilda organisationer och företrädare för lokalsamhällen med lokal och traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald

Inom ramen för uppdraget har CBM inbjudit enskilda organisationer och företrädare för lokalsamhällen med lokal och traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald att lämna synpunkter på svenska myndigheters ansvar och behov för att kunna uppfylla artiklarna 8j och 10c inom CBD. Brev med inbjudan att lämna synpunkter skickades till sammanlagt 100 organisationer och enskilda kunskapsföreträdare. Följande organisationer/enskilda har lämnat synpunkter: Eldrimner - nationellt resurscentrum för mathantverk, Stiftelsen Hörjelgården och Hörjelgårdens vänner, Koloniträdgårdsförbundet, Björn Hjernquist och Anders Lekander (aktiva i bevarandearbetet för svenska husdjursraser), Naturskyddsföreningen, Norrbottens Skärgårdsfiskares Förening, Kustringen, Värmlands säterbrukarförening, Föreningen Sveriges Fäbodbukare. Synpunkterna har tagits tillvara under arbetet med uppdragets olika delar.²⁷⁴ Nedan följer en kortfattad sammanfattning av synpunkterna.

Hur bör artikel 8j tolkas i ett svenskt perspektiv?

De enskilda organisationer som lämnade synpunkter underströk att det finns mycket lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald hos breda grupper i Sverige, och man sa vidare att begreppet lokalsamhälle var relevant och borde ges en bred tolkning. Flera organisationer påpekade att möjligheten till fortsatt tillämpning av den lokala, traditionella kunskapen och fortsatt sedvan bruk av biologiska resurser var avgörande för lokalsamhällets fortsatta identitet och existens.

Den lokala och traditionella kunskapen finns inte bara hos landsbygdsbefolkningen utan också i städerna – Koloniträdgårdsförbundet påpekar t.ex. att mycket av

den kunskap som finns hos koloniodlare är handlingsburen kunskap om biologisk mångfald som traderats mellan flera generationer. Man hänvisar också till en studie som visade att koloniodlare hade en större ekologisk kunskap och kännedom om landskapet än anställda inom bland annat park- och kyrkogårdsförvaltning. Koloniträdgårdsförbundet menar också att ett koloniområde är ett lokalt samhälle i allt utom köpenskap.

Naturskyddsföreningen framhåller i sitt svar att ”Ett bredare sätt att tolka 8j är att inte ge ”med traditionella livssätt” tyngden som absolut kriterium, utan istället se *helheten* i 8j, dvs. vilka kunskaper osv. hos olika lokala samhällen är *relevanta* för att bidra till att uppnå CBD:s mål (bevarande och hållbart nyttjande)”.

Norrbottens skärgårdsfiskare och Kustringen understryker att skärgårdsbefolkningen har en bred kunskap och omsorg om naturen och den biologiska mångfalden där man lever, och att lokalsamhällets traditionella och kulturella koppling till den biologiska mångfalden är väldigt central för en hållbar utveckling.

Värmlands säterbrukare framhåller att ”Det svenska fäbodbruket har fört vidare en ”tyst kunskap” om tamdjurshållning, bevarat skogs- och ängsnatur i isolerade öar av dessa biotoper genom nästan ett århundrade av misstro och industriellt stordriftstänkande.”

Naturskyddsföreningen menar att ”En ingång bör enligt vår mening absolut vara: ”sådan TK som har betydelse för hållbart nyttjande av biologisk mångfald/biologiska resurser”. Vidare: ”Vi menar att tolkningen av 8j bör göras vid, utifrån hur Sverige ser ut idag.”

Vilka myndigheter har ni kontakt med, och vilka är viktiga för ett genomförande av artikel 8j och 10c?

De myndigheter som de framhålls som viktiga är Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Havs- och vattenmyndigheten, Livsmedelsverket, Kemikalieinspektionen, Boverket,

²⁷⁴ Dnr SLU.cbm.2014.2.6-3

Energimyndigheten, Transportstyrelsen, universitet och högskolor, skolor, länsstyrelserna och kommunerna (bland annat de kommunala miljö- och hälsoskyddskontoren och de kommunala organ som ansvarar för planering och utbyggnad av infrastruktur och mark- och vattenanvändning).

Vilka är era erfarenheter av samverkan med och stöd från myndigheterna i ert arbete?

Koloniträdgårdsförbundet menar att Jordbruksverket gör en hel del idag genom Programmet för Odlad Mångfald, POM men för den del som berör den traditionella kunskapen saknas resurser.

Företrädare för bevarande av svenska lantraser påpekar att ansökningsförfaranden för djurstöd och projektstöd inom Landsbygdsprogrammet medför stora administrativa bördor för ägare av små djurbesättningar, och stöden ”är dessutom illa anpassade för små djurbesättningar”. De menar också att Jordbruksverket har för lite resurser för bevarandearbetet och Sveriges åtaganden i CBD och Interlakendeklarationen. De föreslår också att Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet borde spela en större roll i bevarandet av svenska lantraser. Bland annat kunde naturreservat i kulturlandskapet med fördel betshävdas med de raser Sverige har bevarandansvaret för.

Naturskyddsföreningen framför att generellt sett är kunskapen om lokalsamhällens livsstilar och livsbetingelser relativt låg hos myndigheter på alla nivåer.

Norrbottnens Skärgårdsfiskares Förening skriver att ”Myndigheter som skulle kunna vara ett stöd för oss motverkar på alla sätt genom förbud som vilar på okunskap, felaktiga föreställningar och dåliga underlag”.

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare (FSF) framhåller positiva erfarenheter från samarbete med och stöd från Riksantikvarieämbetet, framförallt i projektet Biologiskt kulturarv i fäbodmiljöer. FSF sätter också stort värde på det initiativ till en nationell stödgrupp för fäbodbruket som tagits av Riksantikvarieämbetet.

Kustringen upplever att man från myndigheterna bemötts av bristande intresse för det artiklarna 8j och 10c tar upp, bristande kunskap i området. Man menar också att det saknas direktiv till myndigheterna för hur arbetet ska genomföras, och att resurserna prioriteras bristfälligt.

Vilket stöd behöver ni från myndigheter för fortsatt sedvanligt nyttjande och bevarande och utveckling av lokal och traditionell kunskap relaterat till biologisk mångfald?

Stöd behövs till pedagogisk verksamhet, som inte är självbärande och inte kan vara det när det gäller infor-

Hur främjas småskaligt naturbruk i en värld där de administrativa kontrollsystemen är anpassade för betydligt större skala?

mation till skolungdomar och allmänhet om traditionell kunskap.

Fäbodbrukarna framhåller att det nuvarande Landsbygdsprogrammet innebar en stor försämring av miljöersättningen till fäbodbruket, vilket inte motiverades. Man understryker att ekonomin i fäbodbruket behöver förbättras och åtminstone återställas till den nivå som gällde före det sänkta stödet, för att möjliggöra ett fortsatt fäbodbruk som kan bibehålla och utveckla fäbodbrukets miljö-, kultur- och andra värden. Man framhåller också att flera tidigare fäbodbrukare har upphört med fäbodbruk på grund av dålig ekonomi och/eller rovdjursproblem och att ytterligare fäbodbrukare överväger att sluta.

Kustringen menar att man behöver ett ändrat regelverk för att underlätta det traditionella bruket av fiskeresursen, en öppen dialog med berörda myndigheter, remittering till lokala intressen vid förslag till nya regelverk samt tillgängliggörande av forskningsresultat från myndigheter som beställer undersökningar. Vidare menar man att myndigheterna bör värna om det som tas upp i artiklarna 8j och 10c och involvera sig i lokala frågor. ”De bör främja en lokal förvaltning. På något sätt låta förvaltningen av resurserna ske lokalt i små geografiska områden. Lokal förvaltning ger en tydligare dialog och ökat inflytande hos lokalbefolkningen. Lokalt förankrade regler och principer accepteras lättare i området än nationella regler/pålagor.”

Ytterligare synpunkter

Stiftelsen Hörjelgården och Hörjelgårdens vänner påpekar att EUs stödregler kan medverka till att minska den biologiska mångfalden, till exempel genom krav på hårt betstryck och avverkning på trädbärande betesmarker. Om nya biologisk värdefulla marker ska skapas menar man att användning av lokal kunskap måste få bidra till att utforma skötsel av stödberättigade marker.

Företrädare för bevarande av svenska husdjursraser påpekar att rennäringen inte finns representerad i referens-

gruppen för husdjursgenetiska resurser, och att Jordbruksverket inte arbetar aktivt för tamrenens bevarande.

Eldrimner skriver att man ”har något svårt att bedöma och besvara de frågor som är utskickade eftersom Arbetsprogrammet och materialet är så pass byråkratiskt så att det är svårt att förstå vad det får för effekter hos målgruppen. Om en dialog och medverkan skall finnas med målgruppen är det av vikt att materialet uppmuntrar till dialog och översätter det byråkratiska materialet till en begriplig nivå.”

Vidare skriver Eldrimner att: ”Anledningen till att myndigheter inte alltid jobbar utifrån artikel 8j kan vara att den upplevs krocka med andra områden inom lagstiftningen, eller kanske att den i avvägningar prioriteras längre ned, eller att kompetensen inom detta område är fördelat till andra personer än de som bedriver tillsyn. Ett tvärsektorielt arbete mellan myndigheter kan behöva bedrivas för att kunna bevara traditionella kunskaper och hitta alternativa vägar för att de skall kunna ha kvar sin verksamhet. Eftersom en del lagstiftning är gjord för stora industrier, så blir det ett svårt byråkratiskt hinder för många mindre producenter att ha den omfattande dokumentation det krävs för att bedriva sin verksamhet”.

7. Referenser

- Andersson, E. 2007. Managing the urban greens: maintaining ecological functions in human dominated landscapes. Department of Systems Ecology, Stockholm University.
- CBD, 2004a. *Akwé: Kon Guidelines*. CBD Guidelines. Secretariate of the Convention on biological diversity, Montreal. (<http://www.cbd.int/doc/publications/akwe-brochure-en.pdf>)
- CBD 2004b – The ecosystem approach. CBD Guidelines, Secretariate of the Convention on biological diversity, Montreal. (<http://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf>)
- CBD 2004c. Addis Ababa Principles and guidelines for the sustainable use of biodiversity. CBD Guidelines Secretariate of the Convention on biological diversity, Montreal. (<https://www.cbd.int/doc/publications/addis-gdl-en.pdf>)
- CBD 2005. *Handbook of the Convention on Biological Diversity Including its Cartagena Protocol*. Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal.
- CBD 2011a. The Tkarihwai:ri Code of ethical conduct to ensure respect for the cultural and intellectual heritage of indigenous and local communities. CBD Guidelines Secretariate of the Convention on biological diversity, Montreal. (<https://www.cbd.int/traditional/code/ethicalconduct-brochure-en.pdf>)
- CBD 2011b. Nagoya protocol on access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization to the Convention on biological diversity. CBD Guidelines Secretariate of the Convention on biological diversity, Montreal. (<https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>)
- Dahlström, A. & Tunón, H. 2012. *Webbaserad kunskapsportal för traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald: en förstudie*. CBM:s skriftserie 72. CBM, Uppsala.
- Ebenhard, T., 2012a. Bilaga 3. ”Traditionell kunskap i IPBES”, s. 100–113 i *Att få kunskap att mötas: ett utredningsuppdrag om kunskapsintegrering*. Tunón, H., Axelsson Linkowski, W. & Kvarnström, M. CBM, Uppsala. SLU.cbm.Fe.2012.4.1-54.
- Ebenhard, T. 2012b. Konventionen om biologisk mångfald: Betydelse och implikationer för Sveriges transportsektor. CBM:s skriftserie 64. Triekol/CBM Uppsala:
- Hellidin, J.-O., Seiler, A. och M. Olsson. 2010. Vägar och järnvägar - barriärer i landskapet. CBM:s skriftserie 42. Triekol/CBM Uppsala.
- IPBES-2/17. Report of the second session of the Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services
- Lerman, P. 2010. ”Svenska rättssystemets förutsättningar att stödja Akwé: Kon.” i *Reflektioner om en svensk tillämpning av Akwé: kon-riktlinjerna*. Red. Håkan Tunón, CBM skriftserie 54. CBM, Uppsala.
- Lerner, H. & H. Tunón, 2010. ”Vad är traditionell och lokal kunskap?”, s. 41–57 i *Nycklar till kunskap: Om människans bruk av naturen*. Red. H. Tunón & A. Dahlström. CBM:s skriftserie 34. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Naturvårdsverket 2012. *Steg på vägen. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2012*. Naturvårdsverket, Stockholm. (<http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6500-3>)
- Nordin Jonsson, Å. (red.) 2010. *Árbediehtu – samiskt kulturarv och traditionell kunskap*. CBM:s skriftserie 43. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- prop. 2004/05:150. *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag*.
- Sametinget, 2009. *Sametingets livsmiljöprogram Eallibiras, Iellembirás, Jielemen bijre*. Sametinget, Kiruna. (<http://www.sametinget.se/7366>)
- Sametinget 2010. *Árbediehtu, Árbbediehto, Aerpimaah-toe. Saemtingets policydokument för traditionell kunskap*. Sametinget, Kiruna. (<http://www.sametinget.se/26119>)
- Sveriges internationella överenskommelser 2004:10. Det internationella fördraget om växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Rom 3 november 2001.
- Tengö, M. et al. 2012. *A knowledge dialogue for the 21st Century: Indigenous knowledge, Traditional knowledge, Science and connecting diverse knowledge systems*. SwedBio, Stockholm & Naptek/CBM, Uppsala. (<http://www.dialogueseminars.net/resources/Panama/Background-info/Background-doc-FINAL-20120308.pdf>)
- Tunón, H., 2004. *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige*. CBM:s skriftserie 10. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, H., Byström, M., Dahlström, A., Iwarsson, M. & Warmark, C., 2010. *Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige*. CBM:s skriftserie 39. Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, H. 2011a. *Översättning: Akwé: Kon – frivilliga riktlinjer för genomförande av kultur-, miljö- och socialkonsekvensbeskrivningar av projekt som är tänkta*

- att ske på, eller sannolikt kommer att påverka, heliga platser och mark. Och vattenområden som traditionellt bebos eller nyttjas av urfolks- eller lokala samhällen.* CBM:s skriftserie 50. CBM, Uppsala.
- Tunón, H. 2011b. Översättning: *Tkarihwaié:ri – etisk uppförandekod för att säkerställa respekt för urfolks- och lokala samhällens kulturella och immateriella arv.* CBM:s skriftserie 53. CBM, Uppsala.
- Tunón, H., Axelsson Linkowski, W. & Kvarnström, M. 2012. Att få kunskap att mötas: ett utredningsuppdrag om kunskapsintegrering. CBM, Uppsala. SLU.cbm.Fe.2012.4.1-54.
- UNEP/CBD/WG8J/7/8/ADD.1. Report of the expert group meeting of local community representatives with the contexts of Article 8(j) and related provisions of the Convention on biological diversity. Seventh meeting of the Ad Hoc-Open-Ended Inter-Sessional Working group on Article 8(j) and related provisions of the Convention on biological diversity, Montreal. 31 October–4 November 2011.
- Warmark, C. & Kvarnström, M. (red.), 2008. *Natur, kultur och traditionell kunskap i lärandet: att inspirera och nå ut.* CBM, Uppsala.
- Warmark, C. (red.), 2011. *Natur, kultur och folklig kunskap i lärande för hållbar utveckling: så kan skola och natur- och kulturorganisationer arbeta tillsammans.* CBM:s skriftserie 44. CBM, Uppsala.
- Warmark et al., 2012. Hur främjas företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald? – en förstudie. CBM, Uppsala. SLU.cbm.Fe.2012.4.1-54.

8. Bilagor

CBM Centrum för biologisk mångfald

Till:

Centrum för biologisk mångfald (CBM) har av Naturvårdsverket fått i uppdrag att påbörja arbetet med att utveckla en nationell handlingsplan och ansvarsfördelning vad gäller Sveriges genomförande av artiklarna 8j och 10c inom FN:s Konvention om biologisk mångfald (CBD) (se bilaga). Sedan ett regeringsbeslut 2005 driver CBM ett Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald – Naptek. Artikel 8j i CBD handlar om den roll folklig kunskap (lokal och traditionell kunskap) kan spela i bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Inom konventionen räknas dessa frågor som en del av ett gränsöverskridande arbete, vilket medför att många olika delar av hanterandet av landskapet och de biologiska resurserna berörs av detta arbete.

Som ett led i arbetet att utveckla en svensk handlingsplan och avgöra olika myndigheters ansvarsområden ber vi nu er myndighet att utse en eller helst flera kontaktpersoner för arbetet. Anledningen att vi ber er utse flera kontaktpersoner är att vi bedömer att det ökar förutsättningarna att få en bredare belysning av frågeställningarna och därmed också samverkan mellan myndigheternas olika avdelningar i genomförandet av Sveriges åtaganden inom CBD:s artiklar 8j och 10c. Arbetet att utveckla handlingsplanen och ansvarsfördelningen är ett interaktivt arbete där Naptek/CBM avser att samverka med kontaktpersonerna på myndigheterna i syfte att utveckla ett gemensamt förslag. För att kunna uträtta så mycket som möjligt under 2013 önskar vi namn och kontaktuppgifter på er/era kontaktperson/er senast sista april.

Myndigheter som Institutet för språk och folkminne, Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Sametinget har tidigare varit representerade i Napteks programråd, men årets arbete är frikopplat från det tidigare programrådet. Det står myndigheterna fritt att utse den tidigare programrådsrepresentanten till kontaktperson även för detta arbete. Naturvårdsverket kommer att utse en styrgrupp för arbetet under innevarande år.

Med detta brev bifogas ett kortare dokument med bakgrundsinformation till artikel 8j i CBD och vad som har hänt i Sverige under 2000-talet rörande denna fråga.

Uppsala 2013-04-10

Med vänlig hälsning!

Håkan Tunón
Programchef för Naptek
Centrum för biologisk mångfald
Box 7007, 750 07 Uppsala

e-post: hakan.tunon@slu.se
telefon: 018-67 25 91
mobil: 070-361 50 10

Artiklarna 8j och 10c i FN:s Konvention om biologisk mångfald

FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) tillkom 1992 i samband med Rio-toppmötet parallellt med andra fördrag, såsom Agenda 21, Klimatkonventionen och Kommissionen för hållbar utveckling. Utifrån den kontexten och själva konventionstexten kan man konstatera att CBD inte enbart är en naturvårdskonvention utan att den enligt första artikeln vilar på tre ben:

- bevarandet av biologisk mångfald,
- hållbart nyttjande av dess beståndsdelar och
- rättvis fördelning av nyttan som uppstår vid utnyttjande av genetiska resurser

CBD handlar därför om såväl bevarande som hållbart nyttjande av biologisk mångfald och man kan se en hel del av det arbete som gjorts inom miljömålsstrukturen i ljuset av denna och andra internationella överenskommelser. Den innehåller också ett stort mått av rättighetsfrågor vad gäller genetiska resurser och kunskapen om dem. En del av konventionen som har fått stor internationell uppmärksamhet handlar om folklig kunskap och lokalbefolkningens del i bevarande och hållbart nyttjande av biologiska resurser. Artikel 8 i CBD omfattar *in situ*-bevarande av biologisk mångfald, dvs. i dess rätta miljö, och delartikeln 8j berör särskilt folklig kunskap och sedvänjor. Den lyder i sin helhet:

Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt:

8.j) med förbehåll för dess nationella lagstiftning respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor;

Denna artikelskrivning har föranlett inrättandet av en internationell arbetsgrupp för frågor rörande nationell implementering av intentionerna i artikel 8j och även antagandet av ett särskilt arbetsprogram för hur implementeringen ska gå till (beslutat 2000, uppdaterat beslut 2010). Frågor rörande delaktigheten av ”ursprungliga och lokala samhällen” bedöms inom CBD som en ämnesövergripande och gränsöverskridande fråga och därför lyfts detta också i de flesta andra av konventionens arbetsprogram. Inom denna process har konventionens partsmöte antagit ett antal dokument och riktlinjer i syfte att implementeras nationellt varav inget har börjat tillämpas i Sverige än²⁷⁵.

Som ett led i ett svenskt genomförande av artikel 8j uppdrog regeringen 2002 till CBM att göra en utredning om hur artikel 8j bör tolkas i ett svenskt sammanhang. Slutsatserna i den rapporten²⁷⁶ har till vissa delar tagits hänsyn till, exempelvis i och med regeringsbeslutet 2005 som ledde till bildandet av Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald – Naptek. Under de följande sex åren har Naptek på olika sätt arbetat med att utveckla metoder och nätverk som kan arbetet att uppfylla intentionerna med artikel 8j, bl.a. genomfördes en utredning om status och trender²⁷⁷ vad gäller dessa frågor.

Internationellt fokus har sedan 2010 successivt glidit över till att mer handla om att gynna och främja fortsatt hållbart sedvanebruk i enlighet med CBDs artikel 10c:

skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med Varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt:

275 Svenska översättningar (Pdf på CBM:s hemsida) och originaldokument:

CBM:s skriftserie 39, 50, 53 & 54: <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/publikationer/bocker-och-tidskrifter/>

<https://www.cbd.int/doc/publications/akwe-brochure-en.pdf>

<http://www.cbd.int/traditional/code/ethicalconduct-brochure-en.pdf>

<https://www.cbd.int/traditional/pow.shtml>

<https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12309>

276 Tunón, 2004. Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige. CBM:s skriftserie 10. (Pdf på CBM:s hemsida, se fotnot ovan)

277 Tunón et al., 2010. Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige. CBM:s skriftserie 39. (Pdf på CBM:s hemsida, se fotnot ovan)

10c. traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.

Vidare har man i det internationella arbetet med genomförandet av CBD gemensamt beslutat de så kallade Aichi-målen, som går ut på att angripa de bakomliggande orsakerna till förlust av biologisk mångfald, minska de direkta hoten, gynna ett hållbart nyttjande, förstärka möjligheten att dra nytta av biologisk mångfald och ekosystemtjänsterna, samt att förstärka genomförandet av konventionen. Aichi-mål 18 lyder:

Före 2020 ska traditionell kunskap, innovationer och sedvänjor hos urfolk och lokalsamhällen som är relevanta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och deras sedvanebruk av biologiska resurser respekteras i enlighet med nationell lagstiftning och relevanta internationella åtaganden och vara fullständigt integrerade i genomförandet av Konventionen med fullt och effektivt deltagande av urfolk och lokalsamhällen på alla relevanta nivåer.

Syftet med artiklarna 8j och 10c är att gynna biologisk mångfald och hållbart nyttjande samt lyfta rättighetsfrågorna vad gäller kunskap och genetiska resurser. Detta är i linje med hur Naptek har arbetat sedan 2006.

Under 2012 genomförde Naptek på regeringens uppdrag en tredelad utredning om lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, nämligen att utreda:

- i) utvecklandet av en webbaserad kunskapsportal som ökar tillgängligheten av insamlade data om traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald i Sverige;*
- ii) hur förutsättningar för ett ökat företagande som baseras på traditionell kunskap kopplad till biologisk mångfald inom de areella näringarna och traditionell hushållning kan utvecklas, i syfte att främja bevarandet av relevant traditionell kunskap och de natur- och kulturmiljövärden ett traditionell brukande medför;*
- iii) hur behovet av att integrera relevant traditionell och lokal kunskap med akademiska forskningsresultat i framtagandet av beslutsunderlag om biologisk mångfald och ekosystemtjänster ska kunna tillgodoses.*

Från och med 2013 sker Napteks arbetet med Sveriges implementering av artikel 8j i samverkan och på uppdrag av Naturvårdsverket.

Denna förfrågan skickas i första hand till följande myndigheter som är direkt berörda av frågorna:

<i>Boverket</i>	<i>Riksantikvarieämbetet</i>
<i>Havs- och vattenmyndigheten</i>	<i>Sametinget</i>
<i>Institutet för språk och folkminnen</i>	<i>Skogsstyrelsen</i>
<i>Jordbruksverket</i>	<i>Skolverket</i>
<i>Livsmedelsverket</i>	<i>Statens kulturråd</i>
<i>Naturvårdsverket</i>	<i>Trafikverket</i>
<i>Patent- och registreringsverket</i>	

On the applicability of the Convention on Biological Diversity, particularly article 8j

BY YAFFA EPSTEIN, ATTORNEY AT LAW

JUR. LIC., LL.D. CANDIDATE AT UPPSALA UNIVERSITET FACULTY OF LAW

The Convention on Biological Diversity is a legally binding multilateral environmental agreement with legally binding enforcement mechanisms.²⁷⁸ It is framework legislation which establishes goals to be achieved by its parties, and the institutional framework for doing so.²⁷⁹ Like other framework agreements, it is designed to be flexible and dynamic. Specific requirements and targets, contained in annexes, protocols, guidelines, decisions and other output of convention bodies, are continually added and updated to respond to the changing needs of the natural environment, and of the parties.²⁸⁰ Some of these types of instruments, particularly protocols and annexes, have the same legally binding status as the Convention itself.²⁸¹ Others are not legally binding, but adherence with their requirements may be necessary for the good faith execution of convention obligations. They may also become legally binding through practice, custom, or through general principles of international law. In addition to international instruments, national legislation plays an integral role in implementation.²⁸²

278 Article 27 describes the CBD's binding and non-binding dispute resolution procedures. These include negotiation, mediation, conciliation, binding arbitration, and submission of disputes to the International Court of Justice.

279 For information about framework agreements generally, see Nele Matz-Lück, "Framework agreements", Max Planck Encyclopedia of Public International Law, entry last updated February 2011.

280 See, e.g., Articles 23, 28-30, setting out the role of the Conference of the Parties and procedures for adopting protocols, annexes, and amendments; Patricia, Birnie, Alan Boyle, and Catherine Redgwell. "International law and the environment." (2002) p. 14.

281 Nele Matz-Lück, "Framework Conventions as a Regulatory Tool", Goettingen Journal of International Law 1 (2009) 3, p. 452.

282 Nele Matz-Lück, "Framework agreements", Max Planck Encyclopedia of Public International Law, entry last updated February 2011.

The Conference of the Parties (COP) is the institutional body responsible for implementing the CBD, and reviewing implementation by the parties. It meets regularly and during extraordinary sessions to, amongst other functions, "translate the general provisions of the Convention into practical action".²⁸³ The means of doing so afforded by the CBD include the adoption of protocols, annexes and amendments, the establishment of subsidiary bodies, and "any additional action that may be required for the achievement of the purposes of [the CBD] in light of experience gained in its operation."²⁸⁴ The COP has adopted many decisions on the implementation of article 8(j), and its subsidiary bodies include the Working Group on Article 8(j). Decisions and other guidance developed by the Working Group and adopted by the COP have urged the development, with guidance from representatives of local and indigenous communities, of national legislation for the implementation of article 8(j), as well as other action by the parties to protect and promote traditional knowledge.²⁸⁵ Like many other provisions of the CBD, article 8(j) must be implemented "as far as possible and appropriate". This language emphasizes national sovereignty over resources, but it also acknowledges that many parties in the developing world lack the resources to implement the convention in the most effective manner. The articles of the convention should be implemented as fully as a party's resources allow. A financial mechanism aids developing countries in implementing the convention further than those countries' resources may make possible. In Sweden, NAPTEK was estab-

283 Handbook of the Convention on Biological Diversity, 3rd edition, pg xvi.

284 CBD Article 23(4).

285 See especially, COP 4 Decision IV/9 on the Implementation of Article 8(j) and related provisions (1998) (establishing the working group, inter alia); COP 5 Decision V/16 on Article 8(j) and related provisions (2000) (implementing a program of work for article 8(j)).

lished to pursue some of the obligations of Article 8(j) and related provisions.²⁸⁶

In 2010, the COP adopted its “Strategic plan for biodiversity” for 2011-2020.²⁸⁷ This plan included the so-called Aichi biodiversity targets, of which Target 18 in particular ensures that there is an ongoing need for NAPTEK’s work. This target states that by 2020, “the traditional knowledge, innovations and practices of indigenous and local communities relevant for the conservation and sustainable use of biodiversity, and their customary use of biological resources, are respected, subject to national legislation and relevant international obligations, and fully integrated and reflected in the implementation of the Convention with the full and effective participation of indigenous and local communities, at all relevant levels.” These targets are supported by informal guidance to the parties for implementation.²⁸⁸ Like many provisions of the CBD itself, these targets leave a lot of discretion to the parties with regards to how to implement them at the national level, but they do require a good faith effort at implementation.

This biodiversity strategy and other decisions of the COP do not have the same legally binding status as the text of the CBD and separately ratified protocols, but must nevertheless be considered in interpreting what the CBD requires. The Vienna Convention on the Law of Treaties codifies the principal of international law *pacta sunt servanda*, that treaties are binding and should be performed in good faith.²⁸⁹ Treaties must also be interpreted in good faith.²⁹⁰ This good faith interpretation requires the taking into account of “any subsequent agreement between the parties regarding the interpretation of the treaty or the application of its provisions; and any subsequent practice in the application of the treaty which establishes the agreement of the parties regarding its interpretation.”²⁹¹ The International Court of Justice has interpreted “subsequent practice” to include the practice of institutional bodies of the treaties themselves, where the parties have assigned responsibility for administering the treaty to those bodies.²⁹² The

286 Sweden’s Fourth national report to the Convention on Biological Diversity (2009) p. 82.

287 COP 10 Decision X/2 (2010).

288 See e.g., “18: Quick Guide to the Aichi Biodiversity Targets: Traditional Knowledge Respected”, *available at* <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/targets/T18-quick-guide-en.pdf>.

289 Vienna Convention on the Law of Treaties (VCLT) preamble, Article 26.

290 VCLT Article 31(1).

291 VCLT Article 31(3).

292 ICJ Use of Nuclear Weapons(n 103) para 19; Dèorr, Oliver, and Kirsten Schmalenbach. Vienna Convention on

CBD clearly states that the COP will make decisions regarding the administration and implementation of the CBD on a continuing basis.²⁹³ Thus, these decisions of the COP must be considered in interpreting the requirements of the CBD.

The European Union’s biodiversity strategy also aims at implementing the Aichi biodiversity targets.²⁹⁴ The EU’s strategy emphasizes the importance of protecting high-nature value farming, and calls on member states to take various measures to meet biodiversity targets.²⁹⁵ Sweden’s membership in the EU is another source of obligation under the CBD. The CBD is a mixed agreement; both the European Union and Sweden are parties. International agreements entered into by the European Union become the law of the European Union.²⁹⁶ Sweden thus has an obligation to comply with the provisions of the CBD both as a party and as a member of the European Union. The law of the European Union is enforced against a member state in the CJEU. The CJEU has jurisdiction to decide matters of EU law whether or not an international agreement provision has been implemented in the EU through legislation.²⁹⁷ Questions of EU law may reach the Court through infringement proceedings brought by the European Commission, complaints brought by another party, or by a request for a preliminary ruling by a court in the member state in question. The European Commission has brought infringement proceedings against a member state for failure to implement a treaty provision that has not been transposed into EU law only rarely; however it has the capability and perhaps the obligation to do so.²⁹⁸

the Law of Treaties: A Commentary (Springer 2012) p. 558.

293 Many decisions relating to the basic functioning of the CBD were left to be determined by the COP at a later date, including how often the COP should meet, rules of procedure, and how the financial mechanism should function. The COP is also directed to “consider and adopt, as required” new protocols, amendments, annexes, subsidiary bodies and other decisions at future meetings. Articles 21 and 23.

294 Our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020 European Parliament resolution of 20 April 2012 on our life insurance, our natural capital: an EU biodiversity strategy to 2020 (2011/2307(INI)) at preamble. 295 *Id.*, especially paragraphs 57 and 69; see also REGULATION (EU) No 1305/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005 at Article 5(4)(a).

296 TFEU 216(2).

297 C-240/09 Lesoochranárske zoskupenie, judgment of 8 March 2011.

298 Martin Hedemann-Robinson, “EU Enforcement of

Numerous international agreements besides the CBD protect both indigenous rights and property rights. Compliance with the requirements of the CBD, such as those in 8(j), can help ensure that Sweden is also in compliance with other instruments. For example, the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture (ITPGRFA) requires states to protect and promote “traditional knowledge relevant to plant genetic resources for food and agriculture”.²⁹⁹ By complying with the CBD article 8(j), Sweden is also taking steps to comply with ITPGRFA. In another well-known example, the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination is currently considering a racism complaint against Sweden, in which it is alleged that permitted mining activities will result in the inability of a Sami village in the vicinity to pursue traditional reindeer herding.³⁰⁰ Had protection of this traditional lifestyle been accorded proper weight under the CBD, such a complaint would have been unnecessary. The same can be said for potential complaints under other human rights agreements. For example, the Protocol to the convention on human rights and fundamental freedoms protects a right to property.³⁰¹ Laws affecting reindeer herding or traditional grazing may rise to the level of deprivation of property, actionable in the European Court of Human Rights. Though there is a wide margin of appreciation for states to legislate in the public interest,³⁰² the court has required compensation be paid when such measures unreasonably limited owners’ use of their property.³⁰³

International Environmental Agreements: The Role of the European Commission”, 21 *Eur. Energy and Environmental Law Review* 2 (2012).

299 International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture Article 9.2.

300 Letter from Ibrahim Salama, Director of UN Human Rights Treaties Division to Mattias Åhrén of 22 Oct. 2013; Petition to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination by Lars-Anders Ågren, et al.

301 Article 1 of Protocol 1 to the European Convention on Human Rights states in part, “No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.”

302 See, e.g., *Fadeyeva v. Russia* (ECtHR 2005) at para. 103.

303 *Chassagnou and others v. France* (ECtHR 1999).

3. Remissvar rörande föreliggande utredning:

- Boverket
- Livsmedelsverket
- Skolverket
- Patent- och registreringsverket
- Riksantikvarieämbetet
- Fäbodrörelsen (gemensamt för Föreningen Sveriges Fäbodbrukare, Gävleborgs fäbodförening, Dalarnas fäbodbrukarförening och Värmlands säterbrukarförening)

Kulturrådet konstaterade kort att man i nuläget inte hade något att tillföra i detta ärende. Jordbruksverket besvarade med konkreta förslag på korrigeringar direkt i texten, vilket har åtgärdats i föreliggande version. Sametinget lämnade omfattande synpunkter på denna utredning redan innan den gick ut på remiss.

Från Havs- och vattenmyndigheten, Institutet för språk och folkminnen, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Trafikverket inkom inte några skriftliga yttrande på remissversionen på denna utredning. Naturvårdsverket har muntligen påpekat att man hade velat se mer konkreta och omedelbara förslag och att man inte heller var nöjd med det förslag till definition på lokala samhällen som framförs i utredningen.

Centrum för biologisk mångfald
Håkan Tunón
Box 7007
750 07 Uppsala
Hakan.Tunon@slu.se

Remissvar avseende rapport Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10 c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention för biologisk mångfald?

Boverket har fått möjlighet att yttra sig om rapporten om implementering av artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention för biologisk mångfald, som Centrum för biologisk mångfald, SLU, har tagit fram på beställning från Naturvårdsverket. Rapporten innehåller även förslag till handlingsplan, vilken omfattar berörda myndigheter, inklusive Boverket. Boverket väljer att avgränsa sitt yttrande till de delar i rapporten som berör vårt verksamhetsområde.

Boverket instämmer i huvudsak med rapportens mening om att ett ökat arbete med genomförande av Konventionen för biologisk mångfald och de två ovan nämnda artiklarna behövs för att uppnå Aichi-mål 18 till år 2020.

Boverket delar dock inte CBM:s analys av Boverkets uppdrag och den koppling som görs till Konventionens artiklar 8j och 10 c. I rapporten görs en väl långtgående tolkning av vårt uppdrag som i dagsläget inte har förankring i vår verksamhet. Därför saknar vi förutsättningar för att bidra till uppdraget på ett avsett sätt.

Boverket ser positivt på CBM:s förslag till att definiera berörda grupper och kunskaper i artiklarna 8j och 10c brett. Definitionen innebär att alla relevanta grupper eller typer av traditionell kunskap omfattas. Däremot kan dessa definitioner vara svåra att använda i praktiken, t.ex. när myndigheterna ska arbeta med analyser och åtgärder utifrån Konventionens artiklar. Därför borde definitionerna förtydligas ytterligare.

En felskrivning på sidan 97 under rubriken Arbetsprocess, där det står Trafikverket i stället för Boverket, bör rättas till.

Beslut i detta ärende har fattats av chefen för enheten för Stad och land Sofie Adolfsson Jörby. Föredragande har varit landskapsarkitekt Agata Bar Nilsson. I den slutliga handläggningen har medverkat juristen Jörgen Lundqvist.

Sofie Adolfsson Jörby
enhetschef

Agata Bar Nilsson
utredare

**LIVSMEDELS
VERKET**

NATIONAL FOOD
AGENCY

Rådgivningsavdelningen
Kontrollledningsenheten

REMISSYTTRANDE

1 (2)

2014-04-25

Dnr 1222/2014

Saknr 1.1.4

Centrum för biologisk mångfald
Box 7007
750 07 Uppsala

Remissyttrande över Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s konvention om biologisk mångfald

Livsmedelsverket har beretts tillfälle att yttra sig över rapporten Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s konvention om biologisk mångfald.

Livsmedelsverket bedömer att frågan om verkets eventuella ansvar att inom sitt verksamhetsområde bidra till ett genomförande av artikel 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) behöver utredas närmare.

Med hänsyn härtill och då Centrum för biologisk mångfalds (CBM) förslag är på en övergripande nivå har Livsmedelsverket, i nuläget, inte några synpunkter på CBM:s beskrivning av Livsmedelsverkets ansvar gällande artikel 8j och 10c CBD.

Livsmedelsverket har likaså, med hänsyn till behovet av utredning av verkets eventuella ansvar för genomförande av artikel 8j och 10c CBD samt med hänsyn till handlingsplanens övergripande karaktär, svårt att på detta stadium ta ställning till förslagen gällande mål och åtgärder m.m. i handlingsplanen. Livsmedelsverket noterar dock att en del av målen och åtgärderna, i en begränsad mån, skulle kunna beröra Livsmedelsverkets verksamhet under förutsättning att slutsatsen kan dras att Livsmedelsverket bör/kan vara delaktigt i ett arbete med genomförande av artikel 8j och 10c CBD.

Livsmedelsverket bedömer vidare att det av CBM beräknade antalet handläggare som behöver avsättas för det aktuella arbetet är stort i förhållande till det begränsade ansvar Livsmedelsverket kan komma att ha när det gäller det aktuella arbetet.

CBM framhåller att de förändringar och konsekvenser som en eventuell implementering av handlingsplanen medför bör bedömas i samarbete med respektive myndighet. Livsmedelsverket instämmer i denna bedömning.

Postadress
Postal address
Box 622
SE-751 26 UPPSALA
SWEDEN

Besöksadress
Office address
Hamnesplanaden 5
UPPSALA

Telefon
Telephone
Nat 018-17 55 00
Int +46 18 17 55 00

Telefax
Nat 018-10 58 48
Int +46 18 10 58 48

E-post
livsmedelsverket@slv.se

Webbplats
www.livsmedelsverket.se

Bankgiro
5202-3926

2014-04-25

Dnr 1222/2014
Saknr 1.1.4

Livsmedelsverket ser vidare behov av ett uppdrag från regeringen, samt extra resurser, vid ett eventuellt arbete med analys av samt genomförande av artikel 8j och 10c CBD.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschef Susanne Carlsson. I den slutliga handläggningen har deltagit miljöhandläggare Lina Haglund, och föredragande jurist Malin Malmström.

Susanne Carlsson

Malin Malmström

Centrum för biologisk mångfald
Box 7007
750 07 Uppsala
(skickas med e-post till hakan.tunon@slu.se)

Rapporten Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald?

Patent- och registreringsverket (PRV) har av Centrum för biologiskt mångfald vid Statens lantbruksuniversitet (CBM) getts möjlighet att lämna synpunkter på rubricerade rapport med förslag till nationell handlingsplan för genomförandet av artiklarna 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) i syfte att uppnå Aichimål 18.

PRV begränsar sig i detta yttrande huvudsakligen till frågor som faller inom eller har anknytning till verkets ansvarsområden.

Sammanfattning

PRV kan inom ramen för sitt uppdrag att främja tillväxt och stärka innovationsförmåga och konkurrenskraft ha en viss roll vid genomförandet av artiklarna 8j och 10c i CBD. Genom de skyddsformer som verket administrerar, och med den information som verket tillhandahåller, kan företagande stödjas bl.a. inom sektorer som bygger på sedvanebruk och på innovationer och kunskap relevant för det hållbara utnyttjandet av biologisk mångfald. Indirekt kan därigenom in-situ bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald stödjas.

PRV delar bedömningen i rapporten (avsnitt 6.9) att PRV:s främsta uppgift för att uppnå Aichimål 18 är att förmedla kunskap kring immaterialrättssystemet, så att det kan utnyttjas för exempelvis nu berörda näringar.

PRV ställer sig däremot avvisande till tankar om att verket skulle åläggas ett ansvar för genomförande av någon internationell konvention utanför immaterialrätten. PRV motsätter sig därför CBM:s förslag att något sådant ansvar med avseende på CBD skulle komma till uttryck i verkets instruktion eller regleringsbrev, eller att PRV skulle få i uppdrag att genomföra en fördjupad analys med eventuellt därpå följande aktiva insatser. Detta slags åtaganden får anses i princip oförenliga med PRV:s myndighetsroll.

PRV:s verksamhet finansieras med avgifter från sökande och andra användare. I den mån PRV ska tas i anspråk för någon av de åtgärder som förslås i rapporten måste verkets kostnader rimligen täckas med anslagsmedel.

Övergripande synpunkter

Patentexperten Patrick Andersson har för PRV:s räkning deltagit en halvdag av ett dagsmöte och har också lämnat synpunkter på hur PRV beskrivs i rapporten. PRV har inte deltagit i någon del av arbetet som berört de operationella definitionerna, inte heller tagit del av det uppdrag som Naturvårdsverket gett till CBM gällande arbetet.

Det får konstateras att PRV:s huvudsakliga verksamhetsområde i mycket liten, om ens någon, utsträckning direkt berör konventionen om biologisk mångfald. Det kan också noteras att varken CBD eller Nagoyaprotokollet, eller dess implementering i EU:s förordning, har några explicita kopplingar till immaterialrätten.

Vad gäller Aichimål 18 och genomförandet av artiklarna 8j och 10c skulle PRV kunna ha en roll för att stödja företagande inom bl.a. sektorer som bygger på sedvanebruk och på innovationer och kunskap som är relevant för det hållbara utnyttjandet av biologisk mångfald. Indirekt kan därigenom insitu bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald stödjas.

När det gäller den viktiga frågan om fullt effektivt deltagande av urfolk och lokalsamhällen så bedömer PRV att det främst är vid tillkomst och utveckling av relevant lagstiftning som detta deltagande aktualiseras. Det finns då anledning att påpeka att det regelverk som PRV tillämpar väsentligen hör till ett område som konventionsstaterna har förbundit sig att respektera vid genomförande av CBD. I artikel 8j anges att fördragsslutande parter ska samarbeta i syfte att säkerställa att patent och andra immaterialrättigheter understödjer och inte strider mot CBD:s mål, men att detta ska ske ”*med förbehåll för nationell lagstiftning och internationella åtaganden*”. Till detta regelverk hör bl.a. Pariskonventionen och TRIPS-avtalet som innehåller bindande formella och materiella regler om skydd för olika immaterialrätter.

Synpunkter i frågor som särskilt rör PRV

Handlingsplanen

I handlingsplanen placeras PRV under målsättning 6. ”Främja näringslivsutveckling baserad på hållbart sedvanebruk samt lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald”. Som redan framgått har PRV i och för sig ingenting att invända mot bedömningen att verket kan ha en roll vid genomförande av Aichimål 18, då i första hand inom ramen för det uppdrag som verket har att främja tillväxten samt stärka innovationsförmåga och konkurrenskraft.

I handlingsplanens tabell anges specifikt att PRV ska:

Identifiera och utreda potentiella konflikter mellan olika intressen inom ramen för artiklarna 8j och 10c, både mellan olika traditionella näringar och med andra näringar) samt utveckla lösningar på dessa med ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv.

PRV har starka betänkligheter mot förslaget i denna del. Det analysarbete som efterfrågas i handlingsplanen får av flera skäl anses främmande för en förvaltningsmyndighet som PRV. För tilltron till verkets myndighetsutövning måste det anses väsentligt att PRV iakttar ett neutralt förhållningssätt i fråga om olika effekter av immaterialrättsligt skydd. Det får inte uppstå någon risk för att PRV:s sakliga och oberoende lagtillämpning sätts i fråga.

Det kan här även påpekas att frågan har beaktats vid arbetet inom ramen för CBD och man har där valt att inte särskilt i konventionstext eller protokoll särskilt beakta immaterialrätten.

6.9 Myndighetsanalysen av PRV

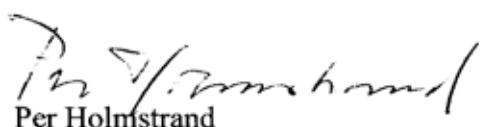
I CBM:s förslag anges att Sverige har åtagande enligt CBD och artiklarna 8j och 10c, vilka inte tillräckligt tydligt adresserats i tidigare myndighetsuppdrag [för PRV]. Det anges därför att det finns ett behov av ett uttalat ansvar i regeringsdirektiven (antingen regleringsbrev eller instruktion) i form av uppdrag till PRV att fördjupa sin analys och samtidigt, eller senare, genomföra aktiva insatser i syfte att bidra till att Sverige uppnår Aichi-mål 18 t ill 2020.

PRV kan inte stödja detta förslag. Skälen är väsentligen desamma som nyss nämnts. I PRV:s uppdrag ligger ett ansvar för näringslivsutveckling för företag. Detta ansvar omfattar även de företag som är aktiva inom sektorer som bygger på sedvan bruk av och innovationer och kunskap relevant för det hållbara utnyttjandet av biologisk mångfald. Men föreställningar om att PRV skulle, med otydliga mandat och medel, ”genomföra aktiva insatser” som särskilt tar sikte på Aichimål 18 är inte realistiska. Sådana specialuppdrag kan inte anses ha en naturlig plats i PRV:s instruktion eller regleringsbrev; jfr. även immaterialrättens roll i CBD respektive Nagoyaprotokollet.

Finansiering

PRV noterar att de åtgärder som föreslås i rapporten ska finansieras med anslag (se sid 24) och påpekar att en sådan ordning passar illa för PRV:s del. PRV:s verksamhet finansieras med avgifter från sökande och andra användare. I den mån några uppgifter enligt förslaget läggs på PRV måste verkets kostnader rimligen täckas med anslagsmedel.

Detta yttrande har beslutats av chefsjuristen Per Holmstrand efter föredragning av patentexperten Patrick Andersson.

Per Holmstrand

Patrick Andersson

Centrum för biologisk mångfald
Box 7007
750 07 Uppsala

Yttrande

Datum 2014-04-29
Dnr 1.1.4-01433-2014

Ert datum 2014-03-19

Avdelning Samhällsavdelningen
Enhet Kulturminnesenheten

REMISS från Centrum för biologisk mångfald (CBM). Slutrapport och förslag för implementering av artiklarna 8j och 10c inom konventionen om biologisk mångfald (CBD).

Riksantikvarieämbetet har ombetts yttra sig över CBM:s slutrapport till Naturvårdsverket innehållandes ett förslag för implementering av artiklarna 8j och 10c inom CBD.

Synpunkter

Konventionen om biologisk mångfald författades för en tid sedan, och synen på kulturarv och på kultur har sedan dess förändrats. Exempelvis kan delar av konventionstexten tolkas som uttryck för en äldre idé om kulturell identitet som en medfödd och statisk kärna hos människor, där individer inom samma kulturella grupp även förmodas dela gemensamma synsätt på hur livet bör levas. Till detta hör även särskilda uppfattningar om vem som kan och vem som inte kan "äga rätten till" en viss kultur. Beskrivningar av kulturell identitet och kulturella grupper kräver idag en mer komplex och mångfacetterad bild, med utrymme för en dynamisk syn på kultur som ett socialt fenomen och någonting som ständigt förändras och omskapas. Vi hade gärna sett att det funnits en mer nyanserad beskrivning och tolkning av konventionen utifrån dagens förutsättningar.

Vad gäller CBM:s förslag på handlingsplan så ser Riksantikvarieämbetet inget behov av ett nytt uppdrag eller en ny instruktion kring konventionen ifråga.

Vidare finns ett antal formuleringar i rapporttexten som är missvisande:

I CBM:s myndighetsanalys rörande Riksantikvarieämbetet så framgår av texten inte tydligt nog vad som är CBM:s uppfattning och vad som är Riksantikvarieämbetets. Olyckligt är att texten är formulerad på ett sådant sätt att läsaren lider risk att missta CBM:s önskvärda riktning av arbetet för Riksantikvarieämbetets. En ökad tydlighet kunde avhjälpa eventuella missförstånd.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post riksant@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Vidare finns i texten formuleringar som riskerar att ge en felaktig bild av Riksantikvarieämbetets roll i CBM:s uppdrag. Detta gäller exempelvis s. 7 – 8 där det framställs som att Riksantikvarieämbetet under år 2013 har inlett ett arbete med konventionen, och s. 75 där läsaren kan missledas till att tro att myndigheten har uttalat ett stöd för innehållet i CBM:s analys.

Avslutningsvis, vad gäller relationen till konventionen ifråga så har Riksantikvarieämbetet i ett tidigare yttrande (Dnr 1.1.4-01928-2013, f.d. Dnr 3.5.1-01928-2013) lyft fram hur vissa av myndighetens ansvarsområden kan tänkas ha bäring på CBD.

Detta beslut har fattats av avdelningschefen Qaisar Mahmood efter föredragning av antikvarien Helga Janse. Även enhetschefen Markus Dahlberg har varit med om den slutliga handläggningen.

Qaisar Mahmood

Helga Janse

CBM- Centrum Biologisk Mångfald
Box 7007
750 07 UPPSALA

2014-04-28
1 (1)
Dnr 2014:00385

Yttrande angående remiss avseende utarbetande av handlingsplan för artikel 8j och 10c inom Konventionen om biologisk mångfald

Skolverket har tagit del av förslag till Naturvårdsverket- Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aich-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald?- utarbetat av *Centrum för biologisk mångfald* i Uppsala (nedan CBM).

Skolverket begränsar sitt yttrande till de områden som berör skolväsendet och som redovisas i CBM:s förslag kapitel 6.12. Statens Skolverk.

Skolverket konstaterar att skolväsendets styrdokument generellt stödjer en undervisning som beaktar de mål och syften som anges i artikel 8j samt artikel 10c exempelvis i läroplanernas inledande kapitel avseende Skolans värdegrund i avsnitten *Grundläggande värden* samt *Förståelse och medmänsklighet*.

Skolverket vill i sammanhanget påpeka att även centralt innehåll och kunskapskrav som tangerar innebörden i artikel 8 j och artikel 10 c finns framskrivet i läroplan och kursplaner/ämnesplaner för grundskolan och gymnasieskolan avseende exempelvis urbefolkning, betydelsen av hantverkstradition, utnyttjande av naturresurser, biologisk mångfald, ekosystemtjänster etc. I Läroplan för förskolan, Lpöf 98 (reviderad 2010) beaktas motsvarande frågor anpassat för de aktuella åldersgrupperna.

Skolverket delar inte CBM:s uppfattning att det föreligger ett behov av översyn av gällande styrdokument för att synliggöra kopplingen mellan lokal och traditionell kunskap och hållbart sedvanebruk samt kopplingen till hållbar utveckling. Ett övergripande kunskapsmål med undervisningen att eleverna ska förstå förutsättningarna för hållbar utveckling. Detta mål är inte kopplat till något specifikt ämne utan ska genomsyra skolans hela verksamhet.

På Skolverkets vägnar

Erik Nilsson
Avdelningschef

Per-Olov Ottosson
Undervisningsråd

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare, m fl
c/o Palmcrantz
Overgattu 2
793 60 Siljansnäs
www.fabod.nu

Fäbodrörelsen har med stort intresse följt det utredningsarbete som Centrum för Biologisk Mångfald, CBM, genomfört de senaste åren, och av särskilt intresse har varit utvecklingen av den aktuella handlingsplanen för att genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s konvention om biologisk mångfald.

Som företrädare för ett lokalsamhälle med traditionellt levnadssätt, så inser vi att vår överlevnad som kulturbärare liksom vårt levande kulturarv har ett beroende av hur Sverige med dess myndigheter tillämpar konventionen om biologisk mångfald (CBD) och intentionerna i artiklarna 8j samt 10c.

Trots att två decennier passerat sedan Sverige ratificerade CBD visar CBMs redogörelse av dessa tretton statliga centrala myndigheter på det faktum att okunskapen om konventionen är utbredd, implementeringen obefintlig och effekterna till följd av detta mer eller mindre katastrofala för betydande delar av det svenska kultur- och naturvårdsjordbruket, till vilket fäbodbruket hör.

Rapporten klargör att myndigheterna inte har tagit till sig innebörden av CBD vad avser artiklarna 8j och 10c.

Vi har själva använt dessa utgångspunkter och hänvisat till CBD och dessa artiklar under många år. Man kan med rätta ställa sig frågan var all denna information tagit vägen? Och varför så obefintliga möjligheter att utveckla en konstruktiv dialog kring nya kunskapsområden?

Om det inte sker en förändring i arbetssättet och kompetensen att möta ny kunskap inom dessa områden så kommer heller inte det artonde Aichi-målet att uppnås och alldeles säkerligen inte till år 2020.

I denna rapportens introduktion skriver CBM att man anser att det är rimligt med ett långsiktigt arbete med utformningen och implementeringen av en handlingsplan för detta arbete ”i syfte att förändra tänkande och handlingsmönstren på myndigheter och samhället i övrigt”. Vi konstaterar att CBD ratificerades 1992 och först 2013 inledde tio myndigheter arbetet. Myndigheternas behov av att utveckla sin administration får inte ligga i vägen för de utsatta gruppernas överlevnad.

Av det svenska fäbodbruket återstår idag bara tusendelar av det antal brukare, betesdjur och den utbredning utmarksbetet i skog och fjäll tidigare omfattade. Vi står inför stora utmaningar vad gäller bevarande av biologisk mångfald, vårt svenska kulturlandskap, klimatförändringar och miljöhot samt behovet av en inhemsk resurshushållande livsmedelsproduktion som vårt delansvar för matförsörjningen i världen. Kan vi då ignorera att vi fortfarande har arealer, produktionspotential och produktionsformer som skulle kunna bidra till dessas lösningar? Vi behöver ta dessa möjligheter på allvar, definiera dem, ta vara på dem, utveckla dem och förvalta dem för framtiden.

Fäbodrörelsen ser positivt på de förslag till handlingsplan som rapporten lägger fram. De är möjligen inte fullödiga men innebär en bra inledning på det arbete myndigheterna borde ha tagit på allvar 1992. Vi är intresserade av att medverka i detta arbete.

Pauline Palmcrantz
ordf Föreningen Sveriges Fäbodbrukare

Calle Höglund
ordf Gävleborgs Fäbodförening

Tin Gumuns,
v ordf Dalarnas Fäbodbrukarförening

Goth Bertil Johansson
Ordf Värmlands säterbrukarförening

Publikationer och rapporter från Napteks programverksamhet 2006–

Utgivna av eller med Napteks medverkan (många finns tillgängliga som PDF:er på CBM:s hemsida.

Böcker och rapporter

- Axelsson Linkowski, Weronika, 2010. *Utmarksbete, främst skogsbete, och dess effekter på biologisk mångfald*. CBM:s skriftserie 40. Naptek, Centrum för biologisk mångfald.
- Bele, Bolette, Norderhaug, Ann, Tunón, Håkan & Weronika Axelsson Linkowski, 2011. *Seterbrukets biologiske kulturarv som resurs for en bærekraftig framtid. – Slutrapport Interreg-småprojekt*. Bioforsk Rapport, vol. 6, nr 72.
- Bergils, Lena, Westman, Anna & Håkan Tunón (red.), 2009. *Summaries from "The Sooner the Better: Cultural heritage as a resource for a sustainable future"*. Swedish Biodiversity Centre, Uppsala & National Heritage Federation, Stockholm.
- Bernström, Stina, Dahlström, Anna & Håkan Tunón, 2011. *Studieplan Nycklar till kunskap*. Studieförbundet Vuxenskolan & Centrum för biologisk mångfald.
- Biodiverse* 2009: nr 4 – Tema Biologiskt kulturarv.
- Biodiverse* 2010: nr 3 – Tema Tradition för framtid.
- Bockgård, Gustav & Håkan Tunón (red.), 2010. *Gäller vanligt folkvett också för akademiker? Rapport från ett seminarium om makt och etik*. CBM:s skriftserie 38. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Bodin, Katarina, 2011. *Dokumentation av ortnamn på Lillhärjåbygget. Utmark och närområde*. Rapport 2011:4 (dnr 435-7169-10). Länsstyrelsen i Jämtlands län, Östersund.
- Byström, Marie & Magdalena Hellström (red.), 2008. *Rapport från Fäbodriksdagen 2007 den 27–28 oktober på Utmarksmuseet i Ransby*. CBM/Naptek i samarbete med Värmlands säterbrukarförening 2008.
- Byström, Marie, 2009. "Lokal och traditionell kunskap och hållbara samhällen", s. 114–115 i *Kunskap – föreställningar – natursyn – hållbar utveckling: Om mötet mellan myndigheter, lokalsamhällen och traditionella värderingar*. Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 32. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Dahlström, Anna & Håkan Tunón, 2012. *Webbaserad kunskapsportal för traditionell kunskap relaterad till biologisk mångfald: en förstudie*. CBM:s skriftserie 72. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Ekeland, Kelvin (red.), 2008. *Landskapets utmarker: hur värdera och sköta?* CBM:s skriftserie 22. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Ekeland, Kelvin, 2014. *Mångfaldens utmark*. Carlsson bokförlag, Stockholm.
- Ekeland, Kelvin & Håkan Tunón (red.) 2010. *Fäbodriksdagen 2009 i Åbyggeby, Ockelbo*. Gävleborgs fäbodförening, Ljusdal & Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Harrysson, Anne. 2012. *Aktiv dokumentation. Projekt rapport från ett arbete rörande dokumentation av lokal och traditionell kunskap på landsbygden i Småland*. CBM:s skriftserie 60. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Iwarsson, Mattias, Planting, Malin & Håkan Tunón, 2008. Läsårskalender tema: resurser från naturen, *x-Bilagan*, nr 2. (http://www.bioresurs.uu.se/bilagan/bilagan2_2008.cfm)
- Iwarsson, Mattias, Kvarnström, Marie, Planting, Malin & Charlotta Warmark, 2010. Läsårskalender tema: biologisk mångfald, *x-Bi-lagan*, nr 2. (http://www.bioresurs.uu.se/bilagan/pdf/Bi_lagan_2_2010_hela.pdf)
- Kjellström, Rolf, 2012. *Nybyggarliv i Vilhelmina: 1. Träd och växter som resurs*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 119 & CBM:s skriftserie 65, Uppsala.
- Kjellström, Rolf, 2012. *Nybyggarliv i Vilhelmina: 2. Åkerbruk och boskapskötsel*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 122 & CBM:s skriftserie 69, Uppsala.
- Kjellström, Rolf, 2013. *Nybyggarliv i Vilhelmina: 3. Jakt, fångst och fiske*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 125 & CBM:s skriftserie 75, Uppsala.
- Kjellström, Rolf, 2014. *Nybyggarliv i Vilhelmina: 4. Hus, hem och handel*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 132 & CBM:s skriftserie 78, Uppsala.

- de Laubrie, Édouard, et al., 2009. *SOS – Save our sources: Exhibition from January, 9 to September 13, 2009*. Cultrural project (ISBN 978-2-9533468-1-7).
- de Laubrie, Édouard, et al., 2009. *SOS – Save our sources. (Inspiration, innovation and technology in a rural perspective)*. Cultrural project (ISBN: 978-91-977899-0-5).
- Ljung, Tomas, 2011. *Fäbodskogen som biologiskt kulturarv. Betade boreala skogars innehåll av historisk information och biologisk mångfald – en studie av fyra fäbodställen i Dalarna*. CBM:s skriftserie 49. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Lennartsson, Tommy, 2010. *En analys av åtgärdsprogram för hotade arter i jordbrukslandskapet – Arter som vägvisare i skötsel*. Naturvårdsverket Rapport 6356.
- Lidberg, Eva, et al. 2009. *Fråga farmor. Ett häfte om nytta och glädje i lekfull nyfikenhet*. Hudiksvall.
- Lidberg, Eva & Anne-Marie Nilsson, 2012. *Fråga farmor II. Frida och farmor förbereder sin fäbodssommar*. Gävleborgs fäbodförening, Ljusdal.
- Ljung, Tomas, 2013. "Fäboddar och fäbodskogar. Biologiskt kulturarv i nordliga skogar". *Vårda väl*. Riksantikvarieämbetet, Visby.
- Lundback, Uno, et al., 2010. *Ställ om Sverige! Inspiration och handledning för omställningsgrupper*. Hela Sverige Ska Leva, Stockholm. http://www.helasverige.se/fileadmin/user_upload/HSSL_Kansli/Verksamheter/Hallbarhet_miljo/Omstallning/SOS.pdf
- Lärande för hållbar utveckling: Sätt spår i framtiden – Nu! Handledningsmaterial för lärare på grundskolan åk 7–9 och gymnasiet samt personal på museer, naturskolor och hembygdspåren*. 2011. WWF & Tekniska museet. <http://www.wwf.se/source.php/1362939>
- Matsols, Catarina & Håkan Tunón (red.) 2010. *Rapport. Fäbodriksdagen 2008*. Naptek, Centrum för biologisk mångfald & Dalarnas fäbodbrukarförening.
- Nilsson, Peder & Anders Tivell, 2011. *Ecomapping i Kustringen. Kunskap är makt – lokal kunskap och lokalt inflytande*. CBM:s skriftserie 56. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Nord, Maria & Susanne Gustavsson, 2010. *Bevara, nyttja och utveckla – handlingsplan för uthållig förvaltning av svenska husdjursraser 2010–2020*. Red. Eva-Marie Stålhammar. Rapport 2010:14. Jordbruksverket, Jönköping. http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra10_14.pdf
- Nordin-Jonsson, Åsa, 2010. *Arbediehtu – Sametingets policydokument för traditionell kunskap*. Sametinget, Kiruna. <http://www.sametinget.se/26119>
- Nordin-Jonsson, Åsa (red.) 2011. *Arbediehtu – Samiskt kulturarv och traditionell kunskap*. CBM:s skriftserie 43. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Poudel, Parbakhar, 2010. *The use of landscape perspective to assess the nature value of a traditionally managed landscape. A case study: An assessment of indicators to assess the high nature value of transhumance summer grazing practices of Sweden*. Master thesis in rural development and natural resource management. Department of Urban and Rural Development. Swedish University of Agricultural Sciences. Uppsala.
- Sekretariatet för konventionen om biologisk mångfald. 2011. *Akwé: Kon frivilliga riktlinjer. CBD-riktlinjer*, Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal. (Napteks översättning).
- Sjögren, Pia, 2010. *Slutrapport för projekt Hållbara bygder: Hållbara bygder. 26 bygder ställer om till en hållbar framtid*. Hela Sverige Ska Leva, Stockholm. http://www.helasverige.se/fileadmin/user_upload/LBR/Uppland/hallbara_bygder.pdf
- Tengö, Maria, Kvarnström, Marie, Malmer, Pernilla & Maria Schultz, (red.), 2011. *Potentials and pitfalls in exchange of knowledge systems in cross-scale ecosystem assessments. Report from an informal expert meeting with representatives of the International Indigenous Forum on Biodiversity (IIFB), EU experts and scientists engaged in TK and IPBES*. Jokkmokk June 21–22, 2011. Stockholm Resilience Centre, Stockholm.
- Tengö, Maria & Pernilla Malmer (eds), Borraz, P., Cariño, C., Cariño, J., Gonzales, T., Ishizawa, J., Kvarnström, M., Masardule, O., Morales, A., Nobrega, M., Schultz, M., Soto Martinez, R. & Vizina, Y. 2012. *Dialogue workshop on Knowledge for the 21st Century: Indigenous knowledge, traditional knowledge, science and connecting diverse knowledge systems*. *Usdub, Guna Yala, Panama, 10–13 April 2012*. Workshop Report. Stockholm Resilience Centre, Stockholm.
- Tunón, Håkan, 2004. *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige*. CBM:s skriftserie 10. *Studia ethnobiologica* 15. CBM, Uppsala.
- Tunón, Håkan (red.), 2009. *Kunskap – föreställningar – natursyn – hållbar utveckling: Om mötet mellan myndigheter, lokalsamhällen och traditionella värderingar*. CBM:s skriftserie 32. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan (red.), 2010. *Seminarierapport. Traditionell skinngrävning*. CBM:s skriftserie 35. Bäckedals folkhögskola, Sveg & Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan (red.), 2011. *Översättning: Akwé: Kon-riktlinjerna för genomförande av kultur-, miljö- och social-*

- konsekvensbeskrivningar av projekt som är tänkta att ske på, eller sannolikt kommer att påverka heliga platser och mark- och vattenområden som traditionellt bebos eller nyttjas av urfolks- och lokala samhällen. CBM:s skriftserie 50. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan (red.), 2011. *Översättning: Tkarihwaié:ri – etisk uppförandekod för att säkerställa respekt för urfolks- och lokala samhällens kulturella och immateriella arv*. CBM:s skriftserie 53. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan (red.), 2011. *Reflektioner om en svensk tillämpning av Akwé: Kon-riktlinjerna*. CBM:s skriftserie 54. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan (red.), 2012. *Lokal och traditionell kunskap: Goda exempel på tillämpning*. CBM:s skriftserie 59. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, Bele, Bolette, Axelsson Linkowski, Weronika & Marie Kvarnström, 2014. *Slutrapport: Utmarksbete – ett biologiskt kulturarv som resurs för en hållbar framtid*. CBM:s skriftserie 82. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Bioforsk Midt-Norge, Stjørdal.
- Tunón, Håkan, Byström, Marie, Dahlström, Anna, Iwarsson, Mattias & Charlotta Warmark, 2010. *Utredning av status och trender rörande lokal och traditionell kunskap i Sverige*. CBM:s skriftserie 39. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan & Anna Dahlström, (red.), 2010. *Nycklar till kunskap – Om människans bruk av naturen*, CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Tunón, Håkan, Frändén, Märith, Ojala, Carl-Gösta & May-Britt Öhman (red.), 2012. *Uppsala mitt i Sápmi. Rapport från ett symposium arrangerat av Föreningen för samiskrelaterad forskning i Uppsala, Upplandsmuseet 4–5 maj 2011*. CBM:s skriftserie 55. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, Iwarsson, Mattias & Stephen Manktelow, 2007. *Människan och faunan: etnobiologi i Sverige 3*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Tunón, Håkan, Kvarnström, Marie, Axelsson Linkowski, Weronika & Anna Westin 2014. *Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichimål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald? – Ett uppdrag från Naturvårdsverket 2013*. CBM:s skriftserie 83. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan & Brita-Stina Sjaggo, (red.), 2012. *Ájddo: reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår. En kunskapssammanställning om renar och renbete*. CBM:s skriftserie 68. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala
- Utsi, Per-Mikael, 2007. *Traditionell kunskap och sedvänjor inom den samiska kulturen – relaterat till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. CBM:s skriftserie 18. Sametinget & CBM, Kiruna & Uppsala.
- Walkeapää, Lars J., 2009. *Könkämävuoma-samernas gamla renflyttningar till Norge. Om sommarbosättningar i Troms fylke på 1900-talet*. Tromsø museums skrifter XXXI. Tromsø museum – Universitetet i Tromsø.
- Walkeapää, Lars J., 2012. *Lainiovuoma-samernas gamla renflyttningar till Norge. Om sommarbosättningar i Troms fylke på 1900-talet*. CBM:s skriftserie 52. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Warmark, Charlotta & Marie Byström (red.), 2008. *Natur, kultur & traditionell kunskap i lärandet - att inspirera och nå ut. Dokumentation från workshop 2007, i samarbete med Upplandsmuseet*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Warmark, Charlotta (red.) 2011. *Natur, kultur och traditionell folklig kunskap i lärandet – så kan skola och natur- och kulturorganisationer arbeta tillsammans*. CBM:s skriftserie 44. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Westman, Anna & Håkan Tunón (red.) 2009. *Ju förr desto bättre: Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. CBM, Uppsala & Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm.
- Westman, Anna & Håkan Tunón, 2010. *Studieplan Ju förr desto bättre*. Studieförbundet Vuxenskolan & Centrum för biologisk mångfald.

icke-publicerade arbetsrapporter

- Axelsson Linkowski, Weronika (red.) 2008. *Skötsel av naturbetesmarker. Sammanställning från workshop 19 november, 2007, Uppsala*. Samarrangemang av Centrum för biologisk mångfald och ArtDatabanken. Sammanställt av CBM, med bidrag från deltagande artexperter. – endast elektroniskt <http://www.naptek.se/dokument/Bettesemo071119.pdf>
- Hamlin, Roland, 2010. *Förslag om ett "Centrum för utmarksbruk"*. Ljusdalsbygdens museum, Ljusdal. <http://www.xfabodar.se/yttranden/Forstudie%20Centrum%20for%20utmarksbruk%20overs%203.0.pdf>
- Linkowski, Weronika I. (red.) 2007. *Utmarksbete, traditionell kunskap och biologisk mångfald i skogsbygd*. Dokumentation från ett seminarium anordnat av Naptek vid Centrum för biologisk mångfald, Upp-

- sala den 7 december 2006. <http://www.naptek.se/dokument/utmarksbete%20seminarierappport.pdf>
- Tivell, Anders, 2008. *En utvärdering av Kustringens arbete med Likskärs naturreservat, Kalix kommun*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. <http://www.naptek.se/dokument/Kustringenrapport.pdf>
- Tunón, Håkan & Marie Byström, 2007. *NAPTEK: Nationella programmet för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald vid Centrum för biologisk mångfald. Årsrapport 2006*. – Icke-publicerad, inlämnad till Miljödepartementet, Naturvårdsverket samt Napteks programråd. 20 s. – finns som PDF på CBM:s hemsida
- Tunón, Håkan, 2008. *NAPTEK: Nationella programmet för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald vid Centrum för biologisk mångfald. Årsrapport 2007*. – Icke-publicerad, inlämnad till Miljödepartementet, Naturvårdsverket samt Napteks programråd. 34 s. – finns som PDF på CBM:s hemsida
- Tunón, Håkan, 2009. *NAPTEK: Nationella programmet för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald vid Centrum för biologisk mångfald. Årsrapport 2008*. – Icke-publicerad, inlämnad till Miljödepartementet, Naturvårdsverket samt Napteks programråd. 43 s. – finns som PDF på CBM:s hemsida
- Tunón, Håkan, 2010. *NAPTEK: Nationella programmet för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald vid Centrum för biologisk mångfald. Årsrapport 2009*. – Icke-publicerad, inlämnad till Miljödepartementet, Naturvårdsverket samt Napteks programråd. 47 s. – finns som PDF på CBM:s hemsida
- Tunón, Håkan, 2011. *NAPTEK: Nationella programmet för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald vid Centrum för biologisk mångfald. Årsrapport 2010*. – Icke-publicerad, inlämnad till Miljödepartementet, Naturvårdsverket samt Napteks programråd. 88 s. – finns som PDF på CBM:s hemsida
- Tunón, Håkan, 2012. *NAPTEK: Nationella programmet för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald vid Centrum för biologisk mångfald. Verksamhetsrapport 2006–2011*. – Icke-publicerad, inlämnad till Miljödepartementet, Naturvårdsverket samt Napteks programråd. 73 s. – finns som PDF på CBM:s hemsida
- Tunón, Håkan, Axelsson Linkowski, Weronika & Marie Kvarnström, 2012. *Att få kunskap att mötas: ett utredningsuppdrag om kunskapsintegrering*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. Ännu icke-publicerad rapport till Miljödepartementet. 121 s.
- Warmark, Charlotta, Iwarsson, Mattias, Kvarnström, Marie, Axelsson Linkowski, Weronika & Håkan Tunón, 2012. *Hur främjas företagande baserat på traditionell kunskap och biologisk mångfald? – En förstudie*. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala. Ännu icke-publicerad rapport till Miljödepartementet. 164 s.

Enskilda artiklar och uppsatser

- Axelsson Linkowski, Weronika, 2012. "Renbete och biologisk mångfald med utgångspunkt i publicerad forskning". s. 11–51 i *Åjddo – reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår*. Tunón, H. & Sjaggo, B-S.(red.) CBM:s skriftserie nr 68. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Axelsson Linkowski, Weronika & Tommy Lennartsson, 2011. "Renbete och biologisk mångfald i fjällen – vad vet vi ", s. 307–315 i *Naturvårdskedjan – för en effektivare naturvård*. Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & J. de Jong (red.). CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Axelsson Linkowski, Weronika, 2012. "Renbete som en förutsättning för biologisk mångfald", s. 35–41 i *Uppsala mitt i Sápmi. Rapport från ett symposium arrangerat av Föreningen för samiskrelaterad forskning i Uppsala, Upplandsmuseet 4–5 maj 2011*. Tunón et al. (red.). CBM:s skriftserie 55. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Bele, Bolette, Norderhaug, Ann, Kvarnström, Marie, Axelsson Linkowski, Weronika, Tunón, Håkan & Jörgen Wissman, 2013. "Utmarksbeiting i Norge og Sverige, fra tradisjonell bruk til muligheter i framtida – verdier og utfordringer", *Utmark – tidskrift for utmarksforskning*, No. 1, 11 pp. (<http://www.utmark.org>).
- Björklund, Marie, Lennartsson, Tommy, Moen, Jon & Axelsson Linkowski, Weronika, 2011. "Storslagen fjällmiljö – för vem? ", s. 318–325 i *Naturvårdskedjan – för en effektivare naturvård*. Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & J. de Jong (red.). CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Byström, Marie & Peter Einarsson, 2008. "Biodiversity in agriculture is no luxury", s. 31–56 i *Agriculture, trade and development: Toward greater coherence*. Royal Swedish Academy of Agriculture and Forestry (KSLA), Stockholm.
- Dahlström A, Iuga AM, Lennartsson T. 2013. "Managing biodiversity rich hay meadows in the EU: a

- comparison of Swedish and Romanian grasslands.” *Environmental conservation* 40 (2): 194–205.
- Dahlström Anna & Tommy Lennartsson, 2009. ”Biologiskt kulturarv som vägvisare för naturvården” *Biodiverse* (4):18–19.
- Dahlström Anna & Tommy Lennartsson, 2009. ”Biologiskt kulturarv i produktionslandskapet: Ett markhistoriskt museum”. *Biodiverse* 14(4):13–14.
- Dahlström Anna & Tommy Lennartsson, 2010. ”Biohistoria löser naturvårdsnuten”. *Biodiverse* 15(3):10–12.
- Dahlström Anna & Tommy Lennartsson, 2012. ”Mnemosynefjäril – räddad av traditionell betesregim i Uppland”, s. 11–15 i *Lokal och traditionell kunskap: Goda exempel på tillämpning*. CBM:s skriftserie 59. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Dahlström Anna, 2010. ”Historiska kartor – en kort översikt”, s. 225–232 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen*. Tunón H & Dahlström A (red.). Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och lantbruksakademien, Stockholm
- Dahlström Anna, 2010. ”Markanvändningsdynamik: rekonstruktion med hjälp av bondedagböcker och historiska kartor”, s. 87–94 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen*. Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och lantbruksakademien, Stockholm
- Dahlström, Anna, 2009. ”Referenslandskap i Rumänien”, *Lommen* 42:16–17.
- Dahlström, Anna, 2009. ”Vad berättar historiska källor om tidigare markanvändning?”, *Lommen* 42:14–15.
- Eksvärd, Karin, Hallgren, Lars, Lönngrén, Gabriella, Norrby, Thomas, Tivell, Anders, Westberg, Lotten & Marie Byström, 2006. *Gå en mil i mina skor ... på väg mot samförvaltning*. Working paper no. 8 Institutionen för stad och land, SLU och CBM Uppsala.
- Green, Carina, 2010. ”Metod och etik inom antropologin”, s. 18–23 i *Gäller vanligt folkvett också för akademiker? Rapport från ett seminarium om makt och etik*. Bockgård, G. & Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 38. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala
- Gustavsson Eva, Dahlström Anna, Emanuelsson Marie, Wissman Jörgen & Tommy Lennartsson, 2011. ”Combining historical and ecological knowledge to optimise biodiversity conservation in semi-natural grasslands”. I: *The importance of biological interactions in the study of biodiversity*. Ed. Jordi Lopez Pujol. InTech publishers <http://www.intechopen.com/articles/show/title/combining-historical-and-ecological-knowledge-to-optimise-biodiversity-conservation-in-semi-natural->
- Hallander, Håkan & Håkan Tunón, 2006. ”Lantraser: en viktig resurs för framtiden”, *Biodiverse* 4:18–20.
- Hallander, Håkan & Håkan Tunón, 2007. ”Lantraser – en viktig resurs för framtiden”. *Loci* 7(1):6–7.
- Iwarson, Mattias, 2011. ’Norby’ – en ny svart vinbärs-sort. *Hemträdgården* 2011:3:21–22.
- Iwarsson Mattias, 2011. Nytt register till Svenska äpplen. *Pomologen*, vol 11, nr 4, 24–25.
- Iwarsson, Mattias, 2011. Vad är en lokalsort av äpple och hur har de nyttjats? *Lommen* 45:16–21.
- Iwarsson, Mattias, 2009. ”Om bokverket Etnobiologi i Sverige”, *Lommen* 42:12–13.
- Iwarsson, Mattias, 2011. ”Kylig uppfinning åter i tiden”. *I Halland: För kultur i hembygd*, 35(3):19–20.
- Kuoljok, Kaisa & Ann-Catrin Blind, 2012. ”Renen och renbetet: renskötarens árbediehtu”. s. 53–73 i *Ájddo – reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår*. Tunón, H. & Sjaggo, B-S.(red.) CBM:s skriftserie nr 68. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Kvarnström, Marie & Charlotta Warmark, 2011. ”Traditionell folklig kunskap i skolundervisningen – vad säger skolans styrdokument”, s. 10–14 i *Natur, kultur och traditionell folklig kunskap i lärandet – så kan skola och natur- och kulturorganisationer arbeta tillsammans*. Warmark, C. (red.). CBM:s skriftserie 44. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Kvarnström, Marie & Charlotta Warmark, 2011. ”Traditionell folklig kunskap i skolundervisningen – vad säger skolans styrdokument”, s. 10–14 i *Natur, kultur och traditionell folklig kunskap i lärandet – så kan skola och natur- och kulturorganisationer arbeta tillsammans*. Warmark, C. (red.). CBM:s skriftserie 44. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Kvarnström, Marie, 2011. ”Inte på min bakgård! Vad menar vi egentligen?”, s. 46–51 i *Reflektioner om en svensk tillämpning av Akwé: Kon-riktlinjerna*. H. Tunón (red.). CBM:s skriftserie 54. Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Lennartsson Tommy & Sofia Gylje, 2009. *Infrastrukturens biotoper – en refug för biologisk mångfald*. CBM:s skriftserie 31. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Lennartsson, Tommy & Weronika Axelsson Linkowski, 2011. ”Traditionell markanvändning och biologisk mångfald”, s. 128–146 i *Naturvårdskedjan – för en effektivare naturvård*. Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & J. de Jong (red.). CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Lennartsson, Tommy, 2010. Biologiskt kulturarv som källa till kunskap om traditionellt brukande. I.

- Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen.* Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Lerner, Henrik & Håkan Tunón, 2010. "Vad är traditionell och lokal kunskap?", s. 41–57 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen.* Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Lerner, Henrik & Håkan Tunón, 2012. "What knowledge is "Jizz"?", *Ornis Svecica* 22(3–4):73–79.
- Sjaggo, Brita-Stina & Håkan Tunón, 2012. "Projektledningens reflektioner utifrån de genomförda kunskapssammanställningarna", s. 75–82 i *Åjddo: reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår. En kunskapssammanställning om renar och renbete.* Tunón, H. & Sjaggo, B.-S. (red.). CBM:s skriftserie 68. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2012, "Svenskt regeringsinitiativ för traditionell kunskap", p. 32–58 i *Långa perspektiv: Samisk forskning & traditionell kunskap.* P. Sköld & K. Stoor (red.) Vaartoe – Centrum för samisk forskning, Umeå universitet, Umeå.
- Tunón, Håkan & Viktoria Hallberg, 2012. "Ju förr desto bättre: Hembygdsrörelse för hållbar utveckling", p. 37–41 i *Lokal och traditionell kunskap: Goda exempel på tillämpning.* Ed. H. Tunón. *CBM:s skriftserie* 59. Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, Drotz, Marcus K. & Lars Göran Nilsson, 2012, "Tyst kunskap i fisket", s. 173–180 i *Fisket och Fiskaren i Väneren.* Skrift nr 20. Vänermuseum, Lidköping.
- Tunón, Håkan & Lars-Anders Baer, 2008. "Traditionell kunskap: Ett möte mellan kultur och natur", s. 236–252 i *För Sápmi i tiden. Fataburen 2008.* Nordiska museets förlag, Stockholm.
- Tunón, Håkan & Marie Byström, 2006. "Vem är det som är primitiv?" – *Upsala Nya Tidning* 27 augusti, A4.
- Tunón, Håkan & Marie Byström, 2006. "Verksamheten eller tonfallet?" – *Upsala Nya Tidning* 22 september, A4.
- Tunón, Håkan & Marie Byström, 2008. "Mötet mellan natur och kultur i det nationella och internationella sammanhanget", s. 8–12 i *Natur, kultur och traditionell kunskap i lärandet: att inspirera och nå ut.* Warmark, C. & Byström, M. (red.). Naptek, CBM, Uppsala.
- Tunón, Håkan & Marie Byström, 2010. "Etnokartering – att synliggöra naturresursanvändning", s. 285–296 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen.* Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Tunón, Håkan & Tuija Hilding-Rydevik, 2013. "Hur skapar vi ett effektivt deltagande?", *Biodiverse* 18(1): 26–27.
- Tunón, Håkan & Anna Westman, 2009. "Att synliggöra naturresursanvändning i tid och rum", s. 31–45 i *Ju förr desto bättre: Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid.* Westman, A. & Tunón, H. (red.). CBM, Uppsala & Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm.
- Tunón, Håkan, 2006. "Implementing Article 8(j): The Swedish Approach", s. 156–157 i *Compendium of side events: Side events at the eighth ordinary meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity and third meeting of the Conference of the Parties serving as the Meeting of the Parties to the Cartagena Protocol on Biosafety.* Curitiba, Brazil, 13–31 March 2006. CBD, UNEP, UN.
- Tunón, Håkan, 2007: "Att bevara traditionell kunskap..." i *Slöjdhänder*, september 2007–januari 2008:8–9.
- Tunón, Håkan, 2008. "Biologisk mångfald: en självklarhet i vår vardag?", *x-Bi-lagan*, nr 2:5.
- Tunón, Håkan, 2008. Ett tvärvetenskapligt intresse i traditionell kunskap. s. 60–62 i *Handlingsburen kunskap: Rapport från nordisk konferens 17–18 april 2008.* Nämnden för hemslöjdsfrågor, Stockholm.
- Tunón, Håkan, 2008. "Kultur och kunskap för framtiden", s. 9–12 i *Rapport från Fäbodriksdagen 2007 den 27–28 oktober på Utmarks museet i Ransby.* Byström, H. & Hellström, M. (red.). CBM/Naptek i samarbete med Värmlands säterbrukarförening 2008.
- Tunón, Håkan, 2009. "Ett initiativ för samiska gräsrotter", *Lommen* 42:18.
- Tunón, Håkan, 2009. "Kunskap som kulturarv", *Biodiverse* 14(4):10–11.
- Tunón, Håkan, 2009. "Lokal och traditionell kunskap och biologisk mångfald", *Lommen* 42:10–11.
- Tunón, Håkan, 2009. "Långsiktig lokal förvaltning", *Biodiverse* 14(3):13.
- Tunón, Håkan, 2009. "Naturesyn och hållbar utveckling", s. 88–91 i *Kunskap – föreställningar – naturesyn – hållbar utveckling: Om mötet mellan myndigheter,*

- lokalsambällen och traditionella värderingar. Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 32. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2009. "Folkmedicin och folkliga botemedel", s. 139–151 i *Ju förr desto bättre: Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. Westman, A. & Tunón, H. (red.). CBM, Uppsala & Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm.
- Tunón, Håkan, 2010. "Akademisk forskning och etiska riktlinjer i Sverige: en enkätundersökning", s. 68–90 i *Gäller vanligt folkvett också för akademiker? Rapport från ett seminarium om makt och etik*. Bockgård, G. & Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 38. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2010. "In situ -bevarande och kulturmiljö", s. 39–40 i *Bevara, nyttja och utveckla – handlingsplan för uthållig förvaltning av svenska husdjursraser 2010–2020*. Red. Eva-Marie Stålhammar. Rapport 2010:14. Jordbruksverket, Jönköping. http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/raio_14.pdf
- Tunón, Håkan, 2010. "In situ-bevarande och kulturmiljö", p. 39–40 in *Bevara, nyttja och utveckla: handlingsplan för uthållig förvaltning av svenska husdjursraser 2010–2020*. Ed. E.-M. Stålhammar. Rapport 2010:14. Jordbruksverket, Jönköping.
- Tunón, Håkan, 2010. "Konventionen om biologisk mångfald som ingång till reflektioner kring etisk hänsyn", s.8–17 i *Gäller vanligt folkvett också för akademiker? Rapport från ett seminarium om makt och etik*. Bockgård, G. & Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 38. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2010. "Kulturkrock?", s. 108–110 i *Sambällsförändringar och värden av natur och kultur – En debattskrift om natur- och kulturmiljövårdens utveckling under 100 år*. Red. Leif Gren. Riksantikvarieämbetet, Stockholm. <http://www.raa.se/publi-cerat/9789172095717.pdf>
- Tunón, Håkan, 2010. "Medicinska skrifers innehåll och användbarhet", s. 151–160 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen*. Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Tunón, Håkan, 2010. "Reflektioner om pälsar och skinn utifrån miljö och biologisk mångfald", s. 3 in *Seminarierapport traditionell skinngrävning*. CBM:s skriftserie 35. Bäckedals folkhögskola, Sveg & Naptek, Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2010. "Traditionell kunskap – en resurs för framtiden", s. 25–39 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen*. Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbruks-historiska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Tunón, Håkan, 2010. Behövs traditionell kunskap i framtiden? *Biodiverse* 15(3):3–5.
- Tunón, Håkan, 2010. Vi strävar efter kunskapsunderlag? *Biodiverse* 15(3):27.
- Tunón, Håkan, 2011. "Natur och kultur – ett möte som öppnar dörrar i undervisningen", s. 7–8 i *Natur, kultur och traditionell folklig kunskap i lärandet – så kan skola och natur- och kulturorganisationer arbeta tillsammans*. Warmark, C. (red.). CBM:s skriftserie 44. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2011. "Reflektioner kring Akwé: Konriktlinjerna, traditionell kunskap och lokal samhällen i svensk kontext", s. 5–20 i *Reflektioner om en svensk tillämpning av Akwé: Kon-riktlinjerna*. Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 54. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2011. "Till vilken nytta?", s. 28–41 i *Årbediehtu – Samiskt kulturarv och traditionell kunskap*. CBM:s skriftserie 43. Åsa Nordin-Jonsson (red.). Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2011. "Traditionell kunskap och biologisk mångfald", s. 130 i *Naturvårdskedjan – för en effektivare naturvård*. Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & J. de Jong (red.). CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2011. "Traditionell kunskap och fjällvärldens biologiska mångfald", s. 323 i *Naturvårdskedjan – för en effektivare naturvård*. Almstedt Jansson, M., Ebenhard, T. & J. de Jong (red.). CBM:s skriftserie 48. Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2011. Bärande och säljande kunskaps-system. *Biodiverse* 16(4):18–19.
- Tunón, Håkan, 2011. Fokus på traditioner. *Biodiverse* 16(1):16.
- Tunón, Håkan, 2012. "Det samiska initiativet – att vända på perspektiven", s. 71–77 i *Uppsala mitt i Sápmi. Rapport från ett symposium arrangerat av Föreningen för samiskrelaterad forskning i Uppsala, Upplandsmuseet 4–5 maj 2011*. Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 55. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, 2012. "Vad är egentligen lokal och traditionell kunskap?", s. 5–9 i *Lokal och traditionell*

- kunskap: Goda exempel på tillämpning*. Tunón, H. (red.). CBM:s skriftserie 59. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, Håkan, Kvarnström, Marie, Axelsson Linkowski, Weronika, Wissman, Jörgen, Bele, Bolette & Ann Norderhaug, 2013. "Views of landscape: reflections on the governance of Scandinavian transhumance", *Baltic Worlds* VI(3/4):53–60.
- Warmark, Charlotta, 2011. "Hembygdsrörelsens kunskaper: Ett viktigt bidrag till lärande för hållbar utveckling" *Ledungen* 4:14–15.
- Warmark, Charlotta, 2012. "Krydda med historia", i Skapa sammanhang. Naturvägledning som lärande för hållbar utveckling. *Naturvägledning i fokus*. Centrum för naturvägledning, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Warmark, Charlotta, 2012. "Tovning och lärande för hållbar utveckling: traditionell kunskap i pedagogisk praktik", s. 36–53 i *Lokal och traditionell kunskap – Goda exempel på tillämpning*. CBM:s skriftserie 59. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Westman Anna, 2009. "Bilder som källa", s. 83–95 i *Ju förr desto bättre: Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. Westman, A. & Tunón, H. (red.). CBM, Uppsala & Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm.
- Westman Anna, 2009. "Mat, tradition och miljö", s. 125–137 i *Ju förr desto bättre: Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid*. Westman, A. & Tunón, H. (red.). CBM, Uppsala & Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm.
- Westman, Anna, 2008. "Traditionell kunskap i hembygden", s. 19–21 i *Natur, kultur och traditionell kunskap i lärandet: att inspirera och nå ut*. Warmark, C. & Byström, M. (red.). Naptek, CBM, Uppsala.
- Westman, A. & Håkan Tunón, 2010. "Kulturarv och hållbar utveckling", *Bebyggelsehistorisk tidskrift* nr 59:99–106.

Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald?

Detta är en utredning som Centrum för biologisk mångfald har gjort under 2013 på uppdrag av Naturvårdsverket i syfte att analysera vilka myndigheter som kan tänkas beröras av ett nationellt genomförande av dessa bägge artiklar i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD). Artiklarna 8j och 10c handlar om att samhället ska ta bättre hänsyn till urfolks- och lokala samhällens kultur och naturresursanvändande och främja ett fortsatt hållbart sedvanebruk av biologisk mångfald. För att verkligen kunna uppnå de högt ställda målen med artiklarna krävs mycket långt gående förändringar i samhället och hur myndigheterna arbetar. I rapporten ges ett förslag på handlingsplan för att försöka nå målen till år 2020, vilket är det uppställda året för detta enligt CBD-beslutet.

Traditionell kunskap, dvs. praktisk erfarenhetsbaserad kunskap som förts vidare från generation till generation, bedöms vara en viktig förutsättning för att uppnå ett framtida hållbart samhälle.

NAPTEK – Nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Ett program vid Centrum för biologisk mångfald.

www.naptek.se

CBM Centrum för
biologisk mångfald

ISBN: 978-91-89232-94-5